

*Soției Anișoara
și copiilor Valeria și Vlad,
cu multă dragoste*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Valea Virgil

Miniș – oameni, fapte, întâmplări

Editura Concordia Arad – 2011.

ISBN:

Foto: Emil Enăchescu

Stelean Stoiu

Tehnoredactori: Florin Nădăban

Diana Dudaș

Andrei Vasii

Corector: Lucia Curea

Editura „Concordia” Arad

Tel. 0257-533143

Mobil: 0722-358171;0746-973690;

e-mail: office@editura-concordia.ro; stetcupetru@yahoo.com

web: www.editura-concordia.ro

Editură înregistrată la Consiliul Național al Cercetării

Științifice din Învățământul Superior

Tipărit la Tipo STAMPA S.R.L.

Tel.: 0257.349.004; Mobil: 0743.258.782

e-mail: stampasrl@yahoo.com

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin autorului. Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport, este interzisă fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

VIRGIL VALEA

Miniș

Oameni, fapte,
întâmplări

EDITURA „CONCORDIA”
Arad, 2011

CUPRINS

<i>Cuvânt introductiv</i>	5
CAPITOLUL I	
<i>Aspecte ale vieții cotidiene</i>	7
CAPITOLUL II	
<i>Gospodăria Agricolă Colectivă “Libertatea” Miniș (1952- 1962)</i>	113
CAPITOLUL III	
<i>Un poet al satului</i>	137
CAPITOLUL IV	
<i>Expresii, proverbe, zicători-glosar</i>	147
<i>Bibliografie</i>	188
<i>Anexe</i>	192

CUVÂNT INTRODUCŢIV

Universul rural cu oamenii, faptele și mentalitățile sale reprezintă ceva fabulos, un miracol care are o anumită specificitate de la o localitate la alta. Pe parcursul vremurilor, memoria colectivă orală a păstrat, de la o generație la alta, toate aceste întâmplări, pilde și profiluri umane, care au ieșit din monotonia cotidianului, reușind astfel să dea și alte dimensiuni sensului existenței umane. Glumele, vorbele de duh, farsele au condimentat viața oamenilor din Miniș, care preocupați aproape în exclusivitate de muncile dealului și ale câmpului, nu au uitat să cenzureze tot ceea ce se petrecea mai deosebit în jurul lor, cu ochiul critic al spiritului civic, filtrat prin morala tradițional creștină împământenită de sute de ani.

Comunitatea a selectat și a transmis acele întâmplări care au avut impactul cel mai mare; unele dintre acestea au devenit emblematice, proverbiale, și ca atare erau readuse mereu în actualitate, la momentul oportun, în situații similare, cu valoare de factor moralizator. Cu certitudine că unele întâmplări s-au pierdut o dată cu schimbarea generațiilor, altele însă au fost păstrate cu obstinție, sfințenie și respect într-o lume tot mai dinamică, cu orientare prioritară spre faptul senzațional imediat. Morala comunitară locală își avea reperatele în acele întâmplări prin care cicălea, îndrepta și critica, modelând astfel mentalul individual, extrem de sensibil și de receptiv.

Lucrarea de față structurată pe cinci capitole, s-a născut din dorința de a veni cu completări substanțiale, cu elemente noi, la primul volum al studiului monografic intitulat „Miniș- istorie și cultură”, lansat în anul 2007. Volumul este o îmbinare, în proporții relativ egale, între istorie, literatură și etnografie.

Sursele prioritare de informare au fost cele orale, cu accent pe relațiile și conversațiile cotidiene care, odată investigate, au dat un anumit contur, un profil aparte localității Miniș, ce are însă, așa cum este și firesc, o serie de contingente cu localitățile apropiate, cu Podgoria Aradului, cu prioritate în privința lexicului și a expresiilor încetățenite.

Pe lângă elementele de istorie orală, informatorii, în documentare s-a apelat la materialele de arhivă aflate în custodia Serviciului Județean al Arhivelor Statului Arad, cât și la informații stocate în studii și lucrări cu caracter general sau local, care sunt menționate în bibliografia lucrării. Nu în ultimul rând trebuie menționate și manuscrisele în original ale poetului local Brâncău Ioan, care prin originalitate și ineditul lor, întăresc specificul local, dau culoare cărții. De asemenea, pe tot parcursul lucrării cât și în anexe se

regăsesc fotografiile de epocă cu valoare documentară unică, din colecția personală *Valea Emilian-Puiu*.

Elita sătească, preoții și învățătorii, dar și „femeile celebre” se regăsesc în conținutul lucrării alături de urmașii lui Păcală sau de cabotini care colorează mediul, formează opinii, generează expresii și proverbe. Nu lipsesc nici tinerii care, urmând exemplul adulților, încearcă să imite, să fie în ton cu mediul în care își petrec viața, ei încercând chiar adeseori să-și întrecă modelele existențiale, săvârșind fapte memorabile.

Defectele și calitățile umane au primit alte conotații, adeseori prostia este confundată cu naivitatea și chiar cu bunul simț; lenea și hărnicia sunt două concepte între care plaja de separație este extrem de îngustă și uneori greu de identificat. Alcoolismul și starea bahică țin de bărbăție și de aceea ele au fost elemente de laudă, și nu de critică; ele au fost exprimate în limbajul comun într-o multitudine de nuanțe și expresii care aveau menirea să exprime o anumită gradualitate a lor, o justificare. Lupta dintre conservatorism și modernism este prezentă și ea ca o realitate a satului care, spre deosebire de alte locuri, nu este atât de acerbă, datorită deschiderii spre orașe oferită de către tramvaiul electric, calea ferată cât și datorită existenței Școlii de Viticultură.

Cu siguranță că multe familii se vor regăsi în carte prin ascendenții lor, cu bune sau cu mai puțin bune, scopul evocării lor nu este numai de a ridica în slăvi sau mai ales de a întina memoria lor, ci acela de a reda cu obiectivitate într-un mod critic, original, mentalul și graiul locuitorilor satului Miniș din ultimii o sută de ani.

AUTORUL

Capitolul I

Aspecte ale vieții cotidiene

BISERICA

Comunitatea omogen ortodoxă a satului Miniș avea un cult deosebit față de cele Sfinte și îndeosebi față de Biserică, care era considerată principalul factor de unitate și solidaritate, loc sacru, de manifestare a smereniei și iubirii față de Tatăl Ceresc și de Fiul Său-Iisus Hristos.

Starea socio- materială precară a minișenilor a făcut ca, până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, slujbele să fie săvârșite într-o biserică din lemn. Abia în anul 1767 a fost ridicată biserica din piatră, cu contribuția materială deosebit de importantă a bogaților negustori aromâni pripășiți prin aceste locuri.

Biserica veche din Miniș

Noua biserică cu hramul ”Sfinții 40 de mucenici” a fost pictată la iconostas între anii 1773-1775, de către vestitul pictor de origine aromână Ștefan Tenețchi. O parte din icoanele vechiului iconostas se află astăzi în

păstrare cu statutul de piese de patrimoniu la Colecția de artă bisericească din Mănăstirea Arad- Gai.

Construirea noului lăcaș de cult se înscria într-un program mai larg al absolutismului monarhic luminat austriac, de liberalizare a relațiilor cu naționalitățile aparținătoare imperiului, care cuprindea și știința de carte.

Pentru capii bisericii și capetele încoronate era clar că, fără buni credincioși și fără oameni cu știință de carte, societatea nu poate progresa, ba dimpotrivă, se pot declanșa mișcări socio-naționale.

Biserica din Miniș a beneficiat de conjunctura politică dar și de progresul economic de la începutul secolului al XVIII-lea, când parohia greco-ortodoxă din localitate a fost catalogată de gradul I, fiind slujită de către doi preoți.

În anul 1821 a fost edificată și casa parohială, care se prezintă și astăzi într-o stare foarte bună. Pe parcursul secolului al XIX-lea și în prima parte a secolului al XX-lea, casa parohială a fost și sediul școlii confesionale românești al cărei director era chiar preotul- paroh al satului.

Dintre preoții satului care au slujit la biserică în secolul al XIX- lea se cuvine a fi amintit Nicolae Popovici, primul localnic cu studii teologice, promoția 1833-1834 a Institutului Teologic din Arad, el a fost hirotonit în anul 1835 de către episcopul Gherasim Raț. Nicolae Popovici a fost căsătorit, așa cum cerea datina și a avut două fete. La vârsta de 51 de ani, în deplină maturitate profesională, el a fost ales asesor consistorial, o funcție importantă în ierarhia bisericească, dovadă a aprecierilor elogioase de care se bucura în eparhie. Pe timpul păstoririi sale, în anul 1869, s-a introdus scrierea cu grafie latină în actele oficiale bisericești ale parohiei în locul celor chirilice. La sfârșitul secolului al XIX-lea, biserica din Miniș dispunea de o avere evaluată la 19600 de florini, din care 13.000 de florini valora biserica și cele opt iugăre de arabil extravilan, iar 6600 de florini erau valorile mobile- mobilier, fonduri și fundații. Comparând averea bisericii din Miniș cu cele ale altor biserici din Podgoria Aradului, se poate confirma că ea a fost conservată și sporită printr-o bună administrare de către Nicolae Popovici și cei ce i-au urmat, printre care și fiul său Giorgiu Popovici, preot-paroh între anii 1876-1883.

În viața parohiei din Miniș au fost și momente mai grele precum acelea dintre anii 1896- 1899, când s-a menținut o prelungită vacanță a postului. În acei ani slujbele au fost săvârșite de către administratorii parohiali: Constantin Puticiu, Valeriu Maleșiu, Fabriciu Manuilă și de către preotul Nicolae Lungu din Ghioroc. După doi ani și jumătate, perioada de provizorat a luat sfârșit odată cu instalarea în februarie 1899 a preotului Petru Pelle, cel care s-a împământenit în localitate, ieșind la pensie în anul 1933.

Preotul Petru Pelle a avut cea mai lungă păstorire din istoria parohiei greco-ortodoxe din satul Miniș. El s-a născut în localitatea Ursad din județul Bihor la 28 septembrie 1873; după absolvirea celor șase clase gimnaziale ale Liceului din Beiuș, a urmat cursurile Institutului Teologic Ortodox din Arad, pe care l-a absolvit în 1896 și a fost hirotonit la 25 aprilie 1898.

A avut împreună cu soția Maria, originară din localitatea Drauț (județul Arad), doi copii: Sabin (n. 1898) și Cornelia (n. 1900). Preotul s-a preocupat de educația celor doi copii, fiul Sabin a studiat silvicultura, devenind inginer, el fiind primul absolvent din Miniș al unui institut de învățământ superior.

În cei treizeci și cinci de ani de păstorire neîntreruptă, preotul Pelle a fost preocupat în egală măsură de îndrumarea sufletească a credincioșilor, cât și de buna administrare a patrimoniului bisericesc. A reușit să limiteze flagelul concubinajului în localitate și a menținut puritatea cultului ortodox, în fața asaltului cultelor neoprotestante doritoare de a-și face prozeliți. De remarcat faptul că până-n anul 1918 n-a existat decât un singur caz în care un credincios ortodox a trecut la cultul baptist.

Calitatea de director școlar a preotului a fost foarte bine apreciată de către organele de conducere ale școlii confesionale: Senatul școlar și Consistoriul arădean. Rezultatele Școlii confesionale din Miniș, susținută de către Antistia locală (Comitetul bisericesc), s-au situat, cu mici excepții, peste media județului. Salariul învățătorului a fost asigurat ritmic și în termen de către biserică și camera politică. În aceeași parametri s-a înscris și onorarea celorlalte cheltuieli, legate de plata manualelor și a combustibilului lemnos pentru iarnă.

Dovada buneii gospodării a bisericii de către preotul Petru Pelle a fost și aceea că averea ei a cunoscut un semnificativ salt valoric de la 43278 coroane în 1904, la 68725 de coroane în anul 1918. Creșterea cuantumului averii în raport și cu sfârșitul secolului al XIX-lea se explică prin introducerea în suma totală a contravalorii patrimoniului școlii confesionale, cât și prin mărirea fondului funciar intra și extravilan, de la 8 la 12 iugăre.

În anul 1923, la inițiativa preotului și a sinodului parohial local, biserica din Miniș a fost dotată cu clopote noi în locul celor vechi ce fuseseră rechiziționate de către autorități în timpul Primului Război Mondial. Cele trei clopote de 285 kg, 190 kg și respectiv de 40 de kg au costat 77250 lei, suma fiind colectată prin donații de la enoriași. Cu prilejul turnării clopotelor la atelierul "Biszak" din Ghioroc, credincioșii din Miniș au dat dovada dragostei nemăsurate pentru biserica lor, donând în cantitate mare bani de argint pentru îmbunătățirea timbrului acestora.

Preotul Petru Pelle s-a dovedit a fi și un bun cetățean și patriot, atunci când, în anul 1924, a cedat casa parohială spre a servi comunității drept casă

culturală, cu cele trei camere cât și grajdul pentru a fi transformat în sală de joc pentru tineret. Gestul său era motivat nu numai de faptul că posedă locuință proprie în localitate, ci mai ales prin aceea că înțelegea rolul determinant pe care cultura trebuia să-l îndeplinească în redimensionarea statului român unit de după 1918. Casele culturale aveau un rol extrem de important în acest context, ele contribuiau la mobilizarea în spirit național a sătenilor trăitori într-o stare de autarhie în raport cu mediul urban.

În anul 1925 a fost renovată biserica, aflată într-o stare avansată de degradare, ea nemaifiind renovată din anul 1880. La inițiativa preotului, Comitetul parohial a stabilit în mod echitabil aruncul cultural pentru credincioși, astfel că, până în luna noiembrie 1925, au fost colectați 376400 de lei care au acoperit aproape integral licitația de 400000 de lei. Lucrările au durat 6 luni, recepția definitivă făcându-se la data de 11 noiembrie 1925.

Pe lângă lucrările de la acoperiș, zidărie și tâmplărie, a fost recondiționat și iconostasul bisericii de către Domnica Ispravnic, o pictoriță ce posedă o vilă în viile de la Miniș. Lucrarea a fost evaluată la 20.000 de lei și s-a executat cu titlul de gratuitate, biserica oferind doar schela de lucru și contravaloarea vopselelor.

Sfințirea bisericii renovate s-a făcut ulterior, cu participarea episcopului Aradului Grigorie Comșa-”Cărturariul” și a altor înalte fețe bisericești, a preoților din parohiile învecinate și a unui număr mare de mireni.

Îmbolnăvirea preotului Petru Pelle în 1931 a dus la vacantarea parohiei doi ani mai târziu. În octombrie 1933, parohia din Miniș a fost ocupată de către preotul Nicolae Vancea, un tânăr de 26 de ani, care a continuat să colaboreze cu predecesorul său până la decesul acestuia în 12 decembrie 1936. În timpul păstoririi noului preot s-a reparat, contra sumei de 3000 de lei, vechiul ceas din turnul bisericii. Nicolae Vancea s-a implicat în politică, fiind liderul mișcării legionare din Miniș, motiv pentru care a fost înlocuit din scaun după rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941, cu preotul Gheorghe Popa, care a păstorit până la 1 octombrie 1947.

Atunci când nimeni nu se mai aștepta, localitatea Miniș a fost lovită crunt de brațul nemilos al războiului, în septembrie 1944. Contraofensiva hortistă din săptămâna 13-19 septembrie 1944 a produs pierderi materiale și de vieți omenești; un avion de bombardament inamic a lansat mai multe bombe asupra localității, în ziua de 19 septembrie. Una dintre aceste arme ucigașe a distrus prin incendiere turnul și mai apoi întreaga clădire a bisericii.

Placa comemorativă de pe locul fostei biserici

Evenimentul a șocat întreaga comunitate, rămasă fără centrul ei spiritual și obligată timp de 27 de ani să participe la slujbele religioase într-o sală improvizată din școală și, mai apoi, din casa parohială. Au fost ani de mare durere și de mare cumpănă pentru credincioșii satului, într-o perioadă în care posibilitățile lor materiale erau reduse ca urmare a confiscării proprietăților de către regimul comunist.

Atașamentul față de cele Sfinte, iubirea față de biserică, au fost însă hotărâtoare în demararea de către localnici a operei de construire a unei noi biserici. Cu multă trudă și râvnă s-a adunat, până în luna aprilie 1946, suma de 22000000 de lei, bani proveniți din vânzarea a 10000 de litri de vin, donați de către credincioși. Cu acești bani s-au cumpărat 62000 de cărămizi, urmând să fie achiziționate și alte materiale de construcții, după comercializarea altor 10900 de litri de vin aflat în stoc.

Perspectiva construirii noii biserici era însă foarte departe, deoarece statul comunist respingea orice cerere de acordare a unei subvenții în acest scop. În această perioadă, credincioșii se înghesuiau în spațiul insuficient destinat oficerii slujbei, priveau cu tristețe clopotele care răspândeau un sunet jalnic pe căpriorii de spijin improvizați în curtea casei parohiale. Tinerii și copiii veneau la biserică regulat, în duminici sau de sărbători, dar stăteau mai mult pe afară dând prioritate în interiorul bisericii improvizate adulților și vârstnicilor.

Credința puternică și orgoliul rănit al minișenilor, oameni harnici și mândri, i-au determinat să-și continue idealul cu orice preț: edificarea unei biserici noi, din temelii, pe cont propriu. Sătenii nu au neglijat însă nici aspectul calității păstorului lor; ei au refuzat impunerea unor candidați la scaunul vacantat după plecarea intempestivă a preotului Gheorghe Popa, la 1 octombrie 1947. După îndelungate pertractări cu forurile bisericești, Consiliul parohial, a acceptat, la 1 decembrie 1948, ca administrator parohial și mai apoi ca preot, pe Traian Baltă (1949). Lipsa unui preot paroh definitiv nu i-a putut opri pe minișeni să continue pregătirile pentru echiparea noii biserici. În primăvara anului 1948 au fost executate 70 de scaune de stejar, lucrare de care s-a ocupat Orădan Vasile, funcționar la Calea Ferată Arad-Podgoria și membru în Consiliul parohial.

Au existat și momente mai delicate în legătură cu edificarea noii biserici: autoritățile au dispus la un moment dat de folosirea unei părți a materialului lemnos destinat bisericii, la construirea scenei căminului cultural. La intervenția Adunării parohiale în a doua zi a Crăciunului anului 1949, Comitetul Provizoriu local a renunțat la măsură, recomandând organizarea unei colecte pentru încheierea lucrărilor la scenă.

Autorizația pentru construirea bisericii s-a primit foarte greu și, după îndelungate demersuri, abia în anul 1956. Merită a fi semnalat faptul că

autorizația pentru construirea bisericii a fost primită direct de la Petru Groza, ca urmare a intervenției doamnei Hagya Dida, o localnică de religie catolică, prietenă cu prim-ministrul. Acesta a fost un exemplu sublim de coabitare și de egumenism local.

Proiectul lucrării era în stilul arhitectonic al barocului vienez, obișnuit în Banat, cu șarpantă din lemn și cu țiglă profilată și tablă zimțată. Timp de trei ani a durat prima etapă a construcției, în care s-a făcut fundația și s-au ridicat o parte din ziduri. Lucrările au fost întrerupte până în anul 1964, când s-a obținut cu foarte mare greutate a doua autorizație pentru etapa secundară a edificiului, care viza acoperișul și turnul. Cu același prilej, s-a definitivat instalația electrică și s-au făcut tencuielile interioare.

Poză de grup-mirenii- 1968

Necesitatea, dar și dorința arzătoare de a avea o biserică au fost atât de mari, încât începând din anul 1965, biserica a intrat în folosință, cu toate că lucrările nu s-au încheiat definitiv și, în consecință, construcția nu era sfințită.

În anul 1967, preotul Traian Baltă, un harnic, destoinic și un respectat slujitor al Domnului, s-a mutat în parohia Covăsânț, spre regretul credincioșilor din Miniș. Postul a fost ocupat de către Emilian Bența, care s-a dedicat trup și suflet lucrărilor de încheiere a construcției, având sprijinul nemijlocit al minișenilor. Au fost executate, astfel, în cea de-a treia etapă,

tencuielile exterioare, s-a realizat pictura interioară, s-a montat iconostasul și s-au fixat clopotele noi din turn.

Lucrările la noua biserică din Miniș au fost finalizate în vara anului 1971. La 23 octombrie 1971, de Sfântul Dumitru, a avut loc Sfințirea Sfintei Biserici cu hramul ”Sfinții Împărați Constantin și Elena”, slujba fiind oficiată de către episcopul Teoctist-Arăpaș, în prezența unui număr impresionant de credincioși din Miniș și împrejurimi; ei își regăseau astfel echilibrul sufleteș în noua Casă a Domnului, după un sfert de secol de provizorat și de speranțe.

Edificiul noii biserici

Pregătirile pentru târnosirea bisericii s-au făcut însă cu mult înainte și în ceea ce privește primirea și cinstirea înalților oaspeți, cât și a tuturor invitaților, la cele mai înalte standarde. S-au stabilit sarcini pentru toți enoriașii în ceea ce privește pregătirea și servirea mesei festive; bărbații s-au îngrijit de procurarea băuturilor alcoolice și nealcoolice, iar femeile au adus produse naturale din gospodărie pentru pregătirea mesei. S-a stabilit chiar și un meniu specific locului, din care nu lipseau supă de găină, sarmalele, friptura la tavă și pană de porc și de pasăre, plăcinta cu brânză și prăjiturile de casă. După stabilirea meniului s-a ridicat o problemă ”extrem de serioasă”,

legată de pastele ce trebuiau puse în supa de pasăre, la Miniș obișnuindu-se, prin tradiție, tăietei lungi și subțiri, întinși și tăiați în casă. În ultimul moment, la observația pertinentă a unei enoriașe, aceștia au fost înlocuiți cu tarhană, pentru a nu periclita bărbile stufoase ale înalților prelați și ale celorlalți preoți.

În pregătirea tuturor festivităților și a festinului ce a urmat, femeile au avut totuși un rol preponderent, astfel că unii bărbați au rămas acasă, în gospodărie, cu animalele și celelalte mici ocupații gospodărești de duminică. Într-o astfel de situație s-au aflat trei vecini: Ion, Non și Mitru, care, în jurul orei 15, își așteptau consoartele care întârziu să sosească de la sfințirea bisericii. Cuprinși de nerăbdare și de foame, cei trei stăteau la stradă, fiecare cu scaunul său, în fața casei. Ion și Non afixau o veselie forțată și stimulată substanțial cu câteva pahare de vin băut pe furiș, în timp ce... mai stăteau să vadă de orăntăniile din curte. Mitru era puțin mai agitat și taciturn, refuzând orice dialog cu vorbăreții săi vecini și privea tot mai insistent spre colțul străzii, așteptându-și soția. Cum cele trei Mării întârziu să apară, Ion s-a hotărât să arunce bomba adresându-se așa, într-o doară, lui Non, dar cu o țintă precisă spre Mitru: ”Măi Non, noi le așteptăm pe Măriile noașce și iele numa ce joacă cu popii, care le freacă cu bărbile!”. Non s-a prins imediat de diversiune și i-a răspuns: ”Măi Ion, să știi că ai dreptace că io la asta nu m-am gândit!”. Efectul dialogului a avut rezultate imediate: Mitru a intrat bolborosind în curte, fără a mai aștepta pe Maria la stradă. Cei doi jubilează în spatele lui, se amuză copios pentru farsa ce le-a mai umplut timpul în așteptarea celor două Mării.

În scurt timp și-au făcut apariția și cele trei credincioase atât de așteptate de către soții lor, Ion și Non la stradă și Mitru în curte. Ion și Non au reușit în sfârșit să mănânce de amiază, în timp ce Măriile lor povesteau momente din timpul sfințirii și a mesei festive. Din casa lui baci Mitru răzbătea însă un schimb de replici tăioase între cei doi soți, nană Maria neputând să-și convingă sub nicio formă soțul de ce a întârziat atât de mult. Armonia familială nu s-a restabilit decât după câteva zile, când accesul de gelozie al lui Mitru, indus de cei doi vecini, a trecut de la sine. S-a dovedit astfel, încă o dată, că biserica și-a îndeplinit funcția socială, întărind unitatea și soliditatea familiei, aflată într-un ”moment de cumpănă”.

Biserica satului Miniș a fost și este locul în care bărbații, și îndeosebi femeile, doreau și voiau să aibă o ținută vestimentară impecabilă, după ce, pe parcursul săptămânii, munceau în haine de lucru. Odată cu abandonarea portului popular, s-a dezvoltat o adevărată competiție în privința ținutei individuale. Vestimentația și încălțămintează generează și astăzi discuții ample purtate de către credincioase, cu admirație sau... cu invidie, la colț de stradă,

dezbateri intense, asemeni celor din presa mondenă despre o festivitate de parada modei.

Bărbații exagerau și ei în privința ”talentului” de cântăreț în strună sau în cor. Unii erau afony, alții cântau pițigăiat, gutural sau aveau o pronunție greșită sau în contratimp a cuvintelor cu notele. Circulau între coriști și unele expresii, ca de pildă: ”Auzi-l și pe Ion cum cântă, parcă scoate lemnul gin părau!”. Toate aceste expresii păleau însă în fața voinței și dorinței celor în cauză de a-L sluji pe Dumnezeu, ei erau astfel apreciați și acceptați de majoritatea enoriașilor.

Corul bisericesc din Miniș are o tradiție de peste o sută treizeci de ani, fiind format inițial ca și cor mixt, iar ulterior devenind cor bărbătesc. Talentul nativ al localnicilor în muzică a contribuit, cu siguranță, la perenitatea acestuia, la care s-au adăugat însă și dirijori destoinici precum: Traian Fridrich, Ștefan Trifu, Dimitrie Vlad și Covaci Gheorghe.

Prin buna administrare a preoților Iuga Horațiu (1979-1999) și Florea Ioan, cât și prin darea de mână a credincioșilor, biserica parohiei ortodoxe Miniș și împrejurimile sale au devenit un model și un obiectiv turistic și ecumenic de primă mână.

”Cartea de aur” a bisericii, deschisă în anul 1971 cu ocazia sfințirii, confirmă prin conținutul său aprecierile de care aceasta se bucură din partea unor oameni ce aparțin diferitelor medii socio- profesionale din țară și din străinătate.

La sfințirea bisericii consilierul economic al Episcopiei Aradului, Ioan Popa, menționa că ”Nicio răsplată pământească nu este de ajuns pentru lucrarea P.C. Sale, deoarece ea întrece în valoare și în artă pe toate cele din jur. Ea va grăi generațiilor viitoare despre credința și jertfelnicia credincioșilor, în frunte cu preotul lor plin de alese vrednicii”.

Biserica din Miniș a constituit un monument de reculegere și bune amintiri pentru urmașii familiei preotului Petru Pelle, doctorii Marius și Radu Pelle din Alba Iulia, cât și pentru descendenții familiei notarului Gheorghe Covacevici care a condus comuna timp de 36 de ani- avocat Nichi Puiu Virgil și Doina Hanga. Profesorul universitar doctor Vladimir Hanga consemna în ”Cartea de aur” a bisericii în anul anul 2000: ”Un strălucit monument de credință care dovedește credința creștină pe care poporul nostru a dovedit-o odată cu nașterea sa”.

Emoționantă este și mărturisirea făcută de către doctorul Grațiana Mager, care a petrecut o perioadă a vieții în mijlocul minișenilor: ”Sunt profund emoționată de măreția ei și de sacrificiul adus de toți enoriașii acestei comune pentru reclădirea ei”.

Dintre aprecierile vizitatorilor străini la adresa Sfintei Biserici din Miniș, cea mai impresionantă pare a fi aceea a Verei Șerbănescu din S.U.A.,

care, în cuvinte deosebite, menționează printre altele: ”O biserică deosebită pe care o simt ca un lăcaș sfânt al frumuseții dumnezeiești, al frumuseții și credinței acelor care au construit-o, au pictat-o și au sfințit-o”.

Biserica Ortodoxă din Miniș a menținut dintotdeauna o legătură strânsă cu enoriașii prin vrednicii ei păstori, indiferent de situațiile faste sau mai puțin faste prin care au trecut. Credincioșii au răspuns cu iubire și credință nestrămutată, solidă în Dumnezeu și în Fiul Său- Iisus Hristos, o constantă a comunității sătești din Miniș. Credința s-a exteriorizat în modul riguros cu care localnicii respectau postul, sărbătorile, prin darea de mână pentru biserică, cât și prin osârdua cu care cercetau biserica în zilele de duminică și în zilele de mare praznic.

Informatori: Ciorogar Maria
Valea Emilia

OAMENI AI ȘCOLII

Începuturile învățământului primar în comuna Miniș sunt atestate documentar încă din anul 1789, la 6 mai, atunci când împăratul Iosif al II-lea a aprobat contractele de înființare a 48 de Școli Elementare românești. În conscripția anului 1791 Școala Elementară din Miniș era nominalizată din nou între cele 63 de școli din dreapta Mureșului, ea fiind arondată Districtului școlar din Oradea.

Dezvoltarea învățământului primar în Imperiul Austriac era în conformitate cu politica absolutismului luminat inițiată de Maria Terezia și Iosif al II-lea și continuată mai apoi sub urmașii lor. Lipsa localurilor corespunzătoare, a cadrelor calificate, a manualelor, slaba salarizare a învățătorilor, cât și condițiile materiale modeste ale familiilor elevilor au constituit piedici importante în calea dezvoltării învățământului primar românesc. Frecvența copiilor de școală la cursuri nu depășea 10%, iar calitatea cunoștințelor dobândite era sub nivelul cerințelor programei școlare.

O situație similară întâlnim și la Miniș, în anul 1791, unde învățătorul Lupu Georgevici întâmpina mari greutăți în organizarea circumscripției școlare la care era arondat și satul Cladova. În anul școlar 1810-1811 situația nu era cu nimic mai bună, învățătorul Ștefan Nenad instruia doar cinci elevi din cei 198 de copii cu vârstă școlară existenți în localitate. Până la intrarea în vigoare a Statului Organic și a Legii naționalităților, în anul 1869, frecvența elevilor a rămas în continuare la cote reduse, cu toate eforturile făcute de către învățători pentru a convinge familiile de utilitatea și necesitatea științei de carte. Construcția primului local de școală din cărămidă și acoperit cu țiglă

pe strada "Haiducului" cât și organizarea învățământului pe baze confesionale au dus la o creștere sensibilă a frecvenței copiilor la școală, de la 10% la 20% în jurul anului 1870 și a atins peste 40% în anul școlar 1880-1881. Progresele realizate în cercetarea școlii de către elevii minișeni își aveau explicația și în calitatea activității desfășurate de către învățător, în colaborare cu preotul cât și în amenzile la care erau supuși părinții copiilor ce nu frecventau școala.

Învățătorul Antoniu Coșa a ocupat postul în anul 1871, s-a naturalizat la Miniș, a locuit împreună cu numeroasa sa familie la numărul 65 și a ieșit la pensie la 1 august 1907. Salariul său anual era de 530 de florini, din care 220 în monedă și 310 în natură. După 10 ani de la instalarea sa în post, a reușit cu sprijinul directorului școlar și al Antistiei locale, să obțină o frecvență de 89% la școala cotidiană și 77% la școala de repetiție. Colaborarea cu comisia școlară locală s-a extins și în privința ridicării calității absolvenților. Plugarii fruntași ai satului, membri în Comisia școlară, participau cu regularitate la examenele de sfârșit de an și la celelalte activități festive inițiate și organizate în școală și în afara ei.

Antoniu Coșa i-a inițiat pe localnici în sericicultură, viermii de mătase fiind crescuți de către săteni în podurile caselor. Prin promovarea acestei noi ocupații, învățătorul a contribuit la suplimentarea substanțială a veniturilor familiilor din sat. Un document din epocă arată că numărul producătorilor de gogoși a crescut de la 7 în 1889 la 92 în 1891, iar veniturile din aceeași perioadă au cunoscut o mărire substanțială de la 108 florini la 1352 florini.

După 37 de ani de activitate neîntreruptă în folosul comunității, Antoniu Coșa, originar din Ghioroc, a fost înlocuit de către tânărul timișorean Traian Fridrich, absolvent al Preparandiei arădene, în anul 1900. Urmând exemplul predecesorului său, noul învățător s-a stabilit la Miniș, unde a desfășurat o fructuoasă și interesantă activitate școlară și extrașcolară, în calitate de cantor al bisericii și instructor și dirijor al corului țărănesc. Până în anul 1918, învățătorul a avut de luptat cu legile aspre ale administrației ungurești în domeniul școlar, peste care s-au suprapus condițiile materiale deosebit de dificile din anii războiului mondial. După terminarea conflagrației mondiale, Traian Fridrich a devenit director al școlii din Miniș care a mai primit încă un post de învățător.

În această calitate, el avea și atribuții administrative în învățământul stratificat: ținea evidența școlară și contabilă și reprezenta instituția în raport cu autoritățile cât și cu forurile superioare din învățământ. El a decedat în anul 1925, la numai 44

Traian Fridrich și elevii săi – 1912 de ani și a fost înmormântat în cimitirul satului lăsând un gol imens în sufletele familiei, elevilor și părinților, care l-au apreciat enorm pentru competența profesională și omenia de care a dat dovadă în anii munciți la Miniș.

După o scurtă perioadă de provizorat au fost titularizați la Miniș, la începutul anului școlar 1925-1926, învățătorii Florica Cosma și Ștefan Trifu, care au fost apreciați în mod elogios de către revizorul șef al Provizoratului Școlar Județean Arad și de către

deputatul Eugen Spinanțiu, cu prilejul inspecțiilor făcute la școală. Aprecierile sunt cu atât mai valoroase, cu cât condițiile materiale erau precare: școala funcționa în casa parohială care era într-o stare avansată de degradare, spațiul era insuficient, iar mobilierul era deteriorat și necorespunzător. Ca urmare a acestui fapt, s-au mai ținut cursuri pentru scurte perioade de timp în alte locații: Casa Neumann și Casa Almassy. Soluțiile privind noile localuri s-au dovedit a fi însă ineficiente și s-a revenit la casa parohială, unde, începând cu anul școlar 1929-1930, cursurile au avut loc alternativ, dimineața și după-amiaza.

Elevii Școlii primare și învățătorul Ștefan Trifu cu familia

În anul 1932, învățătorul Ștefan Trifu, care îndeplinea și funcția de cantor și dirijor al corului bisericesc, s-a mutat cu serviciul în localitatea Vladimirescu; el a revenit la Miniș în anul 1950, de unde a ieșit la pensie după zece ani, mutându-se ulterior la Barațca împreună cu soția Zina, unde au trăit până la sfârșitul vieții alături de fiul Ulpiu cu familia.

Florica Cosma, căsătorită Simion, și-a continuat activitatea până-n anul 1942 cu rezultate tot mai bune, atât la clasă, cât și în afara ei. Cu prilejul examenului de absolvire al elevilor din clasa a VII-a, ce a avut loc la 18 iunie 1934, la Școala Primară din Miniș, toți cei opt absolvenți din localitate au obținut note bune și foarte bune, instituția trecând strălucit peste exercițiul de încredere și testare la care a fost supusă de Provizoratul Școlar Arad.

Anul școlar 1934-1935 a fost benefic în viața școlii, atât în privința personalului cât și a edificiului. În funcția de director al școlii a fost numit învățătorul Dimitrie Vlad, care și-a întemeiat o familie prin căsătoria cu domnișoara Irina Dragoș, fiică a satului. Încă de la începutul activității, învățătorul s-a implicat, pe lângă școală, și în viața culturală a satului, pregătind corul pe două voci al elevilor, cât și corul pe patru voci al țăranilor. Duminica și în zilele de sărbătoare, Dimitrie Vlad era prezent în strana bisericii, de unde dădea răspunsurile liturgice. Bunele relații cu sătenii s-au materializat într-o frecvență deosebită a elevilor la cursuri, aceasta ajungând la un procent de 89% în anul școlar 1935-1936.

Școala primară din Miniș 1936

La intervențiile repetate ale sătenilor, învățătorilor și ale inspectorilor școlari, autoritățile au finalizat, la 19 decembrie 1936, noul local al Școlii Elementare, construit pe grădina de zarzavat a Școlii Inferioare de Viticultură din Miniș. Moș Crăciun a adus un dar mult așteptat într-o atmosferă de mare bucurie și mulțumire, în care autoritățile, sătenii și copiii intonau colinde tradiționale ajunului de Crăciun. Valoarea totală a localului școlii s-a ridicat la suma de 262000 de lei, el conținând două săli de clasă și locuința învățătorului.

Cu ocazia edificării școlii, Consiliul comunal a hotărât, după îndelungi dezbateri, să mute cazanul pentru fiert țuica, aflat în apropiere, în câmpul din marginea satului. Această hotărâre arăta clar că s-au produs schimbări esențiale în mentalitatea viticultorilor, care erau dispuși să accepte concesiile pentru cultură, în folosul științei de carte, renunțând temporar la o locație bine situată și care aducea adesea venituri materiale importante. Cu același prilej, ”parlamentul local” a hotărât să schimbe traseul vitelor și al celorlalte animale, de pe strada școlii, pentru a proteja copiii și buna desfășurare a procesului de învățământ în ansamblu.

La inițiativa lui Dimitrie Vlad a luat ființă în comună fanfara, care era compusă în cea mai mare parte din elevii școlii. Ei au făcut în scurt timp progrese remarcabile reușind să interpreteze cu virtuozitate piese muzicale specifice genului, care i-au impresionat atât pe localnici, cât și pe străini. Instrumentele muzicale ale celor 24 de membri ai fanfarei au fost cumpărate cu banii sătenilor, la care s-a adăugat contribuția de 500 de lei a fiecărui instrumentist.

Învățătorul Dimitrie Vlad în mijlocul fanfarei- 1938

Instructorul fanfarei a fost țăranul autodidact Nicolae Peia, originar din localitatea bănățeană Șoșdea, adus la sugestia directorului școlii. El era cazat în locuința învățătorului, în cele câteva luni pe care le muncea în sat și era hrănit și salarizat prin contribuția materială a instrumentiștilor și a unor săteni cu dare de mână.

La sfârșitul deceniului patru, Dimitrie Vlad a plecat din comună, revenind însă în anul 1945, când și-a reluat activitatea profesională și culturală desfășurată în primul său mandat. Învățătorul Ioan Drecin, subinspectorul plasei Radna, spunea despre învățătorul de la Miniș că este ”inițiatorul și organizatorul fanfarei care face cinste întregii plase”, iar ”concertele și serbările culturale... i-au adus recunoștința și stima tuturor.”

Dimitrie Vlad a instruit și a educat generații de tineri care s-au realizat în viață și i-au purtat și-i poartă un respect și o stimă deosebită chiar și astăzi, la mulți ani după trecerea sa în neființă.

După reforma învățământului din anul 1948, s-au produs schimbări semnificative în viața școlii și a oamenilor ei. Modificarea criteriului valorilor și puternica ideologizare în spirit comunist a procesului de învățământ s-au resimțit în mod evident și la Miniș.

Plierea realităților vieții cotidiene școlare pe modelul sovietic era evidentă, principiile stahanoviste și miciuriniste erau la loc de cinste, înlocuind vechile concepte morale bazate pe cinste, onoare, muncă și demnitate. Îngrețimentarea tineretului școlar sub steagul roșu în organizațiile de pionieri, întrecerile socialiste, pe diferite teme erau acțiuni tot mai des întâlnite și apreciate în școli. În această atmosferă a condus Școala Elementară din Miniș directorul Ion Bucălan, învățător, veteran de război, originar din Siria. Urmând tradiția predecesorilor săi, el și-a întemeiat o familie la Miniș și s-a stabilit definitiv, până la sfârșitul vieții. A iubit enorm meseria de dascăl pe care a practicat-o cu multă pasiune și devotament, într-un ritm și cu o regularitate de invidiat; a știut să fie apropiat de elevi și de familiile lor, dar a fost și extrem de sever atunci când situația o impunea.

Domnul învățător avea un cult al cuvântului scris, iubea cartea, era un fin cunoscător al clasicilor literaturii române, ori de câte ori avea ocazia, lectura elevilor pasaje din proza națională și universală; aprecia în mod deosebit pe elevii care învățau și recitau poezii din poezii emblematici ai României, îi stimula să le prezinte în public, cu prilejul spectacolelor pe care le pregătea cu regularitate la aniversarea evenimentelor majore din istoria românilor. Poate mai mult decât un iubitor al literaturii, a fost un abil și iscusit matematician, care a reușit, prin metode pedagogice promovate de către școala activă, să formeze generații de tineri care aveau o solidă pregătire pentru științele exacte. Bucălan Ion a reușit, prin observație și muncă diferențiată, să identifice aptitudinile și potențialul fiecărui elev și

astfel i-a canalizat chiar de la vârsta școlară mică spre viitoarele meserii, le-a dezvoltat dragostea și plăcerea de a munci. Orele de îndeletniciri practice erau deosebit de interesante și de atractive: din pănuși de porumb, din cârpe, sticlă și din alte deșeuri reușea să confecționeze împreună cu copiii jucării sau obiecte de artizanat, care bucurau privirile și sufletele celor mici și ale familiilor lor aflate în imposibilitatea de a achiziționa aceste bunuri în acele momente extrem de dificile ale anilor 50.

Autoritățile locale comuniste au profitat de simpatia și de credibilitatea de care se bucura învățătorul printre consăteni pentru a-l folosi alături de alți intelectuali din comună: Trifu Ștefan, Ion Adam, în ”opera de colectivizare a agriculturii”. Adeseori, domnul Bucălan putea fi zărit pe străzi, pe la gospodăriile țărănești, cu echipa sau chiar individual, duminica după- amiază și în zilele de sărbătoare, cu ”misiunea trasată” de P.M.R. de a-i convinge pe țăranii mai puțin maleabili să intre în G.A.C.. Oamenii nu l-au respins, ei înțelegeau situația limită în care se afla dascălul lor și cei din ”comisia de lămurire”, au continuat să-i respecte pentru statutul lor social și pentru tot ceea ce au făcut ei pentru instruirea și educarea tinerilor.

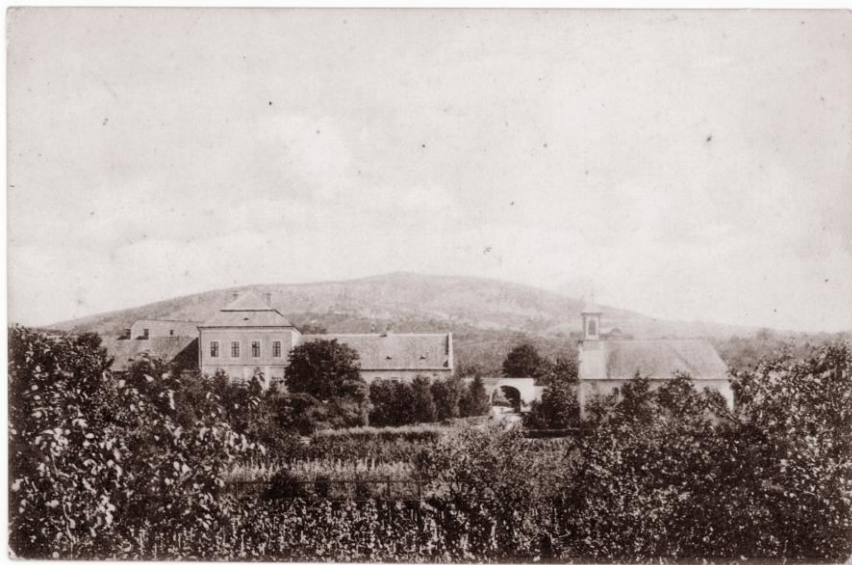
Activitatea culturală extrașcolară a domnului învățător Ion Bucălan a fost bogată, ea a constituit o binefacere și un refugiu în contextul presiunii ideologice a acelor ani. A fost mulți ani directorul Căminului cultural și bibliotecar al Bibliotecii sătești, care împrumuta în acei ani cărți iubitorilor de literatură mai tineri sau mai vârstnici din localitate. La inițiativa directorului Căminului, a funcționat un club al tineretului în care se desfășurau activități cultural- sportive, care reușeau să adune zilnic, îndeosebi seara, o mulțime de tineri: se juca șah, tenis de masă, se pregăteau spectacole, se purtau discuții. Nici adulții nu au fost neglijați, la începutul anilor 60, la inițiativa aceluiași inimos învățător, s-a format ”Brigada de agitație”. La o primă vedere s-ar părea că a fost comun acelor vremuri, deoarece aceste brigăzi artistice s-au organizat la comandă politică în mai multe localități, ele având menirea de a impulsiona ”dezvoltarea socialistă a satului” prin mijloace culturale: recitări cu conținut moralizator- critic sau laudativ, cântece, jocuri și dansuri. La Miniș ”brigada” a fost însă ceva cu totul special, a constituit în primul rând un mijloc de socializare și relaxare între familii prietene aflate la vârsta deplinei maturități, care doreau să uite și să reziste urgiei anilor de încercări prin care au trecut și aveau să mai treacă.

Regizorul, scenaristul și coregraful Bucălan Ion a îmbinat realitățile vieții cotidiene cu versul, folclorul și muzica, fără a fi obedient, fără a proslăvi în mod ostentativ ”noile realități socialiste”, ba dimpotrivă, a cultivat calități universal valabile în orice societate: hărnicia, devotamentul, spiritul de întraajutorare, punctualitatea, competența, etc. Urmând aceste coordonate, brigada artistică din Miniș a primit aprecieri elogiase în toate

spectacolele pe care le-a susținut pe scena căminului cultural din localitate, cât și la concursurile și spectacolele aniversare din alte localități, meritul principal al succesului de public al acestor reprezentații artistice, așa cum susțineau și specialiștii în domeniu, revenea neobositului și inspiratului dascăl al satului.

Pasiunea și dragostea pentru învățământ a domnului învățător a fost transmisă și fiicei sale, Marioara, care l-a urmat în nobila profesiune. Destinul a făcut ca, după absolvirea Liceului Pedagogic din Arad, Marioara să fie repartizată la catedră la Școala Primară din Miniș, alături de tatăl său. Îmbinarea experienței cu energia și idelaurile tinereții celor doi dascăli, tată și fiică, au fost benefice pentru satul Miniș, ei au educat și instruit multe generații de copii, care au avut realizări profesionale de excepție.

Comuna Miniș a avut privilegiul de a beneficia, din anul 1881, de Școala de vințelari care a fost organizată pe domeniul erariului austro-ungar.

Școala regală de viticultură Miniș - 1902

Școala regală de viticultură Miniș - 1907

Scopul imediat al înființării școlii era acela al formării de specialiști viticoli care să combată filoxera, o boală necruțătoare a viței-de-vie ce făcea ravagii în Podgoria Aradului. Pe parcursul celor peste o sută de ani de funcționare, Școala viticolă și-a pus amprenta asupra dezvoltării localității, Minișul devenind un brand național, îndeosebi după înființarea pe lângă școală, în anul 1958, a ”Stațiunii de cercetare horti- viticole”.

Directorii Școlii Viticole, îndeosebi cei din epoca contemporană, au urmat un destin aproape similar cu cei ai Școlii Elementare, au locuit în sat, și-au întemeiat familii, au fost alături de minișeni și la bine și la rău.

Vasile Juncu în mijlocul unui grup de viticultori-1931

Vasile Juncu a condus destinele Școlii Viticole între anii 1928-1938, el fiind originar din Basarabia. Pe tot parcursul acestei perioade a locuit cu soția și cu cei doi copii, născuți la Miniș, în incinta instituției. A ținut o legătură strânsă cu administrația locală, fiind membru în Consiliul comunal, prilej cu care a participat direct la luarea unor decizii importante pentru comunitate.

În calitate de specialist în viticultură a sprijinit viticultorii locali cu sfaturi tehnice privind combaterea bolilor viței-de-vie, i-a sprijinit de asemenea în prepararea și stabilizarea vinurilor. El a fost cel care a luat inițiativa înființării, în vechea pivniță a școlii, a sindicatului viticol "Dealul Curții", care avea menirea să protejeze pe producătorii viticoli locali împotriva speculei intermediarilor. La sfatul său, viticultorii și-au deschis un magazin propriu de desfacere directă a vinurilor în centrul orașului Arad, lângă primărie. În timpul directoratului inginerului Vasile Juncu "Școala Inferioară de Viticultură din Miniș" a cunoscut o dezvoltare deosebită, și-a extins activitatea și la Pepiniera Barațca, creând astfel locuri permanente de muncă pentru mulți localnici în acele vremuri grele ale crizei economice care bântuia România.

Școala viticolă a perioadei interbelice a fost și un focar de cultură, care a fost cultivat și întreținut de către director, un patriot și o personalitate cu o verticalitate deosebită. Sub îndrumarea direcțiunii și a corpului profesoral s-au organizat spectacole și serate în localul școlii sau la Căminul cultural, la care se înregistra întotdeauna o participare masivă a sătenilor din toate generațiile, alături de elevii de la „Curte”. Acest fapt, cât și multe altele, subliniază o dată în plus legătura strânsă, creată în timp, la care o contribuție esențială a avut-o Vasile Juncu, cel care, și după promovarea în alte funcții, a revenit cu drag pe aceste meleaguri, ori de câte ori a avut ocazia. Directorul Școlii Viticole din Miniș a fost un practicant de excepție, cu o pregătire științifică deosebită și perfecționată în decursul anilor, fapt care l-a propulsat în funcția de decan al Facultății de Horticultură din Iași. În semn de respect și considerație, actualul Grup Școlar din Miniș a primit numele merituosului său director din anii `30. După plecarea de la Miniș a familiei Juncu, în anul 1938 a fost numit director Nicolae David care s-a stabilit cu soția, Zita și cu cei doi copii, Nicoleta și Nicușor, în localitate. Noul director a continuat cu succes munca începută de către predecesorul său, atât în domeniul practic, cât și în cel științific; de semnalat faptul că domnul inginer David era prezent cu articole de specialitate în revista "România viticolă" fondată în anul 1937, la București, de către eminentul savant, profesorul I.C. Teodorescu. O contribuție deosebit de importantă a avut-o la edificarea noii școli, după ce vechea construcție a fost distrusă în timpul bombardamentului horthyst din 19 septembrie 1944. Timp de șase ani, Școala Viticolă din Miniș a funcționat

în Casa Birtolon din Barațca sau în alte localuri improvizate, ilegal, cu ”spijinul” direct a lui Vasile Juncu-director al învățământul regional din Banat. În două etape, între anii 1948-1950 și 1950-1952, s-au construit cele două corpuri de clădiri ale actualului Grup Școlar ”Vasile Juncu”. Pe parcursul anilor în care actualul edificiu era în construcție, Nicolae David a fost omniprezent în toate momentele investiției, a deprins detalii tehnice și a venit chiar cu unele soluții. Impresionat de cunoștințele și implicarea directorului în munca de constructor, inginerul Caraciov, conducătorul punctului de lucru, i-a propus omului școlii să se angajeze la Trustul de construcții. Martorii acestui episod spuneau că nu a fost nicidecum o glumă, dar situația în sine subliniază o dată în plus dimensiunea umană a inginerului Nicolae David, pentru care munca serioasă și abnegația constituiau un mod de viață. Propunerea inginerului constructor a fost declinată, cum era firesc, de către inginerul horticultor, dar ea a constituit o abordare aparte și originală de a mulțumi și de a recunoaște meritele directorului școlii, implicat trup și suflet la locul de muncă.

În galeria directorilor care au înnobilit cu munca lor activitatea Școlii viticole din Miniș în epoca contemporană, merită a fi evocat și inginerul Ioan Dronca, originar din localitatea Neagra, de lângă Moneasa și care s-a naturalizat la Miniș, unde a trăit alături de familie până la sfârșitul vieții. El a fost cel care a luptat pentru ridicarea școlii la gradul de liceu în anul 1966, ajungându-se astfel ca instituția să fie atractivă pentru elevii din întreg județul cât și din alte județe. La inițiativa sa a fost organizată o bază didactică nouă, pe un teren viran primit din fondul C.A.P.-ului, care cuprindea în miniatură toate sectoarele horticole. În acest fel, Liceul Agricol cu profil horticol din Miniș a reușit performanțe notabile în pregătirea de cadre medii pentru viticultură. Elevii școlii se remarcău la concursurile pe meserii dintre liceele de profil și erau foarte apreciați în instituțiile de învățământ agricol superior pentru cunoștințele teoretice și practice primite la Miniș. Creșterea prestigiului școlii a dus la sporirea numărului de elevi și a calității candidaților care se orientau spre el. La demersurile insistente făcute de către Ioan Dronca pe lângă autoritățile județene și pe lângă Ministerul agriculturii, au demarat lucrările de extindere și modernizare a școlii cu un cămin internat, o centrală termică și o sală de sport.

Activitățile de autofinanțare realizate de către liceu, prin valorificarea produselor lotului școlar și din munca la terți, au contribuit la modernizarea bazei materiale și la o mai bună funcționare a cantinei și internatului școlar. Toate aceste realități aveau la origine strategia și munca neobosită a directorului și a valorosului colectiv de specialiști și profesori de cultură generală, care s-a selectat și structurat timp de zece ani.

O boală necruțătoare a curmat prematur viața directorului Ioan Dronca, care n-a pregetat să vină la serviciu până-n ultimele clipe ale vieții, dând astfel măsura atașamentului și a dragostei față de instituția ce i-a adus atâtea bucurii și satisfacții profesionale: unicul liceu din România care funcționa într-un sat.

Evident că „oamenii școlii” care și-au desfășurat activitatea la cele două unități de învățământ din Miniș au fost mult mai numeroși și ar fi meritat, la rândul lor, să fie evocați pentru realizările deosebite, școlare și extrașcolare, dar trebuie avut în vedere că ei reprezintă un personaj colectiv fără de care cei amintiți nominal n-ar fi atins niciodată performanțe și rezultate notabile.

Cu foarte mici excepții, învățătorii și profesorii satului au fost buni pedagogi și profesioniști, familiști model, gospodari cu mult simț practic, buni organizatori, preocupați în permanență de progresul și bunul renume al școlii. Munca fără menajamente și modestia, cât și implicarea lor în problemele administrative ale comunității le-au adus respectul și prețuirea peste ani a generații de localnici, care au identificat în ei modele umane indispensabile pentru echilibrul și stabilitatea vieții particulare a vestitului sat de viticultori de la poalele Munților Zărandului.

SALUTUL

Lumea satului reprezintă ceva cu totul deosebit, un mediu autarhic, dar prietenos, în care oamni se cunosc și se respectă între ei. Cel mai elocvent mijloc de exprimare a respectului îl reprezintă salutul, care are forme și nuanțe diferite în funcție de momentul zilei, de cei care se adresează și cei cărora li se adresează, de raporturile dintre generații și, în special, în strânsă legătură cu calendarul și sărbătorile religioase.

Pe lângă elementele și formele de salut unanim cunoscute și folosite există și particularități de la o regiune la alta și chiar de la o localitate la alta. Localitatea Miniș a cunoscut de-a lungul vremurilor o diversificare și schimbare semnificativă a formulelor de salut și de răspuns la salut, care se poate explica și justifica prin modificarea mentalului colectiv în procesul modernizării și al succesiunii generațiilor.

Până la miezul zilei, formulele tradiționale de salut erau cele cunoscute: ”Neața” și ”Neața bună!”. De la ora 12, atunci când bătea clopotul bisericii, se folosea formula de salut ”Bună vremea!”, până la ora 18, când, odată cu venirea serii, se folosea formula consacrată ”Bună sara!” la care se răspundea cu ”Sara bună!”. Astăzi ”Bună vremea!” a rămas o formulă de

salut doar în memoria oamenilor în vârstă, ea nu mai este uzuală și a fost înlocuită cu ”Bună ziua!”.

Intelecualii saului, preotul și dascălul erau salutați atât de către tineri cât și de către adulți cu ”Sărut mâna!” în semn de deosebit respect și prețuire. Aceeași formulă a salutului s-a putut regăsi adesea de la cei tineri către părinți, rude și oameni în vârstă.

Tinerii intelectuali și liceenii foloseau adeseori în perioada interbelică salaturile latinizate ”Salve” și ”Servus”, care, deși aveau o vechime considerabilă, se doreau a fi semnale ale emancipării în raport cu salaturile clasice, uzuale.

La toate formele de salut amintite și adresate de către tineri adulților, aceștia puteau primi răspunsul ”Să fii sănătos!”. Semnificația acestei formule universale constă în prețuirea pe care sănătatea trebuia să o ocupe în viața omului chiar de la vârstele cele mai fragede; experiența și constatările vârstnicilor erau o garanție indubitabilă a celui mai prețios bun al omului, pe care cei tineri, în elanul și exuberanța vârstei, îl neglijau adeseori.

Relația caldă, familiară, stabilită între cel care saluta și cel care răspundea, putea fi dezvoltată și cu urări de felul ”Noroc să ai!”, ”Să-ți meargă bine!”, ”Numa bine!”, ”Să crești mare!” etc. Mai exista de asemenea și întrebarea uzuală ”Unde meri?”, care era de fapt un amestec de curtoazie și curiozitate. Întrebarea aceasta nu era însă de bun augur, dacă li se adrea pescarilor și vânătorilor, existând în acest sens superstiția ghinionului și, ca atare, trebuia evitată. Cu toate acestea, unele persoane hâtre și răuvoitoare foloseau în mod intenționat această interpelare spre iritarea și ciuda celor în cauză, surprinși în drum spre ”locul faptei”.

A dispărut, de asemenea, un clișeu prezentat ca răspuns la salut, care se folosea în mod exclusiv între femeile în vârstă: ”Țam nitale!”, ceea ce în traducere ar însemna: ”Mulțumescu-ți- dumneata!”.

Valorile religioase și morala aferentă lor au fost dintotdeauna determinante în formele și uzualitatea salutului în lumea rurală. În funcție de calendarul bisericesc, formulele de salut laice erau înlocuite pentru o perioadă determinată, cu salutul religios al momentului. În prima zi a Crăciunului, oamenii se salutau cu ”Cristos s-a născut!”, după Anul Nou, la Botez, se folosea formula ”Cristos s-a botezat!”, iar timp de 40 de zile, de la Paști și până la Înălțare, minișenii foloseau cu rigurozitate și consecvență salutul: ”Cristos a înviat!”. La sărbătoarea Înălțării Domnului se folosea pentru o zi ca formulă de respect cotidian ”Cristos s-a înălțat!”.

Toate aceste forme ale salutului religios aveau un răspuns șablon, o formulă de repetare și întărire a afirmației- salut prin particulele ”Adevărat că...”. Răspunsul și salutul creau o conexiune spirituală specială între oameni, care depășea cu mult nivelul respectului transmis prin salutul cotidian laic.

Pe tot parcursul anului se mai foloseau în trecut, la Miniș, și alte saluturi de sorginte religioasă care au dispărut total din limbajul uzual, cele mai cunoscute fiind ”Doamne, ajută!” și ”Doamne, fii cu noi!”.

Saluturile creștinești s-au dovedit a fi extrem de importante în viața comunității, prin marcarea marilor praznice creștine ele au contribuit la păstrarea și consolidarea sentimentului religios, a credinței creștine, care a fost dintotdeauna balsamul sufletului omenesc în momente de mare cumpănă ale vieții pământești.

Familia și școala au fost dintotdeauna alături de biserică în promovarea politetei și a ordinii sociale prin salut. A trece, ca tânăr, pe lângă un matur și a nu-l saluta reprezenta un delict care era pedepsit cu mare asprime de către părinți. Deși nu aveau o educație școlară deosebită, majoritatea părinților aveau o ținută moral- civică ireproșabilă, pe care doreau cu tărie s-o transmită copiilor. Datorită faptului că familia, adulții, erau prinși la muncile dealului și ale câmpului, cea mai mare parte a responsabilităților legate de educație era delegată școlii, dascălului. Atunci când un tânăr ”sărea”, din varii motive, peste salutul cotidian, era cel mai adesea apostrofat cu expresia devenită clasică: ”Așa te-au învățat la școală?”. Responsabilitatea dascălului în educație, respectiv la salut, era compensată de o credibilitate totală din partea familiei, de un respect nemărginit.

Variatatea formulilor de salut amintite la Miniș ne dezvăluie existența în timp a unei comunități extrem de preocupată de politete, de cele Sfinte, de relația amicală între membrii ei. Salutul s-a consacrat astfel, de generații, ca o măsură a respectului de sine.

Informatori: Brădean Maria
Ciorogar Maria

PROLICILE

Porecla sau prolica, cum era denumită în Podgoria Aradului, avea un rol definitoriu în identificarea familiilor și a membrilor acestora; era cu siguranță mai importantă din acest punct de vedere chiar decât numele de familie. La nume identice de familie, diferența o făcea porecla, care a devenit, în timp, mai trainică decât numele oficial din acte.

În localitatea Miniș, fiecare familie își avea porecla ei, unele având prin acumulare, în timp, chiar și două porecle, care erau cunoscute și nu încurcau deloc lucrurile din acest domeniu orânduite meticulos în decursul anilor.

Semnificația porecelor minișenilor a fost diversă și era ușor de aflat sau de dedus. O parte din ele arătau ocupația inițială a săteanului: „Căprariu”, „Vieșu”, „Pipărcariu”, „Poștașu” etc, altele făceau referire la starea fizică sau psihică: „Ciulu”, „Pitica”, „Lunga lu’ Pășcuț”, „Mutu”, „Orbu’ lu Tălășcuță”, „Gudu”, „Todor Bolându” etc.

Există o categorie de porecle ce aveau în vederea apropierei și identității cu personaje și personalități din sfera politicii, a bisericii și chiar a zeilor: „Averescu”, „Cuza”, „Ministerul”, „Împăratu”, „Vlădica”, „Cristos”, „Crăciun”, „Hera”. Locul nașterii precum și originea etnică au constituit un alt criteriu pentru punerea porecelor: „Clădovana”, „Guguț”, „Bărăscanu” sau „Unguru”, „Grecu”, „Sârbu”, „Rusoaica”, „Turca”, „Țiganu” etc.

Păsările și animalele de curte au fost o altă sursă de inspirație pentru „nașii de porecle”, precum: „Rața”, „Grangure”, „Galina”, „Pasăre”, „Golumba”, „Boul” etc. Poreclele „veninoase”, cu referire la vietăți mai puțin agrate în comunitate, constituiau o altă categorie: „Huliu”, „Pățoc”, „Joavina”, „Șârpele”, „Vipera”. Poreclele de apartenență, cele care scoteau în evidență originea și apartenența la un strămoș îndepărtat erau de asemenea prezente într-un număr însemnat: „Pățu’ lu’ Toporu”, „Mutu’ lu’ Curuțu”, „Roza lu’ Coani”, „Nica lu’ Colțău”, „Saveta lu’ Mărișca”, „Zena lu’ Popa Adam” etc.

În unele cazuri, poreclele făceau distincția între două persoane cu același prenume sau nume de părinte: „Pupu lu’ Drai”, „Pupu lu’ Lena Popii” sau „Ana lu’ Mărie”- „Lie lu’ Mărie”.

Poreclele unor țărani fruntași au ajuns emblematice printre minișeni și erau purtate cu mare fală și respect de către urmași, porecle precum „Culaș”, „Cioachi”, „Ciocanu”, „Pâca”, „Behu”, „Conciu” au rezistat timpurilor fiind cunoscute și astăzi de către bătrânii de obârșie ai satului.

Dublarea sau chiar triplarea poreclei unei familii amintită la început, s-a dobândit, în general, fie prin căsătorie, fie prin fapte deosebite petrecute în viața acesteia. Prin folosirea poreclei duble nu s-au făcut încurcături, ba dimpotrivă, s-a creat astfel un element de identificare, mai viguros și, de multe ori, chiar mai plastic. Poreclele duble precum: „Adămeș-Culaș”, „Grigoraș-Cuza”, „Măniță-Desca”, „Bibilo-Docora”, „Joavina-Prais”, „Jama-Cucica”, „Mitrăci- Piperiu”, „Liulea- Împăratu”, „Kiral- Matyaș”, „Hera-Dudi”, „Rușcoanea-Rața”, „Netedu-Hozan” au circulat în ultima sută de ani printre săteni, ele fiind cunoscute pe ici, pe colo, și astăzi.

Dacă semnificația și purtarea porecelor sunt relativ cunoscute, geneza acestora a rămas în marea lor majoritate necunoscută, chiar și celor care le poartă de generații. Au răzbit timpurilor câteva situații, cele mai multe comice, izvorâte din ignoranța „nașilor” doritori să rezolve rapid „problema” din punct de vedere fonetico-lingvistic.

Crâsnic Traian, țăran fruntaș al satului, primar liberal în mai multe mandate, avea prolică de „Coriță” pe care a căpătat-o după ce a luptat în armata austro-ungară, asemenea multora dintre prietenii săi, pe frontul italian din peninsula Istria. După ce a fost demobilizat și s-a întors acasă, a fost întrebat de către unul din sătenii curioși: „Unde ai luptat?”. Răspunsul țăranului a fost normal: „În Goriția!”. Cel care a întrebat a rămas și mai nelămurit decât înainte și, fără să mai ceară lămuriri, a plecat mai departe spunând pe la rude și prieteni că s-a reîntors „Coriță”, adică luptătorul din Goriția (Slovenia).

Familia Sava își rotunjea veniturile făcând un comerț avantajos cu vițe altoite în sudul Moldovei, în zona celebrelor podgorii de la Odobești și Panciu. Uneori părinții rămâneau și la muncile specializate din vii, ducându-i cu ei și pe cei doi copii, Alexandru și Maria. Atunci când au venit acasă, după acest periplu destul de îndelungat, Alexandru a fost întrebat de către unul din cunoscuți: „Pe unde ai umblat?”. După o pauză stânjenitoare, pentru că nu putea să dea un reper geografic de proximitate, tânărul nostru voiajor a răspuns: „Ia, undeva prin Cracii Moldovei!”. Răspunsul aparent stângaci și total neînțeles pentru interlocutor, relatează o realitate: printre Dealurile Moldovei care coboară asemenea degetelor unei mânuși spre Podișul Moldovei, sau mai aproape metaforic, asemeni „cracilor de pantaloni”. Surpriza răspunsului a fost puternică și șocantă, astfel că din acel moment Alexandru s-a ales cu porecla familiară de „Cracii Moldovei”.

Într-o duminică de august de la sfârșitul deceniului patru al secolului trecut, se oficia ultima căsătorie religioasă la biserica catolică din Miniș, situată în incinta Școlii viticole. Fericiții miri erau Irina Muscă, originară din Miniș și tânărul Max Gratz Emanoil din Arad. Nunta a trezit interesul sătenilor, fiind un eveniment monden pentru o societate patriarhală și preponderent de rit ortodox greco-oriental. După oficierea căsătoriei, îndeosebi femeile din sat erau curioase să afle cine este mirele, el reprezentând o necunoscută din toate punctele de vedere: înfățișare, domiciliu și nume. Cel mai ușor și mai operativ a venit clarificarea numelui care, în traducerea „expertelor” mai în vârstă, era „Maț Gras Mănăilă”. Iată deci că printr-o simplă rotacizare fonetică și câteva adaptări în spiritul limbii, proaspătul concetățean de origine germană a devenit român cu „acte în regulă”. În acest caz se pare că avem de-a face mai mult cu o modificare a numelui, dar pentru că el are trei componente se poate lăsa la latitudinea cititorului să identifice eventuala prolică.

O situație la fel de interesantă o regăsim la porecla derivată din prenume a unui cetățean italian enigmatic, care a locuit într-o casă modestă a satului, la marginea dinspre Ghioroc. El a trăit singur și s-a adaptat repede rigurilor vieții dintr-un sat românesc, încât și-a uitat treptat și limba devenind

astfel un om al locului. Minișenii l-au agreat pe Gaetano, au uitat de originea sa italiană și l-au numit „Găitan”, dar nu puteau să înțeleagă totuși de ce se uita cu atâta plăcere la pisici și la melci.

Nașterea celor mai multe porecle rămâne o necunoscută, probabil pentru totdeauna, dar este cert că ele pot fi asimilate unei ștampile puse pe numele familiei pentru eternitate, cu condiția consemnării acestora în memoria scrisă a urmașilor.

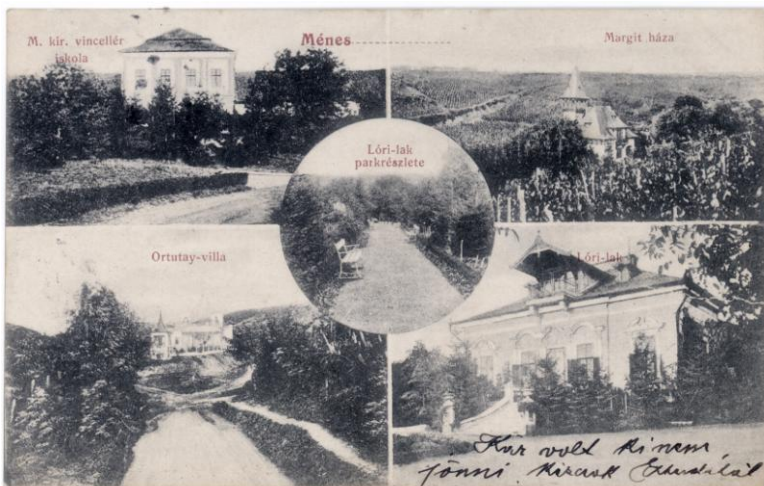
Informator: Vancu Gheorghe

VITICULTORII

Micuța comună Miniș a căpătat nume și renume în țară și în străinătate, datorită viței- de-vie, calității strugurilor și a vinurilor, adevărate branduri pe orice piață. Natura a fost generoasă cu oamenii locului, unde promontoriile ce descind din Munții Zărandului, asemenea degetelor unei mânuși, se întâlnesc cu roditoarea Câmpie de Vest într-o armonie perfectă, cu un microclimat de influență submediteraneană, benefic pentru viticultură și pomicultură.

Veniturile minișenilor proveneau în cea mai mare parte din valorificarea produselor viței-de-vie, a vițelor altoite și a fructelor și mai puțin din cereale și porumb sau din produsele animale. Explicația acestei situații constă în aceea că pământul arabil aflat în proprietatea țăranilor se situa undeva în media a 3-4 hectare, suprafață ce nu permitea în mod obiectiv decât o producție de subzistență. Nici viile avute în proprietate nu depășeau în medie 50-60 de ari, însă în viticultură se practica munca specializată în culturi intensive. Pe lângă proprietăți, viticultorii munceau sau administrau, în calitate de vințeleri, viile „domnilor” din Arad aflate îndeosebi pe „Dealul Poștei” și mai puțin pe „Dealul Lung” și „Dealul Curții”.

Cu mici excepții, aproape fiecare vie a „domnilor de vii” avea câte o colnă, loc de adăpost și relaxare pentru proprietarii care își petreceau sfârșitul de săptămână într-o comuniune perfectă cu natura și cu oamenii, din primăvară și până în toamnă târziu. Pe lângă colne, construcții tip pe care le regăsim și în alte locații din Podgorie, s-au mai construit câteva vile- vila „Löch” și vila „Ispravnicu” și un castel, proprietatea familiei „Ortutay”. Din nefericire, cele mai multe dintre construcțiile din și de lângă vii au fost demolate odată cu confiscarea plantațiilor viticole de către regimul comunist.

Carte poștală-Miniș 1910- colne în vii

Țăranii localnici dețineau vii în cea mai mare parte pe „Dealul Daiconi” și în proporție mai redusă pe celelalte dealuri, printre viile străinilor. Printre aceste vii s-au construit colibe care aveau funcție de: adăpost pentru oameni, de depozit pentru unelte și de „colector” de apă pluvială pentru stropit, în căzile sau în bazinele de ciment aflate alături.

Munca în vii începea primăvara cu dezgropatul lozelor și al butucilor și se încheia toamna târziu, după căderea frunzelor, cu tăiatul și îngropatul. În acest interval se desfășurau și alte lucrări, unele chiar în mod repetat, în funcție de evoluția vremii: cercuitul, plivitul (copilitul), săpatul (prășitul), șprițuitul (stropitul) și culesul. În cele două „pauze” din iulie- septembrie și decembrie- martie, sau și simultan, minișenii se ocupau și de școala de vițe, de pomi, de cultura mare și de creșterea animalelor, îndeosebi a celor de povară: a boilor și a cailor.

Întreținerea viilor la un standard ridicat se făcea în general în familie și mai puțin cu ziuășii, la care se apela mai ales în perioada culesului, când recolta trebuia pusă grabnic la adăpost. Ziuășii de sureci (cules) veneau în mod tradițional din satele de câmpie (Sâmbăteni, Cicir, Mândruloc) sau din localități de peste Mureș, din Banat; ei veneau an de an, la aceleași familii, fiind adăpostiți în șură sau în pod, iar plata se făcea de cele mai multe ori mixt: în bani și în struguri.

Minișenii iubeau via, pentru ei fiecare butuc însemna individualitate, el fiind condus în fiecare an în alt fel, fără a fi exploatat la maximum, fapt care explică longevitatea plantațiilor din zonă. Țăranul fruntaș Rusanda Dumitru – „Ciocanu”- reprezintă personajul colectiv care a sintetizat perfect,

într-un dialog cu autorul, relația succesului dintre vie și viticultor: „dacă vrei să ai struguri, la vie trebuie să-i spuni în fiecare zî - Bună gimineața!”. O asemenea relație vie, de atașament și de dragoste, nu găseai oricând și oriunde, ci poate doar în Miniș.

După 1 iulie viile rămâneau în exclusivitate în grija paznicilor, a cioșilor, care închideau văile de acces spre deal. Excepție făcea doar drumul ce ducea spre pădure, dintre „Dealul Poștei” și „Dealul Curții”, unde se putea trece doar după ce erai cercetat serios la vraniță (barieră) de către cioșii de serviciu. În partea a doua a lunii august, viticultorii puteau intra în vii pentru a recolta strugurii de masă cu un bilet de voie, eliberat de către primarul dealului. Culesul se desfășura doar în prezența ciosului, după care urmele lăsate, atât în vie cât și pe răzor, erau șterse prin greblare pentru a nu se crea suspiciuni pe viitor. Strugurii de masă din soiurile rujită, ceaslă și regina viilor aveau un aspect și un gust deosebit, fiind căutați pe piețele Aradului de către o clientelă extrem de exigentă și de stabilă.

Funcția de primar al dealului era onorifică, dar implica o mare responsabilitate în privința armonizării intereselor și a drepturilor viticultorilor, supuși legilor economiei și vicisitudinilor naturii. În perioada interbelică, această funcție a fost girantă, o bună bucată de timp de către țăranul fruntaș Dragoș Nicolae, beneficiarul unei încrederi absolute din partea concetățenilor.

Viticultorii lângă bădanie și colibă

Culegătorii

Căraușii

„Domnii” la cules-1890

Culesul strugurilor pentru vin începea după 1 octombrie și ținea circa o lună de zile, într-o atmosferă de sărbătoare și veselie ce-i contamina pe toți, de la proprietari la vințelari și până la ziuăși. La ora 12 suna dudu pentru a marca masa de amiază, timp în care se încingea jocul pe fondul muzical asigurat de către țigani lăutari Holoc și Mărean și Iorghelia. Au rămas de poveste jocurile încinse la colna lui „Steiner”, unde pe fondul muzical asigurat de către țiganul lăutar Holoc, baci Lie lu Mărie juca cu câte trei fete deodată, spre deliciul și încântarea celor prezenți. Cu mare greutate reușea vințelerul colnei, baci Traian Crâșnic-„Coriță”, să rupă jocul, pentru a-i readuce pe ziuăși la cules, după o pauză ce depășea binișor intervalul convenit de o oră. Evident că în pauza prelungită se și mânca, de obicei hrană rece și se consuma câte un pahar cu țuică sau cu vin din recolta anului precedent. Masa cea mai consistentă se consuma însă seara, atunci când găzdărița îi primea pe culegători cu mâncare caldă, cea mai apreciată și mai des pregătită fiind tocana de oaie cu cartofi sau cu orez, însoțită de pâine proaspătă, coaptă în cuptorul casei.

Viticultura a avut și perioade mai puțin faste așa cum a fost aceea de la sfârșitul secolului al XIX-lea, atunci când filoxera a decimat pur și simplu plantațiile cu vii din toată podgoria Aradului. Minișul a avut șansa de a se situa în fruntea activității de refacere a potențialului viticol, prin „Școala de Vințelari”, creată tocmai în acest scop, în anul 1881, pe domeniul erarial din Dealul Curții. Școala a completat în mod fericit practica dobândită de-a lungul secolelor de către minișeni, cu știința modernă a culturii viței-de-vie. Localnicii au făcut cursuri de scurtă durată, au fost școliți cei tineri nu doar în

cultura viței-de-vie, ci și în a butașilor altoiți. Școlile de vițe s-au extins tot mai mult datorită cererii crescânde de „ultoi” pentru refacerea viilor locale cât și a podgoriilor din Muntenia și Moldova. Veniturile realizate de către pepinieriștii locali au fost substanțiale și motivante, chiar și după ce viile și pepinierele de vițe altoite au fost colectivizate de către comuniști. Calitățile dobândite de către localnici în domeniul viticulturii au fost exploatare cu mare oportunitate și eficiență de către stat, prin crearea Stațiunii de Cercetări Viti-Vinicole, în anul 1958. Pe lângă soiurile de vițe autohtone, au fost experimentate în pepiniera stațiunii și soiuri noi aduse din Italia sau din Spania. La școala de vițe situată pe malul Mureșului, la Păuliș, se muncea aproape în exclusivitate cu muncitori din Miniș, care duceau astfel mai departe tradiția moștenită din bătrâni.

Însușirea denumirii corecte a noilor soiuri de vițe altoite ridică mari probleme pentru zilierii stațiunii din Miniș. La plantatul vițelor trebuia să se urmărească, cu mare grijă, ca fiecare soi să fie bine etichetat și delimitat în biloane, pentru a nu se produce încurcături; în asemenea împrejurări, baci Tuțu, săditor din Miniș, îl întreabă pe inginerul responsabil: „Do-do-mnu’i-i –inginer, i-i-inge să pu-pu-un to-to-tocana?”. Enigma s-a risipit puțin mai târziu, când inginerul a concluzionat că era de fapt vorba despre soiul experimental italian *Malvasia di Toscana*. O situație oarecum similară s-a petrecut și în gospodăria individuală a țaranului colectivizat Ciorogar Ion, care nu a putut să dovedească socrului său, Dehelean Ion, în ce ladă a pus la forțat soiul de butași altoiți Alicante „Tibușel”. În această situație atât ginerele cât și tata-socrul nu au avut nicio îndoială că denumirea științifică a altoiului ar putea fi alta decât aceea „știută” de ei. În realitate, soiul de sorginte spaniolă, poartă denumirea de *Alicante Bouchet*, el fiind testat în podgorie fără a da rezultatele din țara de origine. Cele două întâmplări hazlii rezultate ca urmare a comicului de limbaj nu pot însă umbri efortul real spre modernizare a unor buni practicieni posesori ai unei instrucții școlare limitate. Soiul autohton Cadarcă și excelentul vin șiler de Miniș rămân însă două argumente solide ale profesionalismului viticultorilor locali recunoscut în țară și în străinătate.

Informatori: Rusanda Mitru
Sarvici Viorel

LA CIMITIR

La marginea satului, dar aproape de sufletele noastre, sălășluiesc de sute de ani cei care ne veghează în tăcere: părinții, bunicii, frații, prietenii, vecinii, cunoscuții. Unii au plecat de mult timp, alții mai de curând, dar toți

merită respectul nostru al trăitorilor, care le purtăm o memorie veșnică. Îi invocăm adeseori în gândurile, în visele și în dialogurile noastre cotidiene, pentru a ne sfătui, pentru a ne ajuta în momente critice sau pur și simplu pentru a-i pomeni în ocazii aniversare, când îi dorim alături de noi.

Cimitirul ortodox

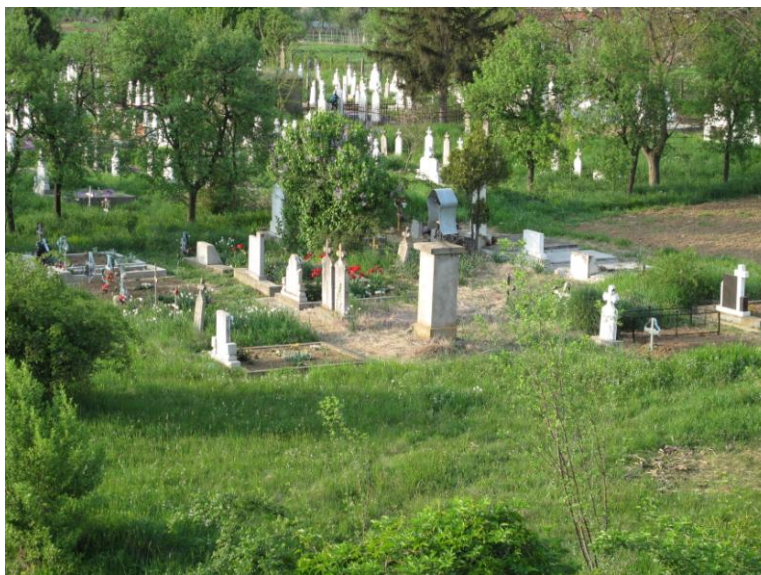
Ei ne reactualizează periodic dictonul latinesc: „memento mori”, care ne aduce aminte că și noi suntem muritori, că trebuie să ne întărim credința în Dumnezeu, că trebuie să ne iubim mai mult în viața pământească, că trebuie să fim mai smeriți și mai apropiați de semenii noștri și de cele Sfinte.

În lipsa dialogului real cu cei trecuți în neființă, noi le respectăm liniștea bine meritată de la locul de odihnă, după o viață mai lungă sau mai scurtă, așa cum le-a hărăzit-o Dumnezeu. Prezența noastră alături de cei dragi în cimitirul satului este legată de sărbătorile Paștelui, ale Crăciunului, de aniversarea zilelor de naștere ale defuncților sau de participarea la alte înmormântări. Alături de aceste zile mai trebuie menționată și Ziua Morților din calendarul catolic - 1 noiembrie - când credincioșii ortodocși aprind și ei lumânări și duc flori la mormintele celor dragi.

Cimitirul satului Miniș îți atrage atenția încă de la început prin aspectul său îngrijit, cu toate că sunt multe morminte ale căror aparținători locuiesc departe sau au dispărut și ei, odată cu trecerea anilor. Locul vechilor monumente funerare din lemn sau din gresie a fost luat de monumentele din marmură sau din mozaic drapat cu marmură. Alinierea perfectă a mormintelor și spațiul egal ocupat de ele și dintre ele, gruparea lor pe principii de rudenie și pe clanuri ne sugerează perfect starea de egalitate

dintre defuncții între care, pe parcursul vieții, au fost diferențe foarte mari de toate felurile.

Din anul 1927, la inițiativa primăriei comunei, la poarta cimitirului a fost ridicată o construcție, pe care oamenii au numit-o „morgă”, care avea menirea să „găzduiască” până la înmormântare pe cei foarte săraci ce nu aveau locuință sau pe cei care s-au sinucis și urmau a fi autopsiați. Lângă morgă a fost postat mai târziu un clopot, care vestea intrarea mortului în cimitir și semnaliza, concomitent, momentul crâșnicului, care trăgea clopotele mari din turnul bisericii. Din nefericire, vechiul clopot al cimitirului, ce a fost folosit cu multă vreme înainte, ca vestitor al lucrărilor în vii, a fost furat fără a mai putea fi recuperat.

Cimitirul catolic

Cimitirul cultului ortodox din Miniș este flancat de către cimitirul micii comunități catolice a satului, care numără câteva zeci de morminte. În decursul timpurilor, cultul catolic a fost practicat de către etnicii de origine maghiară sau germană, care au trăit într-o armonie deplină cu populația românească majoritară. Aceștia au fost și au rămas sub patronajul spiritual al parohiei romano-catolice din Ghioroc, sub administrația căreia se află și cimitirul. Gardul viu despărțitor dintre cele două cimitire separă în mod artificial și nedrept destine comune și prietenii de o viață ale unor oameni care au muncit, s-au distrat și au suferit împreună. Din fericire, aceste gard nu există în sufletele urmașilor, care, indiferent de cultul căruia îi aparțin, își

vizitează frecvent prietenii, vecinii, cunoscuții la locul de veci, participă la parastase și înmormântări ca adevărați creștini.

Cele mai importante manifestări din cimitir sunt cu siguranță cele din preajma și din timpul sărbătorilor de Paști, când întreg perimetrul își schimbă aspectul vetust și neîngrijit cu unul primăvăratec, pastelat și ordonat. „Schimbarea la față” este rezultatul muncii depuse de către familiile defuncților cu câteva săptămâni înainte, există chiar o competiție surdă pentru primenirea locurilor de veci: se sapă mormintele, se pun flori, se curăță crucile, se pun monumente funerare noi. În general, preparativele pentru Paștele morților în cimitir se încheie în Joia Mare, atunci când, la venirea serii, sunt aprinse lumânări la căpătâiul defuncților într-o solemnitate și o comuniune de un farmec aparte. Lumânările licăresc în misterul absolut al nopții, lumina lor urmărește stăruitor și obsedant pe cei veniți să le aprindă, care, în drumul lor spre ieșirea din cimitir, mai întorc o dată capul spre cei dragi, având certitudinea legăturii tainice cu aceștia, care se repetă miraculos doar în acea seară tainică, în fiecare an.

Momentul de vârf al prezenței numerice a credincioșilor în cimitir îl reprezintă a doua zi de Paști, care a avut la Miniș un anumit ritual, tipic, care, din nefericire, a rămas trunchiat în zilele noastre și de care își mai aduc aminte doar oamenii în vârstă ai satului. Preparativele pentru ieșirea la cimitir se făceau chiar din prima zi a Paștelui, când femeile pregăteau hainele de sărbătoare, aflate până atunci la păstrare, în lăzi de zestre sau în dulapuri; în paralel, era pregătit „coșul ritual” din care nu lipseau cozonacul, plăcintele și ouăle roșii, pregătite încă din Joia Mare. Bărbații aveau grijă să scoată din pivniță vinul și țuica de cea mai bună calitate, pe care o ambalau în iții și în sticle din cele mai interesante și atractive, care erau așezate la rândul lor în coș, alături de celelalte produse. Este de remarcat că exista o atenție deosebită în privința formei și aspectului coșului și al ștergarului, de obicei cusut artizanal, cu care se acoperea acesta. În cele mai multe familii, coșul avea doar această utilitate și, de aceea, el poate fi denumit coș ritual, fiind păstrat cu mare grijă în cămară sau în „camera de chilin”.

În dimineața Paștelui morților, oamenii mergeau la Liturghie, care era mai scurtă ca de obicei, după care se ieșea cu prapurii la câmp, pentru a se sfinții holdele. Ritualul sfințirii holdelor se făcea de obicei în preajma cimitirului, în locul numit „La livezi”, apoi se mergea la cimitir, unde era sfințită crucea din capătul acestuia. După acest moment, preotul paroh sfințea coșurile, aliniat din timp de către credincioși pe aleea centrală a cimitirului; la sfârșitul acestei ceremonii, toți cei prezenți se îndreptau spre locurile de veci ale familiei unde se putea începe pomana morților. Cei care doreau să facă o slujbă specială la mormânt, amânau acest moment până când se oficia slujba preotului însoțit de către coriștii bisericii. „Beneficiarii” pomenii au

fost dintotdeauna copiii și săracii, dar și cunoștințele și prietenii. Mai exista o categorie aparte care a proliferat, la un moment dat și a întinat ideea creștină de pomană: țiganii veniți în special din Covăsânț, dar și din alte părți. Din fericire, acest fenomen a dispărut în zilele noastre, ca urmare a emancipării societății contemporane.

Cu ocazia Paștelui morților, cimitirul a fost și a rămas un loc de socializare, de reîntâlnire între cunoștințe și prieteni, de depănare de amintiri despre cei morți, dar și de reactualizare a statutului celor vii. În emoția și freacărea reîntâlnirilor se întâmpla uneori ca unii dintre cei prezenți să întrecă măsura licorilor bahice, creându-se situații hilare, unele chiar cu tentă comică. Era chiar o competiție tăcută în care, în mod paradoxal, nimeni nu dorea să câștige, dar exista întotdeauna un învingător; el nu era încununat cu lauri, dar se păstra în memoria negativă a comunității: cel ce rămânea ultimul, în imposibilitatea de a părăsi cimitirul, cel ce era nominalizat, în derâdere, pentru un an de zile - „stegarul” sau purtătorul de steag. „Campionul” se întâmpla să-și repete adeseori performanța și în anul următor „competiția” eroda concurenții care dacă perseverau, deveneau din locatari pentru o noapte, locatari pentru vecie ai cimitirului.

După a doua zi de Paști, liniștea revine în cimitirul satului, oamenii se întorc la ocupațiile lor cotidiene, dar păstrează o legătură discretă cu acesta. Există însă și un obicei care trădează o puternică trăsătură de caracter: construirea de monumente funerare înainte de moarte, situație frecvent întâlnită în cimitirul satului nostru. Pregătirea locului de veci în timpul vieții poate avea și alte explicații, legate de iubirea exagerată față de propria persoană, teama de lipsa de preocupare în acest sens a urmașilor, dar și sfidarea morții ca fapt în sine. În spijinul ultimei supoziții se poate aduce mărturia unui epitaf ce se regăsește pe monumentul funerar al lui Ardelean Petru- „Tuțu lu’ Matei”. Defunctul a fost autodidact, a cochetat la nivelul curiozității țărănești și poate chiar mai sus, cu muzica (vioara), cu poezia și cu studiul limbilor străine. Marea majoritate a timpului și-o petrecea în grădina casei, fiind un foarte iscusit horticultor. El a avut inspirația și voința să-și facă propriul epitaf pe care urmașii l-au pus pe cruce, la dorința sa:

„Nu credeam că voi putea
Să-nvăț să mor vreodată,
Dar dacă tot se va întâmpla
Să le las pe toate baltă,
Trecând în lumea de apoi,
Mai am eu o dorință:
Cu oricare dintre voi,
Fac schimb de locuință!”

Epitaful diferă total de cele existente în cimitir, el nu are tragismul și fatalitatea lor, nu este melodramatic, este pașnic și senin, are o doză de egoism șăgalnic, care sugerează o nouă viziune asupra morții. Fie că l-a compus, fie că l-a adaptat, fie că l-a luat de undeva, „posesorul locuinței noi”, Pătru lu' Matei, lasă posterității o mentalitate diferită despre sfârșitul vieții, ce validează spiritul său nonconformist arhicunoscut de către sătenii care îl catalogau ca un „om sucit”.

Cimitirul satului Miniș confirmă, prin organizarea și aspectul său, existența unui intens cult al morților, păstrat și transmis din generație în generație, ca una din valorile moral - creștine definitorii la nivel familial. Creșterea disponibilităților materiale ale urmașilor a dat naștere unei competiții benefice care a schimbat fața locurilor de veci prin montarea de monumente funerare tot mai fastuoase. Cu siguranță că s-a creat în acest mod o nouă mentalitate care măsoară respectul față de cei morți prin fala și opulența monumentelor funerare ridicate de către cei vii, dar, cu toate acestea, va dăinui peste vremi ceea ce nu se vede explicit: ceea ce rămâne despre ei în sufletele și în memoria celor care-i vizitează an de an.

CRIZA

Criza economică din anii 1929-1953 a fost resimțită din plin de către întreaga societate românească, toate domeniile de activitate au fost afectate, îndeosebi industria, băncile, transporturile și agricultura. Viața tihnită și așezată a țăranilor viticultori și agricultori din podgoria Aradului nu a fost nici ea ocolită de flagelul economic mondial. Prețul vinului, al strugurilor, al vițelor altoite și al cerealelor a scăzut vertiginos, sub cheltuielile de producție. Cei mai mulți țărani din Miniș au rămas cu vinul și cu vițele altoite în stoc, fără a le putea desface pe piețele tradiționale sau în alte locuri. Pentru a-și acoperi cheltuielile făcute pentru cultivarea viilor și a arabilului de la șes, mulți minișeni au contractat împrumuturi la bănci, pe care le-au garantat cu ipotecă pe pământ sau chiar pe casa de locuit. Speranța depășirii grabnice a crizei a fost însă deșartă, astfel că, în anul 1932, mai multe familii au fost în situația de a-și pierde averea prin neplata în termen a împrumuturilor. Salvarea a venit în ultimul moment, ca urmare a „Legii conversiunii datoriilor agricole”, promovată de către guvernul condus de savantul Nicolae Iorga. Vestea inițiativei legislative și a intrării în vigoare a legii a creat o mare ușurare și o bucurie imensă printre cei care-si pierduseră orice speranță de a-și menține agoniseala de-o viață. Într-o situație similară se afla familia țăranului Șirian Vasile- „Ciurlică”- care, la aflarea veștii salvatoare, a ieșit în stradă manifestându-și entuziasmul și scandând cât îl țineau plămâni: „Să

trăiască Argetoianu că iel ni-o tăiat năcazu'!". Baci Vasile- „Ciurlică”, țăran luminat, fără prea multă școală, știa că ministrul finanțelor era Constantin Argetoianu și-i atribuia rolul de izbăvitor al său și al celor aflați în situație similară. Criza a mai durat încă doi ani, dar, în viticultura s-a prelungit până în anul 1937, astfel că localnicii au continuat să lupte cu greutățile vieții fără însă a mai recurge la împrumuturi bancare.

Pronunțarea cuvintelor “bancă” și „împrumut” crea panică și frisoane, un disconfort pe care-l puteai înțelege doar dacă erai martor la aceste episoade. Cei puțini la număr care ar mai fi avut curajul să facă împrumuturi la bănci erau într-o situație imposibilă, deoarece nu-și găseau giranți. Teama de faliment era prezentă și apăsătoare în toate familiile, genera discuții și suspiciuni între soți și soții, se separau averi și familii „pentru a nu feleli și a nu brancota”, adică pentru a nu gira și a nu pierde avutul.

Revenirea la confort economic și liniște după anul 1937 a fost de scurtă durată, norii negri ai războiului ce se adunau la orizont prevesteau vremuri și mai grele pentru oamenii satului Miniș.

Informatori: Brădean Maria
Valea Emilia

LA COLINDĂ

Sărbătorile de iarnă erau așteptate cu nerăbdare și mare interes de către toți locuitorii satului și mai ales de către copiii și tinerii aflați în vacanța școlară. Satul prindea viață, se anima de chiote, de râsete și voie bună, care se prelungeau până târziu, în nopțe. După Sfântul Nicolae, bătrânii și adulții îndăluiau „Sănvăsiriul” (jocul de cărți), însoțit întotdeauna de câte un pahar cu vin, iar tinerii făceau repetiții ale colindelor pentru Ajunul Crăciunului și zilele ce urmau. În această perioadă, în multe familii se ținea un post sever, astfel că și tăiatul porcului era amânat până la Ignat. Femeile și fetele de măritat pregăteau din timp cozonaci și plăcinte care de care mai gustoase și mai alese, dar, nu lipsea din nicio casă tradiționala „coardă ca mâneca la subă”, cu nucă și cu mac.

În dimineața zilei de Ajun, pizărăii, în general copiii până la zece ani, erau primiți cu nuci, mere și cozonaci pe care le vârau în straița din spate după ce strigau din răspuțeri în curtea gazdei: „Neața lu' Ajun, sara lu' Crăciun!”. Adeseori aceștia erau însoțiți de către un bunic mai sprinten, care îi păzea de câini și de alte rele și care, la rândul său, era cinstit cu câte un pahar cu vin sau cu țuică. Festivitățile primei părți a zilei de Ajun de Crăciun

se încheiau pe la orele 10-11 și se reluau seara, când tinerii și adulții porneau cu colinda din casă în casă, cutreierând toate stăzile satului.

Corul bisericesc din Miniș- 1912- dirijor: Traian Fridrich

Corul bisericesc, constituit încă din secolul al XIX-lea, își prezenta cu rigurozitate repertoriul moștenit și dezvoltat din vechime, pe un traseu bine stabilit, ce începea la casa parohială și se încheia târziu, spre dimineață, atunci când erau atinse toate „țintele stabilite”.

Colidătorii

Tinerii, grupați pe categorii de vârstă și prietenii, urmau trasee încrucișate, fiind într-o continuă concurență de a aduna cât mai mulți bani prin vizitarea a cât mai multe familii, îndeosebi a celor cunoscute pentru darea lor de mână.

Exista și o categorie a tinerilor liceeni, studenți și alți colegi de generație, care se deghizau cu măști și haine ponosite, cunoscuți sub numele de „urâți”, care colindau în acest mod, spre deliciul sătenilor ce îi așteptau cu mare interes. Deși se știa foarte bine că mascații sunt tineri ai satului, întotdeauna momentul magic al serii de Crăciun trezea în oameni un sentiment ciudat cu privire la colindători exotici, un amestec de teamă, curiozitate și bucurie.

Famiile fetelor de măritat reprezentau obiectivele prioritare ale colindătorilor mascați, loc în care se făceau pregătiri intense, cu participarea largă a vecinilor și a rudelor apropiate. Colindarea acestor familii aveau o valoare simbol, de bun augur pentru viitorul tinerei, de fală și mândrie pentru părinți și cei apropiați. Cu prilejul unei colinde la casa părinților tinerei Doina de pe Strada Principală, bunica Marta îi îndeamnă pe „mascați”: „Cântați, cântați tare, că vă dau sirop cu sifon”. Din grupul celor care însoțeau mascații, fără a fi deghizat, tânărul Lică îi dă replica cu promptitudine: „Io, pântru sirop cu sifon, nu încord basul!”. Pentru moment colindul a încetat și toți cei prezenți au izbucnit în hohote de râs, mai puțin nană Marta, care n-a observat că de fapt copiii au devenit adulți, care pot bea și un pahar cu vin.

Pe parcursul serilor de mers cu colinda trebuia să fii foarte cumpătat și grijuliu, pentru că amestecul, chiar și în cantități mici, a vinului, putea să-ți fie fatal. Acest amănunt deosebit de important nu a fost luat în considerare de către Petrică Ardelean, purtător de porecle de situație: „Crăciun”. Deghizat în țigancă, cernit și rujat, Petrică a depășit măsura în privința paharelor de vin consumate, astfel că, ajungând acasă spre dimineată, a uitat să se spele, culcându-se pe așternuturile albe, schimbate de curând de mama sa. Prima zi de Crăciun nu a fost prea fericită în casa familiei „Crăciun”, unde nana Anuța a trebuit să schimbe chilimurile actorului de ocazie care a uitat să se demachieze. Supărarea a trecut însă repede, deoarece tradiția impunea ca, de Sfintele Sărbători, oamenii să fie buni, înțelegători și concilianți.

La fel ca și în alte ocazii deosebite, întâmplările, peripețiile și faptele amuzante petrecute cu prilejul colindelor erau firești, erau așteptate, gustate și comentate mult timp după aceea.

Informatori: Dragoș Ionel
Vancu Gheorghe

BALLURILE

Viața particulară, liniștită și tihnită a podgorenilor și a locuitorilor din satele de câmpie din apropiere prindea viață, se anima, atunci când se organizau balluri de Crăciun, de Paște, de culesul strugurilor etc. Data acestor evenimente era cunoscută din timp, se mediteză prin afișe desenate special cu cretă colorată de către feciorii cu talent în arta grafică, întotdeauna se specifica locația, care era de obicei căminul cultural, precum și formația muzicală care era angajată. Feciorii satului se ocupau cu „căpărirea benzii” urmând să-și recupereze avansul bănesc și să completeze suma convenită din încasările făcute de la participanți pe bază de bilete. De cele mai multe ori, la ballurile din Podgorie sau din satele înconjurătoare cânta formația lui Traian Lăuțașul- „Stângaciul” din Cuvin, dar, mai rar, erau invitate și formațiile lui Vâtca din Sâmbăteni sau a lui Chichireaua din Păuliș.

Formația „Traian Stângaciul” din Cuvin

Ballurile constituiau pentru tineri prilej de a se cunoaște și de a întemeia eventuale căsătorii. Fetele erau însoțite întotdeauna de mame și chiar de bunici care le urmăreau toate mișcările, toate gesturile, de câte ori și cu cine au dansat etc. Aparținătorii și ceilalți oaspeți care nu dansau stăteau pe scaune la marginea sălii de joc, discutau, înregistrau, iar a doua zi, chiar și în zilele următoare dezbatteau evenimentul cu lux de amănunte. Mai întotdeauna cu aceste ocazii aveau loc bătăi, reglări de conturi între feciorii

din sat sau, cel mai adesea, între aceștia și tinerii veniți din satele învecinate „să le fure fetele”. Pe afară sau prin sălile alăturate celei de joc, se mai consuma vin și bere, pentru a întreține veselia și curajul tinerilor mai puțin îndrăzneți la dans și joc.

În grupuri mai mari sau mai mici feciorii satului participau cu invitație sau din proprie inițiativă la ballurile din satele vecine. În timpul acestor adevărate expediții, s-au petrecut întâmplări memorabile ce merită a fi povestite. O asemenea întâmplare s-a petrecut la Sâmbăteni, la căminul cultural, la sfârșitul ballului, când minișenii trebuiau să plece acasă istovii de joc și de ... băutură; au așteptat până-n ultimul moment sosirea tramvaiului de ora 5 dimineața în căminul aflat în proximitatea stației „motorului”, considerând că-l puteau prinde în fugă în momentul sosirii sale în stație. Lucrurile au luat însă o turnură neașteptată, desprinsă parcă dintr-o comedie: tânărul Covaci Gheorghe- „Guci”-, ușor turmentat, ajuns primul la ieșire nu reușea să treacă nicidecum de ușa căminului având în mâini un toc de vioară. Încercările repetate ale tânărului de a trece tocul de-a latul ușii, și nu de-a lungul, cum era firesc, au dat greș, s-a creat o busculadă, iar minișenii au rămas privind în gol în urma tramvaiului. Tinerii au trecut peste supărarea de moment, dar n-au putut da uitării stângăcia stimulată bahic, incapacitatea prietenului lor de a aprecia distanțele, acesta rămânând astfel de poveste.

O altă întâmplare haioasă s-a petrecut cu prilejul unui bal ce a avut loc la Păuliș, într-o toamnă, la culesul viilor, de sureci. Minișenii veniți la bal se simțeau foarte bine între ei, dansau, povesteau, glumeau cu prietenii, cunoștințele și neamurile lor; muzica era deosebit de variată, dată fiind participarea la eveniment și a tinerilor maghiari și mai ales a germanilor din Păulișul Nou. Jocul de doi, sârba, ceardașul, valsul și polca se succedau cu repeziciune, cu participarea entuziastă, mai mult sau mai puțin competentă a tuturor participanților. În această atmosferă electrică, tânărul Șteau Gheorghe- „Truicu”- se aventurează într-o polcă, cu o jupâneasă mai înaltă decât el cu un cap, cu sâni proeminenți și deosebit de plinuță. Disproporția fizică și dansul săltăreț au creat probleme serioase tânărului cavalier, care a fost pur și simplu „biciuit” peste obraji de sâni „grațioasei” sale parteneră. Sfârșitul polcii l-a găsit pe Giță într-o stare totală de confuzie, uitând să-și conducă partenera și croindu-și cu greutate drumul spre ortacii de distracție, amuzați copios de cele văzute.

Farsele, glumele și situațiile comice petrecute în timpul ballurilor erau firești, făceau parte din regia acestora, ele fiind așteptate, urmărite și mediatizate multă vreme după aceea.

Informator: Ciorogar Gheorghe

ULIȚA VENINOASĂ

În urmă cu peste două sute cincizeci de ani, odată cu consolidarea regimului austriac în Transilvania, s-au sistematizat satele și s-au făcut primele conscripții (recensăminte). Localitatea Miniș a fost mutată din zona de deal pe actualul habitat, trasându-se parcele pentru fiecare gospodărie, cât și străzi drepte, de-o parte și de alta a Străzii Principale ce face legătura cu satele vecine. Fiecare stradă din cele optsprezece, menționate într-o hartă din anul 1858, avea o denumire cu o semnificație aparte între săteni. Odată cu trecerea timpului, minișenii au uitat denumirea străzilor, datorită, în principal, lipsei de preocupare a primăriei locale de a pune tăblițe indicatoare și de a elibera acte oficiale, în care să fie menționată denumirea străzii alături de numărul de casă. Din vechile denumiri ale străzilor s-au mai păstrat astăzi doar Strada Principală, Ulița „Curții”, Ulița „Între garduri”, Ulița „Valea Bisericii”. Pierderea identității străzilor a constituit în mod cert și începutul unui proces de înstrăinare a oamenilor față de satul natal populat treptat de către alogeni (vinituri). Într-o discuție de documentare purtată cu baci Gheorghe Dragalina, descendent dintr-o familie veche a satului, acesta mi-a spus că strada pe care locuia și el este „Strada veninoasă”. Văzând nedumerirea mea, mi-a dat o explicație metaforică ce ținea de poreclele unora dintre locuitorii ei care cuprindeau vietăți puțin agreate de om: „Huliu”, „Pățoc”, „Vipera”, „Șarpele”, „Joavina”. Am rămas uimit de inventivitatea acestui om aflat în ultimele zile de viață, cel care se autointitula „Giorgiu–Giorgiolaș din satul cu strugurași”, care mai avea încă simțul umorului de a acoperi un minus administrativ cu o glumă.

Poreclele au rămas, oamenii satului au dispărut treptat iar străzile mai așteaptă plăcile indicatoare pentru a-și reprimi identitatea.

Informator: Dragalina Gheorghe „Joavina”

LA SĂNIUȘ

În urmă cu o sută de ani, scurgerea timpului și evenimentele ce aveau loc în cadrul închis al satului erau percepute și petrecute într-un mod cu totul diferit față de epoca zilelor noastre. Traiul simplu, liniștit și așezat, fără mari pretenții dar îndestulat, constituia elementul de legătură, factorul mobilizator, ce-i aduna pe oameni în diferite ocazii pentru a petrece împreună. O situație de acest fel, mult așteptată de către copii, tineri dar și de către adulți, era venirea iernii, când muncile din deal și din câmp încetau, fiind astfel loc și

pentru relaxare și distracție. În acea perioadă era foarte solicitată pârtia pentru sănii, hățuri și ...pălânci, situată în imediata apropiere a satului, în locul numit „La teleangă”, deoarece acolo se afla clopotul cu care se transmiteau semnalele începerii și încetării muncii în vii. Cele patru anotimpuri erau clar delimitate în acei ani, astfel că zăpada se păstra câte trei luni, spre bucuria tuturor celor doritori de mișcare și aer proaspăt.

Voia bună se răspândea zgomotos din acel loc asupra întregului sat, în liniștea profundă a iernii, frenezia și veselia erau de-a dreptul molipsitoare, de la copii până la familii căsătorite care mergeau sau veneau de la săniuş. Această atmosferă deosebită nu putea să nu-și pună amprenta și asupra familiei Curticeanu ce locuia peste vale, în imediata apropiere a pârtiei. Veniturile modeste nu-i permiteau tatălui să le cumpere încălțăminte adecvată de iarnă tuturor copiilor, astfel că ei mergeau la sanie cu rândul. Părintele suferea și el la rândul său văzându-și copiii rămași acasă supărați pentru că nu pot merge la săniuş. El le-a propus o soluție de avarie: să le facă paci, o încălțăminte mai ieftină, din pânză, neadecvată zăpezii, dar care le permitea să meargă pentru perioade scurte pe afară. Propunerea a fost însă respinsă imediat de către copii, care i-au propus tatălui să le facă un hăț, adică o sanie mai mare cu care puteau merge mai multe persoane și cu care se cărau lemne din pădure. Curticeanu a rămas și mai surprins și total deabusolat de propunerea copiilor, pe care mai apoi a făcut-o publică, spre deliciul unor vecini care nu înțelegeau drama acelor copii: „La Lesuț al meu nu-i trăbuie paci, îi trăbuie hăț!” (n.n. Lesuț – unul dintre copii).

Copiii familiei, cu o minte mai speculativă și cu simț practic dezvoltat, au preferat să li se promită o sanie în locul unor pantofi de slabă calitate. Ei doreau să meargă în continuare cu rândul la săniuş, dar să aibă un hăț și pentru distracție, și pentru căratul lemnului din pădure. Întâmplarea în sine reprezintă o dovadă a maturizării precoce a copiilor puși în situații complexe, în viața cotidiană nu întotdeauna fericită.

CUGLELE

Prin anii 60' s-a deschis în curtea birtului din Miniș, în spatele casei Neumann, o popicărie; inițiativa acestei investiții a avut-o președintele Cooperativei de consum din Ghioroc, Valea Gheorghe care dorea în acest fel să sporească veniturile bufetului și să dinamizeze viața comunității, intrată într-un declin vizibil. În foarte scurt timp popicăria a devenit un loc de petrecere a timpului liber și a sărbătorilor nu numai pentru bărbații din Miniș, ci și pentru cei din localitățile învecinate.

De foarte multe ori, jocul se prelungea până târziu în noapte, spre supărarea familiei Bobâlnă Vasile, care nu se putea odihni din cauza zgomotului persistent făcut de bile și de popicele doborâte. Cele mai aprige dispute aveau loc în zilele de duminică după-masă, când se juca de obicei pe echipe (crics partie), în restul zilelor se juca de obicei individual. Evidența popicelor doborâte era ținută cu strictețe, pe o tăbliță fixată în peretele din preajma liniei de lansare, pe care se scria cu cretă.

Întotdeauna exista o miză bănească, pe care o colecta unul dintre competitori de la toți participanții la joc; cel care doboră cele mai multe popice lua întreg potul, din care mai omenea cu câte un pahar de băutură prietenii și cunoscuții. De asemenea, la finalul fiecărei partide era plătit ridicătorul, rol care a fost îndeplinit cu profesionalism și răspundere de către baci Pișta lu' Lanea. Pentru copiii care asistau la joc era o mare bucurie atunci când lipsea ridicătorul, pentru că astfel se ivea ocazia de a câștiga câțiva lei pentru bomboane sau pișingher. Ridicătorul nu avea însă o viață foarte ușoară pentru că adeseori bila sărea peste margine (mandlă), și era lovit peste picioare sau chiar peste mâini.

Era un adevărat deliciu să asști la dialogurile ce se înfiripau între pariori sau între aceștia și competitori. Dintre pariorii cei mai abili s-a distins Tătar Gheorghe (Boșcă) și Topor Traian (Piperu), iar la categoria jucători pasionați s-au detașat Andraș Gheorghe, Șeran Gheorghe, Barc Mitru, Curuț Gheorghe și Bobâlnă Vasile.

Pariorii mizau pe popice doborâte sau pe bila care se strecura printre ele, cea mai folosită formulă fiind: „lemn sau gaură, cinci lei!”. Mucaliții aflați pe margine sau chiar adversarii celui care lansa bila strigau adeseori la intimidare: „Pă ge lături, că-i mai larg!”. Brădean Traian, unul dintre personajele pitorești ale satului, nu scăpa niciodată ocazia să-l încurajeze pe ortacul său de generație, Andraș Gheorghe- „Chimu”- cu îndemnul numai de el știut și tradus: „Noa o dată Bosnea! U pra iedăina!”. Poli baci, un alt personaj nelipsit de la jocurile de popice, originar din Barațca, era tachinat mereu de către competitori și de spectatori pentru faptul că, în momentul lansării bilei, scotea limba, după care, o petrecea într-un start lansat până la jumătatea pistei. Nici el nu rămânea însă dator: când adversarii își lansau prima bilă, îi îndemna cu expresia licențioasă: „Bela-i rotundă, puiule dragă, noa dă pe . do!”. Jocul se desfășura într-o veselie și armonie totală, fiind stropit din plin cu monopol, rom sau cu bere. Pe lângă competitorii de la cugle se mai lipeau adeseori la mesele din șopron și cei care jucau poker sau farbă. La bazinul de apă din ciment aflat în spatele birtului, copiii jucau și ei pixa pe 5, 10, 15 sau 25 de bani, cei mai favorizați fiind cei cu palma mai mare, care câștigau mai mult.

Uneori activitatea la popicărie se derula non-stop, deoarece peste ziua, copiii mai exersau și ei atunci când adulții abandonau jocul târziu în noapte, fără a preda birtășiței bilele și popicele.

Jocul de cugle de la Miniș a fost un amestec nedelimitat, ca proporție între sport și viciu, cu un rol considerabil în socializarea, după posibilitățile timpului, a bărbaților, tinerilor și copiilor, privați de alte oportunități de petrecere a timpului liber.

LEGIONARIII

Legiunea Arhanghelul Mihail și-a găsit adepți și în comuna Miniș, unde tinerii participanți la viața cuibului erau organizați și conduși în toate activitățile specifice de către preotul – paroh Vancea Nicolae și de către țăranul fruntaș Peti Ion – „Ciulu”. Ședințele de cuib se țineau fie în casa lui Casap Vasile „Galina”, fie în casa de pe Strada Principală a lui Crâsnic Traian „Coriță”. Exercițiile fizice și instrucția militară se executau la arena de fotbal sau chiar pe Strada Principală, pe porțiunea dintre birt și primărie cu participarea și a unor legionari din localitățile apropiate. De cele mai multe ori, exercițiile și marșurile desfășurate duminica dimineața erauacompaniate de către fanfara satului și întotdeauna ele se încheiau la biserică, unde legionarii participau la liturghie primind împărțășania “camaradului” – preot. Mișcarea legionară de la Miniș, ca și cea din alte localități rurale ale țării, n-a avut fundamente ideologice, ea a fost percepută mai mult ca o modă, ca un gest de nonconformism al tinerilor neînregimentați în partidele istorice și nicidecum ca o mișcare de regenerare națională. Dovada acestei observații o găsim în comportamentul și dialogurile purtate între oamenii acelor vremi cu privire la Legiune aflată în vogă în acele zile. Un exemplu de acest fel a fost acela al țăranului Căsap Adam – „Rachila”, care nu scăpa prilejul, ori de câte ori se întâlnea cu rude, prieteni și cunoscuți, să-și laude fiul pentru opțiunea politică făcută recent: „Și Nonu meu îi ligunar! Și Nonu meu!”. Repetiția venea de la un defect de dicție, dar mai ales de la fala și mândria omului simplu, extrem de mulțumit de odraslă, că este „în rândul oamenilor de viitor”.

O altă întâmplare cu conotație comică, dar care grăiește de la sine, s-a petrecut în timpul rebeliunii legionare, chiar la începutul ei, când membrii cuibului din Miniș, echipați în cămăși verzi, au cutreierat străzile comunei la miezul nopții (21 ian. 1941) cu steagul verde în frunte scandând „Horia și Sima!”. Sătenii s-au trezit buimăciți la acea oră târzie din noapte, neștiind ce se întâmplă, după cum se dovedea că nici gălăgioșii manifestanți nu prea erau lămuriți de ceea ce se petrecea „la centru”, din moment ce nu cunoșteau

numele conducătorului legiunii. Gafa săvârșită de către legionarii satului n-a scăpat sătenilor cititori de presă și pasionați ascultători ai radioului, care au taxat ignoranța și fanfaronada lor cu orice prilej. Din nefericire, lipsa de informare și fala prostească nu te absolvă de responsabilitate; acțiuni de cele mai multe ori naive, inocente și nonviolente ale legionarilor minișeni au fost pedepsite cu ani grei de închisoare atât de către regimul antonescian, cât și de către cel comunist.

Informatori: Vancu Gheorghe
Valea Emilia

SEPTEMBRIE 1944

La mijlocul lunii septembrie a anului 1944, locuitorii comunei Miniș erau preocupați cu strângerea recoltei din grădini și din livezi și se pregăteau intens pentru culesul viilor din deal, ocupație ce se derula de sute de ani după un ritual numai de ei știut și respectat cu sfințenie din generație în generație. Bucuria străngerii recoltelor era cu atât mai mare cu cât se întărea în sufletele lor certitudinea că războiul i-a ocolit fără a le produce daune materiale, așa cum s-a întâmplat în unele părți din țară. Optimismul minișenilor s-a dovedit însă a fi prematur, de aceea trupele horthyste din Divizia 6 Infanterie Rezervă și Divizia 1 Blindată Budapesta au dezlănțuit o contraofensivă ce avea drept obiectiv strategic cucerirea defileului Mureșului. Oamenii au aflat despre evenimentele în curs de derulare de la refugiații din satele de la granița de vest ce se scurgeau în valuri, în căruțe sau chiar pe jos, în seara zilei de 13 septembrie. Ziua Sfintei Cruci venea cu amenințări groaznice, fără ca autoritățile, surprinse și ele de acțiunea armată, să dea vreun avertisment sau instrucțiuni cu privire la ceea ce trebuia făcut în acest caz. Instinctiv, oamenii satului, grupați pe criterii de rudenie sau de vecinătate, și-au părăsit casele, plecând spre Cladova sau spre Șoimoș, în pădure, eternul loc de refugiu al românilor din fața dușmanului, din cele mai vechi timpuri.

Plecarea din fața dușmanului nu mai suferea amânare, ea s-a făcut în pripă, nu înainte însă de a pune la adăpost puținele lucruri de valoare: perne, păături, cuverturi, dune, haine de sărbătoare. Cel mai adesea aceste obiecte erau camuflate în pivnițe, sub căzi și bătăni, în speranța că inamicul și hoții nu vor scotoci în acele locuri. În cele mai multe cazuri s-a dovedit însă că măsurile n-au fost suficiente de sigure pentru a înșela abilitatea jefuitoarelor.

La prima oră a dimineții zilei de 14 septembrie, a început exodul locuitorilor, astfel că până la miezul zilei au mai rămas la Miniș, pe ici, pe colo, femei și bărbați în vârstă care au hotărât să păzească locuințele, păsările

și puținele animale de curte existente în gospodărie. Cei bătrâni mizau pe faptul că erau cunoscători ai limbii maghiare pe care au studiat-o la școală, crezând astfel că inamicul va fi mult mai tolerant cu ei, presupunere ce s-a dovedit a fi contrazisă total de derularea ulterioară a evenimentelor.

Locul de refugiu de la Cladova a fost cele două văi ale satului, Valea Mare și Valea Mică, unde minișenii, dar și refugiați din alte localități, și-au improvizat colibe construite din bârne, crengi și pături. Disconfortul vieții de campanie era mult mai evident la copii și femei și mai puțin vizibil la bărbații care au avut grijă ca, pe lângă slănină, făină, zahăr sau alte alimente de bază, să pună și câte un butoiăș cu țuică sau cu vin, pe post de întăritor în acele momente grele. Prima noapte petrecută în pădure a fost deosebit de grea: copiii mici plângeau, femeile erau speriate iar bărbații îngrijorați de gloanțele tot mai multe ce șuierau prin preajmă în întunericul de nepătruns. Pe parcursul zilei de 15 septembrie au început să vină vești proaste și uneori contradictorii din Miniș și din satele învecinate, ocupate de inamic.

Sarcina apărării defileului Mureșului în zona Păuliș – Miniș – Ghioroc – Cuvin au avut-o în principal Batalioanele 1 și 2 ale Școlii de subofițeri de infanterie rezervă din Radna, grupați în „Detașamentul Păuliș”, aflat sub comanda colonelului Alexandru Petrescu. Alături de aceștia au mai fost intercalate, pe aliniamentul Canalului Matcă dintre Păuliș și Ghioroc, un pluton din Regimentul 96 infanterie și un pluton din Regimentul 38 artilerie. În după-amiaza zilei de 14 septembrie Batalionul II a rezistat în zona podului de peste canal de la Păuliș, la șase atacuri ale horthyștilor, superiori atât din punct de vedere numeric cât și al tehnicii de luptă. Fapte de adevărată bărbăție și patriotism au săvârșit ostașii companiei a 6-a, care au luptat în imediata apropiere a podului, la șanțul antitanc, sub conducerea căpitanului Fătu Ion, căzut în luptă cu dușmanul în ziua de 15 septembrie. După atacul nereușit de la Păuliș, inamicul și-a concentrat forțele în flancul drept al frontului, în zona celui de-al doilea pod de peste șanțul antitanc, din apropierea Ghiorocului, care era apărat de către Batalionul 1 al Școlii de subofițeri din Radna. Supuși unei presiuni foarte mari din partea unui inamic furibund, elevii au primit ordinul de repliere pe aliniamentul de la Miniș împreună cu plutonul din Regimentul 96 infanterie cu misiunea expresă de a apăra flancul drept, astfel încât inamicul să nu poată să pătrundă în spatele comandamentului ce se afla pe dealurile de la Păuliș. Pozițiile ocupate de către elevii Școlii din Radna la Miniș și pe dealurile de la Ghioroc și până la Cuvin, aveau o importanță strategică și în ceea ce privea imobilizarea dușmanului, care dorea cu orice preț să cucerească Valea Cladovei și mai apoi să ajungă la Șoimoș, pe defileul Mureșului.

În zilele de 16 și 17 septembrie, la Miniș și în împrejurimi, au avut loc lupte hotărâtoare pentru ofensiva trupelor horthyste, care avea ca țintă

relansarea războiului în zona de vest a țării. Memorabile au fost faptele de vitejie ale plutonului de elevi condus de către sublocotenentul Popescu Darius, „fiu al Doljului”, cum obișnuia să-și spună, fără frică de moarte, apreciat și iubit de către subordonații săi. Sublocotenentul a murit ca un erou într-o luptă inegală cu inamicul, în preajma bisericii de la Miniș, în seara zilei de 17 septembrie, nu înainte de a șopti gătit în căderea morții: „Nu vă lăsați, băieți!”. Moartea comandantului i-a mobilizat și mai mult pe cei 45 de elevi care acoperind un front mult prea larg pentru capacitățile lui de luptă, au rezistat eroic până la 19 septembrie, când au sosit „tovarășii ruși”. Pe parcursul luptelor de la Miniș și-au pierdut viața, alături de comandantul lor, alți 9 elevi – sergenți: Pudica Marin, Bleich Carol, Băbălău Alexandru, Jianu D. Scarlat, Selea Constantin, Lungulescu Constantin, Atanasiu Constantin, Dumitrescu Ioan și Coandă Petre.

Îngrijorați de viața celor rămași acasă și de posibilitatea distrugerii totale a gospodăriilor, unii dintre refugiații din pădurile Cladovei și-au înfrânt frica, venind peste deal acasă, pentru a se informa. Trecerea acestora peste linia frontului s-a dovedit a fi foarte riscantă, ea s-a soldat cu patru victime: Brădean Nicolae, Căsap Ioța, Popa Ioan și Ciavici Dida. După vizita făcută în sat, ei se întorceau spre Cladova când au fost surprinși de către inamic, care i-a executat sub învinuirea de a fi secționat cablurile telefonice. Se pare că ei au fost denunțați ca făptași de către proprietarul maghiar al unei colne aflate în imediata apropiere a locului execuției, pe pârăul de la coliba lui Ciobot.

În timpul „săptămânii sângeroase”, au fost uciși în sat alți 8 locuitori în vârstă, rămași să-și păzească gospodăriile: Covaci Ioan, Crâsnic Marta, Dehelean Maria, Miculiță Simion, Moș Nicolae, Peti Petru, Șteau Nicolae și Rotar Ioan. Un caz aparte a fost acela al locuitorului Neamț Tănase care a fost sechestrat de către inamic, împreună cu boii și carul, pentru a le căra bagajele și muniția. El a dispărut fără ca familia să cunoască împrejurările morții sale. Horthyștii au procedat la fel și în cazul ceangăilor din colonia de la marginea Ghiorocului, care au avut însă șansa de a se putea întoarce vii și nevătămați. Faptul de a fi participat de voie, de nevoie, la evacuarea în grabă a inamicului a atras suspiciunea minișenilor după terminarea războiului care i-au acuzat voalat de colaboraționism. Răspunsul ceangăilor la întrebările insistente și acuzatoare ale proprietarului de vii din Miniș la care lucrau cu ziua – „De ce i-ați ajutat pe unguri?” – a fost – „Musai meri!”. Cu alte cuvinte nu au mers de bunăvoie, ci sub amenințarea armelor și astfel armonia a luat locul suspiciunii între cele două etnii care coabitau de aproape șaiszeci de ani.

Începând cu 19 septembrie, și masiv în 20 septembrie, minișenii au revenit acasă din refugiul de o săptămână și au constatat că războiul a lăsat urme adânci în peisajul arhitectonic tradițional. Biserica satului era incendiată, fără

posibilitatea de a mai putea fi frecventată în viitor, în aceeași situație era și Școala Viticolă din Miniș, înființată încă în anul 1881. Au mai suferit distrugerii parțiale sau totale casele locuitorilor: Ioți Nicolae, Crâsnic Petru, Dragoș Nicolae, Brădean Petru și Sârb Miron; a mai fost distrusă și colna cetățeanului Peti Ioan, din Dealul Curtii. Se pare că toate aceste edificii au fost ținte secundare, vizate fiind în principal biserica și Școala Viticolă, considerate de către horthyști ca puncte de observație și comandă ale trupelor române.

Pe toate ulițele satului mai puteai găsi din loc în loc muniție și tehnică de război abandonată de către inamicul în retragere grabnică. Se pare că resursele militare mobilizate de către horthyști au fost foarte mari, din moment ce, după acțiunea de curățire a terenului efectuată de către Batalionul 2, au mai rămas carabine, mitraliere, branduri, gloanțe, grenade, etc., care constituiau un potențial pericol pentru săteni.

Curentul electric era întrerupt, multe fântâni erau poluate, fiind imposibil de folosit; cadavrele sondaților inamici erau despuiate și intrate în putrefacție, existând pericolul izbucnirii de epidemii, mai multe case și colne au fost jefuite de către inamic dar și de către unii dintre localnicii care au rămas sau au revenit în sat pentru „a-și păzi averea” – aceasta era realitatea crudă a acelor zile din luna septembrie a anului 1944 la Miniș. Peste toate aceste nenorociri s-a suprapus însă un rău cu mult mai mare: venirea trupelor rusești de ocupație, cu toate consecințele negative ce au decurs din aceasta. Rușii s-au aprovizionat din casele, cămărilor și pivnițele minișenilor ca de la ei de acasă, folosind împotriva sătenilor adeseori și arma, pentru a fi mai convingători în ceea ce doreau să-și însușească. O mare problemă o constituie cazarea soldaților și ofițerilor ruși aflați în trecere spre frontul de vest, în fiecare seară primăria repartiza prin intermediul pazei satului câte unu sau mai mulți ruși pentru a dormi, la fiecare casă, în funcție de mărimea ei, membrii familiei fiind obligați, de cele mai multe ori, să doarmă îngrămădiți într-o singură cameră. Adeseori femeile tinere dormeau prin podurile caselor, travestite în haine ponosite de către mamele și bunicile lor. Oaspeții nepoftiți erau de foarte multe ori în stare de ebrietate, făceau scandal și trăgeau cu armele producând panică. De asemenea, toți, aproape fără nicio excepție, erau purtători de păduchi pe care-i lăseau cu generozitate în paturile și casele gazdelor, care la rândul lor aveau o ocupație în plus: despăduchiera zilnică.

Au existat însă și situații tragi-comice cum a fost aceea din casa familiei Ciorogar Ion, când, la venirea musafirilor pentru cazare, aceștia au dat în patul rezervat lor, peste trupul în suferință al unchiului Todor, cu lumânarea în mână, asistat de către soție și alte două femei în vârstă. Nedumerirea rușilor a fost spulberată pe moment de către Nană Roza, una dintre femeile aflate la căpătâiul bolnavului, care a spus că acesta are tifos. La aflarea situației în care se afla ocupantul patului destinat odihnei lor,

oaspeții au părăsit camera refuzând categoric să mai rămână în acea casă, spre bucuria ascunsă a familiei scăpată de teama ocupantului și de păduchi. În realitate, unchiul Todor avea o problemă de sănătate: își tăiase în acea zi degetul mare, cangrenat, de la piciorul drept, cu foarfeca de vie, dar nu avea tifos și nu era pe moarte, el mai trăind încă destui ani după război.

Printre ofițerii și soldații ruși au fost însă și oameni cu suflet și de caracter, care au ajutat sătenii la culesul strugurilor din livezile de la câmp; ei au participat și la culesul porumbului, la sfârșitul toamnei anului 1944. Pe durata transportului recoltei, de la holdă și până la casa gazdei, au asigurat și securitatea transportului. Au existat cazuri frecvente în care rușii au oferit cadouri minișenilor, din prada de război: bomboane, ciorapi, cremă de ghete, ață de cusut și alte lucruri de primă necesitate, care se găseau tot mai greu.

Au fost și cazuri mai aparte de socializare, ca acela în care rușii au invitat sătenii să vizioneze filme ce rulau în fiecare seară la colna Höniges, aflată în imediata apropiere a localității, la poalele viilor, pe Valea Contrii. Starea de nesiguranță precum și necunoașterea limbii ruse i-au determinat pe localnici să nu dea curs invitațiilor. Au existat însă și excepții: copiii, care împinși de curiozitatea firească vârstei, au frecventat adeseori spectacolele de film, de cele mai multe ori cu conținut propagandist, ce rulau la locația amintită mai sus și devenită “Casă de cultură socialistă”.

Ocupația rusească a produs schimbări surprinzătoare și manifeste în rândul localnicilor: ura, invidia, lăcomia au luat locul cinstei, demnității și omeniei, au fost jefuite case, colne, gospodării, s-au furat animale și alte lucruri. Un caz mai deosebit a fost acela al vilei Ispravnicu de la poalele Dealului Poștii, o construcție monumentală, cu apă curentă și baie, prădată și incendiată, după ce proprietarul a fost ucis mișelește în timp ce-și repara acoperișul filigoriei din vii. Victima a fost inspector general la căile ferate și a fost înmormântat lângă teiul uriaș care ne amintește și astăzi că acolo s-a produs o dramă, o crimă care a rămas neelucidată, cu toate că au existat suspiciuni asupra unui vecin.

Schimbările produse în ultimele luni ale anului 1944, în viața tihnită de până atunci a minișenilor, au avut ca efect în timp relativ scurt formarea unei noi mentalități la nivelul individual și colectiv, care a generat și a promovat un nou mod de viață pentru următorii cincizeci de ani: comunismul.

Rușii au plecat de mulți ani, amintirile despre acele vremuri ne copleșesc, generațiile trec, memoria eroilor a rămas încă vie, oamenii nu i-au uitat, îi pomenesc în fiecare an, în fața monumentului ridicat în curtea bisericii noi, care menține veșnică amintirea faptelor lor brave de luptă.

Informatori: Ciorogar Maria
Crâznic Ioan

Troița eroilor-elevi din marginea satului

Monumentul eroilor din curtea bisericii-1974

„BĂL AGESS?”

Locuitorii satului Miniș au resimțit din plin ocupația trupelor rusești din a doua parte a lunii septembrie 1944, când, pentru o scurtă perioadă de timp, în vila Marina a fost sediul statului major al Frontului 2 ucrainean al generalului Rodion Malinovski. Militarii ruși și dezertorii din armata sovietică s-au dedat la furturi, jafuri, violuri; țințele predilecte au fost însă colnele de pe deal ale căror pivnițe erau pline cu butoaie cu vin de cea mai bună calitate. Viciul, lăcomia și disprețul față de proprietate al tovarășilor au ajuns atât de departe, încât au fost cazuri în care vințelarii au găsit în pivniță cadavre ale sovieticilor înecați în vin după ce au ciuruit butoaiele cu arme automate.

Un obiectiv a fost, de asemenea, pivnița sindicatului viticol Cooperativa „Dealul Școlii”, unde erau depozitate vinurile micilor producători din zonă. O bună parte din vozurile (butoaie mari) cu vin au fost împușcate, astfel că vinul s-a scurs inundând vechea pivniță. Colecția de vinuri a „Școlii Viticole”, ce data de la începuturile anilor '20, a fost salvată printr-o măsură ingenioasă luată de către directorul David Nicolae și pivnicerul Matei Ardelean: sticlele îmbuteliate au fost ascunse într-un vas de 17850 de litri. Acest butoi imens a fost prima țintă a setoșilor oaspeți care, văzând că nu țâșnește licoarea roșie, l-au abandonat, pierzând astfel ocazia nemeritată de a jefui „tezaurul pivniței”.

Butoiul cel mare-pivnița „Dealul Școlii”

În sat, soldații s-au cazat prin casele sătenilor în care mai erau doar oamenii în vârstă sau bărbații neîncorporabili. Femeile s-au ascuns prin poduri sau prin pivnițe, după ce anterior s-au deghizat în straie ponosite, pentru a nu atrage privirea și lăcomia ocupantului rus.

Pregătirea hranei în condiții neigienice, în vase murdare și consumul de vin din canistre, care anterior fuseseră folosite pentru combustibil, era un fapt curent. În mai multe cazuri gazdele, sătenii, îngroziți de acest mod de viață, erau obligați să mănânce și să bea alături de soldați, pentru a aplatiza o eventuală situație conflictuală. La mare căutare au fost ceasurile și îndeosebi cele de mână pentru care soldații calmuci ar fi fost în stare să și ucidă, în cazul în care proprietarul s-ar fi opus cedării lui „de bună voie”. Alături de ceasuri, erau căutate pentru jaf și alte obiecte: bijuteriile, talerii și cocoșeii din aur, hainele din blană, porțelanurile, dar și tacâmurile și vesela. La polul opus se aflau cărțile pe care rușii le foloseau în mod curent pe post de combustibil pentru pregătirea și încălzirea mâncării.

Între acești delincvenți în uniformă mai regăseai câte un ofițer din vechea armată rusă, iubitor de artă, muzică clasică și literatură care reușea, atunci când avea ocazia, să pondereze excesele conaționalilor săi pe care-i muștra zdravăn, uneori amenințându-i chiar cu arma. Acești ofițeri școliți, și nu făcuți precum comisarii politici, se toaletau zilnic, aveau ținută vestimentară și morală. Sătenii i-au sesizat imediat și au apelat la ei, ori de câte ori se isca câte un litigiu între ei și moșii; în acest mod s-a stabilit o relație bazată pe încredere și prietenie fapt certificat de regretele și chiar lacrimile acestor ofițeri pe care rigorile vieții de front îi trimiteau mai departe.

Întrebările obsesive puse de către ocupantul rus venit recent în sat erau: „Câți kilometri sunt până la Berlin?” și „Ai fost la Odessa?”. Prima întrebare era firească pentru o armată epuizată după patru ani de război, dar cuprinsă în același timp de dorința de a-și lua revanșa și de a umili ocupantul german, la el acasă. Cea de-a doua întrebare urmărea identificarea eventualilor soldați români demobilizați, care au participat la lupta pe frontul de est, îndeosebi la Odessa, unde, în octombrie 1941, armata română a zdrobit rezistența sovietică producându-i mari pierderi umane și materiale.

În Miniș, mai viețuiau încă în acea vreme foști prizonieri din primul război mondial, soldați în armata austro-ungară, cunosători ai limbii ruse pe care au învățat-o în timpul lungilor ani de prizonierat în Rusia. Unul dintre acești săteni era Petrișor Nicolae (Pâca Lae) care obișnuia să-și petreacă ziua în târnațul casei, în compania unei bocale cu vin, de unde dialoga cu rușii care treceau pe Strada Mare. La întrebarea „Bâl Agess?” („Ai fost la Odessa?”) el răspundea întotdeauna „Bâl” („Da, am fost!”), trezind astfel furia soldaților ruși care nu ezitau să îndrepte armele spre el. Acest impuls

primar era însă suprimat la fel de repede când constatau vârsta și mai ales starea belicosului nostru respondent; ei își motivau cu amuzament, chiar prietenește „înțelegerea” rostind simplu „Starik piannâi” („Bătrânul este beat!”). Baci Lae era dezarmant la propriu și la figurat prin sinceritatea sa stimulată bahic, el personaliza o stare de spirit, mai mult sau mai puțin manifestă, a minișenilor față de ocupantul roșu. Rezistența glumeată și aparent nevinovată a unui cunoscător al realităților rusești din anii de prizonierat trebuia să fie un serios semnal de alarmă pentru consăteni, chiar o premoniție, pentru viitorul nefericit de o jumătate de secol de comunism ce bătea la ușă cu brutalitate.

Informatori: Dragoș Ionel
Petrișor Petru

MOTORU`

La 11 noiembrie 1906, se inaugura calea ferată pe linie îngustă, cu tracțiune benzo-electrică, pe un traseu de 58,4 km, ce avea forma unui triunghi cu stații terminus la Arad, Pâncota și Radna. Ghiorocul ocupa un loc de seamă în această mini-rețea, ca nod de bifurcație a motorului spre Pâncota și Radna. Oamenii din satele de câmpie de pe traseul Arad - Ghioroc și îndeosebi podgoreni, au privit la început cu circumspecție investiția inedită, invocând argumente ce țineau de siguranța oamenilor și a animalelor, cât și de poluarea fonică. Treptat însă, podgoreni au renunțat la neîntemeiata lor încăpățănare provenită îndeosebi din conservatorism și s-au bucurat de numeroasele oportunități oferite de „bibol”.

Randamentul motoarelor cu tracțiune benzo-electrică s-a dovedit insuficient, atunci când trenul era încărcat la capacitate maximă și mai ales în timpul iernii. Se întâmpla adeseori ca pasagerii să coboare și să împingă „vehicolul” de pe șine, aflat în mare suferință în pantele dintre Sâmbăteni și Ghioroc și îndeosebi în dâmbul Ghiorocului. Din acest motiv, s-au modificat radical atât infrastructura cât și mijlocul de transport în anul 1913, odată cu inaugurarea, la 10 aprilie 1913, a liniei ferate cu ecartament de 1000 mm cu tracțiune electrică. Marea investiție se ridica la nivelul cel mai înalt al exigențelor și calității în transport la nivel mondial, fiind a opta ca țară și prima din estul Europei. La originea modernizării s-au aflat doi investitori particulari, Peterffi Antal din Arad și dr. Simon Steiner din Budapesta, cei care au pus bazele „Societății Anonime a Căilor Ferate cu Motor de Interes Local (din) Arad – Podgoria”, devenită după 1918 „Calea Ferată Arad –

Podgoria”. De menționat că avocatul Simon Steiner deținea în proprietate o vie cu colnă în comuna Miniș, la poalele Dealului Poștei.

Minișenii au beneficiat din plin de “săgeata verde”, care străbătea zilnic mijlocul localității cu o precizie de metronom, cu opriri în trei stații: la Florea lu` Cosman, la Primărie și la Voitec. Stația de „la Primărie” era amenajată cu linie dublă și cu un spațiu special construit, cu sală de așteptare și cu casă de bilete ce dispunea de telefon. Stația de bilete a fost edificată la începutul secolului trecut, odată cu linia ferată pe cale îngustă, după o metodă nouă: din beton armat, ea rezistând și astăzi intemperiilor și vicisitudinilor vremurilor.

Stația de tramvai - Miniș-Primărie

Cursele tramvaiului electric acopereau aproape tot parcursul zilei, de la ora 5⁰⁰ a dimineții și până seara, la orele 22⁰⁰ – 23⁰⁰. Timp de optsprezece ore, la interval de circa două sau trei ore, circulau opt garnituri într-un sens și opt garnituri în celălalt sens de mers; ele satisfăceau pe deplin dorințele și nevoile tuturor sătenilor, indiferent de ocupația pe care o aveau.

Costul unui bilet varia de la 5 lei pe itinerariul Miniș – Ghioroc – Arad sau Miniș – Ghioroc – Pâncota, la 3 lei pe ruta Miniș – Radna. Luând în considerare faptul că prețul unei pâini se situa undeva în jurul a 1,5 lei se poate afirma că transportul cu tramvaiul era rezonabil pentru săteni. Cu toate acestea, mai existau unii minișeni care, din spirit de economie sau chiar din zgârcenie, urcau sau coborau la stația „Bisericuță” din Păuliș, de sau până unde prețul unui bilet de Radna era de doar 1,5 lei. Cu tramvaiul se făcea

naveta la serviciu, la școlile din Arad sau Lipova, se transportau fructe și struguri pe tot parcursul anului spre piețele Aradului, se mergea la cumpărături la oraș, la medic, la băi, etc. Tramvaiul a făcut parte din viața oamenilor, în jurul său sau chiar în el, s-au petrecut drame și întâmplări hazlii care au răzbătut de-a lungul anilor și care merită a fi relatate.

Brădean Traian reprezintă, de departe, personajul de care se leagă cele mai multe din faptele menționate mai sus. El a muncit inițial pe tramvai ca și controlor de bilete, pentru ca apoi să-și încheie cariera ca vânzător de bilete în stațiile din Miniș și Păuliș. Personaj mucalit, cu un bun spirit de observație, de cele mai multe ori cabotin, baci Traian a atras adeseori atenția consătenilor cu gafele și glumele sale, de multe ori nesărate. A fost, cu siguranță, omul cu cele mai multe porecle din sat, fapt care certifică „iubirea” și atenția permanentă de care se bucura. Poreclele de Hera, Dudel, Mula sau Halo au depășit marginile comunei Miniș, fiind vehiculate pe toate direcțiile de mers ale tramvaiului, până la Arad, Pâncota sau Radna. Pildele sale erau cunoscute, așteptate și comentate, iar el se simțea deosebit în această ipostază. El a fost acela care a transferat interjecția „Halo!” de la telefon în spațiul public, în stația de tramvai, în conversație cu controlorii de bilete și chiar în dialogurile cu sătenii. Folosirea repetată, excesivă a interjecției „i-a contaminat” pe mulți funcționari, navetiști și pasageri și i-a atras porecla de „Halo!”.

A rămas de poveste modul în care Hera „a lecuit-o” pe doamna educatoare pensionară Furdui, care obișnuia să dea comisioane zilnice celor ce treceau prin fața vilei sale. Fiind de serviciu la bilete în stația de la capătul satului dinspre Ghioroc, la Voitec, Dudel se pregătea să dea o fugă până la Ghioroc, spre a-și rezolva unele probleme și cu gândul de a reveni în grabă până la următorul tramvai. La plecare este surprins de doamna educatoare, care-l roagă să-i cumpere o pâine, dându-i zece lei, așa cum procedase, de altfel, de nenumărate ori. Așteptarea doamnei a fost zadarnică, deoarece Hera nu a mai venit nici cu pâinea și nici cu banii. După o supraveghere de câteva zile a stației de bilete, ea îl găsește în sfârșit pe „comisionarul întârziat”, rugându-l să-i dea banii. Replica lui baci Traian, sătul de atâtea corvezi, este promptă și tranșantă: „Lasă, doamnă, că mai ai dumetale alții!”. Rămasă fără grai, doamna Furdui a renunțat pentru totdeauna să-i mai dea sarcini lui Dudel, care consumase cei zece lei pe doi deți de rom cu dulce, la birtul din centrul Ghiorocului.

Hera era un fin observator a tot ceea ce mișca în jurul său, regreta enorm faptul că a îmbătrânit și că nu mai putea să bea ca în tinerețe. Adeseori privea cu invidie spre tinerii care, îndeosebi în perioada Sărbătorilor de iarnă, veneau de la chefuri în timp ce el se ducea la bilete. Într-una dintre aceste dimineți, cuprins de ciudă, a oprit pe unul dintre „băieții întârziați” și i-a

spus: „Domnu’ Ciorogar, dumneatale să nu ce superi pă mine, da așa umbli după beutură ca și capra după...da!”. Cu siguranță că observația nu a avut și nu putea avea un rol moralizator din partea unui iubitor fervent al zeului Bacchus, ci doar cu siguranță multă invidie.

La stația de tramvai de „la Primărie” din Miniș, mai făcea de serviciu și Oprean Gheorghe „Icăla”, care locuia în apropiere și era vecin, peste colțul străzii, cu Hera. Adeseori cei doi se certau asemenea copiilor, dând naștere unor scene penibile, uneori comice, spre hazul și distracția celor care-i asistau. Cearta dintre cei doi colegi de serviciu și prieteni a degenerat, într-una din zile, într-o bătaie cu pietre peste șosea; Oprean, aflat în stația de tramvai, în exercițiul funcțiunii, arunca cu pietre de pe terasamentul de tramvai spre Hera, aflat în fața porții casei sale. Din nefericire, o bună parte din „proiectilele” lansate au nimerit în poarta metalică a vecinului Ștefănuț, făcând un zgomot infernal. În vârtoarea confruntării dintre cei doi combatanți, pe ușa ușor crăpătită apare capul chel al vecinului, care, cu un glas molcom, îi spune: „Domnu’ Oprean, vă rog să schimbați tirul!” Intervenția timidă a domnului Ștefănuț s-a dovedit a fi oportună, deoarece atmosfera s-a destins imediat pe teatrul de război, iar cei doi combatanți au revenit la sentimente mai bune, spre totala surprindere a negociatorului de ocazie. Să fie oare adevărată zicala că la bătrânețe oamenii dau în mintea copiilor?

Se întâmplă uneori ca farsele să se întoarcă precum bumerangul contra uneltitorului, care primește o lecție ce-l lecuieste, cel puțin pentru o perioadă, de acest prost obicei. În timp ce se deplasa spre casa de bilete de la „Bisericuță”, la ora 4 a dimineții, pe un timp geros, Dudel are ideea să bată în geamul amicului său, Petrișor Petru – Trică, pentru a-i spune „Bună dimineața!”. El repetă figura în câteva dimineți la rând, spre disperarea amicului trezit din somn la acea oră matinală din iarnă. În cele din urmă, insistențele prietenului Dudel îl obligă pe Trică să aplice o soluție leac energică: el pregătește de cu seara o găleată cu apă pe pervazul geamului și așteaptă dis-de-diminează semnalul deșteptării. La ora de acum obișnuită, Dudel îi bate în geam și-l întreabă: „Halo! Domnu’ Petrișor, ce faci? Te-ai trezit?”. Răspunsul gazdei a fost mut, dar eficient: o găleată de apă rece în capul impostorului ale cărui haine au înghețat instantaneu. După această ispravă, Trică a avut timp suficient pentru somn, iar satul motiv de discuție și de bășcălie pentru multă vreme.

Sfârșitul acestui personaj glumeț, născut, crescut și „hrănit” de către tramvai, a fost fulgerător și simplu, asemenea unei vieți petrecute exclusiv în satul natal. Cu o zi înaintea tragicului eveniment, el a fost întrebat de către vecinul Ionel Dragoș – „Pufi” dacă vrea să bea un pahar cu vin; îndoiala vecinului se datora faptului că Hera suferea de o gravă boală de inimă ce

impunea în mod obiectiv și imperativ abținerea de la alcool. Răspunsul a fost hotărât și cu tâlc, în tonalitatea glumeață a persoanei: „Dă, să vezi!”. Cu siguranță că nu acel pahar de vin pe care l-a băut în acea zi i-a cauzat moartea, dar întâmplarea a scos în evidență acel simț al umorului înăscut ce nu voia să plece înainte de a face o nouă farsă vinului de Miniș, devenit pentru el „fruct interzis”.

Întâmplările din tramvai, petrecute între navetiștii din Miniș cu participarea și a altor prieteni de pe traseu, au fost la fel de interesante și de savuroase. În cea mai mare parte, timpul petrecut pe navetă era umplut cu dispute și conversații pe diferite teme și cu jocul de cărți, dar întotdeauna aceste activități erau condimentate cu glume, farse și cu câte o sticlă de vin sau cu o jumătate de monopol. Navetiștii s-au individualizat ca o entitate aparte ce avea o anumită solidaritate, autoritate și un spațiu bine stabilit și delimitat în tramvai. Relația lor cu conductorii și mecanicii era cu totul specială: pentru cei dintre ei care întârziu, staționarea de haltă se putea prelungi, pentru cei care voiau să coboare în alte locuri decât stația, tramvaiul se putea opri etc. La rândul lor, navetiștii duceau lemne tăiate iarna de acasă, pentru a completa cărbunii sobelor din vagoane sau mai plăteau la staționarea tramvaiului în Ghioroc, câte un deț de monopol, de rom sau o sticlă cu bere conductorilor surmenați de frigul iernii sau de căldura verii.

O bună parte a discuțiilor pro și contra aveau loc în jurul fotbalului, al echipei locale U.T.A., dar și al rivalelor bucureștene Dinamo și Steaua. Ziarul cel mai căutat era „Sportul Popular”, care se putea obține destul de greu, cu pile, de la cunoscuta distribuitoare ambulantă Mărioara, ce colinda tramvaiul în stația Arad – Podgoria. Dacă doreai „Sportul”, trebuia să mai cumperi și alte două-trei foi pline cu realizările P.M.R. și ale acoliților săi. Crâșnic „Mitruț” era unul dintre „moderatorii” discuțiilor despre fotbal (și nu numai) ce aveau loc zilnic, pe navetă. Mitruț era croitor de meserie, era întotdeauna bine informat, atât din ziar cât și de la clienții săi de lux, asupra fenomenului fotbal local, național și chiar internațional. El era de părere că orice microbist care nu știe să pronunțe „Botafogo”, „Fluminense” și „Bilbao”, nu știe fotbal; judecata sa aspră pleca de la originea braziliană a jocului, cât și de la sonoritatea sacră a acestor nume de echipe de fotbal, la modă pe acele timpuri.

Inundațiile din anii '70 au fost, de asemenea, subiect aprins de discuții printre navetiști, din perspectiva magnitudinii și a efectelor lor, pentru orașul Arad și satele de pe Mureș ale județului. La una dintre aceste discuții, Mitruț formulează o părere originală cu privire la posibilitatea ca viitura de pe Mureș să afecteze municipiul Arad, în calitate de participant direct la consolidarea digului cu saci de nisip: „Am lucrat tăta noapcea la dig! N-ar fi

păcat să nu iasă¹ Mureșul, după ce l-am îndiguit?”. Părerea de rău a „moderatorului” era exprimată serios, fără vreo urmă de ironie în glas, spre nedumerirea auditoriului stresat de posibila calamitate; pentru ei, efortul său individual de o noapte și muncă susținută și temeinică de la digul orașului păleau în fața furiei apelor ce nu trebuia probată, fiind un semn al voinței divine. Comicul de situație și de lexic a făcut ca această întâmplare, ce friza cu comedia absurdului, să se păstreze în memoria urmașilor, vie și nealterată, ca secvență a unui șir lung de discuții de pe “săgeata verde”.

Motoru’ a disciplinat, a ordonat și a dezvoltat viața oamenilor din localitățile prin care a trecut zi de zi cu regularitatea unui metronom, timp neîntrerupt, optzeci și cinci de ani. Cu certitudine, el a contribuit la ridicare standardului de viață al sătenilor, la emanciparea lor, i-a introdus în realitățile vieții cotidiene cu mult înaintea altor locuri din județ și din țară.

Informatori: Petrișor Petru
Cios Dan
Dragoș Ionel

IOȚICA

Printre sătenii din Miniș, baci Ioța era un personaj bine cunoscut, întotdeauna vesel, sfătos și predispus la dialog, indiferent de domeniul în care era abordat. Avea timp berechet, îl întâlneai întotdeauna pe stradă sau prin preajma birtului, purtând cu eleganță și mândrie colopul de paie cu mușcată, latul și șlarfii din piele. Lui Ioțica, așa cum îl alintau mama și unii dintre prieteni și consăteni, îi plăcea să fie în primul plan al tuturor întâmplărilor glumețe; le căuta, iar atunci când nu era de față, le fabula, ajungând să le „cunoască” chiar mai bine decât cei în cauză. Cel mai mult îi plăcea însă rolul de creator de farse și situații comice care făceau parte integrantă din viața sa cotidiană și cu care se mândrea, ori de câte ori se ivea ocazia.

Baci Ioța se simțea foarte bine în compania celor mai tineri, cu care discuta vrute și nevrute, le dădea sfaturi și uneori îi muștra înjurându-i așa cum numai el știa, fără să trezească supărarea sau ciuda cuiva. În timpul iernii, îndeosebi în perioada Sărbătorilor, își invita mai tinerii prieteni la el acasă la o partidă de cărți și la un „pahar prelungit” de vin. Tinerii îi căutau compania pentru că avea un anume șarm personal și un umor pe care nu-l găseai la altcineva dintre consăteni. Avea obiceiul să meargă periodic în vizită la cele două licee din Lipova, pentru a se interesa de rezultatele la

---

¹ Să nu crească.

învățătură ale nepoților și cunoscuților, fapt de care se simțea foarte mândru și important. Prezența „omului cu colop de paie cu mușcată” pe coridoarele liceelor atrăgea imediat atenția tuturor; el rămânea întotdeauna impasibil și imperturbabil în fața privirilor insistente ale elevilor și profesorilor; naturalețea gestului era susținută întotdeauna cu câte un deț sau doi de monopol, serviți în mare grabă la birtul lui Hanciu din Radna. Vizitele sale aveau nu numai suportul bahic, ci și faptul că se cunoștea cu unii dintre profesori, cu care fusese coleg în ciclul inferior de liceu, chiar la Lipova. Acțiunile de verificare și de susținere a „protejaților” erau întotdeauna făcute fără știința familiilor sau a celor în cauză și, de aceea, aveau de multe ori efecte negative. O asemenea „descindere pedagogică” era să-i fie fatală nepotului Dragoș Ionel – „Pufi”, elev la Liceul Comercial, care avea note slabe la Geografie. Întâmplarea făcea ca profesorul de geografie să fie Oszkar – „Oszi”, un fost coleg de școală al lui baci Ioța, un om foarte autoritar și puțin dispus la compromis, fervent susținător al Partidului Național Socialist, aflat la putere în acea vreme în Germania. Distinsul nostru personaj este abordat de către baci Ioța într-un mod foarte original, în timp ce se întorcea cu catalogul de la oră: „Măi Oszi, ‘tă-te Dumnezo, tu vrei să-l lași pă nepotu’ corigent?”. Din fericire, nu s-a încheiat niciun dialog între cei doi foști colegi, deoarece profesorul a rămas fără replică, iar „Pufi” a reușit să-l conducă în grabă spre ieșire pe unchiul „binevoitor”, spre hazul disimulat al elevilor prezenți. Cu mari eforturi și cu multă învățătură a reușit nepotul să ia notă de trecere la geografie, după „pila” pusă de baci Ioța, care n-a încetat însă descinderile sale, considerându-le în continuare oportune și benefice.

Minișenii erau recunoscuți ca buni consumatori de vin, cât și de țuică, fără a confunda această situație cu beția sau cu alcoolismul. Baci Ioța nu făcea excepție de la această regulă, care era socotită o calitate, și nicidecum un defect sau un viciu. În preajma Crăciunului, după ce vinul „s-a așezat”, i-a făcut o vizită prietenului Ciorogar Ion, cu scopul declarat de a cumpăra vin pentru cineva. După ce s-au făcut degustări substanțiale din patru sau cinci butoaie, gazda intră la bănuieli, sesizând abia atunci că abilul cumpărător nu avea ambalaje pentru vin. La întrebarea lui baci Ion „Mă Ioțo, tu unge puni² vinul?”, acesta îi răspunde râzând: „Mă Perpeliugă, ieși prost, n-ai văzut?...în potracă³!” Farsa oaspetelui care a depozitat în stomac vin cât a încăput, fără să plătească vreun leu, l-a amuzat și pe baci Ion, care a povestit-o cu lux de amănunte și altora, spre știință și prevedere.

Relația lui baci Ioța cu soția sa, Hermina, era una specială, bazată pe toleranță reciprocă și coabitare în limitele păstrării unei anumite aparențe.

---

² Pui.

³ Stomac.

Vigilența și gelozia capului de familie răzbătea uneori în afara casei, cu violență verbală și agitație care se potoleau, în cele din urmă, la fel de repede precum se declanșau. Hermina obișnuia să meargă la baia publică „Simoy” din Arad, ori de câte ori se ducea la vânzare de fructe în piață; acest obicei a atras bănuiala soțului, care cataloga băile ca un loc de întâlniri amoroase și de nefrecventat pentru o femeie măritată. Cu prilejul unei astfel de ieșiri pe piață, nană Hermina s-a dus la „Simoy” împreună cu prietena sa Maria, după ce au terminat cu vânzarea strugurilor. Baci Ioța a venit ceva mai târziu la Arad și a trecut prin piață să-și caute consoarta, după ce s-a binedispus cu doi deți de rom la „Expressu”. După o scurtă cercetare prin piață, a aflat de la Lena lu’ Mitruț că Hermina și Maria au plecat cu coșări cu tot la băi. Vestea l-a supărat rău de tot și s-a hotărât să meargă mai departe pe urmele celor două, nu înainte de a-și mai completa rezerva de „combustibil” cu încă un deț de rom de la birtul pieței. A ajuns destul de repede la băile „Simoy”, unde, fără o introducere prealabilă, a întrebat iritat pe administratoare: „Nu ai aicea, la baie, două bulendre, cu două coșări fiecare?” Văzând starea de supărare și de amețală a solicitantului, funcționara a negat cu vehemență, precizând că în niciun caz pe acolo nu obișnuiesc să vină bulendre. Răspunsul tranșant a pus capăt dialogului, baci Ioța plecând în grabă cu vociferări și înjurături la adresa celor două.

După ce au ajuns la tramvaiul de la ora 15⁰⁰, cele două au aflat de la nană Lena despre vizita făcută de Ioța în piață și despre continuarea investigațiilor la „Simoy”. Cuprinse de teama unui circ în public, cele două prietene s-au urcat în ultimul vagon, pândind una pe-o parte și una pe alta, sosirea iminentă a bărbatului furios. Din fericire, baci Ioța a decis în cele din urmă să rămână peste noapte la un vechi prieten – Ghiță a lui Ispravnicu – și astfel ziua a continuat liniștit pentru Hermina și Maria. În cele din urmă, la fel ca și cu alte ocazii, supărarea lui Baci Ioța s-a dovedit a fi un foc puternic, dar de paie, astfel că viața și-a reluat cursul în nota normalității familiei Topor, chiar din ziua următoare.

Ioța Topor a fost un personaj pitoresc ce a condimentat, prin comicul de limbaj și de situație, peisajul plictisitor, de multe ori anost, al vieții rurale, din spațiul restrâns al comunității minișene.

Informatori: Dragoș Ionel
Ciorogar Maria

BOII LU’ MIHOC

Minișenii s-au folosit cel mai mult în muncile din vii și la holde de boi, animale de tracțiune deosebit de puternice și de docile; cu ei cărau apa

pentru sprîțuit, cărau strugurii de la cules, arau, cărau grâul și porumbul, aduceau lemnele din pădure, etc. Prea puțini dintre localnici creșteau boii de mici, în general boii erau cumpărați din satele de pe valea Mureșului la vârsta de 2 ani și, din acel moment, erau înjuțați și folosiți treptat la diferite munci. În perioada lunilor de vară, atunci când muncile specifice boilor se răreau, aceștia erau duși la Cioacă⁴, unde trăiau în stabulație liberă, fiind întreținuți de 1-2 „boieri”. Odată cu venirea toamnei, boii își reintrau în atribuțiuni sub comanda gazdei și acest ciclu se repeta an de an. Datele statistice ne arată că la mijlocul secolului trecut, în jurul anului 1940, la Miniș existau 140 de perechi de boi, adică câte o pereche de boi tot la a doua casă. Starea fizică a boilor reprezenta pentru fiecare familie un motiv de mândrie, dar și o dovadă a bunăstării și a bunei gospodării.

Existau însă și situații, mai puține, în care boii erau prost hrăniți și folosiți intens, zi de zi, la munci grele. Un asemenea caz care a devenit public și a răzbit trecerea timpului a fost acela al lui Mihoc... și al boilor săi, Moja și Iambor. Cele două animale, sleite de puteri din cauza proastei furajări, erau folosite zi de zi la muncile grele din pădure, până când au ajuns să nu mai dea nici un fel de randament. La ironiile și criticile fățișe ale consătenilor, Mihoc rămânea impasibil, răspunzând aproape invariabil că „sacul de abrag îi după ușă, în tindă”, sau „nu știu ce să fac, că fânul stă să pice gin pod!”. În opinia proprietarului, cauza lipsei de randament a cornutelor nu era lipsa furajelor, ci... lenea și lipsa de inițiativă a acestora... traiul bun...

Este interesant faptul că în mentalul colectiv s-a transmis și se mai folosește încă pilda lui Iambor și Moja – boii slabi și fără voință ai lui Mihoc. Boul, simbolul muncii grele, devine în acest caz exponentul lenei, al lipsei de angajare atunci când este hrănit și „mânat” de un slab gospodar.

Informatori: Sarvici Viorel
Neamțu Gh.

MOȘ „GHERILA”

Schimbarea bruscă și brutală a regimului politic, la începutul anilor '50 ai secolului trecut, a bulversat (așa cum era și firesc) întreaga comunitate rurală a satului, ce trăia într-o semi-autarhie, după reguli bine stabilite și însușite de zeci și zeci de ani. Drama pierderii micilor averi – vii și holde – agonisite cu multă trudă și privațiuni, a dus la reacții comportamentale diferite: unii s-au refugiat în alcool, alții „s-au adaptat”, colaborând cu noile

---

⁴ Deal.

autorități, alții s-au închistat în ei, dar mai aveau o speranță „să vină americanii!”.

A mai existat însă o situație în care au fost percepute noile autorități, cât și modul de a colabora cu ele: coabitarea la minima rezistență, fără implicare în luarea deciziilor, cu abordarea glumeață și destinsă a faptelor de zi cu zi. Dragoș Nicolae a fost unul dintre liderii incontestabili ai satului în perioada interbelică, care a ales această modalitate de a se adapta vremurilor noi. Nu s-a situat în rândul „rezistenților”, al celor care mai sperau încă să cadă regimul venit odată cu tancurile sovietice, ci s-a înscris în G.A.C., renunțând astfel la avere în favoarea menținerii copiilor în școli și servicii. Hotărârea n-a fost deloc ușoară pentru un cap de familie, care a trăit onest din agoniseala muncii sale, iar acum era obligat să stea la mâna statului avid după cote și impozite. S-a obișnuit destul de repede cu faptul că nu mai avea hambarul plin, că pivnița și grajdul erau goale, dar nu se putea obișnui cu minciuna și demagogia ajunse reguli de comportament și de funcționare a societății. Nu putea, de asemenea, să înțeleagă ateismul deșănțat, devenit politică de stat, care, din fericire, la Miniș, nu a avut sorti de izbândă, dar răzbătea, din când în când prin presă, radio și chiar prin „cozile de topor” locale. Baci Lae a fost tulburat de încercările de a trece sub tăcere marile Sărbători religioase, cât și ceremoniile bisericești legate de ele. Nu a înțeles niciodată cine este „Moș Gherila”, care se încapățâna să-i ia locul lui Moș Crăciun, un personaj îndrăgit atât de copii, cât și de adulți. Cu toate că i s-a explicat că „Moș Gherila” este „Moș Crăciunul societății noi”, el îl identifica cu un personaj războinic, justițiar, al mișcării de rezistență în plină desfășurare pe plan mondial.

Moș Crăciun rămânea, atât pentru el cât și pentru marea majoritate a sătenilor, un personaj blând și bun, aducător de pace și liniște, într-o lume aducătoare de neliniști.

Informator: Dragoș Ionel

VIN ȘI ... SMOALĂ

După fiertul vinului, era obiceiul la Miniș ca cei mai de seamă viticultori să-și facă vizite reciproce, pentru a degusta în tihnă faimosul vin șiler, o licoare de culoare roze, puternică în grade... alcoolice. Una din pivnițele cele mai vizitate era aceea a țăranului fruntaș Dragoș Nicolae, om poznaș și cu o inimă de aur. Pe lângă gazdă, cel mai frecvent participau la festin prietenii săi cei mai apropiați: Sava Petru, Brașovan Adam, Miculiță Vasile și Dâchi Porfirie. Întâlnirile se încheiau târziu, în noapte, după discuții

interminabile din toate domeniile, cu referiri specifice la localitatea Miniș. În paralel cu discuțiile, se adunau și paharele de vin, ce animau tot mai mult atmosfera constant răcoroasă a pivniței.

Întotdeauna gazda și oaspeții stăteau doar în picioare, cu paharele de vin în mână, care se goleau și se umpleau la fel de repede, așa cum doar viticultorii cu experiență și rezistență puteau face. Generozitatea gazdei era exploatată la maximum, astfel că adeseori prietenii își mai potoleau foamea, de față sau pe furiș, rupând din splendida pâine albă și mezelurile puse la păstrare pe polițele pivniței.

Degustarea reprezenta întotdeauna o competiție între viticultori, în privința calității vinurilor fiecăruia, dar și o probă de rezistență în ceea ce privește cantitatea vinului consumat individual. Cel care ducea trea la consumul de vin, asemenea alergătorului de la cursele de fond era Miculiță Vasile, care părăsea întotdeauna pivnița drept la ținută și coerent la vorbă. Acest aspect era bine cunoscut și de către nană Roza, soția lui baci Lae Dragoș, care-l socotea vinovat principal pe Văsălie pentru interminabilele nopți bahice din pivnița casei lor. Având în vedere că Văsălie se sprijinea cu spatele de butoi, i-a propus soțului, mai în glumă, mai în serios, să ungă butoaiile cu smoală, pentru ca șederea în pivniță să fie mai scurtă. Baci Lae, om bun, dar corect și atașat prietenilor de-o viață, i-a curmat pe loc ingenioasa idee și i-a sugerat să-și vadă de treburile muieresti ale gospodăriei, iar pe celelalte să le lase în seama sa. El a fost convins în continuare de calitatea de lubrifiant a vinului și a smoalei, dat în locuri total diferite: primul pentru gât și suflet, cealaltă pentru osiile carelor.

Informator: Dragoș Ionel

ÎNCURAJARE DE... VIAȚĂ LUNGĂ?

Cuprinși în vâltoarea muncii și a grijilor cotidiene, oamenii satului mergeau foarte rar la doctor și doar atunci când se aflau în situații critice, de urgențe medicale. Sătenii tineri sau de vârstă medie considerau că a fi sănătos era ceva absolut normal, iar cazurile de boală depistate la aceste categorii de vârstă reprezentau un tabu sau, dacă erau „deconspirate”, o rușine. Pornind de la aceste mentalități, prevenția bolilor era aproape inexistentă, motiv pentru care mortalitatea infantilă și tuberculoza au decimat numeroase familii, la Miniș.

Cei care erau depistați cu anumite boli și erau internați în Spitalul Județean preferau să fie pacienții doctorului Mladin Virgil, nepot al preotului satului, Pelle Petru. Într-o asemenea situație se afla și Petrișor Nicolae –

„Pâca Lae”, care se lupta cu boala într-un salon al lui „Cuțu” Mladin. Aflând de starea gravă a vărului său, Dragoș Nicolae vine la spital în vizită, duminică la prânz, în ținuta tradițională: cu laibăr, cămeșă cu pumnari, pantaloni și cizme. Drumul de la Miniș la Arad, parcurs timp de o oră cu motoru’ (tramvaiul electric), l-a suportat mai ușor gustând din când în când din sticluța cu răchie pusă din timp în buzunarul de la piept al laibărului. Starea ușor bahică îl ajută să treacă mai ușor peste stângăcia și nesiguranța țăranului care vine arareori la oraș, printre domni, și mai ales la spital, loc în care refuză să accepte că ar putea să ajungă la un moment dat.

Odată intrat în salonul în care era spitalizat vărul Lae, se așează pe marginea patului, îl studiază atent și îndelung și, după o pauză prelungită, timp în care mai trage o dușcă din sticla bine camuflată, se adresează celui aflat în suferință: „Măi Lae, tu nu ești bine!”. După o altă pauză, timp în care bolnavul nu dă nici o replică, el continuă: „Măi Lae, tu ești rău!”. Nici la această observație directă și sinceră vărul Lae nu are nici o replică, motiv pentru care vizitatorul își continuă monologul: „Mă Lae, da’ tu ești gata, nu o mai duci mult!”. Din nefericire, nu după multă vreme, observația s-a dovedit a fi exactă, Petrișor Nicolae trecând la cele veșnice.

Sinceritatea dezarmantă și lipsa de minimă diplomație a lui baci Laie față de vărul său aflat în spital a rămas proverbială printre săteni. Situația în sine sublinia o anumită mentalitate a țăranului față de medic și față de spital, locul din care arareori scăpai viu sau măcar ameliorat.

Informator: Dragoș Ionel

„LAS’ CĂ MÂNCĂ ADĂMEȘ!”

Tăiatul porcului era un ritual păstrat și transmis cu sfințenie din generație în generație, un moment de îndestulare, după postul Crăciunului, dar și un prilej de întâlnire a rudelor apropiate, de comuniune sufletească.

Cu mulți ani în urmă, în Ajunul Nașterii Domnului, familia Brașovan Adam tăia porcul, eveniment la care erau nelipsite, de ani de zile, familiile Dragoș Nicolae și Sava Petru. Dis-de-diminează, bărbații au înjunghiat porcii, i-au pârlit, iar mai apoi, spre amiază, i-au tranșat și au pus carnea și măruntaiele la fiert, pentru mezeluri. Fiecare din aceste momente a fost stropit din plin cu țuică sau cu vin, astfel că pe la amiază, gazda, baci Adămeș, s-a „afumat” rău și a fost nevoit să se culce. În lipsa sa, baci Lae și baci Pătru, mai puțin „băuți”, au rămas împreună cu femeile să pregătească mezelurile, fără a înceta însă să consume din deliciosul vin al gazdei. La frământatul cârnaților, cardaboșilor și al tobei, condimentarea s-a făcut inițial

după gustul găzdăriței, nană Zena, urmând ca mezelurile să fie băgate cu șprițul în mațe și puse la fiert. Însă, vărul Lae Dragoș a considerat că, după gustul său „sensibilizat” de răchie și vin, mezelurile ar mai suporta câțiva pumni de sare, boia și piper, pe care i-a și strecurat, într-un moment de neatenție din partea femeilor. Spre surprinderea sa, el a fost văzut de Roza, soția sa, care l-a apostrofat: „Pântru Dumnezo’, Lae! Da ce faci?”. Răspunsul a venit prompt și energic din partea soțului: „Taci! Să-ți vezi de treabă! Las’ că mâncă Adămeș!”

În cele din urmă, baci Adam a consumat mezelurile supraalimentate, ispășindu-și astfel pedeapsa incapacității bahice de muncă la tăiatul porcului cu reproșurile tardive, dar meritate, din partea celorlalți membri ai familiei, obligați și ei la același supliciu culinar. Evenimentul în sine a avut însă și o anume reverberație în sat, unde „Las’ că mâncă Adămeș!” s-a impus ca o expresie sinonimă cu suficiența, cu automulțumirea persoanei, în lipsa responsabilizării sale într-o acțiune, din varii cauze.

Informator: Dragoș Ionel

ZĂMFIROC

Un personaj corpulent, vesel, mereu pus pe șotii, băutor de excepție, fost viceprimar al comunei Miniș, aceasta era biografia sintetică a lui Brădean Zamfir, descendent al unei vechi și numeroase familii de podgoreni. Urmând exemplul celor mai multe familii, Zămfiroc, căci aceasta-i era porecla, în concordanță cu fizicul, a fost vințeler la via și colna din Dealul Poștei, a doamnei Măreasa. Relația sa cu proprietara arădeancă nu era dintre cele mai bune, dată fiind firea sa insubordonabilă, cât și datorită atmosferei generale de adversitate și încordare încetățenite între majoritatea stăpânilor de vii și vințelari. Domnii îi suspectau tot timpul pe administratori că îi fură și că nu supraveghează cu grijă zilierii, care fac muncă de proastă calitate și sub norma zilnică.

Un asemenea joc de-a șoarecele și pisica îl făcea și Zămfiroc, care căuta să lucreze cât mai puțin, să treacă timpul și să-și ia plata cuvenită. Toate aceste fapte în lupta surdă cu Măreasa nu-l mulțumeau; el a căutat „să-și verse fierea” acumulată în ani și în alt mod: într-o zi, după ce s-a întărit cu câteva pahare de vin băute pe furiș, din pivnița colnei, el i-a făcut stăpânei următorul „compliment”: „Doamnă, așa ieși ge frumoasă, ca Bebea!” La auzul remarcii, femeia a rămas descumpănită câteva clipe, după care l-a întrebat cu nedumerire, dar și cu interes: „Zamfir, mi az Bebea?” Răspunsul la întrebare a venit spontan și „clarificator”, fără a lăsa vreun dubiu: „Bebea îi

o femeie foarte frumoasă!”. Proprietara a rămas foarte fericită și măgulită, ca orice reprezentantă a sexului frumos, complimentată, fără a ști însă că Bebea era echivalentul Mumei Pădurii, în limbaj local. Zămfiroc a râs pe înfundate, foarte mulțumit de cele întâmplate, fiind convins că aprecierea făcută nu era departe de realitate.

În timpul liber, îndeosebi iarna, Zămfiroc era un apreciat și nelipsit mânător(gonaș), cu prilejul vânătorilor organizate de către grupa iubitorilor acestui sport, din Miniș. Carele trase de boi erau mijloacele de transport cele mai sigure spre locurile de vânat din deal sau din câmp, în care urcau toți vânătorii și erau încărcate toate bagajele. De o atenție deosebită se bucura polobocul, un butoiăș în formă de ploscă de până la treizeci de litri, plin cu vin, care avea un loc special la baza carului, în partea din spate. În timpul drumului, care dura destul de mult, datorită vitezei de croazieră redusă a boilor, polobocul era foarte solicitat. Masa comună după încetarea vânătorii constituia un alt moment de vârf în solicitarea pântecosului vas din lemn. Vânătorile minișenilor erau, de altfel, prilejuri de sărbătoare, de ieșire din decor, de distracție, ele vizau mai puțin animalele sălbatice care se înmulțeau în voie, în zonă. În această concepție și practică cinegetică, vinul ocupa un loc important, el trebuia să fie îndestulător și, ca atare, întotdeauna prisosea. Se stabilise în timp chiar o cutumă, în privința vinului rămas nebăut, el era transferat în „porția lui Zămfiroc”, cu expresia însoțitoare: „Turnați în ghențiuța asta!” Semnificația expresiei era cunoscută de către toți, ghențiuța fiind o ploscă din lemn mai mică decât polobocul, dar suficient de încăpătoare. În cazul nostru, stomacul bravului băutor personifica acest obiect, dovedindu-se întotdeauna suficient de încăpător pentru a nu risipi nicio picătură din licoarea miraculoasă a podgorenilor-vânători.

Informatori: Dragoș Ionel
Brădean Maria

COMPLIMENTUL

O bună parte din familiile din Miniș își întregeau veniturile anuale fiind angajați ca vințeleri (administratori) la diverși proprietari de vii, din Arad. Cei mai mulți dintre „domnii” de la oraș și-au ridicat câte o colnă la care veneau să se recreeze, îndeosebi vara sau în perioada culesului viilor. În lipsa proprietarului, de îngrijirea viei și a colnei se ocupa vințelerul, care se bucura de încrederea deplină a familiei proprietarului. Este interesant de subliniat aceste relații de respect, încredere și prietenie, care au dăinuit în timp (cu unele excepții), chiar și după confiscarea averilor de către regimul

comunist. O relație asemănătoare a fost între familia lui Pătruț Sârb și domniile săi de la Arad, ce veneau destul de des la colna împrejmuțită cu vii de pe Dealul Poștei. Drumul de la oraș până la stația Miniș era parcurs cu tramvaiul electric, în condiții deosebit de civilizate pentru acele vremuri, cu multă voie bună și relaxare. Odată ajunși în stație, pasagerii erau preluați, împreună cu bagajele, de către vințeler, care, fie pe jos, fie cu căruța, îi conducea la vie.

Într-una din aceste nenumărate ocazii petrecute de-a lungul anilor, în drumul spre deal, soția proprietarului, fire deschisă și volubilă, îi spune vințelerului, dorind sincer să-l complimenteze: „Vai, Petruț, ce nas frumos este la dumneavoastră, cum Napoleon fost!”. Vințelerul, fire morocănoasă, ignorantă și cu nasul proeminent, receptează complimentul ca pe o critică și îi răspunde pe nerăsuflăte în surdină, din spate: „Drac să te belească, doamnă!”. Din fericire, remarca în șoaptă a lui Pătruț nu a fost auzită integral și nici înțeleasă de către doamna puțin cunoscătoare a limbii române, care i-a interpretat răspunsul ca pe o mulțumire și a rămas în continuare încântată de găselnița sa. Supărarea năvășului nostru vințeler a dispărut ceva mai târziu, când a aflat de la niște prieteni cu școală că el avea, în viziunea domnilor săi, un „nas împărătesc”.

Informator. Valea Emilia

VĂSUȚUL...SPART.

Baci Lazăr și soția lui duceau o viață liniștită și îndestulată, dar fără să aibă urmași, într-o căsuță mică și bine întreținută, de pe Strada Principală a satului. Pretențiile lor de la viață se limitau, asemenea multor familii din localitate, la necesitățile vitale: mâncare, băutură, căldură și casă comodă pentru odihnă și somn. Stabilitatea materială a generat liniștea și armonia familială, care mai era tulburată, din când în când, de scandalurile care aveau loc datorită consumului peste măsură al alcoolului. Protagoniștii acestor episoade erau în majoritate, cu mici excepții, bărbații. Mai exista însă o categorie de bărbați, destul de răspândită în Miniș, care consumau zilnic cantități apreciabile de alcool fără să poată fi etichetați ca alcoolici. Din această categorie făcea parte și Barbă Lazăr, căruia nu-i ajungea niciodată țuica de la un sezon la altul. În fiecare an, soția sa avea grijă să sigileze, cu acordul său, câte un văsuț cu țuică, pentru a constitui o rezervă, în caz de necesitate, dar și din dorința de a mai stăvili pofta neostoită de băutură a soțului. Aceasta era situația la un moment dat, la începutul unei veri, când baci Lazăr și-a terminat proviziile știute și neștiute de consoarta sa. El privea cu nesaț spre butoiușul cu țuică pus la păstrare, asemenea motanului ce

pândeau la gaura șoricelului; pe moment, i-a venit ideea salvatoare și năstrușnică: să desfacă cercurile și să adune licoarea multrâvnită într-o oală. Așa a procedat inventivul nostru personaj, periodic, timp de vreo lună, după care, dându-și seama că țuica este pe sfârșite, a înscenat un „accident nefericit”: a lăsat slăbit unul din cercurile butoiului, prin care s-au scurs pe vatra pivniței ultimele picături din rezerva familială. Cu multe regrete și mare durere în glas, și-a chemat soția, să vadă nefericita întâmplare.

Astfel s-a încheiat un episod al vieții cotidiene de la Miniș, cu siguranță petrecut și în alte familii în jurul lui Bachus, în care minciuna îmbrăcată în haine de sărbătoare, generată de viciu, a învins pe moment buna credință și încrederea între soți.

Informator: Petrișor Petru

BĂRBIRIUL

Bărbații satului se bărbiereau și se tundeau la sfârșitul săptămânii și întotdeauna de sărbători, atunci când frecventau biserica, sau mergeau la joc sau la baluri. Frizeria funcționa fie la casa maistorului, fie ambulant, pe la casele oamenilor în vârstă sau ale celor bolnavi. Bărbiriul și ucenicii erau tocmiți fie cu luna, fie cu anul, plata făcându-se în cereale sau în bani. Bărbieritul pe la casele oamenilor respecta un anumit ritual, se făcea numai pe înserat, calfele și ucenicii săpuneau, iar maistorul rădea cu briciul, pe care-l ascuțea frecvent pe o curea din piele. Pe parcursul bărbieritului, gazda și bărbiriul schimbau păreri și impresii despre ultimele evenimente notabile din sat; în acest context, veștile se vehiculau din casă în casă, uneori se exagerau voit, spre deliciul tuturor celor doritori de noutăți, de senzațional. Frizerul era așadar o persoană cunoscută și recunoscută, așa cum au rămas peste timp Scharle și Gog la Ghioroc sau Puschler și “Picula” – Șeran Gheorghe la Miniș. În decursul săptămânii, atunci când clienții erau mai rari, în casa familiei Șeran de pe Valea Cooperativei, maistorul avea „clienți” la ocupația complementară, care era jocul de cărți – farbă sau poker. Niciodată nu s-a aflat pe care din cele două domenii le stăpânea mai bine, dar, cu certitudine, amândouă îi ocupau marea majoritate a zilelor și uneori și a nopților. Se întâmpla uneori să-și neglijeze clienții veniți la tuns sau la bărbierit, care erau nevoiți să aștepte până se încheia partida de cărți și se hotăra cine lua potul. Cumnatul său „Bucă” – Voica Vasile – îl muștra adeseori în aceste situații, cerându-i să țină de meserie: „Mă Giță, mă, tu iești bărbiri, tu bărbirește oamenii, nu juca cărți!”. Muștrarea se lipea pe moment de cel în cauză, dar nu ținea mult, pentru că viciul maistorului era stimulat în permanență de

prietenii săi cartofori. Generații după generații s-au ras astfel în casa bărbiriului, la propriu și la figurat, de barbă și de bani, dând dovadă de multă stăruință și pasiune în îmbinarea utilului cu plăcutul.

Informator: Vancu Gh.

DIVORȚUL...

În mentalul colectiv local, divorțul cu acte în regulă era greu de acceptat și de aceea el nu se materializa decât în situații extreme, fiecare eveniment de acest fel fiind urmărit cu atenție și mediatizat excesiv între săteni. Chiar și în cazurile grave de violențe din partea soțului, se considera că femeia trebuie să le suporte cu stoicism, pentru a menține unitatea familiei; se întâmpla de multe ori ca aceste fapte să fie tănuite cu strășnicie, atât față de săteni, cât și față de rude și apropiații casei. Angajarea unui avocat în vederea oficializării divorțului însemna divulgarea secretului familial, care, de cele mai multe ori, nici nu mai exista, el devenind, mai precis, în timp, un tabu. De asemenea, deschiderea procesului de divorț însemna bani cheltuiți, uneori chiar mulți, iar țăraniile aveau, din această cauză, o oroare acumulată în timp față de fișcali și procese în general.

La Lipova, a avut loc cu mulți ani în urmă, un proces de divorț între doi tineri originari din Miniș: Petrișor Petru și Marioara. Cererea de divorț către Tribunalul raional a fost făcută de către Marioara, situație în care Trică (Petru) era pârâtul. Hotărârea de rupere a căsătoriei a fost luată de către tânăra soție după ce soțul o neglija frecvent în ultimii ani, lipsind nopți la rândul de acasă, la chefuri prelungite cu prietenii. Familia Marioarei a contribuit din plin la această ruptură, alimentând conflictul familial prin diverse înscenări și intrigi bine ticluite.

În ziua stabilită pentru proces, s-au prezentat la tribunal cei doi împricinați, bărbatul singur, soția însoțită de mama Marta Crâșnic și de câteva rude. La audierea martorului, în timpul desfășurării procesului, mama Marta și-a apărat fiica și a lansat acuzații grave împotriva ginerelui, pe care l-a categorisit ca leneș, bețiv și curvar. Asistența a rămas surprinsă de ascuțișul limbii soacrei, dar cel mai șocat a fost domnul Petrișor, care, după o noapte bahică, cu somn puțin, a rostit în surdina, de după bară: „Lasă, Marto, că trecem noi podu’!”. Semnificația afirmației care a făcut mare haz în sală a fost aceea că, după această „laudă de soacră”, i-ar fi fost greu Martei să mai treacă împreună cu ginerele podul de peste Mureș, care leagă Lipova de Radna. În timp, semnificația faptică a afirmației s-a estompat, rămânând sensul figurat al expresiei care în traducere însemna pentru minișeni „Până

aici și-a fost!”. Nană Marta a scăpat cu zile și a murit de moarte bună, dar afirmația cu funcție de avertizare mai dăinuie și astăzi, colorând limbajul local la momentul adecvat.

Informator: Mocovam Maria

BIGOTUL

Religiozitatea minișenilor constituia una dintre calitățile incontestabile ale acestora, unanim recunoscută de către cei care trăiau în Podgoria Aradului sau de către cei aflați în trecere pe-aici. Argumentele acestei afirmații le regăsim în sfințenia cu care erau respectate posturile și repausul în sărbătorile religioase, în numărul însemnat în care frecventau biserica. Solidaritatea comunității sub îndrumarea preotului, la marile evenimente ale vieții: botezul, nunta și înmormântarea, întregea în mod convingător această trăire spirituală superioară. Cu siguranță că, nu în ultimul rând, darea de mână, grija față de edificiul bisericii și grija față de buna gospodărire a patrimoniului ei veneau să întrească această calitate.

Când era vorba de biserică în general, și de cea a satului în special, oamenii deveneau pe loc făloși, chiar orgolioși, cu o dorință manifestă de a nu fi alta mai presus ca înfățișare, organizare și ordine. În simplitatea lor, mai existau printre săteni și unii care exagerau cu implicarea celor Sfinte în absolut toate spusele și faptele lor. Un asemenea moment a avut loc cu mulți ani în urmă, când proprietarii unei case arătoase de pe Strada Mare au observat că sistematic, noaptea, cineva urinează pe fundamentul acesteia. În cele din urmă, după îndelungi pânde și cercetări, au aflat că vinovatul ar fi tânărul Ghiță, care se întorcea de la chefuri la casa părinților, aflată pe cealaltă stradă dinspre deal. Îndată ce a aflat autorul, stăpânul casei, baci Adam, a căutat prilejul de a-l avertiza fie pe acesta, fie pe părinții lui, la modul cel mai sever și ultimativ. Întâmplarea a făcut ca în ziua următoare, nană Roza, mama lui Ghiță, să fie în trecere pe lângă grădina casei pe care fiul ei o „stropea” la întoarcerea din escapadele sale nocturne. După salutarile de rigoare dintre trecătoare și gazdă, cel din urmă s-a adresat pe un ton imperativ: „Tu, Rozo, să-i spui la Ghiță al tău că dacă să mai spurcă pe fundamentul meu, îl bat cu „piatră sfântă”!”. Nană Roza a rămas pe moment rușinată și surprinsă de acuzația adusă, dar nu i-a scăpat în colțul gurii și un zâmbet de ironie față de modalitatea originală cu care risca să fie pedepsit fiul petrecăreț, în caz de recidivă.

Informator: Vancu Gheorghe

MUCALITUL

Bodea Vasile făcea parte din categoria personajelor poznașe care au înnobilit și înveselit totodată relațiile interumane din Miniș timp de mai multe decenii. Cunoscut între săteni sub porecla de „Coacoaș”, el era mai mereu pus pe șotii, pe care le făcea îndeosebi prietenilor de generație. Una din glumele sale care a făcut vâlvă de la Arad și până la Miniș, a fost aceea pe care i-a înscenat-o amicului său, Mitru Demșorean, o persoană distinsă și pedantă, cu multă prestanță, șeful Depoului C.F.A.P. Arad – Podgoria. După ce a studiat dinainte locul de muncă și obiceiurile prietenului, “Coacoaș” a venit la Arad într-o dimineață de joi, pe la orele 10⁰⁰, a deschis ușa biroului unde Mitru muncea cu câțiva subalterni și a strigat: „Mitre, pupă-mă în c...!”; după câteva momente de uluială, oaspetele a trântit ușa și a plecat, iar în urma lui răsunau hohote de râs. Mitru a încercat să iasă din încurcătură și din atmosfera penibilă creată, plecând repede în urmărirea farsorului, care, de la o distanță apreciabilă, și-a desăvârșit opera, strigându-i cu nonșalanță: „Mitre, stai! Nu te grăbi! Te aștept abia la ora 11!”.

Domnul Demșorean, om echilibrat și conciliant, și-a revenit repede din acea adevărată ambuscadă pusă la cale de amicul său. A reușit să-și reconcilieze relația cu Coacoaș la un grătar și un pahar prelungit de vin, pe prispa casei de la Miniș, unde venea la fiecare sfârșit de săptămână.

Informator: Valea Emilia

ÎNTRE VECINI

Locuitorii Podgoriei Aradului au fost privilegiați în raport cu semenii lor din alte regiuni ale țării, datorită distanței medii față de reședința de județ și mai ales prin legăturile optime și rapide de a accede acolo: trenul și tramvaiul electric. În acest mod, tinerii din Miniș au avut posibilitatea de a urma școlile Aradului, dând naștere astfel primei generații de muncitori calificați și intelectuali din familii tradițional țărănești.

Unul dintre aceste cazuri a fost și baci Mitru, care, din ajutor al porcarului satului, a ajuns datorită stăruinței și dorinței de afirmare, un apreciat și respectat frezor la U.V. Arad. Cu siguranță că în sinea sa și-ar fi dorit să se ducă la școală la timpul potrivit și să accedă mai sus în statutul social, dar numai atât s-a putut. Această idee îl rodea însă, mai mereu, când servea câte un pahar de țuică cu Ionel, vecinul său de-o viață, o fire boemă, inteligentă și jovială. Discuțiile în contradictoriu dintre cei doi, pe teme

diferite, se încheiau de cele mai multe ori, cu argumente bine susținute în favoarea vecinului, om citit și spiritual. Ionel făcuse câțiva ani de facultate la Științe Economice, fiind exmatriculat de către autoritățile comuniste, pentru că părinții lui au fost categorisiți pe nedrept ca și chiaburi. Nedreptatea făcută i-a marcat tot restul vieții pe care a trăit-o în continuare relativ izolat în alt univers, în alte valori și reperi decât consătenii săi, dar de cele mai multe ori stimulat și cu câte un pahar de vin sau cu țuică.

Mitru suporta cu greu diferența de cultură generală acumulată în timp, prin școală, între el și vecin și, de aceea, singurul argument cu care-l tachina și cu care reușea să-l irite era: „Tu nu știi nimic de la tine, tu știi numai din cărți!”. Expresia în sine ar putea fi socotită nevinovată, o găselniță, dar, în realitate, exprima un principiu comunist, o idee otrăvită, inoculată proletarilor, privind permanența luptei de clasă și omogenizarea socială de sus în jos. Statutul de intelectual și respectul față de cel cu școală aflat chiar într-o situație delicată și greu de înțeles pentru omul simplu, începuse să dispară și la Miniș, fiind înlocuit cu conceptul egalitarist de “tovarăș”.

Supărarea acestor dispute de orgoliu și de exercițiu în cultura generală nu dura mult, a doua sau a treia zi ei se întâlneau din nou și o luau de la capăt, în jurul unui păhărel. Timp aveau din belșug, deoarece Mitru era pensionar, iar Ionel liber-profesionist în așteptarea pensionării la limită de vârstă. Atmosfera în sine era și mai apăsătoare, de fiecare dată, datorită fumului gros degajat de țigările celor doi „competitori”. De altfel, gazda afirma cu tărie și convingere că „În gura sticlei de răchie este o țigară și dacă nu o ții bine între dinți, ea lunecă pe grumaz!”. În concepția practică cotidiană a celor doi vecini, cât și a majorității bărbaților, cele două vicii erau absolut complementare, chiar o probă de bărbăție, dar în realitate, ele constituiau cauza celor mai multe decese din zonă.

Morala celor două maxime locale putea fi sintetizată astfel: omogenizarea socială comunistă se realiza mai ușor cu alcool și tutun decât cu știința de carte și respectul față de proprietatea intelectuală.

GUARDUL DUBAȘ

Organizarea administrativă s-a schimbat în România, în anii '50, atunci când autoritățile comuniste proaspăt instalate la putere au făcut o nouă arondare a localităților în raport cu centrul de comună. Minișul și-a pierdut, după mulți ani, calitatea de comună de sine stătătoare, fiind alipit Sfatului Popular Ghioroc, noul centru comunal. Schimbarea a lovit în mândria și orgoliul minișenilor, obișnuiți cu respectul și critica față de cei aleși dintre ei, de la primar și consilier, până la guardul comunal. Existau însă și

inconveniente de ordin practic: orice act eliberat de primărie includea și un drum de doi kilometri până la Ghioroc, orice ordin, știre oficială sau avertisment de calamitate ajungea mult mai greu și, uneori, prea târziu. Soluțiile de comunicare cu locuitorii alese de către autorități erau: stația de radioficare locală, care avea însă un program de funcționare limitat și bătutul dubei. Comunicarea cu dubașul s-a dovedit a fi soluția cea mai eficientă pentru acele timpuri. Procedura anunțurilor oficiale cu ajutorul guardului – dubaș era deosebit de simplă: el își pregătea din timp auditoriul aflat la muncile gospodăriei printr-un intens bubuit de tobă; acest moment era urmat de rostirea repetată la intersecția străzilor a șablonului: „Se aduce la cunoștință publică: ...”. Atunci când el considera că audiența era suficient de numeroasă, își rostea de cele mai multe ori pe de rost anunțul. Erau uneori și anunțuri mai lungi, care necesitau citirea lor, fapt ce genera de multe ori neînțelegere, ilaritate și spirite rău-voitoare la adresa emisarului și a autorităților locale.

O bună perioadă după reorganizarea administrativă cu Ghiorocul centru comunal, funcția de guard – dubaș a fost îndeplinită de către Janos baci, un personaj foarte cunoscut și „glumit” în toate cele trei localități ale comunei. Într-o zi de primăvară timpurie din acei ani de început ai regimului comunist, în preajma Paștilor, Jancsi baci bate duba la intersecția unor străzi din Miniș, în prezența unui auditoriu numeros și anunță cu autoritate dar și cu emoție în glas: „Toată lumea să lege pomii și să vâruie câinii!?”. Inversarea subiectelor celor două propoziții a schimbat complet și comic sensul anunțului ce se dorea imperativ, ducându-l în derizoriu, spre amuzamentul copios al celor prezenți.

În mod paradoxal și fericit, inversiunea din anunț a făcut ca oamenii să recepteze mai bine mesajul pe care îl știau pe de rost din anii precedenți, el se numea mai nou „Curățenie de primăvară” și nu „Curățenie de Paști”, așa cum era firesc și creștinește.

Informator: Vancu Gheorghe

GÂNDACUL DE COLORADO

În urmă cu șaiszeci de ani, în culturile de cartofi din Miniș și-a făcut apariția un dăunător căruia țăranii nu i-au dat prea mare importanță: gândacul de Colorado. Autoritățile agricole raionale și regionale au avertizat țăranii colectivști și particulari asupra pericolului ce-l reprezintă pentru viitor înmulțirea acestei gâze, aparent inofensive, care atacau frunzele cartofilor aflați în vegetație. Avertizările repetate ale specialiștilor n-au avut însă ecoul

dorit printre săteni, deoarece apariția dăunătorului în culturi era sporadică, iar pagubele erau insesizabile. Mai receptivi la aceste apeluri repetate au fost elevii care, împreună cu învățătorii școlii primare, organizau expediții prin livezi pentru capturarea „inamicului” cartofilor. Pentru stimularea acestor acțiuni voluntare s-au oferit chiar și premii în bani pentru un anumit număr de adulți capturați ai dăunătorului.

Într-un interval de zece ani, gândacul de Colorado s-a înmulțit exponențial, astfel că după anul 1960, combaterea sa prin capturare sau distrugerea manuală a ouălor nu mai dădea rezultate. S-a trecut la combaterea sa cu pesticide, prin prăfuire, sau la stropirea cu soluție, obținându-se unele rezultate vizibile. Repetarea acestor operațiuni a dus, însă, la acumularea peste limita admisă a unor substanțe cancerigene în cartofi (ex. D.T.T. –ul) și implicit la îmbolnăvirea tacită a populației consumatoare până atunci de produse ecologice. În zona Minișului, singura substanță folosită pe scară largă în combatere bolilor viței de vie dar și a ... dăunătorilor era zeama bordeleză, care se folosea și la tratarea cartofilor pentru mană și chiar pentru gândacii de Colorado, la începutul atacului acestora.

Țăranii au sesizat imediat gustul alterat al cartofilor, dar au continuat să-i consume, fără ca autoritățile să ia vreo măsură în această direcție, să insiste pe combaterea biologică, mai greoaie, dar mult mai sănătoasă. Nu s-au făcut anchete și nici statistici, dar este absolut sigur că a crescut incidența bolilor hepato-biliare și digestive și implicit mortalitatea cauzată de acestea printre localnici.

Au existat discuții aprinse printre minișeni cu privire la originea gândacului și mai ales în privința modului în care a ajuns în aceste locuri. Discuțiile asupra provenienței sale s-au clarificat repede, stabilindu-se în unanimitate că patria sa de origine este America. Cu privire la modul în care a ajuns la noi, au existat mai multe „ipoteze”, dintre care s-a detașat clar aceea formulată de către Mayer Francisc, Feri baci; el nu contenea să povestească celor doritori să-l asculte, pe treptele măcelăriei sale, că „a văzut americanii cum aruncau gândacii din avion”. Au existat însă și puțini naivi care au dat crezare fabulației, având în vedere că, în acea perioadă de îndoctrinare ideologică comunistă, toate relele veneau de la imperialiștii americani și, de ce nu, și ... gândacii de Colorado pe calea aerului? Mentalitatea acestora a existat, a circulat, dar nu a putut rezolva nici pe departe problema sănătății, prin declanșarea mâniei proletare împotriva capitaliștilor.

Informator: Valea Emilia

LA ȘCOALĂ

După anul 1918 s-a împlinit un vis secular al românilor din Transilvania și Banat, acela de a beneficia de învățământ secundar, liceal și universitar în limba strămoșească. La Arad, noile autorități românești au decis ca una din primele măsuri să fie înființarea Liceului de băieți și a Liceului de fete, în a doua jumătate a lunii iulie 1919. Măsura a generat un entuziasm fără seamăn în rândul tineretului școlar, care a luat pur și simplu cu asalt cele două licee, iar mai apoi și Liceul Comercial și Liceul Industrial, înființate ceva mai târziu.

Valul școlarizării superioare a „contaminat” și Minișul, unde numeroase familii au făcut eforturi considerabile pentru a-și susține material odraslele în demersul lor de a-și schimba statutul social prin știința de carte. În multe cazuri, familiile erau mai hotărâte decât învățăceii, în privința continuării studiilor, ea fiind o chestiune de fală și modă, în ton cu epoca. Tinerii din sat au profitat de oportunitatea oferită de tramvaiul electric, navetând la școlile din Lipova și Arad. Una din aceste școli era Liceul Comercial din Arad, condus cu competență și multă dăruire de către ilustrul dascăl de matematică Vasile Suciu, cel care a pus și bazele Liceului Comercial din Lipova. Tânărul Bodea Ionel s-a conformat dorinței tatălui său, Traian, funcționar la C.F. Arad – Podgoria și a urmat cursurile liceului arădean. Naveta și mai ales chefurile repetate din ultimul an de studii l-au obosit în mod vizibil pe Ionel, fapt observat și de către vestitul director la liceului. Într-o dimineață, la prima oră, Vasile Suciu îl remarcă din nou pe tânărul Bodea într-o stare avansată de somnolență și mahmureală și-l întreabă mios: „Dormi Bodea dragă, dormi?” Întrebarea a rămas fără răspuns, întrucât situația era deja repetată și de domeniul evidenței. După un moment prelungit de pauză ce nu prevestea nimic bun, Vasile Suciu a continuat monologul său pe același ton patern, blând și duios: „Dormi, dragă, dormi!”. Îndemnul la odihnă a însemnat de fapt o antepunțare a exigentului profesor asupra situației de corigență, la sfârșitul anului școlar, a elevului Bodea Ionel, la matematică.

Interpelarea în sine a devenit celebră în timp, printre elevii școlii și chiar printre cei din afara ei, care au aflat astfel că exigența și intoleranța față de actele de indisciplină și slaba preocupare pentru învățatură pot fi exprimate calm, cu blândețe, fără consum nervos și deosebit de convingător.

Informator: Brâncău Ion

BUNĂTATE

Dragoș Nicolae era unul din țăranii frunțași ai satului Miniș, un om chivernisit, corect și poznaș; relațiile cu semenii săi au fost întotdeauna bune și foarte bune, deoarece știa de cele mai multe ori să lase de la sine, era conciliant și atent la problemele comunității. De aspectele bănești ale casei se ocupa nană Roza, soția sa, care-l mai și mobiliza adeseori în privința rezolvării trebuințelor gospodărești curente.

Minișenii l-au apreciat pe baci Lae pentru calitățile sale sufletești și l-au ales în diferite funcții publice, între care una din cele mai importante a fost aceea de primar al dealului, al viilor care făceau faima localității.

Atunci când nu era anturat de către prietenii săi, care nu erau puțini, baci Lae se simțea trist și stângaci și căuta companie chiar printre străinii care treceau întâmplător pe stradă. Într-o dimineață de toamnă târzie, când era singur prin gospodărie și avea nevoie de conversație, a ieșit ca de obicei la stradă, unde a zărit pe partea opusă un trecător; după ce l-a salutat, a chemat pe necunoscut să povestească în pivniță, la un pahar de vin. De altfel, pivnița era locul preferat al conversațiilor, al destăinuirilor și al vorbelor în contradictoriu. După o discuție neutră de vreo jumătate de oră, timp în care s-au băut câteva pahare de vin, străinul a plecat fără ca gazda să aibă curiozitatea de a-i afla identitatea.

După plecarea oaspetelui necunoscut de pe stradă, soția, curioasă din fire, îl întreabă imediat: „Cine o fost omul ăsta?”, la care Lae, calm și detașat, îi răspunde: „Nu știu, dară îi om bun, om gea' nost!”. Dialogul în sine poate fi socotit banal de către unii, dar el scoate în evidență ospitalitatea oamenilor din acele timpuri liniștite și calme, în care a face bine, a te apropia de semenul tău era un fapt firesc, natural, ce nu implica niciun fel de interes. Baci Lae, prin exemplul său punctual, era exponentul unei mentalități prezente la nivelul comunității: niciun om care-ți trecea pragul casei, cu treabă sau fără o treabă anume, nu trebuia să plece până nu servea un pahar cu vin sau țuică ... cel puțin.

Informator: Dragoș Ionel

CREDINȚĂ

Muncile câmpului și ale dealului începeau dis-de-dimineață, îndeosebi vara și la începutul toamnei, atunci când datorită căldurii, oamenii erau obligați să facă o pauză mai lungă, la amiază. Cu prilejul adunării recoltei de struguri și de grâne, erau „mobilizați” la muncă și bătrânii și

copiii, pe măsura puterilor lor. Participarea copiilor la munci alături de adulți avea, pe lângă funcția efectiv practică, mai ales un rol educativ.

Într-o dimineață devreme, plecau la holdă cu carul bunicul și nepotul Ionel, elev la Școala primară din Miș. Carul se deplasa încet sub mersul legănat al boilor, astfel că bunicul și nepotul aveau timp să povestească vrute și nevrute. Din păcate, dialogul dintre cei doi nu era fluent, datorită faptului că bunicul avea auzul foarte slab. La un moment dat, după ieșirea din sat, Ionel vede în colbul gros al drumului doi știuleți de porumb și cu un glas strident îi spune bunicului să oprească carul; tânărul coboară, ia știuleții, și se duce să-i dea, pe rând, celor doi boi. Bătrânul coboară imediat din car, ia știuleții și-i pune pe marginea drumului, spre totala surprindere a nepotului, după care între cei doi se înfiripă următorul dialog:

I: „Ge ce nu-i dai, bunule, la boi?”

B: „Pântru că ne vege!”

I: „Cine ne vege, că doară îi întuneric?”

B: „Ne vege Dumnezeu!”

Pilda bunicului semi-alfabetizat, cu o solidă educație și morală religioasă, l-a convins pe nepot că roadele trebuie obținute prin muncă neobosită, „cu sudoare și întotdeauna cu respect față de Dumnezeu”.

Informator: Dragoș Ionel

ELITĂ ȘI IUBIRE

Dorința de emancipare a unei comunități reprezintă cu certitudine un barometru al nivelului de civilizație la care a ajuns și la care aspiră în continuare, la un moment dat. Din această perspectivă, școala constituie unul dintre principalele instrumente ale modernizării, iar produsul ei de o valoare inestimabilă îl constituie elitele care se formează greu, în timp îndelungat, cu multe sacrificii și cu foarte multă răbdare. Gânditorii dau măsura potențialului intelectual și prin aceasta își câștigă prețuirea și respectul celor din rândul cărora s-au ridicat, cât și al multor altora, din exterior.

Mica comună Miș, ce depășea cu puțin trei sute de numere, și-a câștigat un binemeritat renume, prin numărul ridicat de intelectuali pe care i-a dat societății, încă de la începutul secolului al XIX-lea. Primii intelectuali au fost învățătorii și preoții absolvenți ai Preparandiei și ai Institutului Teologic Ortodox din Arad. Numărul lor a fost extrem de redus, deoarece tinerii români se școlarizau greu în școlile confesionale ortodoxe ale vremii.

La începutul secolului al XX-lea, s-au format primii membri ai elitei intelectuale locale, care au absolvit instituții de învățământ superior. A trebuit

așadar să se scurgă încă un secol până când tinerii locului să inaugureze un nou reper în aspirația de împlinire profesională prin școală. Revoluția tehnico-științifică, cât și condițiile materiale bune ale unor familii din sat au contribuit în mod decisiv la formarea elitei cu studii superioare, care a constituit indiscutabil un model demn de urmat pentru generațiile ce au urmat. S-au succedat în acest mod, la intervale de zece sau douăzeci de ani, încă cinci generații de intelectuali ce onorează cu numele și faptele lor panteonul personalităților originare din Miniș.

Pe lângă factorul educativ – școală – există perechea sa – familia – de care nu se poate face abstracție atunci când se analizează formarea elitelor. Familiile minișenilor n-au fost bogate, dar au făcut eforturi materiale deosebite pentru a-și susține copiii în școli. Au existat destule exemple în care, din lipsa banilor, s-a vândut câte o vie sau o holdă, pentru a putea continua demersul educațional. Pe lângă suportul material, familiile au oferit suportul existențial, bazat pe cinste, respect pentru muncă și credință nemărginită în Dumnezeu. Peste toate aceste componente se situa însă dragostea și încrederea în cei care duceau mai departe, cu cinste și demnitate, numele și renumele familiei. Un exemplu elocvent în această privință a fost familia Ciavici Lazăr și Maria, oameni harnici și evlavioși, părinți cu doi băieți, Gheorghe și Liviu (Ligu). Au muncit din răspuțeri pentru a-i face „domni”, pentru a fi altceva decât țărani pepinieriști chivernisiți și așezați la casele lor, în micul sat de la poalele Munților Zărandului. Au reușit în cele din urmă să-și împlinească visul; ei se mândreau public cu cei doi fii, un muzician și un avocat. Baci Lazăr vorbea adeseori cu prietenii și cunoșcuții despre „Chișiță” (zambilă) și „Tulipan” (lalea), căci așa îi numea el pe cei doi fii. Florile familiei Ciavici erau dovada iubirii supreme și candida a multor familii din Miniș, care și-au împlinit visul elitist, ca scop suprem al vieții.

Informator: Ciorogariu Gheorghe

SĂ NU FACI CE FACE POPA...

Preotul Petru Pelle a păstorit timp de treizeci și cinci de ani în parohia Miniș (1898-1933), fiind, din această perspectivă, cel mai „longeviv” din istoria bisericii ortodoxe locale. În acest interval de timp, el s-a naturalizat, fiind un membru în totalitate al comunității în ceea ce privește domiciliul stabil, ocupațiile adiacente, cât și locul de odihnă de veci, împreună cu membrii familiei sale, în cimitirul din Miniș.

Părintele Pelle a fost un exigent director al școlii confesionale din Miniș, un iscusit administrator al parohiei și al localului bisericii, precum și

un bun gospodar și cap de familie. În timpul liber muncea din răspuțeri pentru a-și întreține frumoasa gospodărie, clădită cu stăruință și pasiune pe lângă casa parohială, aflată în imediata apropiere a bisericii. În perioada tinereții, a întreținut chiar o pereche de boi, cu care muncea și de care era foarte mândru, pentru puterea și frumusețea lor. Competiția cu țărani din Miniș în privința boilor săi a rămas proverbială în memoria minișenilor, atunci când a afirmat către vecinul său: „Mă Neamț Tănase, io cu boii mei ce trag cu casă cu tăt!”. Afirmatia în sine nu avea nici pe departe scopul de a fi disprețuitoare, ci mai degrabă de a întări ideea că el este un model de gospodar pentru enoriașii săi. A reușit să fie în același timp și un părinte model pentru copiii săi, cărora le-a asigurat o bună educație morală și școlară. De altfel, băiatul său Sabin, născut chiar în anul stabilirii sale la Miniș (1898), a fost primul tânăr cu studii universitare – Facultatea de Silvicultură – ridicat din comunitatea locală, căruia i-au urmat mai apoi exemplul și alți tineri formați la prima generație din țărani.

Uneori, la treburile multiple ale gospodăriei, părintele mai era ajutat și de către pădurarii care locuiau în zonă, subordonați ai fiului său. Într-o bună zi, pădurarul Brădean Ion, fire inteligentă și glumeață, îl surprinde pe preotul Pelle ieșind din cămară cu o bucată sănătoasă de cârnaț în mână, chiar în timpul Postului Paștelor. Situația în sine nu mai necesita niciun fel de explicații, dar preotul s-a simțit dator să-i spună nedoritului său oaspete: „Măi Non, tu să nu faci ce face popa, dară numa' ce spune popa!”. Desigur că fapta în sine și expresia, de altfel consacrată în mediul românesc, nu au rămas taine doar între cei doi, pentru că dacă ar fi fost așa, eu nu aș fi avut de unde să le culeg.

Morala acestei întâmplări ne duce cu gândul la faptul că modelul uman reprezintă un ideal greu de îndeplinit chiar și de către un preot, care este un om, și nu un sfânt între oameni.

Infomator: Brădean Maria

EVREII PĂCĂLIȚI

Dintotdeauna țăranul, prin mica sa gospodărie, a dezvoltat o economie de subzistență prin care să-și asigure cele necesare traiului, pentru el și familia sa. El reușea cu greu să-și valorifice în afara satului produsele sale de bună calitate, dar în cantități mici. Cel care beneficia de produsele gospodăriei țărănești, realizând câștiguri substanțiale, era angrosistul, care le valorifica la mâna a doua. Minișenii au trăit și ei aceste realități ale economiei de piață, ani la rândul vânzându-și vinul angrosiștilor evrei, la

prețuri ce acopereau cu greu costurile de producție. Sătenii cunoșteau această realitate și au încercat în fel și chip să câștige măcar câte puțin, deschizând chiar un magazin de vânzare a vinurilor în centrul Aradului, prin intermediul sindicatului viticol Cooperativa „Dealul Școlii”. Rezultatele demersului nu au fost spectaculoase, ei aveau nevoie de bani cât de repede, fără să aștepte și, de aceea, au preferat să continue târgul dezavantajos cu negustorii lacomi ce cutreierau satul în lung și-n lat, în căutare de clienți.

Țăranul fruntaș Bodea Vasile era unul dintre clienții negustorilor, având întotdeauna pivnița plină cu vin de cea mai bună calitate, dar și disponibilitate de a găsi și alți doritori de a-și valorifica grabnic vinul. El a devenit treptat omul de încredere al acestora, cel cu care țineau mereu legătura și la care obișnuiau adeseori să înnopteze în zilele în care nu-și realizau integral afacerile. Într-una din aceste seri, gazda a invitat pe cei trei oaspeți ai săi la o masă rece, după ce anterior consumaseră substanțial din vinurile propuse spre vânzare. Mâncarea a constat în felii de brânză de oaie și slănină de porc puse alternativ pe farfuriile de un alb imaculat, alături de care, pe o altă farfurie se afla pâine, ceapă și usturoi. În timpul mesei s-a servit vinul ales de angroșiști pentru achiziții, un vin diluat de gazdă cu apă de ploaie de la 12 la 8 grade alcoolice.

Oaspeții întârziați s-au trezit dis de dimineață mahmuri și au constatat, văzând resturile festinului din seara trecută, că au mâncat slănină de porc, pe care, în condiții normale refuzau chiar să o și primească, dată fiind educația lor religioasă de rit iudaic. Au reușit în cele din urmă să depășească acest moment de rătăcire spirituală, dar regretul lor a fost și mai mare atunci când au constatat, la valorificarea vinului cumpărat în acea seară, că acesta era mult sub standardele alcoolice ale pieței, având doar 8 grade. Ei nu și-au abandonat obiceiul de a colecta vinul de la Miniș la preț de monopol, deoarece știau că în afaceri mai poți uneori și să pierzi.

Baci Vasile și-a hrănit orgoliul său și al sătenilor, reușind să dea o dublă lovitură prin înscenarea sa celor care-i înșelau de ani de zile, vânzându-și însă vinul în același mod, în lipsa unei oferte mai bune.

Informator: Mayer Puiu

SUSHI

Canalul Matcă, ce leagă Mureșul de Canalul Morilor, săpat în urmă cu șaptezeci de ani cu scop strategic, a devenit în cursul anilor ce au urmat și o importantă sursă de apă atât pentru irigații, cât și un loc frecventat de către pescari. Bogăția și varietatea peștilor ce populau canalul se datorau îndeosebi

celor două surse de „aprovizionare”: Mureșul și îndeosebi Crișul Alb. Debitul apei era asigurat în mod constant, mai ridicat vara și mai scăzut iarna, cu ajutorul unor pompe de mare putere din Mureș; apa avea panta de curgere spre Canalul Morilor, alternând porțiunile domoale cu cele mai iuți, fapt care asigura, într-o mare măsură, drenarea naturală a canalului care primea în zona Podgoriei debitele unor văi formate din Dealurile Zărandului.

Copiii din Miniș veneau adeseori la pescuit și la baie în locul numit „la Hânsă”, acolo unde apele de pe Valea Cooperativei și Valea Bisericii se uneau cu canalul. Bucuria micilor pescari amatori care-și făceau ucenicia era adeseori tulburată de către braconieri, cei ce pescuiau cu plasa, cu coșul sau cu vârșă. Braconierii erau tineri sau chiar oameni căsătoriți din Miniș, Păuliș sau Ghioroc, dornici de aventuri și de ... „pește verde”.

O echipă constituită și consolidată de „pescari fără undițe”, originari din Miniș, bătea adeseori cu plasa apele canalului de la pod și până la „Hânsă”. Nucleul echipei era compus din Pișcu, Măcăron, Lulă, Matyas, Didi, baci Tia Șanta, la care se adăugau din când în când și alte persoane. Peștele prins era în general consumat în comun, la casa unuia din ei și era stropit cu vinul cumpărat de prin sat sau luat pe datorie. Atunci când prada era mai consistentă, o parte o dădeau pe băutură sau își făceau cont pentru viitoarele ocazii de acest fel.

Într-una din aceste expediții, s-a petrecut un fapt mai puțin obișnuit: în timp ce controla plasa după o tură de tras, Mitică Crâsnic (Pișcu), neavând unde să pună un porcușor pântecos, îl prinde de cap între dinți, în așteptarea celui cu straița cu pești, care întârzia să apară. Într-un moment de neatenție, vrând să vorbească cu unul din prieteni, înghite peștele, urlând cu disperare „S-a dus în ... mama mă-sii!”, spre hazul total al celor prezenți. Peștele înghițit crud (sushi) și-a urmat traseul, ca de altfel și nostima întâmplare ce a ajuns până în zilele noastre.

Informator: Loleș Gheorghe

PESCUIT ȘI ... AUTOMOBILISM

Vacanțele școlare erau îndelung așteptate de către copiii, care-și petreceau cea mai mare parte a timpului liber în natură: la pescuit, la scăldat sau în pădure, după ciuperci, sau în drumeții. Localitatea Miniș avea o așezare ideală din acest punct de vedere, ea conferind toate aceste oportunități pentru petrecerea timpului liber de către copiii satului, cât și de către cei veniți la bunici sau la rude, îndeosebi pe perioada vacanței mari. Pasiunea pentru pescuit a stat la originea prieteniei strânse care s-a legat între

trei copii cu vârste cuprinse între 10 și 12 ani: Nelu, Trofin și Virgil. Ucenicia pescuitului staționar au făcut-o treptat și cu stăruință, în digul de la marginea satului, unde se înmulțeau natural peștișori care semănau foarte mult cu hamsiile și pe care îi regăseai chiar și pe cursul celor două văi ale satului.

Sculele de pescuit erau rudimentare: un băț de alun sau de salcie, o ață de cusut, o pană de găscă și o bumbușcă. Cei trei petreceau ore în șir pe marginea lacului de acumulare, exersându-și pasiunea pentru o pradă ce avea ca destinație hrana pisicilor. Fiecare partidă de pescuit era completată cu câteva îmbăieri în apa verzuie și cu fundul mâlos, din care ieșeau mai răcorit, dar, cu siguranță, și mai murdar decât ai intrat. Din fericire, exista posibilitatea de a te limpezi în jetul de apă mai curat de la stăvilarul lacului, astfel încât să fii mai puțin culpabil în momentul când ajungeai acasă. Cei trei prieteni au aflat, din discuțiile și relatările fraților și băieților mai mari, despre condițiile mult mai bune de pescuit și de îmbăiat de la Canalul Matcă aflat la circa doi kilometri de Miniș. După o primă ieșire, au convenit să-și schimbe locul de pescuit și de scăldat, acțiunea fiind dovada unei emancipări absolut necesare după „stagiul” de la digul satului.

Drumul spre canal la primele ore ale dimineții era plăcut: era răcoare, se povestea, se glumea și timpul se scurgea foarte repede. Pe parcursul traseului, se făceau și provizii de cosași (lăcuste), care erau culeși din iarba înaltă și băgați în cutii speciale; după ce li se rupeau picioarele din spate, ei erau o momeală ideală pentru pescuitul la clean, care popula din belșug, în urmă cu cincizeci de ani, repezișurile canalului. În bagajele sumare mai existau și alte momeli pregătite din timp: râme, muște, pâine frământată și malai. Acestea aveau un loc de cinste, alături de mâncare: pâine cu untură de porc, cu boia și sare sau slănină cu pâine, ceapă sau roșii; pe lângă cele două meniuri invariabile, mai era întotdeauna și o sticlă cu apă care, din lipsa unui loc umbros, ajungea la temperatura mediului, împreună cu mâncarea.

Primul gest când se ajungea la canal, la locul numit „Hânsă”, unde se vărsa apa din dig, era sondarea vizuală a nivelului apei, pentru a se constata dacă putea începe sau nu partida de pescuit. În cazul în care nivelul apei era ridicat, se aștepta ca acesta să scadă, timp în care se făcea baie cu multă grijă, pentru că apa era destul de adâncă și de rapidă. Îndată ce stația de pompare a apei din Mureș își înceta activitatea, nivelul apei scădea treptat, moment în care începea și pescuitul, care era de fapt o competiție permanentă între cei trei pescari pasionați. Peștii prinși, de obicei porcușori, erau numărați și înșirați de către fiecare competitor pe o sfoară care, trecută cu grijă prin gura și pe după branhiile acestora, era păstrată în apă. Competiția era atât de captivantă și de animată, încât nici căldura excesivă și nici ploile torențiale de vară nu constituiau obstacole prea mari în calea celor trei pescari. În timpul ploilor rapide și abundente de vară, era aleasă soluția protejării hainelor într-o

pungă de nailon și adăpostirea în apă până la gât în „costumul lui Adam”. După încetarea ploii, pescuitul era reluat în condiții climatice și de randament sportiv, spre satisfacția și bucuria concurenților.

În zilele caniculare ale acelor ani, drumul de întoarcere de la pescuit acasă era mult mai anevoios; pentru a rezista la căldură, cei trei prieteni își umezeau pantalonii și tricoul, care în scurtă vreme sa uscau, nu înainte de a se îmbiba și cu ceva praf din drumul călcat de către carele cu boi. Pe parcursul a doi kilometri, se mai făceau câteva pauze pe la livezile cu prune, de cele mai multe ori consumate verzi și pe la fântâna cu cumpănă de la marginea satului, pentru o gură de apă rece. Se întâmpla ca, de mai multe ori cei trei, ajunși acasă, să renunțe la mâncare în favoarea unui somn bun. Căldura, praful și oboseala nu i-au putut însă deturna de la pasiunea care s-a dovedit mult mai puternică, subjugându-i totalmente. S-a ivit însă și ocazia ca, într-o zi, să-și ia revanșa față de drumul dificil parcurs de fiecare dată la pas. Nelu a fost cel care a stat la originea unei aventuri automobilistice cu totul excepționale; el și-a pus în practică veleitățile precoce de șofer amator, sustrăgând din curtea tatălui său adoptiv, Barc Dumitru, autoturismul marca Wartburg, care tocmai fusese câștigat la concursul „Loto”. Îndată ce a ieșit cu mașina din curtea casei lui baci Mitru, aflată la șosea, și-a chemat prietenii de pescuit, pe Trofin și Virgil și a luat direcția spre canal, trecând pe lângă terenul de fotbal, în uralele și admirația celor de vârsta lor, dar și sub privirile invidioase ale celor mai mari. Drumul a fost deosebit de plăcut și extrem de scurt ca timp, cu toate că soarele își răspânda cu generozitate căldura, în după-amiaza acelei zile de vară autentică. În urma mașinii s-a ridicat un nor de praf care a mărit și mai mult fascinația acelei curse automobilistice, care a avut pe traseu și traversarea liniei ferate București – Arad, extrem de circulată pe atunci.

În vârtoarea evenimentelor, atât sculele de pescuit cât și momelile au fost uitate acasă, dar nici nu era timp de așa ceva, pentru că scopul acțiunii era valorificarea ineditului mijloc de transport și o baie bună.

La întoarcerea acasă, „șoferul” s-a abătut puțin de la traseu, pentru o vizită inopinată la bunica lui Trofin, nană Măriuță a lu’ Ioșca, care locuia împreună cu soțul, baci Ghiță, la marginea satului. Prezența unui autoturism pe acea stradă constituia pentru toți vecinii aflați la odihnă pe bănci un eveniment extrem de rar și care nu trebuia în niciun caz pierdut. Întâmplarea a făcut ca bătrâna femeie să fie la poartă, când Wartburg-ul s-a oprit brusc, chiar patinând puțin, sub talpa hotărâtă a tânărului șofer de ocazie; după câteva clipe de teamă și confuzie, curiozitatea femeii s-a transformat în uimire și indignare, la identificarea conducătorului auto și a pasagerilor, ea nefiind în stare, pe moment, să articuleze decât două cuvinte: „Pântru Dumnezo!”. În zadar a încercat nană Măriuță, după ce și-a revenit din

blocajul verbal, să-i convingă pe cei trei să abandoneze mașina în fața casei, vehiculul și-a continuat cursa în trombă, la fel cum a și venit, către garajul proprietarului, lăsând în urmă o bunică disperată și vecini curioși.

După ce a garat mașina în curte, Nelu a avut grijă s-o curețe bine, pentru a nu se deconspira în fața lui baci Mitru, care nu sosise încă de la serviciu, din naveta zilnică pe care o făcea cu tramvaiul electric la Arad.

Cursa de la canal cu autoturismul a avut și un epilog, care s-a derulat câteva zile mai târziu, când, la una din discuțiile obișnuite de seară dintre Nelu și tatăl Mitru, cel din urmă își manifesta nedumerirea în privința unei mașini pe care el a văzut-o într-una din după-amiezi pe drumul Pustei și care semăna izbitor cu Wartburg-ul lui. Fiul a reușit însă, cu multă abilitate și prezență de spirit, să disimuleze și să înlăture orice suspiciune și astfel, „operațiunea” a rămas secretă mult timp și cu complicitatea tuturor celor care știau de ea. În acele din urmă, taina a fost devoalată proprietarului chiar de către cei implicați, la vârsta deplinei maturități, atunci când ea s-a sedimentat ca o amintire plăcută. A rămas totuși o întrebare, care mai persistă și astăzi, după foarte mulți ani: Cum de a fost posibil să nu „transpire” un asemenea eveniment într-un mediu în care informația circula atât de repede și, de cele mai multe ori, revizuită și adăugită?!

„CULMEA, DOMNULE!...”

Vinul de Miniș era cunoscut și recunoscut în țară și chiar în străinătate pentru calitățile sale deosebite, încă din timpuri străvechi. Exista în sat un adevărat cult al viței de vie și al vinului, care era vizibil la tot pasul prin calitatea de buni și statornici degustători și consumatori a minișenilor, pe tot parcursul anului. Vinul era nelipsit de la mesele principale, se servea oaspeților, se consuma înainte de muncile agricole ca întăritor, sau după, ca reconfortant, era băut adeseori pe tot parcursul zilei, ca înlocuitor al apei. Aceste realități ale unor timpuri trecute ne-ar putea conduce la ideea că localnicii ar fi fost într-o stare euforică permanentă, fapt total eronat, deoarece exista o măsură a lucrurilor, pe primul plan situându-se cultul muncii fără menajamente, din zori și până seara târziu, indiferent de anotimp.

Exemplul adulților s-a transmis și copiilor, care-și încercau calitățile de degustători de la vârste fragede. Exista însă și factorul curiozitate infantilă, cât și dorința precoce de a se emancipa din statutul conferit de vârstă prin imitarea adulților, care frecventau pivnița casei cu mare plăcere. Cheile pivniței erau bine păstrate din motive de securitate și grijă pentru rezervele de vin, țuică și alte produse. Zona interzisă a depozitului de licori cu care se

delectau adulții incita și mai mult spiritul iscoditor al copiilor, care doreau cu tărie să exploreze acel loc cu orice risc și prin orice mijloace.

O întâmplare similară s-a petrecut în urmă cu aproape cincizeci de ani, în casa familiei Sava Ioan din Miniș, care producea, an de an, un excepțional vin de ottonel, din strugurii obținuți pe grădina casei. Cantitatea de vin vinificată nu era mare, până la o sută de litri, dar asigura nevoile familiei pentru Sărbătorile de iarnă și până-n preajma verii anului următor. Domnul Sava, capul familiei, era un om cumpătat, cinstit și deosebit de stilat, de o politețe și instrucție școlară net peste media concetățenilor săi; el avea o încredere nemărginită în oameni, dusă uneori la extrem, ceea ce-l recomanda ca un om de mare bunătațe, ce merita respectul tuturor. Toate aceste calități le-a cultivat împreună cu soția Marioara, fiului lor Nelu, dăruit de Dumnezeu la o vârstă destul de înaintată, motiv de mare grijă și slăbiciuni, îndeosebi din partea mamei. S-a întâmplat ca Nelu să fie atras de „misterul pivniței” ferecate, având și complicitatea prietenilor Viorel, Costică, George și Virgil și nu în ultimul rând, al băieților mai mari, Petrică și Mircea, autorii morali ai operațiunii de elucidare a misterului. Era o zi de toamnă târzie, de la începutul deceniului șase, când echipa a profitat de absența gazdelor de acasă, a escaladat un geam minuscul de aerisire și a intrat în pivnița casei; au fost degustate în grabă mai multe soiuri de vinuri albe, depozitate în butoiașe de la treizeci la șaiszeci de litri și s-a ajuns la concluzia că cel mai nimerit ar fi ottonelul, care avea un gust dulceag, plăcut. Prima ședință de degustări a fost urmată mai apoi de altele, în aceeași componentă a grupului, sau chiar în grup mai restrâns, fără ca familia să observe lipsa licorii și fără ca făptașii să se autodeconspire.

În ziua de Crăciun a aceluiași an, domnul Ioan o roagă pe soție să aducă o bocală de vin de ottonel, pentru a servi cu eventualii oaspeți de după-masă. După un interval destul de lung, nană Mărioara revine în bucătăria casei total nedumerită și își anunță soțul că butoiașul este gol, că nu mai conține decât câțiva litri de drojdie pe fund. După o investigație scurtă, misterul dispariției vinului din pivnița încuiată, fără ca el să fi curs pe jos, este elucidat – Nelu recunoscându-și mărinimia, dar și complicitatea la „fructul oprit” întruchipat de catifelatul vin de ottonel. La aflarea adevărului, uimirea domnului Sava – cel care avea încredere nemărginită în semeni și îndeosebi în fiul său, a fost majoră, fapt ce l-a determinat să se exprime spontan: „Culmea, domnule, să între Nelu nostru în beci și să bea vin!?”. Cei apropiați prezenți la acest moment nu au fost impresionați de indignarea părintelui care-și imputa, prin această interogație, neîmplinirea unui ideal educativ, ci au fost seduși de cuvintele „culmea” și „beci”, noțiuni ce lipseau din limbajul lor curent. În scurt timp însă, cele două cuvinte s-au încetățenit în limbajul uzual al minișenilor, ele fiind identificate nu ca înlocuitori ai sinonimelor lor, ci ca

porecle ale blajinului și omenosului concetățean. Mentalul colectiv a acționat și de această dată tranșant și satiric, atât spre deliciul mucaliților contemporani, cât și spre memoria urmașilor doritori de inedit.

POEȚII

Predispoziția minișenilor pentru „arta poetică”, către rimă și poezie, a existat dintotdeauna, spre interesul și deliciul „consumatorilor de ocazie”. Cu foarte mici excepții, creațiile au fost restrânse, dar sugestive, cele mai multe având forma și conținutul unor epigrame.

Exista dintotdeauna în rândul țăranilor un respect deosebit, amestecat adeseori cu teamă față de justiție, față de oamenii și instituțiile acesteia. A te duce la „lege”, căci așa era numită generic justiția, constituia un moment aparte, foarte rar și emoționant, poate și pentru că erai nevoit să te duci la oraș, într-un mediu total diferit de viața patriarhală sătească. O asemenea trăire a avut-o o femeie, membră a unei familii de țărani fruntași din Miniș, în calitatea sa de martor și care a găsit o soluție ingenioasă, poetică, de a se prezenta în fața judecătorului din orașul Lipova:

„Io-s muiere Rusanda,
Fată mare, Marița,
Ficior june, Todora,
Cel mai mic, Tănase.
Văsălie omu’,
Vințeler la domnu’.”

Scurta autobiografie versificată trădează reminiscențe ale unui limbaj românesc de la începutul secolului, puternic influențat de obligativitatea studierii limbii maghiare în școli.

Armata, satisfacerea serviciului militar, ocupa un loc aparte în viața fiecărui tânăr, dar și în viața familiei, era considerată locul în care se desăvârșea maturizarea, după care el urma să se căsătorească și să devină „gospodar la casa lui”. Ruperea legăturii permanente cu familia, distanțele mari față de casă, cât și regimul cazon din unitățile militare constituiau situații dificile și greu de suportat îndeosebi pentru tinerii recruți. Pentru a-și îndulci traiul cotidian, ei trimiteau periodic acasă scrisori sau cărți poștale, pentru a-și vărsa „of-ul”, dar și pentru a-i obliga pe cei de acasă să le răspundă și astfel să rămână conectați la viața și bârfele satului, cu bunele și relele lui.

În timpul primului război mondial, un tânăr recrut din familia Dragoș, Vănuț, trimitea celor dragi o carte poștală versificată, deconspirându-și talentul poetic:

„Sănătate din Vârșat,
Ge la noi, tunarii tăți,
Țâie Marișo, Pătruș,
Lazăre, Vănuș.” (semnat)

Salutările din cazarma Banatului sârbesc, unde era încartiruit tânărul Vănuș, au ajuns la ochii și urechile opiniei publice locale atât datorită originalității lor, cât și pentru că erau la vedere, pe o carte poștală, opțiune mult mai comodă și din punct de vedere financiar.

Memoria colectivă a păstrat inovația literar-artistică a poetului de ocazie peste ani, când un alt poet, vecin cu autorul, s-a simțit dator să adauge un vers creației, în care i-a încadrat și pe nepoții Florica și Corneluș, care nici nu erau născuți. Amuzamentul urmașilor pe această temă trădează în mod evident, rezistența la tot ceea ce este nou, inedit, în viața patriarhală și preponderent conservatoare a satului, de la care nici Minișul nu a făcut excepție.

Viața grea din timpul începutului regimului comunist și-a pus amprenta dură asupra mentalului colectiv, supus unui proces dirijat de redimensionare din partea autorităților statale. La nivel local, oamenii erau nevoiți și obligați să suporte regimul devastator al cotelor și impozitelor, care-i ducea la limita existenței familiale. Cu tot tragismul situației, oamenii satului au mai găsit resurse și curaj să-și manifeste simțul poetic cu profunde accente critice la adresa funcționarilor regimului, care erau „aleși” tot dintre ei. În stația de la Primărie a tramvaiului electric, în preajma anului 1960, în timp ce o mulțime de călători așteptau să plece la Arad, tânăra Felicia Dociu îi recită primarului comunei, Cismaș Sabin, o acuză versificată:

„Bea, primarule, și mâncă,
Până ți-i satul pă brâncă!”

Curajul și oportunitatea tinerei, extrem de fragilă din punct de vedere fizic și mai ales al sănătății, i-au cucerit pe cei de față, care au preluat mesajul, unii chiar sub formă șăgalnică, de amuzament, și l-au transmis peste generații. Pe de altă parte, cel vizat a înțeles mesajul de nemulțumire al celor între care trăia și conducea și nu a luat nicio măsură împotriva „poetei disidente”, cu toate că aceste practici erau frecvente în acele vremuri tulburi.

Invadarea Cehoslovaciei de către ruși în anul 1968, a constituit un moment deosebit de important în istoria țării, resimțit din plin și la Miniș. Îngrijorarea oamenilor din sat pentru soarta lor și a României era atât de mare, încât a pus pe jar și rezerviștii, oameni în vârstă, care-și arătau disponibilitatea să se înroleze în caz de nevoie. Petrișor Petru – „Trică” – era unul dintre cei mulți dispuși să-și apere țara în caz de necesitate; într-un moment de exaltare patriotică, stimulat, așa cum era firesc la Miniș, de un pahar de vin, el se adresa mamei sale Zina, în casa părintească:

„Mamă, dă-mi pită și slană,
Că mă duc cătană!”

Cererea versificată făcută mamei sale de către patriotul nostru nu făcea decât să certifice imensul capital de simpatie de care se bucura Nicolae Ceaușescu, care a refuzat participarea trupelor române la invazia Cehoslovaciei și înăbușirea „revoluției de catifea” de la Praga. Pe de altă parte, atitudinea patriotică a lui „Trică” nu este rodul „curajului bahic”, ci al educației școlare și civice primite în perioada interbelică de către toți cei din generația pe care el o personifică cu mult curaj și demnitate.

Poate că s-a exagerat puțin, catalogându-i pe acești oameni poeți; ei n-au avut creații literare propriu-zise, au avut doar mici intervenții rimate, spontane, de spirit și de adaptare la situații concrete de viață. Ei au fost redați memoriei colective din amintirile puținilor trăitori ai acelor timpuri; cu siguranță că „poetii” au fost mult mai numeroși, o mostră adevărată și adaptată specificului local putând fi regăsită chiar în paginile acestor cărți.

Informatori: Miron Popa
Ciorogar Gheorghe
Valea Emilia
Dragoș Ionel

SINCERITATE

Este unanim recunoscut faptul că sinceritatea copiilor și a adulților în stare de ebrietate este proverbială, imprevizibilă și, de multe ori, dezarmantă. Între cele două categorii există însă o deosebire esențială, de substanță: la copiii, sinceritatea este un mod de a fi caracteristic vârstei; la adulți, este o stare de circumstanță, trecătoare.

Sinceritatea elevilor de vârsta școlară mică este și mai mare, fiind potențată de către învățător, care întruchipează idealul de autoritate și modelul existențial, cu mult peste majoritatea părinților. Datorită acestui fapt, naturalețea comportamentului și relația directă a copilului cu învățătorul constituie un act de normalitate, o rampă de lansare, sub aspect instructiv și mai ales educativ, spre un ideal personal de viață.

Această relație directă, bazată pe încredere, dă naștere unor situații comice, dar născute din situații concrete ale vieții de familie, care nu vin decât să întărească cele afirmate mai sus.

În urmă cu peste optzeci de ani, la ora de religie, învățătorul îl întreabă pe Miron ce fac părinții lui seara, înainte de culcare. Copilul îi răspunde prompt că „tata se roagă”, după care face o pauză, în care

învățătorul insistă: „Dar mama?”; urmează o altă pauză, după care vine și răspunsul: „Mama se purecă!”. Sinceritatea elevului a stârnit râsul zgomotos al colegilor, surprinși și ei de franchețea răspunsului. Domnul învățător a reușit însă imediat să readucă ordinea și echilibrul în clasă, folosindu-se de prima parte a relatării elevului, insistând asupra datoriei creștine, individuale, a rugăciunii de seară.

O altă întâmplare de aceeași natură, care a avut reverberații în timp, s-a petrecut în aceeași perioadă, când Anuța o părăște pe colega sa de bancă, Ileana, că s-a bășit. Învățătorul o chestionează pe cea în cauză, care-și recunoaște fapta și chiar și-o susține, afirmând: „Tata o dat 200 de lei la doctor pentru o bășână!”; și în acest caz, învățătorul a reușit să aplaneze situația de ilaritate cu iz de comedie, explicând că plata la medic a fost pentru tratamentul general, și nu pentru „efectul sonor”.

Și într-un caz, și în celălalt, învățătorul a prelucrat informația brută servită din familie prin copil, pe calea relației directe, a sincerității, dându-i o valoare educativă, fără nicio admonestare și fără a cădea în derizoriu.

Informator: Valea Emilia

ȘERBELUL

Munca pe dealurile acoperite cu vii, dar și în livezile și tarlalele din șes, ocupa aproape în totalitate viața cotidiană a locuitorilor comunei Miniș. Preocuparea de a executa lucrările de întreținere a culturilor la timp, cât și grija de a pune recolta rapid la adăpost, i-au determinat pe minișeni să se asocieze în aceste munci cu vecinii sau cu rudele, muncind cu rândul de la unii la alții, până când finalizau aceste activități. Atunci când acest sistem al reciprocității nu era suficient, se angajau contra cost ziuași, care puteau fi plătiți și mixt, cu bani și produse. Întotdeauna gazda avea însă obligația de a le servi cel puțin două mese: cea de amiază și cina. Masa de amiază fiind luată pe deal sau pe câmp, la ora 12⁰⁰, era o masă rece, ce cuprindea în general slănină sau șuncă, ceapă, cartofi și ouă fierte, brânză telemea și, bineînțeles, pâine. Din meniu nu lipseau țuica, servită înainte de masă, apa rece păstrată în cârceag sau poloboc și uneori chiar câte un pahar cu vin.

Cina se servea la casa gazdei, după lăsarea întunericului, ea constând în general dintr-un singur fel de mâncare caldă: tocăniță de pui sau porc, fasole cu ciolan sau „groasă”, sarmale, etc. Și această masă era stropită, după preferințele lucrătorilor, cu un pahar sau două cu țuică sau cu vin.

Acest ritual culinar se desfășura fără modificări esențiale de ani și ani, aproape în casa fiecărui gospodar mijlociu și fruntaș din Miniș. El nu a ocolit

nici casa familiei Baltă Constantin – “Ginu’ ” – care, într-o seară târzie de toamnă, și-a invitat ziuășii la cină, după o zi plină de cules și încărcat porumb la holdă. La îndemnul gazdelor, ziuășii oboșiți, dar și chinuiți de foame, s-au așezat la masă, așteptând cu nerăbdare cina pregătită de către soacra gazdei, nană Femia. După o oarecare pauză, timp în care s-a servit câte un păhărel de țuică, a apărut și nană Femia cu sarmalele aburind dintr-un ... șerbel, însoțită de nepoata sa de câțiva ani. Reacția de mirare și chiar de stupefacție a mesenilor i-a sărit imediat în ochi bucătăresei, care le-a replicat jovial: „Mâncăți, oameni buni, că numa’ o dată o făcut gândacul ăsta ge fată în iel!” Explicația însoțitoare a originalei oale pentru fiert sarmale i-a determinat pe meseni să-și decline zgomotos orice intenție de a-și ostoi foamea și să plece în grabă la casele lor. Astfel, familia Baltă a rămas cu sarmalele, dar și cu o pățanie culinară de pomină, care a făcut înconjurul satului.

DE-ALE PIEȚEI

Alături de struguri, fructele constituiau o sursă de venit pentru minișeni, din primăvară și până toamna târziu. Ele erau valorificate mai ales pe piața Aradului, îndeosebi de către femei, dar în unele cazuri speciale și de către unii bărbați, care aveau cât de cât vocație de comercianți. Coșurile cu fructe – cireșe, căpșuni, piersici, caise, pere – erau transportate până la Arad în compartimentul de bagaje al tramvaiului electric – pogeas. În stația terminus Podgoria, care se afla la intrarea pe bulevardul central al Aradului, coșurile erau preluate de ștrafurile micălăcenilor și duse contra cost până în cele două piețe ale orașului. Organizarea ireproșabilă a transportului fructelor din Podgorie până-n oraș a constituit secretul faimei piețelor arădene în întreaga țară, în privința abundenței, calității și prospețimii fructelor, cât și a celorlalte produse agricole.

Piețele Aradului asigurau un venit considerabil pentru aproape fiecare sătean din Miniș, dar creau și situații problemă, de multe ori comice, care au intrat în folclorul local, în mod paradoxal, prin intermediul relatării făcute chiar de către „cel pățit”.

Arădenii erau cumpărători exigenți, dar cu dare de mână și, de aceea, înainte de a cumpăra un fruct, puneau diferite întrebări despre el, timp în care îl și măsurau sau, mai adeseori, îl pipăiau cu interes.

S-a întâmplat ca o distinsă doamnă să o întrebe pe nană Florița („Codiță”), venită la piață cu cireșe: „Van kukacz?”, la care femeia, necunosătoare a limbii maghiare, i-a răspuns cu promptitudine: „Voan, doamnă, voan, dulci ca țucuru’!” (n.n. cucoți = viermi). Răspunsul a îndepărtat instantaneu clienta, surprinsă neplăcut de sinceritatea vânzătoarei.

O altă întâmplare hazlie rămasă în memoria colectivă s-a petrecut toamna, în urmă cu mulți ani, când nană Silvia, fiind întrebată de o clientă „Cum sunt perele?”, i-a răspuns: „Bune, că...at se fac în gura dumitale, doamnă!”. Din nefericire, răspunsul nu a fost pe gustul rafinat al doamnei care, extrem de ofensată, s-a îndepărtat în grabă, fără a privi măcar în urmă. Nană Silvia a rămas surprinsă la început, apoi, cu regrete sincere pentru comparația deplasată, și-a continuat piața, apăsată de gafa făcută spontan.

După vânzarea fructelor, femeile mergeau adeseori la cofetărie sau la Gospodina, iar bărbații la birt, la o bere, sau la „Expressu’ ”, la o masă frugală în picioare și la un deț de rom. Așa a procedat și Peti George, care, mergând la “Expressu’ ”, la „Cornul vânătorilor” a comandat o tocană de porc cu pituțe și murături. Fiind nemâncat de dimineață, a consumat repede tocana, rămânându-i o pituță, pe care nu era de acord s-o abandoneze; pe moment, i-a venit ideea năstrușnică să se întindă peste galantar pentru a-și înmuia pâinea în tava cu tocană expusă la vânzare. Din nefericire, vânzătoarea l-a văzut la momentul potrivit, întrebându-l ce face, la care baci George-„Neda” a răspuns natural, degajat: „Lasă-mă, doamnă, să moi în apaceu!”. Evident că încercarea lui a eșuat, spre supărarea sa nedisimulată și hazul vânzătoarei, neobișnuită cu situații de acest fel. Este posibil ca buclucașul nostru consătean să fi învățat câte ceva despre igiena alimentației care, între obiceiurile sale cotidiene, era o regretabilă necunoscută.

Femeile din Miniș erau cunoscute și recunoscute pentru calitatea strugurilor de masă pe care-i desfăceau zilnic în piețele Aradului. Cele mai multe dintre ele preferau Piața Catedralei, unde aveau locuri rezervate, fiind așteptate dis-de-dimineată de clienții fideli. Se întâmpla însă ca, aproape în fiecare zi, să fie deranjate de către un cetățean care, după ce lua strugurii în mână ștergându-le brona, pleca fără să cumpere, nu înainte însă de a ciupi câteva boabe de ici, de colo. S-a creat astfel, o situație tensionată la care femeile nu au găsit o bună bucată de vreme răspuns. Într-una din zile, nană Florica l-a pedepsit pe intrusul care-și făcea rondul între mesele pline cu struguriș în momentul în care clientul pipăia din nou strugurii, vânzătoarea noastră a luat un ciorchine de lămpău gras (mustoasă), pregătit cu grijă dinainte și l-a zdrobit de capul acestuia, umplându-l de must. Măsura radicală luată de nană Florica și-a dovedit eficiența: „cumpărătorul” fără bani nu și-a mai făcut simțită prezența în piață, liniștea și „onoarea” precupețelor fiind astfel salvate.

Informator: Valea Emilia

MAMĂ DE MEDIC

Există dintotdeauna, la majoritatea părinților, dorința fierbinte ca odraslele lor să le depășească statutul social și, astfel, ei să se mândrească cu realizările lor. De aceste sentimente erau cuprinși și nană Floare și soțul ei, Lae Lădar „Vieșu”, care munceau de câțiva ani buni ca vințelari (administratori) la viile savantului geograf Simion Mehedinți, de la Odobești. Prezența lor acolo, departe de casă, nu era deloc întâmplătoare, minișenii erau vestiți în toată țara pentru priceperea lor la muncile specializate în vii și implicit pentru calitatea și cantitatea recoltei. De altfel, ei nu au fost un caz singular, mai existând și alte familii din Miniș care alegeau să muncească pentru o perioadă, pentru un câștig mai mare, în alte podgorii, din Moldova sau Muntenia.

Familia Lădar avea doi băieți, pe Pătru și pe Ion, ei urmându-și părinții în periplul lor în vestita podgorie a Moldovei. Alegerea meseriei constituia un moment de mare răspundere și de compatibilitate cu aptitudinile copiilor. Lui Ion, o fire mai dinamică, dură și mai puțin aplecată spre studiu, părinții au stabilit că i s-ar potrivi meseria de măcelar, pe care a și urmat-o, în cele din urmă.

Pătru era o fire mai blândă, mai sensibilă și cu o oarecare predispoziție spre studiu și, de aceea, părinții au evitat să-i hotărască imediat destinul profesional, așa cum au făcut în cazul fratelui său. Ei erau înclinați tot mai mult spre decizia de a-l îndruma pe Pătru să urmeze o carieră intelectuală. Această opțiune de moment le-a fost întărită și de mediul în care se învârteau la Odobești, atunci când veneau boierul (n.n. – academicianul Simion Mehedinți) și ginerele său, un vestit medic din București.

La una din scurtele și rarele ocazii când a revenit la Miniș, nană Floare s-a destăinuit Silviei Vancu, o rudă mai îndepărtată, care avea un fiu licean de aceeași vârstă cu Pătru: „Tu, Silvio, eu îl dau pe Pătru al meu la domnu’ să învețe ge doctor!”. După o pauză prelungită, Silvia, o femeie isteată și cu mult simț practic, îi răspunde: „Tu, Floare, crezi că ge doctor să învață ca ge șuștăr?”. Răspunsul simplu, dar convingător, a readus-o pe visătoarea și ignoranta noastră mamă la realitate: medicul se formează la timp și în timp, cu multă învățătură, pasiune și sacrificii materiale din partea familiei.

Informator: Valea Emilia

DOFTOROAIA

Educația igienico-sanitară constituia una din problemele cronice care persista de secole în satele noastre, unde, de foarte multe ori, țăranii apelau mai degrabă la ajutorul doftoroaielor și al vracilor și mai puțin la sprijinul avizat al medicilor. Consultul medical se făcea doar în ultimă instanță, atunci când medicina „tradițională” nu dădea rezultate, condiție în care nici nu putea fi vorba despre medicina preventivă. În situația dată, mulți oameni mureau înainte de vreme, boala fiind depistată de cele mai multe ori tardiv și fără șanse reale de vindecare sau de ameliorare.

În urmă cu o sută de ani, bolile ce cauzau morbiditatea la Miniș erau cele circulatorii și tuberculoza. Diabetul și celelalte boli ale aparatului digestiv erau mai puțin răspândite, datorită calității apei și regimului alimentar sănătos. Până prin anii '30, mortalitatea infantilă a fost destul de ridicată, datorită în principal dizenteriei, dar, treptat, ea a fost ținută sub control, odată cu promovarea educației sanitare în școli. Tuberculoza (oftică, tuse, etc.), boala lipsei de curățenie și a alimentației sărace în vitamine și proteine, a secerat zeci de vieți, uneori chiar familii întregi, până pe la sfârșitul deceniului cinci, atunci când penicilina și derivatele sale și-au făcut simțită prezența benefică și la noi. Ridicarea câtorva medici din rândurile tineretului studios al satului, precum Mladin Virgil, Vancu Gheorghe și Ciorogariu Gheorghe, a sporit încrederea și implicit accesul minișenilor la actul medical cu efecte benefice asupra stării generale de sănătate.

Cu toate progresele evidente înregistrate, oamenii n-au renunțat definitiv la tratarea empirică a unor boli precum orbalțul (furunculoza), buba vânătă, tusea măgărească (tusea convulsivă). De asemenea, apelau la uns pentru luxații, cât și la descântat, pentru deochi (rău de ochi). Specialistă incontestabilă și, de altfel, unică în tratarea acestor maladii la Miniș era nană Floriță a lu' Nițu, o femeie înaltă, corpulentă, sfătoasă, semi-alfabetă și ... certată cu curățenia. Se pune totuși întrebarea firească: de unde venea oare încrederea multor concetățeni în calitățile sale curative, de „mare” vindecătoare? Se pare că răspunsul trebuie căutat în rezolvarea unor cazuri de luxații la mâini sau la picioare, unde reușea să repună oasele în poziția lor naturală, după ce lubrifia puternic articulația cu unsoare de porc. În privința celorlalte boli „rezolvate” prin descântec, probele nu erau de domeniul evidenței, ele putând să se vindece de la sine, dar întotdeauna după vizite la nană Floriță.

Doftoroaia noastră era recunoscută între consăteni și prin calitatea ei de mare specialistă în înmulțirea și creșterea rațelor, pentru consumul propriu, dar și pentru vânzare. La una din vizitele făcute la domiciliul ei, două tinere cumpărătoare, Emilia și Irina, au rămas nedumerite, auzind în cameră, de

undeva, de sub pat, un plescăit de apă. Nedumerirea cumpărătoarelor a fost risipită pe moment de gazdă, care a spus detașat și natural: „Am făcut o groapă rățușcelor sub pat și să scaldă în ea!” Scăldătoarea de sub patul „cabinetului medical” improvisat de către nană Floare a rămas peste timp o „idee genială” de îmbinare a medicinei tradiționale, în condiții de „igienă desăvârșită”, cu valorificarea micilor măcăitoare.

Informatori: Valea Emilia
Ciorogar Maria

NEIMPLICARE

Educația primară a copiilor, în urmă cu cincizeci – o sută de ani, era aproape în exclusivitate în grija mamei, capii familiei fiind ocupați cu muncile câmpului și ale dealului, cu procurarea celor necesare vieții de zi cu zi. Relația dintre mamă și copii era, din această perspectivă, mult mai strânsă, mama fiind principalul confident și sfătuitor, ea armoniza relațiile dintre descendenți și tatăl familiei. Familiile din satul Miniș, al căror număr se situa în jurul cifrei de 300, nu au făcut excepție de la acest model educațional promovat din generație în generație.

De educația celor mici se mai ocupau și bunicii, obligați să-i supravegheze și să-i hrănească în perioadele de vârf ale muncilor agricole, atunci când mamele erau silite să lipsească de acasă. Copiii recunoșteau însă ca autoritate educativă doar pe mamă, bunicii erau mai îngăduitori și, în consecință, mai puțin ascultați. Păstrarea intactă a averii îi determina pe cei mai mulți localnici să aibă doar un singur urmaș, mai rar doi, și foarte rar trei sau mai mulți. Această mentalitate a dat naștere „copilului mamei”, adeseori cocoloșit, năzuros, fălos și leneș.

Nană Sânziana făcea parte din categoria mamelor excesiv de protectoare pentru unicul său fiu Ghiță, pe care căuta să-l păzească în orice clipă de faptele rele ce i s-ar fi putut întâmpla sau la care ar fi putut lua parte. Într-o zi, i-a dat un sfat fiului, un sfat protector și strategic: „Pă unge umbli și-i bai, dacă ce întreabă cineva ceva, tu zăci – Nu știu, n-am văzut!”. Ghiță a urmat sfatul mamei cu multă rigoare, chiar și atunci când situația nu impunea această atitudine, ajungând în acest fel subiect de glumă printre prieteni, prin negativismul său.

Trecerea timpului a demonstrat din nefericire, că nană Sânziana a fost o vizionară, deoarece „Nu știu, n-am văzut !” a devenit unul dintre sloganurile preferate ale zilelor noastre, un adevărat „modus vivendi”.

Informator: Ciorogariu Gheorghe

PETRA ȘI PECA

În mediul rural conservator și tradiționalist, simplitatea, lipsa de educație, naivitatea și credulitatea, erau asimilate adeseori cu prostia. O situație similară o întâlnim și între minișeni, unde persoane ce aparțineau acestui tip comportamental erau încadrate în categoria proștilor, stigmat pe care-l purtau adeseori și urmașii lor.

Petra și Peca, mamă și fiu, descendenți din familia Brădean, constituie două exemple, două etaloane, în ceea ce privește această „boală” străveche a omenirii, care nu doare și nu este iminent letală.

Se spune că, în tinerețea sa, Petra, tânără mamă, a fost întrebată de către o vecină când l-a făcut (născut) pe Peca. După o scurtă pauză de gândire, timp în care Petra și-a dus mâna la cap, a dat următorul răspuns scurt și lămuritor: „Pe vremea cireșelor!”. Asocierea datei nașterii copilului cu sezonul coptului cireșelor, eveniment pomicol repetabil an de an, a rămas de pomină. Răspunsul țintit și „pertinent” i-a asigurat respondentei statutul privilegiat al omului fără minte, aflat mereu sub lupa concetățenilor. Au urmat mai apoi și alte fapte memorabile, în care Petra a deținut prioritatea absolută; una din acestea s-a petrecut în preajma primului război mondial, la duceanul (magazinul) din sat, atunci când buclucașa noastră consăteană era la cumpărături. Se folosea frecvent în acele timpuri obiceiul târguielii cu negustorul, în vederea obținerii unui preț mai mic pentru produsul cumpărat. Petra a demarat târguiața pentru un font (0,5 kg) de perinici (orez), pentru care proprietarul cerea 10 fileri. La oferta făcută, cumpărătoarea noastră i-a replicat foarte hotărâtă că nu-i poate oferi decât 12 fileri și că nu este nicidecum de acord cu alt preț. Surprins de generoasa contraofertă și respectând dictonul comercial „clientul nostru, stăpânul nostru”, negustorul a încasat banii, nu înainte însă de a spune: „Dacă ’netale vrei cu 12 fileri, îți dau și cu 12!”.

Se spune că așchia nu sare departe de trunchi, astfel că Brădean Traian – „Peca”, a urmat un traseu similar cu cel al mamei sale, fiind sprijinit atitudinal și comportamental de către concetățenii săi, dornici de a avea un subiect de răs și de distracție. În inocența și nevinovăția sa, „Peca” a intrat în acest joc cu multă seriozitate și stăruință.

La sfârșitul anilor '30, tânărul nostru era slugă la țăranul fruntaș Mârza Lazăr, unde ajuta la toate muncile, îndeosebi cele casnice, din bogata gospodărie. Blândețea și hărnicia acestuia au fost extrem de bine apreciate, încât el a fost practic asimilat ca un membru al familiei, care și-a extins activitatea deschizând o sifonărie bine utilată. Cetățenii satului Miniș au receptat momentul ca un eveniment însemnat și l-au marcat ca atare, luând cu

asalt casa familiei Mârza, pentru a cumpăra sodă (sifon) cu care mai înmuiau puțin înșelătorul vin șiler (rosé), ce le potolea proverbiala sete cotidiană. În acest context, Peca a primit și el sarcini pe lângă baci Lazăr prin sifonărie și a devenit astfel un personaj important, un „om de lume”, ce dădea sfaturi și făcea ordine între clienții nerăbdători de a-și umple butucănoasele sticle. Într-una din primele zile de la inaugurarea „fabricii de sodă”, unul dintre clienții aflați la coadă îl întreabă pe Peca, aflat în preajmă: „Cum îi soda?”. Luând o mină serioasă și plină de importanță, acesta îi răspunde sec: „Să știi că io am băut o litră și parcă mă sânt!”. Cei prezenți la coadă în așteptarea rândului, au rămas deosebit de mirați să afle că Peca s-a îmbătat înainte de a adăuga vinul la sifon. Lauda originală a calității sifonului a făcut urgent înconjurul satului, întărind tuturor convingerea că de o asemenea „capodoperă” de reclamă nu putea fi cineva mai nimerit decât fiul Petrei.

Cele două personaje, cât și altele, încadrate de multe ori pe nedrept și fără discernământ în categoria „proștilor”, au fost în realitate oameni buni, harnici și cu multă credință în Dumnezeu și în cele Sfinte.

Informatori: Valea Emilia
Dragoș Ionel

CEIA

Localitatea Miniș a avut un profil aparte, dat în bună măsură de starea materială stabilă a majorității locuitorilor, cât și de structura etnică, covârșitor românească și de cultul ortodox predominant. La aceste caracteristici trebuie adăugat și faptul că exista o preocupare expresă din partea fiecărui cap de familie de a menține cadrul familial legal. Dovada acestei observații ne-o dă statistica, care ne arată că divorțurile, abandonurile familiale și concubinajele au fost mult mai puține decât în alte localități ale Podgoriei. Cu toate acestea, certurile, violențele familiale și legăturile extraconjugale erau prezente, cunoscute și chiar tolerate, într-o oarecare măsură, atât de către cei apropiați, cât și de către sat.

Într-o bună zi de iarnă, nană Florița este certată și bătută de soțul său, aflat în stare de ebrietate și fuge peste drum, la familia Dragoș, care o primește imediat cu vorbe bune și mâncare. După câteva ore, soțul, trezit din somn și înfuriat că nu-și găsește soția, trece drumul la vecini pentru a o căuta, așa cum a făcut și în alte ocazii de acest fel. De după geamul înalt al casei vecine îl întâmpină nană Roza, găzdărița, care-l întreabă strategic ce dorește. Vecinul înfuriat îi spune că-și caută nevasta plecată de acasă și întreabă dacă nu cumva este la ei. Roza neagă cu vehemență, fără a fi însă convingătoare,

astfel că baci Ghiță îi aruncă prin geam cheia grea a porții, spunându-i că, dacă cumva vine pe la ei, să i-o dea, că el pleacă de acasă. Geamul spart de către soțul scandalagiu nu i-a putut intimida pe vecinii binevoitori în a-i acorda ajutor soției fugărite și cu alte prilejuri, care s-au repetat în timp. Din păcate, soțiile suportau cu stoicism agresiunile, fără a intenta acțiuni de divorț, care, potrivit mentalului local, nu era de bonton, rufele se spălau în acest caz în familie, chiar dacă de cele mai multe ori nu rămâneau curate.

Informator: Dragoș Ionel

BRIGADA ARTISTICĂ

La cincisprezece ani de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, la începutul anilor '60, s-a înființat în satul Miniș brigada artistică de „agitație”. Inițiativa creării acestui grup cultural-artistic a avut-o învățătorul Ioan Bucălan, care s-a bucurat de sprijinul nemijlocit și prietenesc al familiilor: Valea Gheorghe, Filimon Gheorghe, Voica Vasile, Vărădineamț Gheorghe, Cismaș Sabin, Furde Ioan, Covaci Gheorghe, Dragalina Gheorghe, Rotar Gheorghe, și Sava Maria. Pe lângă acest grup-nucleu, format în general din soț și soție, au mai participat individual și alți săteni: Demșorean Florica, Bradin Vasile, Ioți Nicolae, Brâncău Zina, Peti Gheorghe, Iancu Marioara, Cuzman Zena, Cismaș Doru, Noroi Petru, Păsculescu Vasile, Trifu Ulpiu și Avrămuț Petrică.

Brigada artistică s-a creat în contextul încheierii colectivizării agriculturii și al eforturilor făcute de către autoritățile comuniste în vederea demonstrării justeței măsurii care aducea prosperitate și emulație în lumea rurală. Lansarea întrecerii socialiste din agricultură între brigăzile din G.A.C. și între G.A.C.- uri, lupta pentru cucerirea steagului de „frunză în întrecerea socialistă” constituiau fondul subiectului recitat și cântat de membrii grupului. Regizorul și textierul Bucălan Ioan a conceput și îmbunătățit textul an de an, în conformitate cu evenimentele nou apărute în viața G.A.C.- ului „Libertatea Miniș”. Pasajele cântate din spectacol erau adaptate pe melodii populare foarte cunoscute, din folclorul specific zonei de contact dintre Banat și Țara Crișurilor. Fondul muzical era susținut cu acordeonul de către Trifu Ulpiu, fiul fostului învățător din Miniș – Trifu Ștefan. De asemenea, mai intervenea în timpul spectacolului și cântărețul din fluiet Ioți Nicolae (Dălae). Limbajul critic la adresa lenei și a lipsei de implicare în muncă a colectivștilor era pastelat cu mici intrigi și idile de dragoste derulate în mediul natural, în procesul constituirii socialismului. Caracterul moralizator, critic, al textului, cu personaje cu nume fictive, care puteau fi însă ușor

identificate în comunitate, avea rolul de a îndrepta deficiențele prin sporirea vigilenței conducătorilor, dar și a hărniciei colectivștilor.

Organizarea brigăzii s-a făcut cu multă muncă și răbdare, dat fiind caracterul eterogen al grupului, din punct de vedere socio-profesional. Repetițiile se făceau de două ori pe săptămână, în sediul fostei primării, între orele 18⁰⁰ și 21⁰⁰, cu multe fluctuații în ceea ce privește prezența „actorilor” și îndeosebi în ceea ce privea însușirea corectă și expresivă a textului ce trebuia memorat. În faza repetițiilor finale, se făceau simulări pe scena căminului cultural aflat în imediata apropiere a sălii de repetiții; exista însă inconvenientul că, în perioada friguroasă, sala căminului nu putea fi folosită curent din cauza lipsei căldurii. În situațiile în care ambii soți erau implicați în pregătirea spectacolului, ei veneau și cu copiii, în cazurile în care nu aveau cu cine să-i lase în supraveghere acasă. Au existat chiar momente nostime în care copiii, de vârsta școlară mică, au învățat textul unor membri ai brigăzii, ascultându-l mereu la repetiții, chiar mai repede decât titularii.

Pregătirea spectacolelor era un prilej continuu de glume și de voie bună, de farse și întâpături. Una din persoanele cele mai vizate era soția învățătorului, Anuța Bucălan, o femeie plină de spirit și de senzualitate, dar și preocupată excesiv de urmele trecerii vremii peste persoana sa. Prietenii știau foarte bine acest lucru, și-l exploatau la maximum, spre hazul și buna dispoziție generală. Un astfel de moment s-a ivit în pauza unei repetiții, când primarul comunei, Cismaș Sabin, i-a „reproșat” că nu știe să joace, că nu ține ritmul cu celelalte dansatoare și că ar trebui să se lase. Remarca a înfuriat-o la culme pe mai vârstnica artistă, care nu voia cu niciun chip să recunoască realitatea, cerându-i insistent soțului să renunțe la conducerea grupului. Domnul învățător, o persoană rațională și echilibrată, a reușit însă să o potolească, laudându-i prestația, dar nu înainte de a-i face și mici recomandări care au „împăcat” în cele din urmă ambele părți.

Unul din momentele de vârf ale reprezentației era acela în care apărea pe scenă „o mândră minișană” care „toarnă vin din damigeană”. Personajul era reprezentat de către Sava Maria, care nu ilustra nici pe departe idealul frumuseții feminine. Acest moment a creat în timpul spectacolelor desfășurate în alte localități situații jenante, cum a fost la Cuvin, când unii dintre spectatori au replicat: „Pe urâta asta ați pus-o?”. Cu siguranță că la originea deciziei regizorului n-a stat doar criteriul armoniei feminine, ci mai ales faptul că tovarășa secretară P.M.R. a organizației locale nu putea să fie urâtă.

Un alt personaj pozitiv, laudat de către textier, era fruntașul în cultura butașilor altoiți de viță-de-vie. Această ocupație, specifică zonei Podgoriei, aducea de altfel cele mai substanțiale venituri atât G.A.C.- ului, cât și colectivștilor care obțineau procente bune în vițe de categoria I:

„Pe Emilia Nicoară
Perina, pernița,
Este frunțașă pe țară
Perina, pernița,
C-a făcut spor la altoi
Perina, pernița,
Patru mii opt sute doi,
Perinița mea!”

Personajul vizat nu era altcineva decât una dintre membrele fondatoare ale grupului, Emilia Valea, care a obținut în acel an un rezultat și un venit bănesc bun, de peste patru mii de lei, prin cultivarea ultoilor (vițelor altoite).

Rezultatele în cultura viței-de-vie aflată pe rod nu erau pe măsura pepinierii viticole, astfel că brigada îl critica aspru pe responsabilul locului de muncă, „brigadierul”.

„Uite, Ion a lui Mărie
Este brigadier la vie!
Lasă-l bre,
Lasă-l ,Vasile,
Că-i ficioru’ lui bra Lae,
Foc puternic,
Dar de paie!”

Întrecerea socialistă între echipe însemna însă și o competiție între Sanda și Florica, pentru a intra în grațiile brigadierului tânăr, dar nu suficient de destoinic:

„Olecuță, o nimica,
Acum s-o văd pe Florica.
Să vedem dacă-l mai vrea,
Când o pierde întrecerea!”

Și în acest caz, sub pseudonime regăsim personaje reale din rândul interpreților – Demșorean Florica (Sanda), Dragalina Doina (Florica) și Noroi Petru (brigadierul).

Factorul atmosferic juca un rol important în sporirea producției agricole și astfel, în mod logic, el constituia o parte integrantă în textul brigăzii artistice:

Ion: „O, ar fi chiar minunat,
Cerule s-a înnegurat,
Vine ploaia, mă Ignat!”
Ignat: „Cerule înnegrit în zare
Este semn de ploaie mare.”
Ion: „Scrie, scrie și-n ziare!”

Dintre personajele tip care au populat spectacolul nu lipseau nici „melcul”, simbolul încetinelii și al lipsei de oportunitate, dar și „cucuruzul”, nemulțumit de faptul că nu este semănat, prășit și cules în perioadele optime.

Primele spectacole ale brigăzii au avut loc la Miniș, în căminul cultural, prilej cu care actorii au trecut peste tracul inevitabil oricărui început artistic, având sprijinul sufletesc și aplauzele zgomotoase ale spectatorilor, care așteptau de multă vreme produsul artistic ținut în mare secret. După fiecare reprezentație, în seara zilei, în mod obligatoriu duminica, avea loc un bal la care participau, alături de cei implicați în spectacol, toți cei doritori. Dansul, jocul și voia bună erau susținute de către formația lui Traian „Lăutărașul” din Cuvin, dar și de monologurile, glumele și farsele susținute sau regizate de către diferite personaje consacrate ale satului. Unul dintre acești hâtri ai Minișului era Dragalina Gheorghe – „Joavina”, care nu scăpa niciodată prilejul de a urca pe scenă și de a-și prezenta spumoasele și savuroasele sale momente satirice. Uneori, intervențiile sale se rezumau, în timpul jocului sau al dansului, la scurte remarci. O remarcă de acest fel a făcut-o la un bal, după spectacolul de gală al brigăzii artistice, la adresa doamnei Anuța Bucălan, același personaj evocat ceva mai sus, care atrăgea în mod inevitabil atenția prin arta de a se da în spectacol. Personajul cu care doamna dansa mai strâns decât ar fi fost decent era Gyuri Bartha, asistentul medical holtei al satului, un om foarte apreciat și chiar iubit de către minișeni pentru priceperea și devotamentul de care dădea dovadă față de pacienți, indiferent de ora sau ziua în care era apelat. Ochiul ager al lui baci Gheorghe nu scapă momentul favorabil, pe care-l transpune imediat într-o remarcă dublată de la microfonul sălii: „Dă-i cu siringa! Dă-i cu siringa!” Asistența ocupată mai mult cu aspectul general al scenei de dans, remarcă și ea momentul și aplaudă frenetic, în timp ce cei doi dansatori vizați își continuă imperturbabil reprezentația, pe ritmurile unui tangou celebru. Asemenea momente relaxante, spontane sau pregătite din timp de către acest „Păcală” al satului au fost numeroase, dar, din păcate, ele au dispărut din memoria colectivă, iar familia nu a mai păstrat manuscritele. „Joavina” era secundat adeseori de către Bradin Vasile „Maniu”, care compunea și el mici poezii satirice, cel mai adesea monologuri, prezentate îndeosebi în spectacolul brigăzii de agitație și care întruneau aprecieri unanime din partea spectatorilor.

Participarea brigăzii la concursurile artistice de profil organizate în raionul Lipova constituiau momente de mare concentrare, ambiție și competiție. Adversarul cel mai de temut era Cuvinul, unde brigada artistică era instruită de către profesionistul și entuziastul învățător Ioan Drecin. De multe ori, disputele depășeau cadrul amicalității și respectului dintre vecini, ajungându-se la acuze dure, de plagiat, în privința textului spectacolului și a

adaptării acestuia la bucăți muzicale foarte cunoscute. În cele din urmă, se ajungea la un „modus vivendi”, deoarece premiile la concursurile categoria brigăzi artistice se împărțeau de către autoritățile culturale între cele două formații din satele vecine ale Podgoriei.

Brigada la concursul raional-Lipova, iunie-1962

Exista însă și o altă categorie de spectacole, mult mai plăcute, susținute cu prilejul zilelor de 1 mai și 23 august, de fiecare dată la Lipova, pe scena restaurantului „Pescărușul”, de pe malul Mureșului. Datorită lipsei mizei, spectacolele erau mai relaxate și, în consecință, mai dezinvolve și mult mai reușite. Spectatorii gustau din plin aceste manifestări artistice, în timp ce serveau o bere și tradiționalii mici cu muștar. După reprezentație, autoritățile răsplăteau talentul artiștilor populari cu meniul tradițional servit de către spectatori în timpul reprezentației, la care se mai adăuga câte o ciorbă sau un grătar.

1 mai 1963- Băile Lipova

23 august 1963- pe malul Mureșului, la Lipova

23 august 1963-Parcul Lipova

În anii în care vremea nefavorabilă împiedica desfășurarea spectacolului în aer liber, organizatorii puneau la dispoziție sala Casei de Cultură, unde spectacolele se succedau după modelul împământenit. Uneori, chiar și în condițiile timpului favorabil, a fost preferată locația de la Stațiunea balneoclimaterică „Băile Lipova”. Locul în sine era extrem de plăcut, dar exista inconvenientul transportului până acolo al artiștilor și spectatorilor și de acolo înapoi, la gară și la tramvaiul electric.

„Trușcă” și „Ches” - martie 1970, Lipova

„Jocul” - martie 1970, Lipova

Recital – Medalie de aur – Lipova, 1970

Participarea brigăzii artistice la concursuri jurizate sau la momente festive a impus și „reactivarea” costumului popular specific localității Miniș, abandonat în bună măsură după deceniul patru. Din vechea recuzită se mai păstrau încă, la femei, latul cu islogi, laibărul negru cu fir galben și baticul cu pană de pliș. Emilia Valea, iscusită croitoreasă pentru dame, a completat ceea ce s-a pierdut: bluza cu mânecă scurtă tăiată în V, cu dantelă, modele proprii ce s-au integrat perfect în ansamblul ținutei, care s-a dovedit a fi cea mai reușită din zonă. În picioare, ținuta feminină a respectat purtarea sandalelor negre cu baretă.

În afara elementelor de vestimentație confecționate de noi și amintite mai sus, celelalte erau împrumutate din sat, de la femeile mai în vârstă, în cazul în care artiste din brigadă nu moșteneau costume populare în stare bună, din familie.

Costumul bărbătesc nu era atât de complex, astfel că lucrurile stăteau mult mai simplu, el fiind compus din: cizme lungi, pantaloni briceși, cămașă largă din pânză de casă cu pumnari și cu guler pe gât, laibăr negru cu nasturi de alamă și căciulă de miel.

Fenomenul artistic „Brigada de agitație” s-a născut într-un anumit context socio-politic, pe fondul existenței unui potențial cultural nevalorificat de către nimeni până atunci și nici după aceea, în satul Miniș. El a fost, îndubitabil, rodul pasiunii și al acțiunii unor oameni inimoși și dotați cu calități artistice reale, care au dorit din suflet să socializeze, să se apropie de semenii lor din sat și din alte zone, prin mesajul artistic al timpului, cu onestitate, respect și demnitate.

Informatori: Covaci Felicia
Dragalina Doina

Capitolul II

Gospodăria Agricolă Colectivă „Libertatea” Miniș (1952-1962)

După 6 martie 1945, odată cu aducerea la putere a guvernului procomunist condus de către dr. Petru Groza, sistemul stalinist a început să se impună treptat, cu toate consecințele sale negative pentru populația țării. Stalinismul economic a constituit una dintre primele „strategii” aplicate cu cerbicie, el urmând distrugerea proprietății private și promovarea proprietății comune ca element de bază în organizarea noii societăți. Vectorul noii orientări economice era Partidul Muncitoresc Român, creat în februarie 1948, iar „suportul legal” a fost asigurat de către prima Constituție comunistă, intrată în vigoare la 13 aprilie 1948.

Formarea gospodăriilor agricole colective a constituit una din laturile esențiale ale stalinismului care a generat răsturnarea structurilor tradiționale ale satului românesc și a sistemului său propriu de valori. Primele 55 de gospodării agricole au fost constituite forțat, ca „modele”, în anul 1949, ele având o suprafață arabilă aferentă ce reprezenta abia 8% din totalul terenului agricol.¹

Județul Arad a cunoscut aceleași coordonate ale schimbărilor socialiste în agricultură, odată cu înființarea G.A.C.-urilor – model din localitățile cu populație preponderent germană: Zăbrani, Sântana, Neudorf și Aradul Nou. Podgoria Aradului n-a fost nici ea ocolită de efectele „flagelului roșu” care bântuia în țară și în județ încă de la sfârșitul deceniului al cincilea, colectivizarea a urmat aceiași pași ca peste tot, dar a avut și o serie de particularități datorate atât structurii sociale a populației cât și structurii proprietății private, care a dus la o complementaritate a muncilor agricole pe sezoane, cu prioritate pe viticultură.

Viața liniștită și lipsită de griji materiale cotidiene a locuitorilor podgoriei, mici proprietari de terenuri ce nu depășeau 10 hectare de arabil și de vii, a fost tulburată sistematic și gradual de către echipele de agitatori ai noii orânduiri compuse în general din sărăntocii satelor, din membri ai P.M.R. și informatori ai securității, ajutați pe ici, pe colo, de către elemente ale comunizării venite din Basarabia.² Dată fiind calitatea propagandiștilor, la început, minișenii n-au luat în serios campania lor deșănțată, dar, treptat, presiunea a crescut odată cu crearea organizației P.M.R. locale, condusă de către tovarășul Rotaru Florea. Sarcinile de partid trebuiau îndeplinite

întocmai și la timp, iar sprijinul organelor regionale și naționale de partid a fost pe măsură: „munca de convingere” pentru intrarea în colectiv a însemnat în realitate teroare, forță și șantaj. Teroarea a început prin aplicarea preliminară a cotelor și cu confiscările de bunuri și a continuat cu șantajarea celor care aveau salariați în familie în alte sectoare cât și a celor care aveau copii în școli de meserii, licee și facultăți. Prin aceste metode, echipele de lămurire „au sensibilizat” în primul rând țăranii frunțași, care trebuiau astfel să constituie un „exemplu mobilizator” pentru cei refractari sau nedeciși.³ În situațiile menționate mai sus s-au regăsit în localitatea Miniș familiile: Stoian, Dragoș, Ciorogar, Brașovan–Galici, Sava-Cios, Valea, Moș, Vlad, Curuț, Petrișor, Neamțu. Lămurirea forțată a constituit prima etapă a colectivizării, deosebit de tragică și dramatică, în care omul cinstit, chivernisit și muncitor a fost obligat să accepte colaborarea și îndeosebi conducerea celui leneș, mincinos și delator.

Tulburarea apelor și schimbarea de mentalitate au început la Miniș, în luna octombrie 1952, când au demarat acțiunile de pregătire a înființării G.A.C.–ului prin comasarea terenurilor și colectivizarea inventarului viu și mort. În paralel cu aceste activități a avut loc și elaborarea și aplicarea planului de însămânțări de toamnă al viitoarei unități agricole, cu sprijinul calificat al inginerului Nicolae David, directorul Școlii Viticole din localitate.⁴ Până în data de 20 decembrie 1952 s-au definitivat lucrările de comasare a terenurilor și de colectivizare a inventarului, astfel încât, Comitetul de inițiativă a putut pregăti constituirea propriu-zisă a G.A.C.–ului.⁵

Sărbătoarea Nașterii Mântuitorului a anului 1952 se anunța tristă la Miniș, oamenii erau îngrijorați și deabusolați de evenimentele ce se derulau într-o ordine nefirească, într-o stare deosebit de tensionată. În dimineața zilei de Crăciun, familia Ciorogar Ion trăiește o experiență extrem de neplăcută: reprezentanți ai autorităților comuniste vin și confiscă boii pe care-i duc în grajdul viitorului G.A.C.⁶ „Cadoul” primit de la Moș Crăciun de către această familie de gospodari a fost „darul otrăvit” primit și de către alte familii, cărora li s-au rechiziționat animalele de tracțiune, animalele de curte sau rezervele de cereale. Pe acest fond „mobilizator”, cu motivații sociale din partea gospodarilor minișeni, a avut loc la 22 decembrie 1952, ședința festivă de constituire a Gospodăriei Agricole Colective „Libertatea”. Numele dat noii organizări agricole comuniste reprezenta un exemplu tipic de cinism și samavolnicie, în condițiile în care țăranii își pierdeau averea pe care au conservat-o și au mărit-o cu mari sacrificii din generație în generație. Făcând o paralelă cu stalinismul politic, se poate afirma că asistăm la „Fenomenul Pitești” în agricultură, în care oamenii au ajuns treptat să-și renege proprietatea, să-și condamne cu mânie revoluționară prietenii și rudele refractare la muncă în comun, în numele „beneficiilor viitoare aduse de

colectivizarea comunistă. Aceasta era starea de spirit la Miniș, unde țăranii au cedat, semnând cererile de intrare în G.A.C., care cuprindeau în mod explicit formularea samavolnică „de bună voie și nesilit de nimeni”.⁷

Adunarea generală de constituire a fost deschisă de către secretarul Organizației de Bază P.M.R. Miniș, tovarășul Rotaru Florea, care a propus alegerea unui „prezidiu de onoare în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu–Dej, secretarul general al P.M.R.”⁸ Modul de organizare urma un tipic bine cunoscut, care anticipa dezvoltarea treptată și accelerată a cultului personalității în România. Prezidiul real al adunării era compus din 11 persoane: Barna Ioan, Gabor Ioan, Iancic Ioan, Mesaroș Anton, reprezentanți ai autorităților centrale și locale și din localnicii Ciorogar Ion, Stoian Ion, Ciorogari Zamfir, Tătar Petru, Șeran Maria, Miculiță Vasile și Sava Maria. Conducerea prezidiului ședinței a fost asigurată de către tovarășul Gabor Ioan, delegat raional al P.M.R. Lipova, care cerea celor prezenți „să-și dea tot interesul pentru propășirea gospodăriei”.

Tovarășul Barna Ioan, secretarul raional P.M.R., cere colectivștilor să nu slăbească vigilența, ca nu cumva „dușmanul de clasă și elementele sale să poată submina bunul mers al gospodăriei”. În jurnalul luărilor de cuvânt din partea invitaților, tovarășul Iancic Ioan, delegatul Comitetului Executiv al Sfatului Popular Regional, se angaja să sprijine G.A.C.-ul nou înființat astfel încât „satul –Miniș să devină un sat colhoznic în cel mai scurt timp”.⁹ Luările de cuvânt ale liderilor comuniști veniți să instaureze o nouă ordine la Miniș, au scos în evidență noi concepte ca „elemente potrivnice”, „vigilență revoluționară”, „dușman de clasă”, „sat colhoznic” care au creat o stare de tensiune în mediul rural patriarhal, liniștit prin tradiția a sute de ani.

Prin votul unanim al celor prezenți, a fost ales în funcția de președinte al G.A.C.-ului „Libertatea” din Miniș, Ciorogar Ion, președintele „Comitetului de inițiativă” care a pregătit din timp evenimentul, încă din toamna anului 1952.

În conformitate cu uzanțele tipic comuniste, evenimentul a fost marcat festiv printr-o serbare, care a avut loc la ora 15:00, în sala căminului cultural, cu participarea invitaților și a sătenilor.¹⁰

Crearea G.A.C.-ului la Miniș în acea zi, a făcut parte dintr-un plan mai amplu al autorităților, care au vizat formarea a încă opt asemenea unități în regiunea Arad. La adunarea de constituire de la Miniș au luat parte și delegați ai colectivștilor din Cuvin și Sâmbăteni, care au căutat prin prezența lor să valideze inițiativa grupului de familii fondatoare, „să dea încredere și elan acestui nou început”.¹¹

G.A.C. „Libertatea” avea la constituire 44 de familii țărănești, din care 13 erau sărace, 3 fără pământ și 28 de familii erau mijlocașe. Din cei 44 de capi de familii, 8 erau salariați la alte întreprinderi, având astfel și o altă

sursă de existență decât pământul. Se poate remarca de asemenea că, între cei 42 de membri fondatori, nu exista niciun chiabur, adică niciun țăran fruntaș, cu o suprafață de teren colectivizat de zece sau peste zece hectare.¹²

Munca în colectivă era organizată într-o brigadă de producție cu cinci echipe, cu un total de 64 de brațe de muncă. În cele din urmă s-au retras din G.A.C. trei familii: Florinca Mihai, Mârza Lazăr și Dănilă Gheorghe, nemulțumite de modul în care s-au făcut dislocările și comasările terenului ce făcea obiectul colectivizării. Ei au fost, de astfel, catalogați de către consătenii lor, Sava Alexandru și Miculiță Gheorghe, ca „dușmani de clasă” și piedici în calea înființării G.A.C.-ului.¹³

Este interesant de menționat inventarul cu care s-a intrat în G.A.C.: căruță cu osii de fier, car cu osii de fier, plug, grapă, mașină de semănat, prășitoare, harnașamente pentru cai. Unii dintre colectivști au adus și alte bunuri:

Dragoș Ionel – 8 bucăți butoaie pentru vin și un șeitău (presă pentru struguri)
Mesheny Margareta – o parte din pivnița casei- 3/6 m și cinci butoaie pentru vin de la 300 la 1600 l.

Deutsch Tiberiu – 1/4 din castel cu cramă și grădină

Sugar Iosif – o căruță cu arcuri¹⁴

De semnalat că în cererile de intrare în colectiv nu apare consemnat inventarul viu: boii, caii, oile etc. Există o singură excepție: familia Dragoș, Lazăr și Maria, de la numărul de casă 286, care a intrat în G.A.C. cu caii și căruța. De asemenea, se mai menționează în documente că familia Ardelean Adam, de la numărul 146, a plătit 800 de lei la intrarea în colectiv, contravaloarea a doi cai.¹⁵ Explicația acestei situații ar putea fi aceea că gospodarii și-au vândut caii celor necolectivizați înainte de a-și exprima opțiunea intrării în colectiv. O situație oarecum similară se petrece și în cazul boilor, care au fost îngrășați și vânduți pe bani buni la colectorii de carne ai satului de O.R.A.C.A. Cele relatate mai sus exprimă clar neîncrederea țăranilor colectivizați în noua formă comunistă de organizare, ei încercau astfel să mai salveze atât cât se putea din averea personală, supusă confiscării sub forma proprietății comune. Cu toate acestea, în inventarul de muncă colectivist apar 4 cai, 14 boi și 2 vaci. Explicația poate fi aceea că toate aceste animale au fost confiscate, țăranii necedându-le de bunăvoie.

Suprafața totală a terenului arabil a G.A.C.-ului din Miniș era la înființare de 130 hectare și 88 de ari; alături de această suprafață mai existau 19,2 ha de vii, 1,24 ha de pomi, 1,41 ha de fânețe și încă 60 de ha „diverse”. Atât arabilul cât și viile s-au comasat, fiecare în câte două trupuri, conforme cu schița de comasare aprobată de către autorități. În vederea comasării s-au făcut schimburi de terenuri cu cetățeni care nu au intrat în colectiv, care „au fost lămurii” de către membrii Organizației locale P.M.R. despre necesitatea

acțiunii pe baza „liberului consimțământ”, de a conștientiza „importanța necesității schimbului de teren”.¹⁶ Actul de dislocare a fost semnat în cele din urmă, fără multe obiecțiuni, de către 80 de familii de dislocați, dintre care 65 de familii au fost mijlocașe, 11 familii sărace și 4 familii de chiaburi. De reamintit faptul că, în luna octombrie 1952, problema fondului funciar al viitorului G.A.C. era deja rezolvată prin comasare. Cu acea dată s-au făcut înșămânțările de toamnă cu atelajele puse în comun și s-a ținut chiar o evidență a zilelor de muncă prestate cu acel prilej și care urmau să fie oficializate după înființarea oficială a G.A.C.-ului.¹⁷

Începând cu data de 1 februarie 1953, sediul G.A.C.-ului a fost stabilit în localul fostului Sfat Popular al comunei Miniș, disponibilizat ca urmare a arondării localității la comuna Ghioroc. Sfatul Popular al comunei Ghioroc confirma această situație anunțând printr-o adresă G.A.C.-ul „Libertatea”, „că nu va mai plăti curentul din local din lipsă de prevederi bugetare”.¹⁸

Președintele Ciorogar Ion era ajutat în administrarea treburilor colectivului de către un consiliu de conducere format din cinci colectiviști aleși cu prilejul adunării generale de constituire. La propunerile lui Ciorogar Ion, Moatăr Damaschin, Miculiță Vasile, Topor Hermina și Sfetca Teodor au fost aleși în primul consiliu de conducere Stoian Ion „Cioachi”, Tătar Petru „Dida”, Șeran Maria „Marița”, Bulzan Gheorghe „Hurdubaș” și Ciorogar Zamfir „Papi”. Cu aceiași prilej s-au ales și membrii comisiei de cenzeni, din care au făcut parte trei persoane: Sfetca Teodor „Iosovaș”—președinte, Sârb Miron „Măhală” și Neamț Vasile „Macaron”.¹⁹ De remarcat că agitatorii, informatorii și membrii P.M.R. nu au fost captați în conducerea G.A.C., probabil din motive tacite, datorită lipsei lor de credibilitate în sat, dar cu toate acestea, ei dirijau din umbră „bunul mers” al colectivului.

Organizația de bază P.M.R. locală se angaja la adunarea generală de constituire a colectivului, să sprijine înscrierea a cât mai mulți țărani mijlocași în G.A.C. „Libertatea”. Obiectivul fixat de către tovarășul Rotar Florea, secretarul de partid, întâmpina în continuare rezistența și neîncrederea mai mult sau mai puțin manifestă a localnicilor. Pentru a fi mai convingători, reprezentanții autorităților au implantat în sat personaje noi, sinistre: perceptorul, colectorul de cote, delegatul la arie și informatorul, care au terorizat, dezorientat și dezbinat comunitatea, pregătind astfel terenul propice pentru accelerarea colectivizării într-o atmosferă tensionată. Onorarea cotelor de către particulari era absolut obligatorie chiar și în situația în care recolta nu acoperea în mod real quantumul fixat, în acest caz țăranii erau obligați să cumpere diferența de produse. În cazul neplătirii cotelor, perceptorul Ignuța putea dispune confiscarea unor bunuri din gospodărie în prețul produselor datorate sub formă de gaj, ele putând fi recuperate în cazul onorării ulterioare a „datoriei”. Situații de acest fel au fost foarte multe în Miniș, ele au

înnegurat și dezonorat viața unor oameni cinstiți care aveau „vina” de a nu fi de acord cu „cedarea de bunăvoie” a averii familiale, agonisită de generații. Drama materială și morală a țăranilor a atins limite inimaginabile la Miniș, unde țăranii se întorceau acasă de la arie, de la treierat, la familie, cu câteva zeci de kilograme de grâu spart. S-a ajuns chiar la situația în care țăranii, călcându-și pe mândrie, mergeau la cules de spice în urma secerătorii, cu sacul în spate, pe furiș, pe propria avere. O umilință la fel de mare o resimțeau gospodarii atunci când transportau cotele la Baza de recepție din Ghioroc, unde așteptau la cozi interminabile, ore în șir sau chiar o zi, sub soarele dogoritor de vară.²⁰

Munca de convingere pentru racolarea în G.A.C. de noi membri a continuat prin intermediul instructorilor de partid raionali și regionali, cât și cu ajutorul echipelor de lămurire constituite pe plan local din oameni cu priză la săteni, cu autoritate morală și profesională: Nicolae David, Ion Adam, Ion Bucălan, Gheorghe Valea, Petru Sava etc. Aceste echipe constituite ad-hoc cutreierau satul, duminica și în zilele de sărbătoare mergând prin gospodăriile țărănești, pentru a lămuri țăranii necolectiviști de avantajele muncii în comun. Din respect și considerație, gospodarii vizitați nu i-au respins, nu i-au bruscat, ci au înțeles situația limită, ingrată, în care se aflau cei din comisie, care erau constrânși de situația socio-profesională să accepte sarcinile trasate de P.M.R. Pe lângă echipele de lămurire pașnice, mai exista însă și grupul de presiune format din informatori ai securității și activiști de partid, care foloseau amenințarea și intimidarea ca mijloace de mărire a numărului familiilor colectivizate. Capii de familie onorabili din Miniș au fost târâți pe culoarele miliției și securității și anchețați ore în șir, la denunțul consătenilor vigilenți: Sava Alexandru, Sava Maria, Casap Gheorghe, Miculiță Vasile, Moatăr Damaschin, Anton Vasile, Chiriac Ion.²¹ Acuzele aduse erau acelea că ar fi adus ofense și jigniri noului regim sau că ar fi ascultat Radio Europa Liberă și Radio Londra. În realitate însă, se încerca prin acuze politice intimidarea și convingerea gospodarilor reprezentativi, model, de a ceda economic și de a face pasul colectivizării.

Instituția G.A.C.-ului era astfel proiectată și la Miniș, ca un centru de presiune și vigență permanentă, ce îmbina activitatea economică cu lupta politică. Consătenii necolectiviști erau considerați dușmani de clasă și complotiști care săpau la temelia colectivei. Lupta de clasă permanentă, concept de bază al doctrinei staliniste, era considerată soluția succesului colectivizării la Miniș.

Cu toate presiunile securiste și măsurile economice luate de către autoritățile comuniste, o bună parte din țăranii fruntași neșantajabili și cu coloană vertebrală au refuzat în continuare, după anul 1952, intrarea în G.A.C.. Cuprinși de furie și de disperare, responsabilii procesului

colectivizării i-au categorisit pe rezistenți drept chiaburi, unelte ale „dușmanului de clasă”, pe seama lor au fost puse marea majoritate a nerealizărilor și disfuncționalităților din G.A.C.-ul „Libertatea”. În toate consiliile de conducere și adunările generale, delatorii, „cozile de topor” ale regimului comunist, nu uitau să înfierceze cu mânie revoluționară pe Mârza Lazăr, Florinca Mihai și Dănilă Gheorghe care, în opinia lor, au destabilizat colectivul, ei erau „țapii ispășitori”. Pentru că lupta de clasă este un concept cu valoare permanentă în comunism, factorii responsabili cu progresul societății noi la Miniș, au avut grijă să identifice și alți „vinovați” pentru starea proastă a lucrurilor din G.A.C. în anii ce au urmat. În această categorie au fost încadrați meseriașii și funcționarii, cu prioritate, pentru că aveau și alte surse de venit, nedepinzând numai de plata derizorie din colectivă, în produse și în bani; ei erau considerați exemple negative pentru colectivității care nu-și îndeplineau cuantumul de norme pe an, stabilit în adunarea generală anuală.

Activitatea fructuoasă în G.A.C. presupunea preluarea experienței în domeniu acumulată de către colhoznicii din U.R.S.S.. Mergând de la această premisă, încă de la începutul anului 1953, prin adresa NR. 253/1 ian. 1953, a Sfatului Popular Lipova, s-a stabilit obligativitatea participării factorilor de decizie din colectiv, brigadierii, șefi de echipă, la cursurile agro-zootehnice de masă ce se țineau la nivel central. Obiectivul acestor cursuri consta în „cunoașterea și însușirea metodelor de muncă sovietice...pentru îndeplinirea la timp și în bune condiții a sarcinilor de plan”.²²

Cursurile agrozootehnice de masă cu toți membrii colectivului au fost demarate la Miniș începând cu data de 10 februarie 1953. Participarea la cursuri a țăranilor a fost slabă, iar rezultatele practice au fost pe măsură, fapt care a atras nemulțumirea autorităților raionale din Lipova, care au impus o raportare lunară a prezenței în datele fixe de 8 și 20. Pentru raportarea sistematică a situației G.A.C.-ului, inginerul Mircea Hagiescu, șeful secției agricole a raionului, a alcătuit un chestionar în 13 puncte care era completat și raportat săptămânal. Acest chestionar a fost raportat și de către conducerea G.A.C.-ului Miniș, el însemna o oglindă a activității proxime în unitate, dar exprima în același timp și ideea de „centralism democratic” a statului comunist care se implica tot mai mult și mai profund în „proprietatea țărănească de grup”. Dintre punctele de sprijin ale chestionarului pot fi amintite: numărul exclușilor și înscrișilor în G.A.C. din acea săptămână, credite acordate și nerambursate, activitatea cursurilor de masă, campania de însămânțări, planificarea și organizarea muncii, evidența zilelor de muncă, construcții executate în G.A.C., situația bazei furajere, manifestări dușmănoase în cursul săptămânii.²³ Enumerarea acestor ținte arată clar dorința de control de tip cazon al autorităților asupra colectivităților.

În același interval de timp, Organizația P.M.R. a G.A.C.-ului Miniș a chemat la „întrecere socialistă”, pentru încheierea la timp și în bune condiții a campaniei de însămânțări de primăvară, celelalte unități din zonă. Cu același prilej, la chemarea G.A.C. Pecica, a fost organizată „Gazeta de perete” sau „Colțul roșu” în care, în scop mobilizator erau prezentate atât realizările cât și minusurile din colectiv. Deținerea la zi a gazetei care prezenta adeseori chiar și caricaturi, s-au ocupat tinerii uteciști Trifu Ulpiu și Vlad Mircea.²³

Din luna martie 1953, G.A.C. „Libertatea” Miniș a trecut la aplicarea „măsurilor miciurino-sovietice” privind mărirea producției. În acest scop s-a creat în colectiv un „Cerc Miciurin”, al cărui responsabil colabora cu „Societatea pentru răspândirea științei și practicii agricole I.V. Miciurin” – filiala Arad. Cercul din Miniș a beneficiat de un ajutor bănesc și de specialitate pentru crearea unui câmp demonstrativ în suprafață de 3 hectare cu porumb și sfeclă din care 2 hectare lucrate special, iar un hectar, suprafața martor, era lucrată obișnuit.²⁵ Nu s-au cunoscut rezultatele comparative între cele două loturi-sistem, dar era clar că inițiativa era „de import”, fără a fi pregătită suficient în prealabil și în consecință nu a dat rezultate în planul practic ci doar câteva ecouri în plan propagandistic.

După modelul sovietic, a fost publicat la 1 mai 1953, H.C.M. Nr. 141, intitulat „Normele de zile de lucru, organizarea și retribuirea în gospodării”. Cuantumul ridicat al normei zilnice de lucru cât și retribuția extrem de scăzută stabilită pentru norma la zi – muncă, i-au dus pe colectivii din Miniș în pragul disperării, al epuizării și al foametei. În aceste condiții a avut loc o tragicomedie în care G.A.C. Miniș a chemat la întrecere socialistă G.A.C. Lipova; ca urmare a „rezultatelor” obținute, colectivul „Libertatea” a câștigat „Drapelul de frunză”, deși „oamenii se plâneau că n-au ce mânca”.²⁶

Situația financiară a G.A.C.-ului era extrem de critică, Banca Lipova nu mai aproba împrumuturi decât pentru furaje și semințe. Pentru a se obține un nou împrumut, conducerea a contractat anticipat recolta de struguri de pe 3 hectare cu vie pe rod, în urma unor discuții deosebit de aprinse în adunarea generală. Cu banii obținuți din împrumut se încerca deblocarea situației unității, care se confrunta și cu alte lipsuri materiale: nu existau rafie și nuiiele pentru legat via, boii erau nepotcoviți, telefonul era neplătit etc.²⁷ În condițiile extrem de vitrege din G.A.C., adunarea generală a luat măsura organizatorică a schimbării, doar după două luni, a președintelui Ciorogar Ioan cu Tătar Petru – ”Dida”. Fostul președinte a fost acuzat de lipsa de fermitate în gestionarea problemelor curente ale colectivului și de consum exagerat de alcool în timpul serviciului.

Darea de seamă statistică a primului an de existență a G.A.C.-ului „Libertatea” Miniș ne evidențiază că au fost îndeplinite 8297 de zile de

muncă din totalul de 14752. Diferența a 6455 de zile de muncă nerealizate ne înfățișează dimensiunea absenteismului, a neparticipării la muncă a colectivștilor; consecința acestei situații a fost în planul practic nelucrarea unor suprafețe importante de teren arabil și ca urmare diminuarea severă a recoltei, cu toate urmările în planul vieții socio-economice a colectivștilor. La cultura mare s-au obținut rezultate bune, îndeosebi la grâu, unde s-au recoltat 1785 kg la hectar, față de 1300 kg cât era planificat. Rezultate mai slabe s-au obținut la porumb unde datorită faptului că nu a fost prășit la timp, s-au obținut doar 1381 kg la hectar, față de 1500 kg cât era planificat.²⁸ Rezultate sub prevederile planului de producție au fost obținute și la culturile de plante tehnice: floarea-soarelui și cânepă. În domeniul pomiculturii s-au obținut rezultate notabile la prune, unde s-au recoltat 9651 kg de pe o suprafață de 1,24 hectare.

O situație de-a dreptul alarmantă s-a înregistrat în domeniul viticol, unde Minișul a excelat de-a lungul anilor. Pe cele 18,8 hectare de vii pe rod s-a obținut o cantitate de doar 1360 kg de struguri, adică o medie de 70 de kilograme de struguri la hectar.²⁹ Explicația acestei contraperformanțe a fost aceea că viile n-au fost prășite, n-au fost legate și nu au fost stropite – au fost lăsate în pârlogie. Începând cu anul 1953 potențialul viticol din viile nelucrate s-a micșorat în mod evident, creându-se pe viitor și problema cointeresării în muncă a colectivștilor – viticultori. Conducerea G.A.C.-ului încearcă o soluție de compromis pentru salvarea viilor: darea lor în parte, dar delegatul P.M.R. la adunarea generală își exprimă dreptul de veto și astfel degradingolada din viile colectivului continuă. Exista din partea autorităților teama de o posibilă înavuțire a țăranilor care pentru a fi docili trebuiau ținuti la limita existenței.

Cu toate minusurile și disfuncționalitățile înregistrate în activitatea G.A.C.-ului, obligațiile acestuia către stat au fost onorate integral, în contextul în care au fost diminuate cantitățile de produse stabilite la norma pe zi – muncă către țăranii colectivști.

O posibilă explicație a rezultatelor nesatisfăcătoare obținute în primul an de colectiv ar putea fi aceea a slabei pregătiri a membrilor din conducere; președintele era absolvent a 4 clase primare, socotitorul era absolvent de școală pedagogică iar brigadierul avea 5 clase secundare. Lipsa unui specialist, a unui inginer agronom, a cântărit foarte mult în obținerea unor rezultate notabile în următorii ani, la Miniș.

Patrimoniul funciar al G.A.C.-ului Miniș cuprindea, la sfârșitul anului 1953, 134,29 hectare de teren arabil, 61 hectare de fânețe și pășuni, 1,24 hectare de livezi cu pomi și pepiniere, 13,8 hectare de vii pe rod și 3,80 hectare de portaltoi.³⁰ Cele 159,55 de hectare aflate în proprietatea colectivului, calitatea și diversitatea formelor de folosință, constituiau un

potențial agricol care nu era fructificat la valoarea sa reală, în folosul celor care erau declarați în mod demagogic de către autorități „proprietari, producători și beneficiari”.

Situația materială precară în care se aflau colectivii nu putea reprezenta nicidecum un stimulent pentru ceilalți țărani particulari care, cu toate presiunile exercitate asupra lor, refuzau înscrierea în G.A.C.. Președintele și Consiliul de conducere s-au străduit să gestioneze treburile gospodăriei cât au putut ei de bine, atât cât le-au permis capacitățile lor fizice și intelectuale. Tătar Petru – „Dida” erau un bun gospodar, dar semianalfabet, el „delega” să citească dările de seamă pe învățătorul Trifu Ștefan motivând că „și-a uitat ochelarii acasă”. Simțul umorului nu-i lipsea însă tovarășului președinte care, fiind nemulțumit de nerespectarea duratei zilei de muncă, le spunea colectivștilor „Vi-i frică să viniți pă întuneric ge la lucru, ca să nu călcați pă broașce?”.³¹ Zicala în sine reprezintă o dovadă în plus că în momente critice umorul a constituit „un pansament” pentru minișeni.

Slaba participare la muncă, calitatea îndoielnică a muncii cât și condițiile meteorologice nefavorabile au dus la un bilanț nesatisfăcător la G.A.C. „Libertatea” Miniș, pe anul 1953. Ca urmare a acestei situații Tătar Petru a fost înlocuit din funcție în februarie 1954, de către Bulzan Gheorghe – „Hurdubaș”, un om harnic și docil, absolvent a șapte clase primare.³² Se încerca astfel, prin rotația rapidă a cadrelor, să se rentabilizeze activitatea la gospodărie, care trena din alte cauze, mult mai profunde, care țineau de sistem, de cointeresarea în muncă a țăranilor.

În anul 1954, după doi ani de „prosperitate colectivistă”, dar și de condiții meteo nefavorabile (îngheț târziu, secetă), membrii G.A.C. îndurau foamea alegând soluția muncii la particulari, care-i plăteau pe loc cu 20–25 de lei, putând astfel să-și întrețină, la limita existenței, familiile greu încercate.³³ O statistică din acel an ne arată că doar 38 de colectivști participau frecvent la muncile din câmp și din vii, din totalul de 103 existenți. Din totalul de 14727 de zile de muncă planificate pe an, s-au realizat doar 8281 din care 1653 erau cele ale conducerii, astfel că se poate aprecia că zilele de muncă au fost îndeplinite pe jumătate.

Cei mai mulți dintre colectivști declarau deschis că „erau mulțumiți că au dat averea și că au scăpat astfel de cotele obligatorii față de stat”. În comunitatea locală se vehicula adeseori expresia: „Au dat averea, acum să muncească orbeții”.³⁴ Această schimbare uluitoare și rapidă de mentalitate a constituit una din marile drame, ireversibile, din istoria românilor, cu implicații profunde în viața societății românești contemporane.

Neparticiparea la muncă a colectivștilor a determinat măsuri organizatorice din partea conducerii și a autorităților locale și raionale de partid; zece familii au fost excluse din G.A.C., nouă țărani săraci și un

mijlocaș. Excluderile s-au făcut în cadrul unor adunări generale după tipicul adunărilor de partid, au fost înfierăți cu mânie revoluționară capii de familie în cauză, care n-au dat dovadă de elan și răspundere pentru îndeplinirea normelor stabilite aducând astfel prejudicii gospodăriei. De remarcat că cei mai tranșanți și mai aspri critici au fost aceiași agitatori, informatori și torționari: Sava Maria, Sava Alexandru, Anton Vasile, Chiriac Ion, Miculiță Vasile Și Moatăr Damaschin.

Începând cu anul agricol 1954, la G.A.C. Miniș, s-a introdus pe lângă munca cu animalele munca mecanizată, prin colaborarea cu Stațiunea de mașini și tractoare Sântana; colaborarea cu S. M.T-ul se făcea contra cost, în bani sau în produse.³⁵

Mecanizarea parțială a lucrărilor agricole nu a putut aduce un spor substanțial de producție și nici de prosperitate între colectivității din Miniș. La sfârșitul anului 1954, venitul unui membru al G.A.C.-ului pentru o zi de muncă era de; 2,058 kg cereale, 0,505 kg floarea-soarelui, 0,440 kg cartofi și 0,42 l vin și țuică. Retribuția în bani la zi–muncă se situa în jurul cifrei de 20 de lei. Retribuția a fost pe măsura producției foarte slabe din acel an: 598 kg grâu la hectar, 832 kg porumb la hectar, 551 kg floarea-soarelui la hectar, 248 kg secară la hectar, 269 kg ovăz la hectar. Cu toate nerealizările, obligațiile față de stat s-au onorat integral, din cota membrilor colectivități, la grâu livrându-se chiar 9577 kg, în loc de 1185 kg.

Sloganul comunist preluat din U.R.S.S. – „Mecanizare – Electricificare – Chimizare – Irigare” a început să fie materializat parțial și la Miniș, unde, încă din anul 1952/1953 Uzina electrică Nr. 2 Arad furniza energie la sediul G.A.C. și la grajd, cât și altor 22 de familii de colectivități. După un an de zile, alți 28 de localnici au introdus iluminatul electric în gospodărie, renunțând astfel la tradiționalele lămpi cu abajur și lămpașe, alimentate cu petrol raționalizat prin cartele.³⁶

Recoltele sub normativ și retribuiția insuficientă la normă pe zi–muncă, au dus la instituționalizarea furtului din avutul obștesc. Țăranii ascundeau, seara, când reveneau de la recoltat, cereale – boabe în coșuri, cizme și damigene. Adeseori ei aveau surpriza neplăcută să fie așteptați de către milițieni și membri din Consiliul de conducere la trecerea de peste calea ferată, sau la podul de peste Canalul – Matcă, unde li se confiscau cele câteva kilograme de cereale. S-a creat astfel o psihoză, între colectivități, care a declanșat în cele din urmă spiritul poetic și umoristic al creatorului anonim:

„Vai! săraci colectivității,
Iar i-așteaptă polițiștii,
Mai în toate serile,
Le golesc coșurile!”³⁷

Uneori furtul nu se făcea doar din necesitate, era un protest, o revoltă, față de cei care au luat totul și dădeau foarte puțin. Tinerii furau grâu și porumb-boabe din magaziile „colhozului” răspândite pe la particularii din sat, și-l vindeau unora (ex. Mârza, Lazăr, Sava Petru), la jumătate de preț sau la schimb cu vin și țuică. Era tragicomic că banii „făcuți” din vânzarea produselor de furțișag „erau băuți” seara, la birtul din sat; se întâmpla adeseori ca magazionerul G.A.C.-ului – Brașovan Adam –, „Adămeș” să participe la cinstea făcută cu generozitate de către „haiduci”, fără să știe de unde provin banii. Baci Adămeș era un om molcom și cinstit, care era ironizat adeseori de către consăteni că „fură” grâu în gumarii pe care uita să-i scuture la plecarea din magazie. Plăcerea de a haiduci bunul obștesc ținut ferm, sub cheie, s-a transferat așadar adeseori asupra lui Adămeș; el deținea și cheia de la pivnița colectivului care era, de asemenea, una dintre țintele predilecte ale tinerilor, care mai primeau câte un bonus de la conducere cu prilejul balurilor sau al meciurilor de fotbal. Cu acele prilejuri, pe bonurile de mână primite de la președinte, după cifrele 1, 2, 3 sau 4, ei mai puneau câte un zero și astfel litrii de țuică sau de vin se înzeceau.³⁸ Această metodă a durat în timp sub toți președinții, pentru că nu se exagera prea mult cu cifrele și nu se practica chiar de fiecare dată, pentru a nu trezi suspiciunile magazionerului.

Slabelle performanțe ale colectivelor, cât și nevoia stingentă de produse pentru piața internă au determinat autoritățile să alterneze măsurile punitive și restrictive cu anumite formule de compromis în relația dintre țăranul colectivizat și cel particular. Pentru a nu se produce „dezordine și sabotări”, s-a convenit că dintr-o familie mare de colectivști puteau merge la muncă la particulari câte doi membri pe zi. Se avea astfel în vedere faptul că, gospodarii particulari susțineau încă în bună parte piața cu produse agricole de primă necesitate. Această soluție s-a aplicat de la mijlocul anului 1954 și la Miniș, cu bune rezultate, ea a echilibrat oarecum balanța deficitară a bunurilor obținute prin munca prestată la G.A.C.. Trebuie subliniat însă că, în cazul familiilor mai mici, nu s-a renunțat la măsurile forte de mobilizare a membrilor colectivști la muncă. Într-o hotărâre a Sfatului raional Lipova, primită la G.A.C., se menționau expres măsurile ce trebuiau luate în cazul în care colectivistul muncea ilegal la particular: lucrătorului i se rețineau 5 zile de muncă, conform Statutului C.A.P., iar particularul plătea o amendă usturătoare de 500 de lei.³⁹

La 26 decembrie 1954, autoritățile comuniste au publicat H.C.M-ul prin care s-au desființat cartelele și rațiile, decretându-se astfel libera aprovizionare a populației de la sate și orașe. Actul legislativ a produs o oarecare speranță și relaxare a membrilor G.A.C. Miniș, care „își iau angajamentul de a munci pentru mărirea producției, pentru a avea produse cât

mai ieftine și pentru scăderea prețului acestora”.⁴⁰ Angajamentele n-au fost onorate, iar tovarășul Bulzan Gheorghe era revocat din funcția de președinte al G.A.C.-ului Miniș, el nedovedindu-se capabil timp de un an de zile, de a pune în practică hotărârile Consiliului de conducere cât și directivele venite de la organele superioare de partid și de stat. Pe lângă aceste acuze, el se făcea vinovat de faptul că era lipsit de tact în relațiile cu sătenii și cu autoritățile. La una din ședințele de la Lipova, la care fusese convocat, el a întârziat, intrând în plen pe umăr cu lanțurile noi, cumpărate pentru carele G.A.C.-ului, pe care le-a trântit zgomotos pe podea spre amuzamentul și ...teama participanților. În acele vremuri, lanțurile erau „la modă”, ele fiind folosite adeseori la oameni, nu numai la animale. Această farsă involuntară n-a fost singulară în scurtul mandat de un an al fostului președinte, care a fost înlocuit în adunarea generală din februarie 1955 cu fostul prim-președinte al G.A.C.-ului, Ciorogar Ion; el a obținut 50 de voturi în competiția cu contracandidații săi: Brașovan Adam – 44 de voturi și Sava Maria – 30 de voturi.⁴¹

Ciorogar Ion propunea, la reinstalarea sa ca președinte, creșterea planului de producție după un an agricol extrem de slab: pentru grâu avansează cifra medie de 1780 kg la hectar, pentru porumb 1900 iar pentru cartofi 18.500 kg la hectar. În aceeași ședință, se iau măsuri de școlarizare a personalului: Sava Constantin este trimis la „Școala de contabili”, iar Sava Alexandru la „Școala de brigadieri de câmp”. Era tot mai evident din viața practică faptul că nu se putea continua cu agricultura tradițională, făcută după ureche, cu oameni fără școală, iar acesta constituia doar un început.

Situația sectorului viticol al G.A.C.-ului era jalnică în primăvara anului 1955, după ce viile au fost lucrate superficial sau chiar abandonate, timp de trei ani. După îndelungi discuții pro și contra, Consiliul de conducere a hotărât ca viile să fie date în parte sătenilor, care erau specializați în aceste munci, pentru a se evita dezastrul total, prin regenerarea lor cât mai rapidă.

Conducerea colectivului a luat inițiativa organizării în luna martie 1955 a „întrecerii socialiste pe echipe”, la sugestia primită din partea conducerii de partid. Astfel au intrat în competiție directă echipele I cu IV, conduse de către Lovasz Lazăr și Moș Vasile, respectiv echipele II și III, conduse de către Bodea Dumitru și Curuț Ioan–„Bibiloii”. Întrecerile socialiste din interiorul colectivului n-au putut rezolva însă absenteismul de la muncă, astfel că, pe tot parcursul anului 1955, au avut loc excluderi de membri, după același tipic bine cunoscut al ședințelor de partid. La nivelul conducerii a existat un moment de criză prin intenția președintelui nou ales de a-și da demisia, ea a căzut din lipsă de cvorum al Consiliului de conducere, în acea zi de 9 aprilie 1955.⁴²

Gospodăria întâmpina în continuare probleme serioase în ceea ce privea spațiul de depozitare a produselor, cu deosebire a grâului și a porumbului care erau dispersate în magazinele și cotărcile particularilor, pentru care plătea o chirie în produse de 10% din cantitatea înmagazinată.

Instructorii de partid au început să devină o prezență cotidiană în viața satului, ei participau la luarea tuturor deciziilor, supravegheau și supervizau, umblau prin sat să convingă colectivii să meargă la muncă, căutau să-i convingă pe țăranii particulari să intre în G.A.C. La una din descinderile făcute în sat de către tovarășul Tudor, activist al Sfatului Popular Regional, care era însoțit de către Ciorogar Ioan, Sfetca Gheorghe – „Piștuleasă” – le închidea ușa în nas, refuzând participarea la muncile agricole de sezon din colectiv. La starea de stupefacție a instructorului regional, tovarășul președinte a dat următoarea replică: „Tovarășul Sfetca ar fi venit la muncă dacă s-ar fierbe mereu rachiu la colectiv!”.⁴³ Președintele moralizator, care poate că nu era el cel mai potrivit să facă această apreciere, a destins astfel atmosfera și imediat lucrurile au intrat în normal, ei continuându-și periplul prin sat, pe la alți colectiviști „certați cu munca”.

În toamna anului 1955, participarea țăranilor colectivști la strângerea recoltei și la însămânțările de toamnă era extrem de scăzută, realitate care a pus în alertă conducerea G.A.C.-ului și autoritățile. Consiliul de conducere a hotărât ca, tuturor celor în cauză, să li se ia dreptul de grădină, iar recolta de pe aceste suprafețe să fie luată de către gospodărie.

Dezinteresul colectivștilor față de statutul lor și față de locul de muncă se manifestă și prin slaba participare la forumul suprem de conducere și adunarea generală. Membrii G.A.C. absenți nemotivați de la aceste adunări erau sancționați cu reținerea unei zile de muncă.

Autoritățile comuniste exercitau presiuni serioase asupra membrilor salariați ai familiilor intrate în G.A.C., de a renunța la serviciu, care le asigura lor și familiilor o anumită independență economică. Pentru a evita această situație extrem de critică, cei mai mulți dintre salariații din Miniș plăteau frecvent oameni ca să participe, în locul lor, la muncile agricole din G.A.C.⁴⁴

Adunarea generală din 23 noiembrie 1955, aproba reîntrirea în G.A.C. a țăranului fruntaș Sava Petru „Conciu”, care a fost unul din cei patru capii de familie care s-au retras după ce s-a încheiat operațiunea de comasare a terenurilor, în 20. XII. 1952. Cel reprimit în colectiv avea sarcina expresă să convingă până la sfârșitul anului alte 4–5 familii să intre în G.A.C.⁴⁵ Se căuta în acest mod să se valorifice influența și încrederea de care se bucura Sava Petru printre săteni, astfel încât procesul de colectivizare să fie extins și consolidat în existența sa destul de fragilă la Miniș.

Experiența primului an de muncă în parte a viilor a dat rezultate bune, astfel că adunarea generală a colectivului din Miniș a hotărât să se dea viile în

parte persoanelor necolectivizate și să se renunțe la ideea dării lor în parte la G.A.C. Zăbrani. Sătenii necolectivizați care luau vii în parte contribuiau doar cu o jumătate din cotă, realizându-se astfel un compromis între ei și G.A.C., în condițiile lipsei acute a forței de muncă colectivizate.

Munca în vie era extrem de solicitantă, atât pentru bărbați cât și pentru femei, deoarece ea se executa exclusiv manual, pe durata întregii zile. Exista o problemă pentru familiile care aveau copii mici și nu aveau cu cine să-i lase supravegheați acasă, iar grădinița avea program doar până la amiază. Într-o situație similară se afla familia fostului președinte Bulzan Gheoghe, care, într-o adunare generală a solicitat ajutor dar și explicații de la reprezentantul raionului: „Ne-ați promis că ne faceți clește, dar nu ne-ați făcut! Dar ne-ați dat două porții de vie și acuma ține-te, George, șpriț!”⁴⁶ Reprezentantul raionului s-a dumirit foarte greu că tânărul colectivist solicita creșă pentru copii, și nicidecum vreun clește (foarfece) de vie sau de alt fel. De această dată George a lu` Hurdubaș și-a făcut o farsă propriei persoane, prin ignoranța de care a dat dovadă, spre amuzamentul tuturor celor prezenți și a celor care au aflat ulterior de nefericita încurcătură de termeni. Ideea personajului nostru a fost însă justă, în fond, o creșă era absolut necesară într-o localitate unde tinerii și adulții erau la muncă pe tot parcursul zilei și nu aveau posibilitatea să se ocupe de copiii de vârstă preșcolară.

Stocul de băuturi al G.A.C.-ului, găzduit de către pivnița casei Mesheny, era compus în anul 1956 din 230 litri de vin și 175 litri de țuică.⁴⁷ Cantitățile de băuturi stocate erau de-a dreptul ridicole, dar ele reflectau fidel capacitatea de producție a viilor pe rod ale G.A.C.-ului, în suprafață de 18,81 ha.

Munca în parte a viilor care nu fuseseră lucrate câțiva ani nu a dat rezultate, ele aveau un potențial scăzut și ca atare nu erau rentabile. Pentru menținerea lor în cultură, s-a hotărât la începutul anului 1957 ca ele să fie date combinat cu viile bune din deal sau din livezi. În același an, la sugestia secretarului Organizației de Bază a P.M.R. Miniș, Rotaru Florea, colectiviiștii au început să se orienteze tot mai mult spre cultivarea vițelor altoite, care aduceau profituri mult mai mari decât celelalte culturi existente.

În continuare, reprezentanții forurilor superioare nu erau mulțumiți de modul în care evoluează lucrurile la G.A.C. „Libertatea” Miniș. În cadrul unei adunări generale, inginerul Onețiu Anton, delegatul raionului, aprecia că „G.A.C.-ul nu a progresat”, că se dă pământ în parte, că nu se respectă statutul; de asemenea se incrimina faptul că prezența la ședințe a colectiviiștilor este slabă, ceea ce arată lipsă de interes și de implicare.

Conducerea G.A.C.-ului Miniș era girată în continuare de către președintele Ciorogar Ion, reales cu unanimitate de voturi la adunarea generală din 22 ianuarie 1958, el fiind lăudat de către președintele Comisiei

de revizie, Sfetcă Teodor, pentru modul în care se implică în muncă: „lucrează chiar în grajd, în locul grăjdarilor!”⁴⁸ Exemplul personal constituia un factor mobilizator dar nu era suficient, președintele trebuia să fie coordonatorul și administratorul colectivului, omul pe care oamenii să-l respecte și să-l sprijine. Comitetul lărgit de conducere nu se ridica la nivelul așteptărilor consătenilor, el era compus cu mici excepții din membri care nu erau gospodarii reprezentativi ai satului, unii dintre ei aparținând categoriei informatorilor și propagandiștilor P.M.R.. Din Comitetul lărgit făceau parte 11 persoane: Sava Maria, Sava Alexandru, Anton Vasile, Agapie Victor, Bulzan Gheorghe, Suciuc Elisabeta, Bodea Mitru, Ciorogar Zamfir, Popa Florea, Neamț Vasile și Sava Petru.⁴⁹

Participarea redusă la muncile agricole a colectivităților constituia în continuare o problemă majoră a G.A.C.-ului „Libertatea” din Miniș. La adunarea generală din 6 aprilie 1958, au fost excluși alți zece membri, care participau sporadic la întreținerea culturilor agricole.

O altă dramă a minișenilor a constituit-o pierderea dreptului de lemne din pădurea comunală și urbană, drept câștigat prin cumpărare și moștenit din generație în generație, încă din secolul al XIX-lea. Pentru a-și asigura lemnele pentru iarnă și chiar pentru consumul zilnic, localnicii trebuiau să se aprovizioneze din pădurea de la Cladova, ei trebuiau să se înscrie pe un tabel nominal aprobat de către autorități, 1 m³ de lemn de construcție costând 128 de lei.⁵⁰ S-a ajuns astfel încât pădurea comunală avea altă destinație, prețul lemnului aduse de la Cladova era mare în raport cu puterea de cumpărare a colectivităților, iar transportul lor acasă constituia, de asemenea, o problemă.

Procesul de colectivizare a agriculturii nu înregistra evoluția scontată de către autoritățile comuniste, colectivitățile nu constituiau un model demn de urmat de către țărani particulari. În anul 1958 s-au înființat Întovărășirile agricole, unități agricole rezultate în urma comasării terenurilor pentru G.A.C.-uri. În aceste forme de producție țărani își uneau pământurile aflate în vecinătate, fără a renunța la dreptul de proprietate, iar retribuția se făcea în funcție de producția obținută și aportul la patrimoniu. În principiu, retribuția era mult mai avantajoasă decât plata după normă la G.A.C., dar câștigul net al întovărășirilor era diminuat substanțial de politica statală de cote și impozite.

Statul comunist considera că întovărășirile agricole constituie o primă etapă spre intrarea în G.A.C. a particularilor, prin acomodarea oamenilor cu „munca în comun”. De altfel conducerea și structura organizatorică a acestor unități era similară cu aceea a unui colectiv. La Miniș coabitau în anul 1958 G.A.C.-ul „Libertatea” cu Întovărășirea „30 Decembrie”; denumirea întovărășirii era la fel de neinspirată și cinică precum aceea a colectivului, ea amintea un eveniment nefast, petrecut cu un deceniu în urmă în istoria

românilor: abdicarea regelui Mihai și instaurarea de facto a comunismului în România.

Țăranii necolectivizați din Miniș nu și-au dat seama de capcana întinsă de către autorități și s-au adunat în număr mare la întovărășire, în speranța evitării înscrierii în G.A.C.. Ca stare materială au predominat țăranii mijlocași și săraci, marea majoritate a țăranilor cu stare fiind forțați până atunci, prin diferite mijloace, să intre în colectiv ca exemple. Pământurile întovărășiei nu erau cele mai bune, pentru că prin comasările făcute de către comisia comunală, terenurile cu potențialul cel mai ridicat au trecut la G.A.C.⁵¹ La conducerea Întovărășirii „30 Decembrie” Miniș, se afla, în anul 1958, țăranul „fost colectivist” Mârza Lazăr, în calitate de președinte al Comitetului de conducere și Curuț Gheorghe, secretarul Comitetului de conducere.⁵²

Țăranii din Ghioroc aveau și ei o întovărășire care se numea „Gheorghe Doja”, un nume care reprezenta în concepția autorităților buna colaborare cu minoritatea maghiară, simbolul sacrificiului social și al internaționalismului proletar.

Sava Alexandru, membru al Comitetului de conducere al G.A.C.-ului, a fost surprins în vara anului 1958 de către paznicul de câmp în timp ce fura porumb din grădina lui Petrișor Petru. Ulterior s-a mai găsit porumb lipsă din grădinile din câmp ale colectiviștilor Topor Hermina și Orădan Sida.⁵³ Fapta i-a bulversat pe toți colectiviștii, ea venind de la unul dintre cei mai vehemenți critici ai oricărei nereguli ce se săvârșea în colectivă. Cu siguranță că în cazul acestui cetățean spiritul critic se împletea în mod armonios cu demagogia și fățarnicia dusă la cote foarte înalte, la care se adăuga și un cinism de neimaginat. Adunarea generală din data de 12 august 1958 a hotărât sancțiunea reținerii a zece zile de muncă, iar în caz de recidivă, infractorul să fie deferit organelor de cercetare penală. Pedepsa a fost una blândă, dar fapta în sine ne spune că furtul din avutul obștesc s-a instituționalizat, a devenit o obișnuință care va fi justificată prin dictonul care a ajuns la modă în comunism: „De acolo trăiești, de unde muncești!”.

Schimbările de terenuri în vederea comasării lor într-un trup comun a continuat și în anul 1959, obiectul schimbului fiind terenurile cu vii, îndeosebi cele de pe dealul Daiconi. Schimbul se făcea pe bază de tabel, semnat atât de către cei care cedau terenul cât și de către cei care primeau terenul în contul G.A.C.-ului. S-au făcut în acel an 17 schimburi de terenuri, suprafețele care făceau obiectul acestei operațiuni variind între 10 și 60 de ari de vie. A existat și o situație în care cel vizat de a ceda terenul, Tătar Adrian – „Boșcă”, a refuzat schimbul considerându-l inechitabil în raport cu ceea ce primea.⁵⁴

La începutul anului 1959, conducerea G.A.C.-ului a fost preluată de către țăranul fruntaș, Sava Petru, care l-a înlocuit în funcția de președinte pe Ciorogar Ion.

Conducerea colectivului a hotărât ca recoltarea cerealelor să se facă în vara aceluși an mecanizat, acolo unde se poate, și numai în mod excepțional să se intre la recoltat cu coasele. Prin recoltarea mecanizată s-au redus timpul de recoltare și pierderile datorate manipulării snopilor și a intemperiilor. Șeptelul G.A.C. cuprindea la acea dată 11 bovine, din care 7 vaci și 4 boi; numărul animalelor era ridicol de mic, motiv pentru care s-a hotărât ca ele să fie duse la păscut prin rotație, de câte un colectivist, care trebuia să se ocupe și de mulsul vacilor.

Din nefericire, exista încă multă dezbinare, invidie și chiar ură, între colectivștii care munceau zilnic și cei care munceau sporadic, între cei care au intrat în colectiv cu întreaga familie și cei la care bătrânii mai păstrau o bună parte din avere, între cei care aveau funcționari în familie și cei care nu aveau. Mai exista o categorie care se afla în vizorul „persoanelor vigilente” din G.A.C.: micii meseriași – croitori, frizeri, tâmplari, pantofari, dulgheri, etc., care își întregeau venitul primit de la colectiv pe zile–muncă cu mici lucrări pe care le mai executau în timpul liber. Același personaj, Sava Alexandru, prins cu mâța în sac pe câmp (n.n.–vezi porumbul), propunea măsuri aspre împotriva acestor mici întreprinzători care, în opinia sa, trebuiau înregimentați în ateliere de profil sub patronajul G.A.C.-ului. Ca exemplu în acest sens el o dă pe croitoreasa: Valea Emilia, mamă a trei copii, „care ar putea deschide un atelier de croitorie în cadrul G.A.C.-ului Miniș”.⁵⁵ Cu siguranță că veniturile realizate de această colectivistă nu erau mari, așa cum nu erau nici acelea ale celorlalți meseriași, dar demagogul nostru personaj era pe linia partidului: un om ușor de condus și controlat, nu trebuia să aibă venituri suplimentare, el trebuia să depindă de ceea ce-i oferea statul în mod controlat, prin „mărinimia lui”. Profilul acestui personaj sinistru din viața G.A.C. „Libertatea” din Miniș nu ar fi complet dacă nu am aminti și o altă propunere, făcută în adunarea generală din 20 ianuarie 1960: „să se cumpere 250 de găște care să fie îngrijite de către familiile bătrâne”.⁵⁶ Ideea punerii la muncă a unor persoane în vârstă care erau bolnave, care au muncit pentru colectiv și care și-au dat averea agonisită în familie, poate fi considerată o răutate, o crasă lipsă de respect, un atentat la ultimele zile din viața acestor oameni care așteptau ajutorul convenit după o viață zbuțuită.

Darea de seamă statistică ne arată că, la începutul anului 1960, numărul familiilor înscrise în G.A.C. se ridica la cifra de 127, din care 16 erau familii de maghiari din Ghioroc; numai în cursul anului 1959 s-au făcut 56 de noi înscrieri dintre care 5 gospodari mijlocii, 35 cu gospodărie mică și 16 gospodari fără pământ. Munca era organizată într-o brigadă, pe cinci

echipe cu un total de 187 de lucrători. Prin înscrierea de noi membri, suprafața agricolă a G.A.C.-ului a crescut la 248, 94 hectare din care 244, 56 hectare teren agricol și 4, 38 hectare alte terenuri.

S-a extins mecanizarea lucrărilor agricole de primăvară și de toamnă, prin contractarea unui nou partener – S.M.T. Neudorf, în locul S.M.T. Sântana.

Rezultatele obținute la culturile agricole în anul 1959 au fost în general sub planul de producție, excepție făcând pepiniera de vițe altoite. Pe cele 3 hectare de pepinieră de vițe altoite s-au obținut 162000 de butași calitatea I cu o valoare de piață de 281880 lei. Valoarea producției la grâu și porumb s-a ridicat la suma de 240195 de lei.⁵⁷ Din cele două exemple rezultă că producția de butași altoiți era o ocupație extrem de rentabilă, se plia pe specificul și tradiția viticultorilor-colectiviști din zonă, ea fiind o sursă de venit foarte bună, așa cum se anticipase cu câțiva ani înainte.

O altă sursă nesperată de venit, cu câțiva ani înainte, au fost viile altoite pe rod, cele 20,75 hectare ale G.A.C.-ului, pe care s-a obținut o producție totală de 46494 kg în valoare de 69741 de lei.⁵⁸ Din cifrele prezentate era evident că viile și-au refăcut potențialul diminuat drastic în primii ani ai colectivizării, prin lăsarea lor în paragină. Este posibil însă ca anul 1959 să fi fost un an viticol bun, dar care a fost ajutat și de munca de calitate a oamenilor, de interesul lor consecvent și permanent, așa cum spunea un vechi viticultor, Rusanda Mitru: „Dacă vrei să ai recoltă la vie, trebuie să-i spui în fiecare zi–Bună dimineața!”. Același țăran particular deosebit de cumpătat și de înțelept spunea despre recolta de struguri că este reală când „o avem pe deal, în podrum și în pojnari (buzunar)”.⁵⁹ Cu siguranță că recolta de struguri de pe viile colectivului a ajuns în buzunar, dar, din nefericire, doar parțial, într-o proporție extrem de mică în contul celor care meritau cu prisosință.

Inventarul animalelor cuprindea: 16 bovine (din care doi boi), 13 cabaline (iepe), 126 de oi și 40 de stupi. Se observă în continuare o slabă preocupare pentru creșterea vacilor de lapte, dar și existența a doar doi boi, fapt cu totul explicabil datorită mecanizării lucrărilor agricole. Creșterea oilor și a stupilor nu se regăsește benefic în plata în natură a colectiviștilor, care primeau 0,026 kg de miere și 0,044 kg de brânză la zi–muncă.

Valoarea unei zile de muncă se ridica la 30 de lei, ea era calculată în mod arbitrar la prețurile locale de achiziții; în această valoare intrau 10 lei în bani, 4,7 kg de cereale, 2 kg de struguri, 1 kg de prune și cantitățile infirme de miere și brânză amintite mai sus.⁶⁰

Personalul G.A.C. cuprindea în anul 1960 un număr de zece cadre: 1 președinte (360 z.m.), 1 contabil principal (286 z.m.), 1 ajutor contabil (208 z.m.), 1 ajutor contabil–casier (96 z.m.), 1 magazioner (208 z.m.), 1 femeie

de serviciu (130 z.m.), 1 brigadier (360 z.m.) și trei membri ai comisiei de revizie, fără normare.⁶¹ Din statul de funcțiuni se observă că doar primii șapte funcționari sunt normați, președintele și brigadierul primind fiecare câte 360 de zile de muncă, iar cei trei membri ai comisiei de revizie munceau onorific. De asemenea, trebuie observat că la începutul deceniului șapte G.A.C.-ul Miniș nu avea încă un specialist cu studii superioare.

Încheierea colectivizării a devenit o sarcină de partid care trebuia îndeplinită până în primăvara anului 1962. Secretarul de partid al Organizației P.M.R. Miniș – Rotaru Florea, sublinia într-o adunare generală din august 1961, că „datoria fiecărui colectivist este de a lămuri întovărășiții de a urma calea gospodăriei colective”. Până la sfârșitul anului s-au înregistrat 103 cereri de intrare în G.A.C. Miniș, din care doar 36 au fost ale localnicilor, restul fiind cereri din Ghioroc. Au fost respinse doar două cereri, cele ale lui Chiș Petru și Noroi Saveta, cărora li s-a cerut „să intre în colectiv și bătrânii lor cu suprafețele înscrise în registrul agricol”.⁶² Succesul înscrierilor întovărășiților în G.A.C. se datora și cotelor obligatorii, pe care oamenii nu le mai puteau suporta. Au fost destule cazuri în care cei intrați în colectiv erau angajați în întreprinderi de stat și doreau pur și simplu să scape de terenul arabil, dar nu doreau în niciun caz să presteze munci agricole în timpul liber.

În cele din urmă, au fost primiți la colectiv și cei doi respinși, cât și „dușmanul de clasă – Florinca Mihai – „Pipa”, cu întreaga suprafață de 7 hectare de teren.⁶³ Intrarea în G.A.C. a celor mai îndârjiți dușmani ai sistemului colectivist de muncă a facilitat în mod evident sarcina autorităților de încheiere a colectivizării la Miniș.

Organele de partid și de stat au trasat ca sarcină de viitor G.A.C.-ului „Libertatea” extinderea sectorului de creștere a animalelor. Situația animalelor deținute în acel moment de către gospodărie nu era de natură să încurajeze această inițiativă, ele erau prost întreținute, nu dispuneau de un spațiu corespunzător, nu exista o bază furajeră care să poată să susțină un asemenea demers. Și nu în ultimul rând, trebuie amintit că nu exista o tradiție a creșterii animalelor pe scară largă, la Miniș. Nu s-au avut în vedere toate aceste argumente de către cei din conducere și s-a dispus construirea, în viitorul apropiat, de grajduri la marginea satului. Adunarea generală a colectivștilor din 12 ianuarie 1962 a aprobat intrarea a încă 161 de întovărășiți din Miniș și din Ghioroc în G.A.C., moment cu care întovărășirile locale au încetat practic să existe, ca forme de producție colectivă ale țăranilor necolectivizați. Acest succes era previzibil în situația în care autoritățile uzau de toate mijloacele, legale și mai ales ilegale, pentru a încheia cooperativizarea agriculturii până-n primăvara anului 1962, în conformitate cu sarcina primită de la organele centrale ale P.M.R..

Îndeplinirea acestui obiectiv însemna un succes ideologic: victoria comunismului la sate, dar în același timp, sub aspect economic, statul pierdea foarte mult, întovărășirile fiind importante surse de produse agricole. Situația se prezenta la fel și la G.A.C. Miniș unde, într-o luare de cuvânt, brigadierul Budurițan Ștefan, afirma critic că „producțiile medii de la G.A.C. au fost mai mici decât cele de la Întovărășirea «Gheorghe Doja» din Ghioroc, fapt datorat slabei participări la muncă a colectivștilor, cât și proastei îngrijiri a animalelor”.⁶⁴

La 30 ianuarie 1962, s-a instalat la conducerea colectivului o conducere tânără, în funcția de președinte fiind ales Topor Traian, care era ajutat îndeaproape de către inginerul agronom Darie Constantin. Cu siguranță că s-a contat pe experiența și rezultatele obținute de către Topor Traian la Întovărășirea „30 Decembrie” din Miniș, el fiind un proaspăt membru colectivist, intrat în G.A.C. la 12 ianuarie 1962.

Este interesant de remarcat o schimbare de mentalitate a țăranilor, care nu au dat la început o importanță prea mare „Întregerilor socialiste” între colective și în interiorul lor. Treptat însă orgoliile oamenilor au fost zgândărite, ei nu au devenit mai harnici, dar nu voiau să fie citați printre codași și nici să apară ca exemple negative în caricaturile „Gazetei de perete”. Un exemplu edificator pe această idee îl avem de la Dragalina Gheorghe – „Joavina”, care, fiind unul din satirii satului, a fost citat la rândul lui ca și „codaș”, într-o adunare generală la colectiv.⁶⁵ El nu ar fi vrut să fie citat nici ca fruntaș, pentru că nu era nici onorant și nici rentabil să-ți lucrezi pământul dat statului impecabil și să primești o parte din roadele lui, vroia să fie lăsat în pace, să nu fie subiectul glumelor nesărate ale consătenilor. Este foarte sugestiv că traiul de la o zi la alta, în compromis cu fatalitatea, a început să devină un mod de viață acceptat de marea majoritate a minișenilor.

Noua conducere a venit cu o viziune nouă asupra planului de producție, introducând plantele tehnice în cultură: inul pentru ulei, muștar și sorg. Slabele rezultate dar și conservatorismul colectivștilor au dus în cele din urmă la renunțarea la aceste culturi care, în condiții de reușită, puteau aduce beneficii materiale substanțiale. Au fost introduse culturile intercalate, de fasole și dovleci și s-a pus un accent mai mare pe cultura cartofului și a plantelor furajere: lucernă, sfeclă, porumb și siloz.

În paralel cu dezvoltarea bazei furajere s-a început construcția grajdurilor, fiecare colectivist având de prestat câte cinci zile de muncă voluntară. Efectivul bovinelor a fost crescut la 163 de capete, al porcinelor la 76 și al ovinelor la 463. De asemenea, colectivul mai avea în vedere creșterea a 500 de găște și dispunea de 40 de colonii de albine. Pentru dezvoltarea G.A.C.-ului au fost contractate credite de la sucursala Băncii Naționale de la Lipova, în valoare de 183000 de lei⁶⁶; ele au fost folosite pentru procurarea

de materiale de construcții, de animale de producție și pentru dezvoltarea sectorului viticol. Până la sfârșitul anului 1962 s-au construit o magazie pentru cereale, un grajd pentru vite, o îngrășătorie de porci și un pătul pentru porumb.

Învățământul agrozootehnic de masă a fost demarat cu mare elan și speranță, dar în cele din urmă, participarea membrilor G.A.C. a fost foarte slabă în cadrul celor 3 brigăzi de producție existente. Inginerul Darie Constantin s-a străduit să programeze activitățile pe doi ani de studiu, a realizat lecții cu caracter practic-aplicativ, dar interesul țăranilor pentru științe agricole a rămas la aceleași cote minime.

Implicarea partidului în viața G.A.C.-ului era din ce în ce mai mare, creștea rolul conducător al acestuia, ședințele consiliului de conducere al colectivului se desfășurau doar în comun cu cele ale Biroului Organizației de Bază al P.M.R. Începând cu anul 1964 planurile de producție ale G.A.C. erau verificate în prealabil de către Comitetele raionale și regionale ale P.M.R.

Propaganda comunistă trâmbea peste tot împlinirile excepționale din G.A.C.-uri și-i îndemna călduros pe nehotărâți să vină alături de concetățenii lor. Caravanele cinematografice poposeau frecvent la Miniș, fiecare film artistic, de obicei rusesc, era precedat de un jurnal de 10–15 minute, care scotea în evidență „prosperitatea și perspectivele luminoase ale agriculturii socialiste în România”. Oamenii priveau tot mai dezinteresați aceste „producții la cerere”, care contraziceau realitățile cotidiene deosebit de dure și de demobilizatoare.

Încheierea oficială a colectivizării, în primăvara anului 1962, a fost marcată festiv de o sesiune extraordinară a Marii Adunări Naționale la care au participat delegați ai țăranilor din întreaga țară. Nu au lipsit nici delegații colectivști de la Miniș, dar faptul în sine a constituit o minciună propagandistică, deoarece, inclusiv la Miniș s-au mai făcut primiri în colectiv mult timp după acea dată. Nu există nicio îndoială că minciuna propagandistică ocupa un loc de cinste în noua ideologie, care prindea de la o zi la alta un contur tot mai tragic pentru nația română.

Se poate afirma că Gospodăria Agricolă Colectivă din Miniș, deținătoarea unui fond funciar de 730 de hectare, a cunoscut la începutul anilor '60 o anumită dezvoltare, dar nu o prosperitate, bazându-se în principal pe creditele de la bancă și pe o mai bună planificare și organizare a producției și mai puțin pe entuziasmul și hărnicia oamenilor. Colectivizarea socialistă a constituit și la Miniș, ca în întreaga țară, un Holocaust al țăranimii române, condamnată să moară lent de inimă rea și de trai prost, obligată prin forță să mimeze bucuria și entuziasmul față de realizările excepționale ale regimului comunist.

Note

1. Mihai, Manea, Bogdan Teodorescu, *Istoria românilor de la 1821 până la 1989*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1995, p.373;
2. Informator – Maria Brădean, n. 1936;
3. Informator – Mircea Sârb, n. 1948;
4. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniș, Dos.1/1952, f.19;
5. Ibidem;
6. Informator – Maria Ciorogar, n.1914;
7. Informator – Gheorghe Neamț, n. 1939;
8. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniș, Dos.2/1952, f.1;
9. Ibidem, f.2;
10. Ibidem;
11. Ibidem, f.3;
12. Ibidem, Dos.6/1952-60, f.112;
13. Ibidem, Dos.2/1952, f.3;
14. Ibidem, Dos.1/1952, f.7-13;
15. Ibidem, f.16;
16. Ibidem, f.19;
17. Ibidem;
18. Ibidem, Dos.2/1953-58, f.2;
19. Ibidem, f.4;
20. Informator – Maria Brădean, n.1936;
21. Informator – Mircea Sârb, n.1948;
22. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniș, Dos.2/1953-58, f.7;
23. Ibidem, f.14;
24. Informator – Viorel Sarvici, n.1951;
25. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniș, Dos.2/1953-58, f.36;
26. Ibidem, Dos.2/1953, f.10;
27. Ibidem, f.13;
28. Ibidem, Dos.6/1952-60, f.99-100;
29. Ibidem;
30. Ibidem, f.107;
31. Informator – Gheorghe Neamț, n.1939;
32. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniș, Dos.3/1953-55, f.22;
33. Ibidem, f.21;
34. Ibidem, f.29;
35. Ibidem, Dos.6/1952-60, f.87;
36. Ibidem, f.91;
37. Informator – Lucia Neamț, n.1963;
38. Informator – Gheorghe Neamț, n.1939;

39. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniș, Dos.4/1953-55, f.36;
40. Ibidem, f.41;
41. Ibidem, f.46;
42. Ibidem, f.53;
43. Ibidem, f.33;
44. Ibidem, Dos.3/1953, f.10;
45. Ibidem, f.58;
46. Informator – Gheorghe Neamț, n.1939;
47. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniș, Dos.8/1956-58, f.4;
48. Ibidem, f.10;
49. Ibidem, Dos.11/1958-60, f.6;
50. Ibidem;
51. Informator – Ioan Furde, n.1930;
52. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniș, Dos.1/1952, f.45;
53. Ibidem, Dos.11/1958-60, f.9;
54. Ibidem, Dos.1/1952, f.31;
55. Ibidem, Dos.11/1958-60, f.14;
56. Ibidem, f.15;
57. Ibidem, Dos.6/1952-60, f.4;
58. Ibidem;
59. Informator – Viorel Sarvici, n.1951;
60. A.N.S.J.A., Fond C.A.P. Miniș, Dos.6/1952-60, f.10;
61. Ibidem;
62. Ibidem, Dos.16/1961-62, f.36;
63. Ibidem;
64. Ibidem;
65. Ibidem, f.84;
66. Ibidem, f.95;

Capitolul III

Un poet al satului

L-am cunoscut mai bine la vârsta senectuții pe cel pe care toți minișenii îl cunoșteau sub numele de Nelu lu' Dricu. Un bărbat distins, grizonat, întotdeauna dispus la dialog despre sat și oamenii săi. Mai mereu cu o vorbă de duh pe buze, rostită în limbajul tradițional pe care-l iubea atât de mult; acesta era Brâncău Ioan, născut la 29 ianuarie 1930, într-o familie de buni gospodari ai satului Miniș: tatăl, Pătruț, era vințeler la Casa Goldschmidt, iar mama, Veta, era casnică. A primit alături de sora sa Anuța o bună educație în familie, care a fost continuată și dezvoltată la Școala primară din Miniș. La vârsta școlară mică, s-a distins între ceilalți elevi prin sensibilitate și dragostea pentru natură, pictură și poezie. Despre această etapă a vieții el consemna într-unul dintre manuscrisele sale: „Pasiunea pentru frumos a început la vârsta de 9- 10 ani, în primele clase primare, atunci când colegii mei au observat că scrisul meu este mai îngrijit, mai frumos, fapt care m-a ambiționat, străduindu-mă la rezultate tot mai bune, după care am început să desenez. Spre satisfacția mea și mirarea lor, desenele mele semănau destul de bine cu ce era în realitate”.

Brâncău Ioan

Poate că situarea casei părintești în apropierea pădurii a constituit un factor determinant în divinizarea acesteia, în dragostea nemărginită pe care i-a declarat-o și pe care a menținut-o pe tot parcursul vieții: „Pădurea a fost întotdeauna cea care m-a atras mai mult. Am o mare dragoste pentru natură, în general, iar în mod special, pentru pădure. Acolo întotdeauna m-am simțit bine. Unde poate fi mai frumos decât în pădure, la umbra unui stejar bătrân, cu prietenii, cu cei dornici de a respira un aer curat, să admire frumusețea copacilor, a poienilor cu iarbă deasă și flori de câmp sau să asculte cântecul păsărelelor? Acolo e cel mai potrivit loc pentru inspirație, de pictură și poezie. Așa s-a născut pasiunea mea pentru frumos, pentru pictură și poezie”. Această mărturie de credință și pasiune ne dezvăluie și alte laturi ale personalității domnului Nelu Brâncău: melancolie, candoare, devotament și consecvență pentru natură, pentru artă și pentru tot ceea ce este frumos.

Arta picturii și a acuarelei a legat-o tot de natură, așa după cum scria în confesiunile sale: „În tinerețe, deci în urmă cu 25-30 de ani, am realizat un număr de picturi nu prea mare, majoritatea le-am făcut cadou unor prieteni. Dacă ar fi să aleg dintre ele, aș alege tot un peisaj care se referă, bineînțeles, tot la pădure, acolo, după părerea mea, fiind natura cea mai desăvârșită, eu am intitulat-o – *În mijlocul pădurii*”.

Despre poezie nu face mărturii indirecte, ci scrie, pur și simplu, subiectele sale preferate fiind, așa cum era de așteptat, natura, oamenii, satul cu bucuriile și necazurile sale, cu viciile legate de băutură și duhan. A fost un autodidact deoarece nu a absolvit decât șapte clase primare și a frecventat un an Liceul economic, după care s-a retras din motive de sănătate. Cu toate acestea, a fost un bun funcționar și administrator la locul de muncă, I. A. S. Barațca, unde și-a desfășurat cea mai mare parte a vieții active, până la pensionare. Și-a dorit dintotdeauna să fie țaran, era mândru de originile sale, nu pierdea niciodată ocazia să introducă în limbajul curent arhaisme și regionalisme, unele numai de el știute.

A fost un tradiționalist convins, care credea în consumul moderat de vin și de țuică, avea o inimă deschisă, era deosebit de politicoș și de primitiv. A iubit nu numai natura ci și animalele, înveselindu-și ultimii ani ai vieții cu Azorel, cățelul său devotat pe care-l și evocă într-una dintre poeziile sale.

În ultimii ani de viață a fost suferind, a luptat cu boala beneficiind de o îngrijire atentă și responsabilă din partea fiului Dan, a nurorii Rodica și a nepoatei Laura, pe care a iubit-o foarte mult. S-a stins din viață la 2 august 2004, fiind condus pe ultimul drum de familie, de rude, de o mulțime de prieteni și de cunoștințe.

Citind poeziile sale fără a-i cunoaște biografia, s-ar putea crede că a fost un poet țaran, așa cum poate se dorea și el uneori, în realitate însă, eu l-aș numi un „poet al satului natal”- Domnul Brâncău Ioan.

Poezii

MOȘTENIRE

Într-o zî, tata mă ceamă:
„Hai, iubitu' fiu al meu,
Vino, Nelu, mai aproape,
Vino lângă patul meu!”
Cu o vorbă tare slabă,
Ge pucere vlăguit,
Cele ge pă urmă clipe
Iată, parcă s-or ivit.
„Uită ce-i, dragă băiețe:
Mie-mi este tare greu,
M-o sosât, băsama, ceasu'
Tu rămâni cu Dumnezeu.
Nelule, să fii atent
C-am să-ț las cu testament,
Am să-ți las, c-așa mi-i vrerea,
Țoc în poc, tătă averea.
Pântru iosagu' ce tî-l las
Să-mi puni on pic ge parastas.
Îți mai las, geșî n-am vrut,

Sî surzenia ce-am avut.
Că șî tu, la fel ca mine,
N-ai s-auzi gefel măi bine.
Orice-i face, orice-o fi,
Nici tu n-ai să poți dormi.
Galbini dacă ai să dai,
Tăt noți albe o să ai.
Parce-n viață, dar n-am vrut,
Tăt ge vrăjuri am avut.
Poace numa-n copârșău
Scap ge vrăjuri fātu' meu!
În sicriu să-mi pui să fie
Uieguța cu răcie.
Ar fi bine să-mi mai pună
Șî străicuța cei ge lână.
Cu ie meream, calci-mă vaca,
La ceia, la Micălaca.

SFĂTUIT ȘI ISPITIT

Cam pilit și cătrănit,
Tată noapcea n-am durmit,
În care timp io m-am gândit
Ca să nu mai iau în gură
Șceamătă de băutură.
Șciu că nu m-o fi ușor
Să mă las ge alcool;
Vorbesc și babele în sat
Că dracu' l-ar fi înfițat
Cu coada l-ar fi amestecat.
„Vezi, Ioane? Glumă nu-i,
Trăbă pusă pofta-n cui.
La mine, mâine, cine șcie?
Vin o fi? O fi răchie?”
Cu răcie și cu vin
Devini cu Iosovaș vecin!
La alcool și la duhan
Ce îngeamnă cel viclean,
Pân' la urmă, necuratu'

RĂPOSAȚI GE BĂUTURĂ ȘI... DUHAN

Pă fațada birtului,
Agățată, pusă-n cui,
O ramă gin lemn cioplită,
Pă margină aurită.
Dar în ramă ce era?
Plin ge diplome, măi frate,
La rând, frumos aranjate.
Necuratu' le-o semnat,
Post mortem le-o liberat,
Fiindcă titularii lor
Or dat ortu' popilor,
Morț' an după an,
Ge băutură și duhan.
Mulț' or murit în bătătură,

Îți face rost ge scânduri- patru,
Și ce pune între ele
Mort ge tăt, fără pucere
Și ce poartă cu alai
O cocie neagră cu cai.
P-o parce ge copârșău
Cu slove-i scris numele tău,
Iar gincolo-i scris neiertat,
Ani-n care ai fost tăt beat.
Popa și cu cantoru'
Pă două voci cântă prohodu'!
Dar tu cu capacul pus,
Nu pre ai cum să-l auz.
Încet, încet, paș cu paș,
Ce-apropie cătă Iosovaș.
În morminț' când ce-or băga,
Înapoi n-ai ce căuta,
N-ai cum veni năpoi
Gin pământ, la metări doi.

Campioni la băutură.
Iar alții care –or murit
Campioni la duhănit.
Dar ei n-or știut că mor
Celebri, în felul lor.
Plecat-or gârboviți ge space,
Cu fapte plini ge păcate.
Încă când erau tăț' vii,
Blestemaț' ge-a lor soții
Bătuțe rău și păfugace,
Ge mulce ori nevinovace.
Dar s-o prins blăstămul lor,
Că tribunalul morților
Urgent verdictu' și l-o dat
Cu ordonanță ge urgență
La fiecare inculpat:

Fiecare-n iad cu iel
Fără dreptu' ge apel!
Primu' care o murit
S-ar zice c-o fost Alit,
Tare pogan pă duhănit.
Că iel duhănea-ntr-un an,
Două cocii ge duhan.
Când l-o pus în copârșău
N-o- ncheput numa-on ciunău.
E, numa când o murit,
Era beat, pă nas belit.
S-or convins tăți când l-or dus,
Că două patimi l-or răpus.
După iel, după on an,
Hop și Pavel lu Hozan,
Că și el ar fi murit
Gin cauză ge duhănit.
Văsălie, pruncul lui,
Mort din cazua spirtului.
Și domnu' Vițișpan
Tăt gin cauză ge duhan.
Pă Todor alu' Șincădulă,
Din cauză ge băutură,
Șlogu' l-o jâmbat ge gură.
Dar suferea și ge măsele
Fest țânea băgău pă iele.
Și Isăilă, a lui leat,
Fras o căpătat de beat.
La Mitru i-o fost dat și lui
Să moară-n fundul birtului.
L-o găsit a lui aleasă
Mort ge beat, picat sub masă.
Dapu' șogoru' lu' văru'
La Lipova-n birt la Clăru,
Zi ge zi era tăt beat,
Tăt iosagu' l-o mâncat.
La scurtă vreme și Iosov Perdutu'

O dat și el la mort tributu'
George alu' Surdubaș
S-o prins cu unu' păramaș,
Că be un cărceag ge vin,
Numai iel să i-l dăie plin.
Așa ge tare s-o îmbătat,
Că stomacu' i s-o spart.
Dapu' alu' Bruicu...Șceau
Ave nărav să bea sfârlau.
Ultima zi când s-o-mbătat,
Cu coasa moarcea l-o luat
Și prohodu' i-or cântat.
Pă Gruia, pă Bădăluț,
L-or suit beat în căruț.
Acasă, când s-or oprit,
Una, două, o murit.
Frona, nevasta lui,
Povestea la lume-n sat
Ge Pășcăvel, fie iertat,
Că s-o aprins răcia-n iel
Nici lapcile nu l-o salvat.
Pă Ciuja cu doi jândari
Abia l-or dus la işpitari,
La doctori, pă mâna lor,
Burdușat ge alcohol.
Orice tratament i-o dat,
Iei nu-l pot recupera.
C-or fi găsit în laborator
Mai puțân sânge gecât alcohol.
Iel acasă s-o cerut,
Ca s-o ia ge la-nceput.
Dar pă drum, când o vinit,
Prin Mândruloc o și murit.
Foc i-ar fi ieșat din gură,
Fript ge dor ge beutură.
Dapu' baci George Troat
Iel tăie lemne păn' sat,

Sara, rendeș, era beat.
Pădru Sida Facului
Așa i-o fost data lui,
Părăuța când trecea,
Întăgiuna iel pica.
Ferezu' tăt să gescorda.
Maria și cu Marica
În calea lui veneau cu roaba.
Când îl vegeau în roabă pus,
Hai cu el pă pantă-n sus.
Cătă iele, un vecin:
„Îi greu, vi-i greu, că-i plin ge vin?”
Dar, odată, pă-nsărat,
Vinind cătă casă beat,
Cu limba cam îngroșată
O grăit cătă nevastă:
„Marico, tu crezi, nu crezi,
Io mi-s gata ge ablez”.
Tare mult n-o mai durat,
După ce l-o pus în pat,
Bietul Troat o sucombat.
Lângă el, în copârșău,
I-o pus și ferezu' său.
Tudora, vecina lui,
O scos cotuțu' gin poșnari,
C-avea în iel vreo doi crițari.
O socotit ie că nu-i rău
Să-i pună în copârșău,
Să aibe cu iel un ban,
Să-și cumpere din iad duhan.
Mîne zî l-or îngropat,
Iat poimâne l-or zăuitat!
În ordine, ca și vecin,
Rându-ar fi la Petain.
Pă Muma a lui soție
L-o scos gen pălăncărie.
Iar când l-o pus acasă-n pat,
Muma n-o mai răsufat.
N-o mai răsufat gefel,

Că s-o aprins răcia-n iel.
Și-n copârșău când l-or băgat,
Tăt a prună o mirostat.
Neamurile, la sărutare,
Să-l țuce când s-or aplecat,
Ge iuzu' lui ge băutură,
Tăce tun s-or îmbătat.
Popa o rămas ca mut,
Când familia i-o cerut
Ca slujba ge înmormântare
S-o facă popa-n căldare.
Și pă iel ca și pă Troat
Cu fanfara l-o îngropat,
E, numa' n-o meritat!
Văsălie a Ministerului,
Gin capătu' satului,
Mare băutor ge vin
Cu Vițișpan o fost vecin.
Dar Văsălie la băutură
Nu șcia, n-avea măsură.
Vin când iel prime în dar
Prive c-on oci cătă uiagă,
Cu altu' căș cătă pahar.
Când vorba era ge băut,
Post gefel iel n-o țanut
Așa trăgea iel la ciourgău
Fix ca porcu' la vălău.
Într-o zî, ge la pomană,
Cătă casă, mort ge beat,
Picioarele l-or lăsat.
Picat în șanț la Pășcăvel
Ortu' popii o dat și iel.
Pântru că n-o fost om rău,
Zâc „Să-l ierce Dumnezău!”
C-așa îi soarta unora,
Și au fost gestui,
S-ajungă-n fundul iadului.

ÎN VACANȚĂ

Am cetit noi prin ziare
Că O. N. T. –ul ne invită
Ori la munte, ori la mare,
Să petrecem o vacanță plăcută.
Vile faine și confort
Cu cele trebuincioase
Că ne-așteaptă peste tot
Mai fain ca la mama acasă.
Iar eu cu vărul meu
Ne vorbirăm într-o sară
Să punem bănuț câtă leu,
Să pornim în astă vară.
Că ne cam supără colita
Și maiu-i cam bulbucat,
Mațele, ferea și gastrita...
Doctoru' ne-o indicat
Ape din Călimănești
Sau cele din Căciulata,
Că leac mai bun nici nu găsești
Numai sapa și lopata.
Am început să pregătim
Cufărul să-l fătuim
Cu băutură și cu țoale
Și cu puțână mancare.
Cu trenu' pă clasa-'ntii,
În poșnari căceva mii.
Înăince ge plecare,
Amândoi ne-am bucurat,
Dar bucuria n-o fost mare,
Și nici mult ea n-o durat.
Când ge-acasă am pornit
Spre haltă, la noi în sat,
Cerule s-o întunecat,
La urmă s-o înverșunat,
O tunat ș-o fulgerat.
S-o pornit o vijelie
Păstă-ntreaga Podgorie.
Făcătură o fi fost

Că nouă ne-o mers tare prost.
La podu' Cladovii oprit,
Tramvaiul nu s-o mai urnit.
Numa' la douăsprăzăce, cel viclean
O dat drumu' la traivan.
Astfel am și stat pogan
În haltă la Cladova
Cu cufărul doldora.
În gară la Ragna
La microfon să anunța
Că personalu' vine-n gară
Cu Chimu și soția sa.
Am scos butfariu gin poșnari
Și-am cerut două bilece
La clasa ce-i cu domnii mari
Și cu scaune plusăce.
Când gin gară am plecat,
Dizelu' o flueirat
Becurile-au țiuat
Una-ntruna a pustiu,
Până-n gară la Sibiu.
Jos, în gară, alătura
Un alt tren ne aștepta.
Pă tablă, cu slove românești
Scris era: Sibiu-Călimănești
Pă peronu' floștărit,
În stânga și-n dreapta am ptivit
Chimu zice: „Stați aici!
C-o să caut ieu clasa-ntii!”
Dar el, bată-l norocu'
Căuta pă doamna cu clopu'
Doamna bine informată
I-o spus că întâia-i desființată.
La urmă noi ne-am suit
Într-un vagon mai puțulit.
Și așteptăm cu nerăbdare
Să-i dea semnalu' ge plecare.
Pă parcursul drumului
Nu ne-am pus noi pofta-n cui.
Am mâncat și am băut,

Astfel timpu' a trecut.
Și gândind numa' la bune
Am ajuns în stațiune.
Ne-am dat jos din autobuz
Mergând cu nasu' pe sus.
Și pe unde am umblat,
Miros ge pește congelat.
Ne-am gândit noi la mâncare,
Numai fripură și grătare,
Iar ca să nu ne vină greață,
Bere rece, ge la geață!
Așa ne-am închipuit,
Dar să vigeți ce-am pătit:
Când intrarăm în căfană
Cerei friptură sau tocană.
Chelneru', tare mirat,
Ne răspunsă răspicat:
„Avem mâncare numai de pește,
Cine dorește, cine pofcește.
Avem pește congelat,
Avem pește marinat
Sau ciorbă de crap uscat
Sau ge pește afumat.
Și mai ceva pentru gât
Papricaș ge somn trezit.”
La restaurant și la cantină,
Pește la prânz, pește la cină.
Pește tocat, pește murat,
Cu legume asortat.
Săptămână ge săptămână
Nu șciu cât o să mai țână.
Când ce apropii ge alimentară,
Miroase a pește ge afară.
Femeile, fiind în altă stare,
Pot să piardă, să-mi fie cu iertare,
După trei zile-implinit,

Amândoi ne-am becejât.
Cum să fi răcit noi oare,
Pă căldură, stând la soare?
La-nceputul lui august,
Să-i facă la dracu' pă gust!
Cu tusă sacă-n grumaz
I-am făcut la dracu' haz.
Și cu nasu' înfundat,
Răsuflarea s-o blocat,
Numa gripă o fi fost
Dintr-un virus tare prost.
Să mă țână ciuflecat,
Pă orizontală-n pat.
Ba ge sâlă, ba ge frică,
Ne dusărăm la pocică,
Cu gându' să ne vingecăm,
Prin leacuri să verificăm
Dacă n-o fost von blăstăm,
Făcându-l pă dracu' gem.
Să ne țâțoie-n stațiune,
Să nu ne fie haznă de lume.
Am postit și ne-am rugat
Să-ntoarcă Dumnezo' năpoie
Blastămu' pă care l-o dat.
Și am plecat acasă iară,
Cu fierea cât o bocală,
Plină duflă ge-amăreală
Și cu ficatu' cât cimpoiou'
Ne-am luat acasă roiu'.

DE ANUL NOU

Anul nou ce a venit
Să te faci fericit!
Anul nou ce a intrat
Fie binecuvântat
Cu belșug și bucurii,
Cu recoltă mare-n vii.

Podrumul să fie plin
Cu răchie și cu vin,
Dar să-l beie cel stăpân.
Grăgina să îți rogească,
Tăci celea ca să crească.
Pune căce-on rând ge vie
Și tătarcă, ca să fie,
Ca să faci tu mătura,
Iar cu coada, a ta muiere
Să ce măture pă șăle.

Lasă-ce și nu mai bea.
Orișicum în acest an,
Lasă-ce și ge duhan

Ce să-ți mai doresc eu țâie?
Răul meagă pă pustie!
Făină bună ge la moară,
Și ocolu' plin cu hoară.
Oua mulce în cuibară,
Zi ge zi căce-o coșară.
Podul plin pân' la refuz,
Cicsuit ge cucuruz.
În cocină, măi baci Ghiță,
Bazna, York și Mânguliță.
Dricala plină să fie
Cu bani numai ge o mie,
După serie, la-ntâmplare,
Mult să fie și-n poșnare!
Dar amu', ca—nvățatură,

Pune-ți măsură la gură,
Dar ge nu-ți prieșce așa,

C-am să-i spun la Mărioara
Să nu-ți dăie nici un ban
Mai ales pântru duhan.
Pune capăt bitângiei,
Pune capăt sărăciei,
Nu sudalmă și ocară,
Sfada las-o în stradă, afară,
Pă gură, un lacăt mare,
Când ce vei încumenta
Să ce cerț' cu soața ta.
Iar când meri l-al tău vecin,
Să nu mai vii beat ge vin,
Nici atîta ge răcie,
Las-o dracu' pă pustie
Și să fie cu iertare
Las' s-o beie cel în stare.
Cu răcia nici în gând,
Că ce culcă la pământ!
Și să n-o mai ai la masă,
Ca să iasă sfadă-n casă.
Și răcia și duhanu'
O făcut-o cel Vicleanu'.
Țăgarea, când vii la noi,
Ș-o aprinzi când meri 'năpoi.
În pădure, la excursie,
Când meri sângur și-ți-i frică
Ceamă-l ca să ce-nsoțească
Pă gazdă și pă Azorică
Iar acum, la încheiere,
Ca să prindem pă pucere,
Dacă nu mai colindăm,
Haida barem să-nchinăm
Un pahar ge Noul An,
După care vă urăm:
„Voi cu toții să trăiți
La mulți ani fericiți!”

DE SFÂNTU' ION

E iarnă, bate vântul,
E rece și e ceață.
Ce cald e vinul roșu,
Ce plin e de viață.
Iar eu, între pahare,
Ce bine-i între ele,
Cu soi vestit de Miniș,
Buchet de viorele.
Hai, bea, Ioane, bea,
Hai, bea, nu sta-n zadar,
Hai, bea, că se răsuflă,
De-l lași să stea-n pahar.
Că vinul ăsta-i minunat,
Eu îți urez s-ajungi ca el:

DE 1 MARTIE

La slujbă să meri călare
Pă un drâglu gros și mare,
Să nu măi fugi după motor,
Barem în zăua de mărtișor,
Că și așa vorbește satu'
Că fugi de parcă vine dracu'.
Alții cu mai multă minte
Îți prezic o faimă mare
Că poți s-o-ntreci și pă Melinte,
Când s-or mai face mondiale.
O medalie aurită
Nu străcă la minișeni,
Iar dacă crezi că nu merită,
Du-o atunci la șârieni.
Când vii 'napoi de la servici,
Roagă-te tot la icoane,
Ca să-ți scoată Domnu' -n cale
Tăt cămioane cu cătane,

Medaliat.

Iar atunci când viața-i gata
Și te pune-n cadru' negru
Cei cu sapa și lopata,
Să scrie atunci pe cruce
Ridicată de-al tău fiu:
„Aici zace tatăl meu,
Tata Ion, tata Ionel,
Suflet bun și gâtul fin,
Dacă treceți pe la el,
Nu-l treziți, că cere vin”.
Dar să știi, dragă Ioane,
Pământul s-ar fi dus de-a dura,
De-a berbeleacu', vorba ceia,
De n-ar fi fost pe lume vinul,
Duhanu', dracu' și femeia.

Să nu șcie soacră-ta
Că tu ai vinit ori ba.
Dar la Miniș când ajungi
Să nu faci să nu ce bagi
Prima dată pă la noi,
Să-ți vezi sora, Doamne ferește!,
Ca să n-o fi pus năpasta,
Să fi-nghițât un os ge peșce.
Și cum ai găsat-o sănătoasă
Și la suflet, și la oasă,
Puteți să vorbiți întruna
Ge vara, până pică bruma.
Ge alceva vouă nu vă pasă,
Nici dacă-s vâlvătai la casă.
Să știți ce să petrece-n sat,
Și ciar ce să-ntâmplă-n pat.
Că soacră- ta s-o îndura,
Să-ți facă personal cina.
Iar acum îți doresc eu țâie,
Tumna ce-mi dorești tu mie!

Capitolul IV

Expresii, proverbe, zicători – Glosar

Acest ultim capitol are menirea de a întregi conținutul lucrării, el vine cu o serie de explicații despre modul de a gândi și de a relaționa al oamenilor din spațiul geografic al localității Miniș și sugerează totodată interferența lor lingvistică cu zonele adiacente circumscrise ariei etno-folclorice a Podgoriei Aradului. Mesajul transmis prin cuvântul vorbit sau scris diferă prin formă, conținut și nuanțe de la o localitate la alta, cu toate că, la prima vedere, s-ar părea că există similitudini pe arii de habitat relativ extinse. La nivelul satului Miniș, am încercat identificarea a cât mai multe expresii, proverbe sau zicători, pe care le-am redat în forma lor naturală, cu arhaisme și regionalisme, uneori chiar într-o transcriere fonetică. Explicațiile care s-au dat țin de specificul locului, de mentalul colectiv și de anumite conotații și sensuri abordabile, la prima vedere, doar pentru un trăitor în acest spațiu, pentru un nativ.

Arhaismele și regionalismele pe care le regăsim pe tot parcursul cărții, colorează narațiunea și dau autenticitate graiului local, ele sunt depozitarele a multă fantezie, ironie, spirit critic, eufemistic și au adeseori o tentă depreciativă. Sensul acestora poate fi decriptat în glosar pentru a înțetege ce spun ele în context, deoarece dezvoltarea societății și a limbii le-a scos din uz.

Regionalismele și arhaismele circulă astăzi tot mai rar, aproape în exclusivitate în limbajul curent din lumea rurală, din anumite zone care s-au dovedit a fi mai conservatoare. Minișul a reprezentat multă vreme o zonă de acest fel, astfel că se poate afirma cu responsabilitate că în acest spațiu au circulat „minișismele”, acele construcții verbale și literare de care își mai amintesc astăzi doar puținii oameni în vârstă ai satului. Aceste perle ale limbajului popular aveau o incidență mai mare în terminologia și acțiunile legate de viticultură, relații de familie, vestimentație, unelte casnice și agricole etc. Este interesant și remarcabil de urmărit modalitatea diversă prin care se făcea verbalizarea, animarea faptelor și acțiunilor umane; o bună parte din verbele folosite în limbajul comun și în expresii s-au pierdut la Miniș, fapt care contribuie în timp la sărăcirea limbii literare.

În glosar sunt prezente și cuvinte de împrumut din limbile maghiară, germană, slavă și turcă, care au pătruns și s-a încetățenit în limbajul vorbit și apoi scris, în diferite etape ale evoluției localității.

Expresiile, proverbele și zicătorile și mai ales glosarul își propun să extindă și să conserve o parte autentică a cuvintelor folosite la Miniș și în podgoria Aradului, ca parte integrantă a patrimoniului lingvistic național. Există, cu siguranță, anumite expresii sau cuvinte, pe care cu mici modificări fonetice, le putem regăsi prin extensie și în alte regiuni din țară, situație care demonstrează, o dată în plus, puterea și adaptabilitatea graiului românesc.

Construcțiile literare și cuvintele uzuale ale ultimei sute de ani, la Miniș, subliniază în mod indubitabil înțelepciunea populară și mentalul colectiv specific unei comunități încheiate și cu multe particularități.

EXPRESII, PROVERBE, ZICĂTORI

A

A arunca poance= (fig) a trimite săgeți, a insinua

A avea clenci= a fi irascibil, a căuta ceartă

A avea mânătură= (fig) a fi mereu pe plecare; a avea creștere bună (n.n. lăstari)

A fi căcălău= (fig) a fi din belșug

A fi cufurit= (fig) a fi temător, speriat

A fi la rând= (fig) a avea probleme

A fi pestrecut= a-și pierde controlul, a fi întrecut

A fi pogan pă...= a fi mobilizat pe..., a fi determinat

A fi stricat ge cap= a fi nebun, a o lua razna

A fi trăsărit= (fig) dezaxat, sărit de pe fix

„Ai gesprins?”= „Ai terminat?” (n.n. fig. caii)

„Ai izbângit?”= „Ai rezolvat?”

„Ai împăcat?”= „Ai terminat?”

„Ai împlinit?”= „Ai terminat?”

A întoarce cu raita în sus= (fig) a răsturna

A-i picura mucu'= (fig) a supăra cu prezența inoportună și permanentă

„Ai sfeclit-o!”= (fig) „Ai greșit-o”

A lega lingurile ge grumaz= (fig) a lăsa fără mâncare pe cei care întârzie la masă

A leopăi= a plescăi

„Am spânzurat cina!”= (fig) „Nu am cinat”

„Am dat cu piatră acră”= a da cu creion pentru oprirea sângerării după barberit
Are oase în burtă= (fig) se apleacă greu
Are păr în poc= are perciuni
Are viermi în cur= (fig) nu are stare, se mișcă mereu
A scăpa calul= (fig) a întrece măsura, a slăbi frâiele
A se acăța ge...= (fig) a căuta cearta
A se cânta= (fig) a se văita, a se plânge
A se trage ge brăcinari= (fig) a fi obraznic, a-și permite
A se uita coardeș= (fig) a privi pieziș
A sta glugă= (fig) a sta abătut, izolat
„Așa îi ca plumbu”= (fig) expresie folosită la cântărirea cu mâna a greutateii unei păsări sau a unui animal; „Este greu”
A se trage în chip= a se fotografia
A umbla cu șelania= a înșela
A umple capul= (fig) a bea peste măsură
Azi îi trai și mâne-i frai= (fig) azi consum totulși mâine vom vedea, filisofia necumpătatului

B

Bagă-n el ca-n pârlău= (fig) mănâncă fără măsură
„Bată-l cucu”= (fig) apostrofare de alint, „Laudă lenei”
Bâta cu șorof= generic pentru locuitorii Păulișului
Bea apă ge pă mât mort= (fig) a fi lipsit de simțuri, a fi orbit de
Bea apă gin clopoțel= (fig) a fi sonat
„Becejașce pământu’!”= strică structura solului săpându-l umed
„Beteșug să te întoarcă!”= blestem- „Să te întoarcă paralizia!”

C

Ca boii în trifoi= (fig) a pierde măsura la mâncare, lăcomie
„Cald nemțasc”= rece (germ. – kalt)
Ca roua la amiază= (fig) trecut de vreme, bătrân
„Care cum o mânca, nevoie l-o călca!”= zicală specifică la consumul de hrean și ardei iute
Casa satului= Primăria (fr. Maison de Ville)
„Cărbune ou”= (fig) cocs
„Ce-am găjbit!”= (fig) „Te-am prins”

„Ce-am zăpsât!”= (fig) „Te-am surprins”

„Ce cistomesc!”= (fig) „Te spintec” (gr.)

„Ce ieși cu toporu’ ge brâu?”= (fig) „De ce ești pus pe ceartă?”

„Ce sococești gin căce pături îi plăcinta?”= (fig) zicala zgârcitului „De ce ești zgârcit?”

„Cine gesparce răcia ge sarme,

Să-i gespartă Dumnezo carnea ge oase!”= zicală la masă de nuntă, țuica și sarmalele sunt de nedespărțit

Cine poate oase roade, cine nu, răbdări prăjite= factorul de decizie are și avantaje

„Cine ce-o prins la cuibar”= expresie folosită pentru cei tunși neuniform, în trepte; semn distinctiv pentru hoții de găini în vechime.

Cât bace vântu’, atâta țâne ploaia= experiență populară meteo; vântul anunță și stabilește durata ploii

Cât o câștigat la pod, dă la vamă= nu există câștig fără pierdere. câștigul ușor se duce imediat

„Colop porți, minte ai!”= (fig) pălăria o poartă doar oamenii maturi, cu experiență (minte)

Colop ge buce= pălărie din paie de cereale

Crompi cu nădragi= (fig) cartofi fierți în coajă

„Cu ce cană dai, cu aia primești”= cum te comporti în viața pământească, așa te răsplătește Dumnezeu după moarte- maxima creștinului

Cu clisa-n straiță și cu cuțatu’ uns= maxima eficientului, dar și a speculantului; (fig) cu toți și... cu toate

„Cu curu’ în două luntrii”= (fig) a fi duplicitar

Cu rânza la gură= (fig) irascibil, supărăcios

Cureci ge vie= mâncare din frunză de vie cu carne tocată, slănină sau șuncă și orez

D

Dă cu tifla peste nas= (fig) a potoli nesimțitul, „a-i lua din nasul prea lung”

„Dă pă mine ca pă sac, că mai mare drac mă fac!”= dictonul copilului îndărătnic: „Nu mă cumițesc, chiar dacă dai ca într-un sac!”

De-a ficea= gratuit

De la țigani lapte acru= zicală- Nu căuta ceva acolo unde nu este

Din piele de vacă, o teacă= zicală cu referire la risipă- Din mult, ai făcut puțin

„Drac’ să-l belească!”= blestem- „Să-l jupoaie dracul!”

Dricul verii; dricul iernii= mijlocul, miezul verii- iernii

„Duhănești ca un pintăr”= Fumezi precum un fierar. La fierărie pe lângă fumul de țigară se adaugă și cel făcut de forjă
Dumnezeu nici nu întârzie, nici nu zăbovește= Dumnezeu găsește întotdeauna momentul potrivit. Acțiunea și creația divină este perfectă.

E

„Ești gintr-o zî cu crăstăvecele”= (fig) „Ești fără experiență”; „Ești tânăr, naiv”

„Ești moderlantă!”= „Ești modernă!”

„Ești o jabră!”= „Ești o javră!”

„Ești un drac și jumătate!”= „Ești întrecut în rele!”

F

Floaștăr cupcioacioa= hoinar pe străzile asfaltate ale orașului
Fală goală, straiță ușoară= zicală- laudă fără temeii

G

Ge sâlă, ca ge voie bună= proverb- la nevoie, bine și așa
Ganți, ghebir= nou, nouț

H

„Hai să merem!”= îndemn la acțiune

„Hulhoaiie, mîncă paie și gunoaie și ne lasă puii nouă!”= strigătură folosită pentru alungarea uliului de la păsări

I

Ia la ciorgău= (fig) a da pe gât băuturi alcoolice

Ia la potracăr= a băga în stomac alcool

„Ia-mă în țoacă- pereți!”= Solicitare făcută de către copiii mici adulților. „Ia-mă după cap!”

„Iești a punere ge cap!”= „Ești o povară pentru mine!”

„Iești prost traz, da beat!”= „Beția sporește prostia!”

„I-o dat piparcă!”= (fig) „L-a muștruluit!”

„Io nu curăț la nime ou’!”= (fig) „Nu fac concesii nimănui!”; „Nu sunt răbdător!”

I-o troznit grumajii= (fig) a fost hălos

Izmene pe călător= (fig) a încărca cu corvezi pe cineva- călătorul umblă mai greu cu izmene

Î

Îi bun ge carne= (fig) se vindecă repede

Îi ca paharu’= (fig) este curat de lucește; se referă și la grădina fără buruieni

Îi dubită pielea pe el= are pielea groasă; este obișnuit cu relele

Îi geodată cu lumea= (fig) este vechi

Îi pistriț la mațe= (fig) nu este curat la caracter

Îi place ca la câne lanțu’= are repulsie de ceva, acceptă de silă un lucru

Îi proastă ge moare= proverbial de proastă, nu are nici instinctul de conservare

Îi țâne hangu’= (fig) îi cântă în strună, ține cu el

Îi virgoanț= este în formă fizică, este bărbătos

Împușcă leul= (fig) a fi în criză de bani

Își face coada colac și să duce= umblă hoinar și fără rost precum un câine, fără responsabilități

L

„L-am înțârcat!”= (fig) „L-am lipsit de...!”

„L-am popândit!”= (fig) „L-am lichidat!”

„L-am puțulit!”= (fig) „L-am curățat!”; „I-am bătut obrazul!”

„La vie trăbă în fiecare zî să meri și să-i spuni- Bună gimineța!”= zicala viticultorului evidențiază relația specială om- vie la Miniș

Leneșul mai mult aleargă, harnicul mai mult câștigă= proverb – lenea îți aduce ponoase, harnicia te scutește de umblatul fără rost și îți aduce foloase

Leul orbețului= (fig) ultimul bănuț

Linge pe piaptăn= (fig) sărac lipit pământului

M

„M-am țâpat până la”= (fig) „Am dat o fugă până la”

Mare, grasă și frumoasă= idealul feminin la sat, semn de sănătate la sat

„Mă bace în space!”= (fig) „Sunt îngrijorat!”, „Am emoții!”

„Mă șlogui!”= (fig) „Mă agit punându-mi în pericol sănătatea!”

Meșter bun și nu gemult, lucră înciet și rău ge tăt= zicală- „Lauda”
meșterului nepriceput

Mic, prost, cu bube-n cap, mîncă mult și toți îl bat= zicală- ghicitoare=
prâslea

„Mi-o vinit jâg”= „Am avut reflux esofagian!”

„Mi s-o țâpat în picior!”= (fig) junghi, crampă musculară

„Mîncă coajă ge pită, că îț’ creșce păru!”= zicală- îndemn- remediu natural
pentru sporirea bogăției podoabei capilare la copii

„Mîncăți, ori beți!”= zicală calambur- „ori una ori alta”

„M-o dus hârgia!”= „M-a dus scandalul!”

„M-or băntăluit hoții!”= „M-au călcat hoții!”

N

„N-am chedve!”= „N-am chef!”

„N-am haznă!”= „N-am tihnă!”, „N-am liniște!”

„N-am niciun sfânt ou!”= lipsă totală de alimente, oul fiind cea mai mică
unitate de măsură în alimentație

„Nu-i ge ghilt!”= „Nu-i de-acord!”

Nu ieste urcuș fără coborâș= Nu există glorie fără decădere. Există un
echilibru în viață- bucuriile și necazurile alternează

Nu-i ipine= Nu-i întreg mental

„Nu-i istina!”= „Nu este adevărat!” (slav.)

„Nu-i puțin să nu să ajungă și mult să nu să termine!”= provrb al cumpătării-

„Din puțin mult, din mult puțin!”

„Nu mai mânci părăgălit!”= (fig) pedeapsa soției pentru bărbat- „Nu mai
mănânci mâncare cu rântaș!”

„N-o prinde vrecea!”= „Nu are stare!”, „Nu are liniște!”

„Nu șciu, n-am văzut!”= motto pentru neasumarea de responsabilitate și
neimplicare; negarea totală a a realității

O

„Oare nu-i slobod?”= „Oare nu-i voie?” (magh.)

O băgat-o pă crac= (fig) a fi la strâmtoare

O băgat-o pă mânecă= (fig) a gafa

Ocoșag ge pui beceag= disimulare cu ostentație a realității evidente pentru oricine

O întoarce ca porcu' ludaia= (fig) vorbește pe ocolite până ajunge la subiect; după multe încercări porcul reușește să ia dovleacul în gură și să-l spargă

O murit un om= a murit un bărbat; doar bărbatul era desemnat la Miniș cu termenul de om în cazul unui deces, clopotul fiind tras în alt mod decât la moartea unei femei

O pus sămânță de pustușag= (fig) a lăsat terenul nelucrat, pârlog, neînsămânțat; ironie

O puțulit-o= (fig) a spălat-o, a criticat-o (germ.)

O spălat-o= (fig) a obrăzat-o

O răit tare mult= (fig) cădere fizică evidentă, a îmbătrânit

O vinit bătând pă bătă= (fig) S-a întors fără să rezolve problema

O vinit ge-a bucibău'= a venit de-a berbeleacu

P

„Parcă ai mâncat bot ge porc!”= (fig) „Răstorni totul cu ... râtul!”; „Ești neîndemânatic!”

„Parcă ieși Bebea!”= „Parcă ești Muma Pădurii!”

„Parcă i-o giurat dracu în cap!”= constatare de slabă creștere la animale și păsări

„Parcă-l trage dracu' ge mațu' gros!”= zicală- răspuns la un vaiet ascuțit de durere

„Pă ge lături, că-i mai larg!”= zicală satirică în jocul de popice- „Pe margine, pe lângă popice!”

Pă inimă goală= (fig) pe nemâncate, pe stomacul gol

„Pântru Dumnezo'!”= expresie de indignare folosită adeseori în limbajul cotidian- „În numele Domnului!”

„Pfui, să nu-l pocesc!”= expresie folosită de către femei contra deochiului la vederea copiilor mici. În timp ce se spunea, se obișnuia să se și scuipe spre copil

„Ploaie cu soare, se mărită strigoaiele!”= zicală- folosită în timpul ploilor cu soare, fenomen frecvent după ploile de vară

Puiul târgului= cadou iluzoriu promis copiilor de către părinții plecați la târg
Punere ge cap= situație conflictuală pe care ți-o crezi în mod voluntar,
povară pe capul tău

R

Râs cu plâns, baligă ge mânz= zicală pentru cei care trec rapid de la o stare
sufletească la alta

S

„Să ce duci la capre, că la oi ai fost!”= zicală pentru cei incapabili de progres
în meserie „Să rămâi în domeniu, că nu ești capabil să-ți depășești condiția!”

„Să-l rupi în genunț!”= (fig) „Să-l frângi de crud!”

„Să nu ce împingă amarul!”= „Să nu acționezi cu rea intenție!”

„Să nu ce împingă hârgea!”= „Să nu acționezi la furie!”

S-o băgat getori= S-a îndatorat

Socoace gin căce pături îi făcută plăcinta= (fig) zicala zgârcitului- „Ia în
calcul toate amănuntele”

S-o gedat= S-a acomodat, s-a deprins

S-o izbit pă= (fig) se aseamăna izbitor cu cineva

S-o nărăvit= (fig) a întrecut măsura

S-or bătut tandării= motivație pentru necumpărarea cadoului promis copiilor-
puiul târgului- „S-au luat la harță negustorii”

Stă ca și cânele pă ludăi= (fig) stă incomod, chinuit

Stă ge lemn- Tănase= (fig) Stă țeapăn, imobil precum lemnul, fără reacție

Stă haptag= (fig) gata de acțiune, pregătit să intervină

Sucit ca mațu' gros= zicală pentru cusurgiu- „Nu-i intri în voie”

Sucit ca și cucuruzu'= (fig) „Sucit ca și porumbul la secetă!”

Ș

Ș-o mâncat omenia în cureci= (fig) Și=a pierdut omenia foarte ușor, fără
greață, în varză

T

Tai- mălai= joc specific zonei, practicat de către copii în Postul Paștelui
Tăt acolo îi picură mucu'= (fig) individul incomod- „Este nelipsit dintr-o locație”

„Tăt mă ștrofoc!”= „Mă precipit!” „Îmi pierd cumpătul!”

Tânăr ca roua la amiază= (fig) trecut de vârsta tinereții

„Tolvai Doamne!”= exclamație specifică atunci când ești călcat de hoți-
„Doamne, hoții!” (magh.)

„Tunsul, flegusul, câinii după dândul!”= zicală pentru ciumatul satului, pe care-l latră până ți câinii

T

Țădulă albă= (fig) impotentul, „porumbelul păcii”

„Țâne capra ge coarne, și zâce că-i șută!”= neagă un adevăr care este evident

„Țâne mucie!”= „Ține degetul pe nod!”

„Țucu-ce și rupe-ce!”= zicală pentru dragoste necondiționată- „Te pup și te îmbrățișez strâns!”

„Țucu-i gura, uscu-i fundul!”= zicala băutorului către paharul plin

U

Umblă ca și Coțoaie= umblă fără rost; Coțoaie- timpul iteromanei la Miniș

Umblă cu capu' gol= (fig) umblă cu capul descoperit

Umblă coleda= umblă aiurea, colindă fără rost

Umblă cu „mâțul”= (fig) are acțiuni amoroase

Umblă ca și câinele după mortăciune= (fig) are un apetit deosebit pentru...

Unge nu puce, nici nu miroasă= zicală cu referire la asigurarea hranei; fără sacrificii nu obții alimente de calitate în propria gospodărie

Unsoare ge țâmpor= untură de porc amestecată cu sulf pulbere, folosită în tratarea pediculozei (păduchilor)

V

„Vai Do!”= „Vai, Doamne!”

„Vai Do mine!”= zicală de disperare- „Vai de mine, Doamne!”

Glosar

Dicționar

Pe parcursul glosarului au fost separate verbele și plasate înaintea celorlalte părți de vorbire.

A

- a abricțali (vb. IV) = a lustrui, a netezi, (fig.) a prelucra;
- a ajuma (vb. I) = a veghea cu ochii închiși;
- a asmuți (vb. IV) = a incita, a îndemna la conflict;
- a asuda (vb. I) = a transpira;
- a se amărăca (vb. I) = a se forța cu ceva;
- abitir (adv.) = mult, intens; poate fi și adjectiv (depinde de context);
- ablez (s.n.) = moarte, sfârșit; „a da ablezul”;
- acle (adv.) = (apropiere) aici;
- aclo (adv.) = (depărtare) acolo;
- aconi (s.m.) = ac mare;
- acritură (s.f.) = murătură;
- acuț (s.n.) = ac;
- afumat (adj.) = (fig.) cherchelit; sub influența băuturilor alcoolice;
- afumătoare (s.f.) = loc pentru afumat carnea;
- ai (s.m.) = usturoi (din fr. „ail” - usturoi – etimologie latină);
- aiată (s.f.) = supă de usturoi;
- albuț (s.m.) = soi de struguri;
- alitău (s.n.) = paletă din metal cu coadă din lemn, folosită pentru introducerea pâinii în cuptor;
- americană (adj.) = viță de vie folosită ca portaltui, vie americană; folosit singular → s.f.;
- amnar (s.n.) = dispozitiv metalic pentru aprins iasca;
- amnălit (adj.) = amețit de alcool;
- ancuzât (adj.) = îndrăgostit, îndrăgostit;
- apă acră (s.f. + adj.) = apă minerală;
- arie (s.f.) = loc pentru treierat grâul;
- arșău (s.n.) = hârleț, valetul la jocul de cărți;
- asudat (adj.) = transpirat;
- așăzat (adj.) = liniștit;
- așloc (s.n.) = sulf baton folosit la igienizarea butoaielor;

B

- a (se) bățali (vb. IV) = a se hârjoni;
- a (se) bui (vb. IV) = a coborî;
- a (se) buntuzî (vb. IV) = a (se) tulbura;
- a băntăli (vb. IV) = a fura, a provoca dezordine; a împrăștia;
- a băntălui (vb. IV) = a devasta, a prăda;
- a băuna (vb. I) = a urla (câini); a se văita;
- a beli (vb. IV) = a jupui;
- a bibili (vb. IV.) = a cizela, a finisa;
- a biciuli (vb. IV) = a ocroti, a îngriji;
- a birjăli (vb. IV) = a conduce neglijent un vehicul;
- a bităngi (vb. IV.) = a hoinări;
- a bleotori (vb. IV) = a tulbura, a amesteca violent;
- a boităși (vb. IV.) = a tasa vița la plantat;
- a bolânzî (vb. IV) = 1. a-și pierde mințile, a înnebuni; 2. a fraieri, a înșela, a prosti;
- a bolhori (vb. IV.) = a umbla fără rost noaptea; a fi dezorientat noaptea;
- a bolmoji (vb. IV) = a acoperi faptele; a încerca, a amesteca, a ascunde, a tăinui;
- a boscorodi (vb. IV) = a vorbi neinteligibil, a „mormăi, a vocifera;
- a boțî (vb. IV) = a șifona;
- a brancota (vb. I.) = a da greș, a falimenta;
- a brușci (vb. IV) = a sfărâma, a zdrobi;
- a bucica (vb. I) = a nimeri, a da peste a găsi o oportunitate;
- a buduli (vb. IV) = a scotoci, a întoarce pe dos;
- a bulgui (vb. IV.) = a aiuri, a vorbi fără înțeles;
- a buntuzî (vb. IV.) = a răscoli, a tulbura;
- bace (s.m.) = un frate mai mare;
- baci (s.m.) = nene, nea – termen de respect cu care se adresează cineva altcuiva;
- bai,-uri (s.n.) = necaz;
- baie (s.f.) = carieră de pietriș și nisip, baia publică, lac;
- barem (adv.) = măcar;
- barșon (s.n.) = material textil folosit la hainele pentru femei (din magh. bārsony);
- barță (s.f.) = autorizație pentru transportul și vânzarea băuturilor alcoolice;
- bădanie (s.f.) = vas mare din lemn, folosit la fermentarea strugurilor;
- băgău (s.n.) = tutun;

- băgic (s.n.) = bidon;
- băi (s.f.) = stațiune balneară (formă de plural);
- băl (adj.) = blond;
- băltoni (s.n.) = baltă mocirloasă, rezultată în urma exploatării pământului pentru chirpici;
- bărbiri (s.m.) = frizer;
- bărnaci (adj.) = brumat;
- băsama (adv.) = bunăoară, probabil
- bășacă (s.f.) = vezică, minge de fotbal;
- băut (adj.) = (fig.) beat (din lat. potus); în stare de ebrietate;
- bâcel (s.n.) = chibrit;
- becinalt = ciulama din măruntaie de pasăre cu găluște;
- belit (adj.) = jupuit
- bengeu (s.n.) = (fig.) pânțece, stomac;
- benzile= orchestră de suflători, taraf;
- berechet (s.m.) = belșug, abundență; (adverbial) din belșug, din abundență;
- beteșug,-uri (s.n) = boală (gen.), paralizie (spec.), infirmitate;
- beuță (s.f.) = piatra albă folosită pe fundul cazanului cu gem;
- bibol (s.m.) = locomotivă;
- bică = taur crescut pentru reproducție;
- bicău (s.n.) = furaj constituit pentru vite, din ovăz și mazăre;
- bicher (s.m.) = scandalagiu, zurbagiu;
- bină (s.f.) = scenă;
- birău (s.m.) = primar;
- bistoș (adv.) = sigur; da, în mod precis; negreșit;
- bitang (s.m./adj.) = hoinar;
- bițișglu = bicicletă;
- blândă,-e (s.f.) = inflamație a pielii provocată de insecte, sau alergii;
- blid (s.n.) = farfurie;
- boactăr (s.m.) = (fig.) conductor la tramvai;
- boambă (s.f.) = grăunță, boabă, pastilă;
- bocală (s.f.) = cană din sticlă cu coadă;
- bocăluță (s.f.) = cană mică din sticlă cu coadă;
- bocioacă (s.f.) = băț de corn cu nod la capăt;
- boctărie (s.f.) = stație de la tramvaiul electric;
- bolâncean (s.n.) = nebunie, dezordine;
- bolând (s.m./adj.) = nebun;
- borât (adj.) = ciupit de vărsat;
- bouwagon (s.n.) = vagon de marfă;
- box (s.n.) = cremă de ghete;

- brâncă (s.f.) = mână
- brăcinari (s.m.) = brâu, elastic la chiloți;
- brigădiri (s.m.) = brigadier;
- broancă (s.f.) = contrabas;
- broască (s.f.) = zar, încuietoare;
- bruș (s.m.) = bulgăre (de pământ);
- bucate (s.f.) = grâne, cereale;
- bucă (s.f.) = fesă, (fig.) obraz;
- bucsă (s.f.) = portmoneu;
- bucsă (s.f.) = capacul metalic din capul osiei combinei sau căruței;
- budurău (s.n.) = groapă, denivelare;
- bugelarăș (s.n.) = portmoneu;
- bugi (s.m.) = chiloți de damă cu picior;
- buhă (s.f.) = bufniță
- buiec (adj.) = infatuat, plin de sine;
- buleandră (s.f.) = femeie de moravuri ușoare;
- bulguit (adj.) = aiurit;
- bumb,-i (s.m.) = nasture; a îmbumba – a prinde în nasturi un articol de îmbrăcăminte, ex.: Mă îmbumb la haină.; (fig.) a anula;
- bundă (s.f.) = haină îmblănită;
- bunoc (adj.) = molcom, blajin, pașnic;
- bură (s.f.) = ceață;
- burete,-ți (s.m.) = nume dat unor specii de ciuperci;
- butcă (s.f.) = cabină pentru paznic;

C

- a (se) căbăci (vb. IV) = a se călca, a se bătători;
- a (se) cufuri (vb. IV) = a avea diaree;
- a câștiga (vb. I) = a curăța;
- a cătăni (vb. IV) = a lua la rost, a certa;
- a ciongărî (vb. IV) = a tăia neuniform, a tăia strâmb, a reteza;
- a cistomi (vb. IV) = a tăia în bucăți, a spinteca;
- a ciumuslui (vb. IV) = a apăsa boabele de struguri aflate la fermentație aflate în budană;
- a clătări (vb. IV) = a clăti;
- a clotori (vb. IV) = a amesteca; a plimba băutura prin gură;
- a coace (vb. III) = a puroia;
- a cotoroși (vb. IV) = a strica, a uza;
- a crunta (vb. I) = a umple de sânge;

- a culdui (vb. IV) = a fura;
- a cuturisi (vb. IV) = a scăpa de...;
- a se cânta (vb. I) = a jeli mortul, a boci; (fig.) a se văita;
- a se căzni (vb. IV) = a se strădui;
- a se ciufleca (vb. I) = a se ofili, a păli;
- cadă (s.f.) = butoi din lemn deschis la unul din capete, pentru depozitarea strugurilor;
- cadăr (s.n.) = sediu malefic (șobolani);
- cal (s.m.) = popă la jocul de cărți; (fig.) țevă la cazanul de țuică ce face legătura între cazan și răcitor;
- canadiană (s.f.) = sobă pentru încălzit din tablă neagră;
- cantor (s.m.) = cântărețul-șef al stranei;
- carte (s.f.) = scrisoare;
- căbat (s.n.) = palton;
- căcălău (adv.) = din belșug;
- căcărează (s.f.) = excremente de capră;
- cădrof (s.n.) = dulap;
- căfană (s.f.) = birt;
- căisân (s.m.) = cais;
- călăuză (s.m.) = conductor la tren;
- căldare (s.f.) = cazan de tuci folosit la tăiatul porcului sau la fiert țuica;
- căliscă (s.f.) = colivie;
- cănăpei (s.n.) = canapea;
- căptălan (s.m.) = brusture;
- cărbinet (s.m.) = soiul de strugure cabernet;
- cărfiol (s. m.) = conopidă;
- cărică (s.f.) = scripete, mulinetă;
- cărmănadlă (s.f.) = antricot;
- cărțaș (s.m.) = jucător la cărți;
- cărți (s.f.) = (fig.) joc de cărți;
- căsap (s.m.) = măcelar, cel care înjunghie porcul;
- căsiri (s.m.) = casier;
- cătărigi = piftie (defectiv de sg.);
- cătlan (s.n.) = suport-focar pentru cazan de fiert;
- cătran (s.n.) = bitum;
- cătrănță (s.f.) = șorț pentru femei;
- câmp (s.n.) = șesul din marginea satului, folosit ca pășune și teren de sport;
- cănepișce (s.f.) = mică proprietate comunitară;
- cărărabă (s.f.) = gulie;
- cărceag (s.n.) = chiup, vas din lut pentru apă;

- cârlig (s.n.) = agățătoare
- ce (pron. pers. sau refl.) = te, „ce găngești”;
- ceaslă (s.f.) = soi de strugure;
- cei (s.m.) = tei, material pentru legat via;
- ceie (s.f.) = cheie;
- cengi (s.m.) = ceangăi;
- ceolofan (s.n.) = celofan;
- ceptar (s.n.) = cojoc scurt, pe talie, încheiat lateral, la gât;
- cercuit (s.f.) = lucrare specifică de fixare a corzii de viță de vie pe arac;
- chețam (s.m.) = as la jocul de cărți;
- chidă (s.f.) = chiciură;
- chiscan (s.n.) = stropitoare;
- chișiță (s.f.) = zambilă;
- chituș (s.n.) = cireșe legate câte zece de codițe, pentru a fi vândute;
- ciaptăn (s.n.) = pieptene;
- cicernie (s.f.) = cetârnă;
- ciciricânbuc (s.m.) = om de nimic, om „mărunt”;
- cicsuit (adj.) = plin de, invadat de;
- cilim (s.n.) = așternuturi;
- cilin (adj.) = separat - a sta de cilin;
- cindă (s.f.) = camera din mijloc a caselor țărănești;
- cioacă (s.f.) = culme de deal proeminentă; vârf de deal; bâtcă;
- cioașcă (s.f.) = palmă; izbitură;
- cioc (s.n.) = teacă pentru gresie;
- ciolomadă (s.f.) = porumb de talie mică folosit de verde ca furaj pentru animale;
- ciomârcit (adj.) = mahmur;
- ciorgău (s.n.) = (fig.) gătlej;
- ciormolit (adj.) = înnoroit, tăvălit în noroi;
- cios (s.m.) = paznic de vii;
- cip (s.n.) = poză, fotografieș
- cităv (adj.) = sănătos mental; întreg;
- ciubăr (s.n.) = vas mic din lemn (50 l) folosit la transportul strugurilor pe o pârghie;
- ciuflecat (adj.) = ofilit;
- ciumuslău (s.n.) = unealtă din lemn folosită la presatul strugurilor aflați la fiert în budană;
- ciur (s.n.) = sită rară folosită la desfăcutul boabelor de strugure de pe ciorchine;
- ciurcă (s.f.) = cep din lemn pentru butoi;
- cizma cucului (s.f.) = toporaș;

- clențuș (s.n.) = mâner mic;
- clemfuruș (s.n.) = mâner foarte mic;
- clici (s.n.) = șold;
- clisă (s.f.) = slănină;
- clișcă (s.f.) = manșon scurt din lemn ascuțit la cele două capete;
- clonț (s.n.) = nas proeminent, cioc;
- clopoței (s.m.) = ghiocei mari de pârâu;
- cloțan (s.m.) = dihor;
- coajbă (s.f.) = crustă;
- coardiș (adv.) = pieziș, oblic (a privi coardiș);
- coarțoaș (s.m./adj.) = vin nefiert/tulburel;
- cocean (s.m.) = știulete fără porumb;
- cocostârg (s.m.) = barză;
- codorâștie (s.f.) = coada de la bici;
- cohă (s.f.) = cuptor pentru pâine de casă (vatră);
- colac (s.m.) = cozonac;
- colibă (s.f.) = adăpost între vii, din lemn, cu acoperiș de țiglă;
- colnă (s.f.) = conac între vii;
- colonică (s.f.) = papiotă pentru ață;
- colop (s.n.) = damă la jocul de cărți;
- comănac (s.n.) = capacul cazanului cu țuică;
- comină (s.f.) = boștină, boabe de struguri stoarse;
- concii (s.n.) = (magh) coc;
- conductor (s.n.) = vizitiu; șef de tren;
- conopișniță (s.f.) = coropișniță;
- copârșău (s. n.) = sicriu;
- corastă (s.f.) = colastră, lapte prins;
- corcie (s.f.) = grindă din lemn folosită la car sau la căruță în locul lesei pentru transportul căzilor sau butoaielor;
- corcie (s.f.) = plan înclinat din lemn, folosit la urcatal butoaielor în car;
- corfă (s.f.) = spate de pasăre;
- corman (s.n.) = ghidon;
- cosiri (s.n.) = cosor;
- costree (s.f.) = graminee sălbatică, întâlnită frecvent în plantațiile de vie;
- coș (s.n.) = horn; coș la moare de struguri;
- coșară (s.f.) = coș (coșară gi brâncă, gi nuiete, gi boi);
- coșărin (s.m.) = coșar;
- coșăriță (s.f.) = coș mic;
- cot (s.n.) = batic;
- cotarcă (s.f.) = pătul;
- cotoară (s.f.) = necaz, problemă;

- cotrog (s.n.) = culcuș (câine);
- cotuț (s.n.) = batistă;
- coțcă (s.f.) = pătrățel, cub de zahăr;
- covaci (s.m.) = fierar;
- covăsală (s.f.) = cheag pentru iaurt;
- cozaci (s.m.) = pojar;
- cracă (s.f.) = băutură răcoritoare;
- crai (s.m.) = valet la jocul de cărți;
- crâșnic (s.m.) = administratorul bisericii;
- creasta cocoșului = ciupercă comestibilă;
- credenț (s.n.) = dulap cu vitrină;
- criglă (s.f.) = cană mare cu mâner;
- cris (s.n.) = griș;
- crițari (s.m.) = bani de cupru care au circulat în Austro-Ungaria;
- cromnă (s.f.) = gogoasă;
- crompt (s.m.) = cartof;
- cruciță (s.f.) = crucea de la căpătâiul mortului;
- crunt (adj.) = însângerat;
- cucie (s.f.) = gresie pentru ascuțit coasa;
- cuciur (s.n.) = țarc pentru pui;
- cucuvamă (s.f.) = bucată de lut în formă de cană;
- cufăr (s.n.) = geamantan din lemn pentru recruți;
- cufurit (adj.) = cu diaree; (fig.) slab de înger, speriat;
- cugle = popice;
- cuglu (s.m.) = formă de cozonac decupată la mijloc;
- cuiul de la roată = siguranța din capul osiei carului sau căruței;
- culduș (s.m.) = hoț;
- cumnău (s.n.) = amestec de aluat și țărățe, folosit la cazanul de țuică;
- cuprinzaș (adj.) = curtenitor, implicat în toate, agreabil, participativ;
- curechi (s.m.) = varză;
- curfuciță (s.f.) = femeie fără stare; fufă;
- cursură (s.f.) = coaja crescută a pâinii de casă;
- curte (s.f.) = sediul administrativ al satului de la Miniș;
- cusurău (s.n.) = spațiu dintre țigla și căpriori;

D

- a dripi (vb. IV) = a călca, a tasa pământul cu piciorul, a bătători;
- a drișcui (vb. IV) = a ciopli, a netezi;
- a dubi (vb. IV) = a tăbăci;

- a durdulișa (vb. I) = a rostogoli;
- a se dăbăla (vb. I) = a se întrista, (fig.) a se trage la față, a se ofili;
- dară! (adv.) = desigur;
- dăbălat (adj.) = surmenat, obosit, tras la față;
- dăniuş (s.m.) = pârtie pentru sănii, săniuş;
- dărab (s.n.) = bucată (magh.);
- dărdălos (adj.) = plinuț, apetisant;
- dârjală (s.f.) = coadă de lemn pentru unelte;
- deț (s.m.) = vas țărănesc din sticlă cu gâtul alungit de 50 sau 100 ml pentru măsuratul alcoolului;
- dezmolorat (adj.) = desfăcut la haine, dezordonat;
- divan (s.n.) = dormeză cu arcuri pentru o persoană;
- doască (s.f.) = copertă de carte cartonată;
- dodă (s.f.) = verișoară mai mare (ca ani);
- dodreang (s.n.) = resturi vegetale uscate;
- dolaf (s.n.) = dulap ;
- domn (s.m.) = proprietar (ex. de plantații de vii);
- drâglu (s.n.) = trăgător de jar la cuptorul de pâine;
- drâmboaie (s.f.) = drâmbă;
- dric (s.n.) = mijloc, miez;
- dricală (s.f.) = saltea cu paie sau pănuși de porumb;
- dricul din față = componentă a carului/căruței în care este fixată ruda;
- dricul din spate = componentă a carului/căruței în care e fixată inima;
- droap (adj.) = cafeniu;
- drod (s.n.) = sârmă;
- drotoș (s.m.) = viermele alb sârmos;
- drug (s.m.) = element din lemn ale patului; pârghie din lemn de stejar pe care se poartă sicriul;
- drugă (s.f.) = sucitor;
- dubaș (s.m.) = funcționar al primăriei, care bătea toba;
- dubă (s.f.) = cuptor la sobă;
- dubit (adj.) = tăbăcit; „Îi dubită pielea pe el” – are experiență;
- ducean (s.n.) = prăvălie;
- dudă (s.f.) = burlan, instrument de suflat;
- duflu,-ă (adj.) = dublu,-ă;
- duhan (s.n.) = tutun;
- duleu (s.n.) = drum de margine;
- dumvereag (s.m.) = dumbranic – plantă aromatică;
- dună (s.f.) = pilotă cu puf de găscă;
- dungă (s.f.) = linie;
- dunț (s.n.) = compot;

- dus (adj.) = (fig.) dezechilibrat psihic;
- dușancă (s.f.) = haină pentru femei, pe talie;

E

- ea (pron.) = femininul;
- eftică (s.f.) = oftică, tuberculoză;
- eiha! (interj.) = aha! (mirare sau consternare);
- el (pron.) = masculinul;
- ezecuş (s.m.) = persoană nepoftită, musafir nepoftit, persoană în plus, „coadă”;
- ezenit (adj.) = slinos, murdar;

F

- a făitui (vb. IV) = a sătura, a umple;
- a fãrbãli (vb. IV) = a zugrãvi;
- a feleli (vb. IV) = a gira, a falimenta;
- a feșteli (vb. IV) = a da greș, a o face de oaie;
- a fești (vb. IV) = a vopsi;
- a firțui (vb. IV) = a curăța ațele pe dosul unei cusături;
- a forostui (vb. IV) = a lipi riful roții, la cald;
- a se foloși (vb. IV) = a se lăuda, a fi cu „nasul pe sus”;
- a se fuștica (vb. I) = a se furișa;
- fain (adj. și adv.) = frumos (germ.);
- faită (s.f.) = fel, soi, rasă;
- farbă (s.f.) = joc de cărți; soluție de sulfat de cupru pentru stropit via;
- farto! (interj.) = înapoi! – comandă la cai;
- fașiri (s.m.) = chiftea;
- fãlos (adj.) = falnic, plin de sine;
- fãșan (s.m.) = fazan;
- fâncă (conj.subord.) = fiindcă (transformare fonetică-interpretare);
- fãrtai (s.n.) = vas din lemn cu două cozi, de 10 L, folosit pentru manipularea vinului;
- fedeleș (s.n.) = vas din lemn pentru apă sau vin – vânătoare;
- fegeu (s.n.) = capac pentru oale;
- fercheteu (s.n.) = componentă a carului și căruței ce folosește la schimbarea direcției de mers;
- ferez (s.n.) = ferăstrău;
- ferezari (s.n.) = rumeguș;

- fest (adv.) = mereu;
- feștele (s.f.) = vopsele;
- fîngie (s.f.) = cană;
- fioc (s.n.) = sertar la masă;
- firang (s.n.) = perdea;
- fișcal (s.m.) = avocat;
- flească (adj.) = (fig.) moale;
- floștomoc (s.n.) = ghemotoc, ghem;
- foaie (s.f.) = ziar;
- foale (s.n.) = stomac, foi;
- foarfecă (s.f.) = clește pentru tăiat via;
- fodor,-i (s.n.) = volane;
- fofolog (adj.) = lipsit de viață;
- foi (s.n.) = suflantă la fierărie;
- font (s.m.) = unitate de măsură de 0,5 kg;
- formă,-e (s.f.) = tipare din tablă pentru prăjituri și covrigi;
- frântar (s.n.) = drug din lemn cu care se înălța carul;
- frăgari (s.m.) = dud;
- frunze de liorbă (subst. compus, feminin) = dafin;
- fund (s.n.) = tigaie din tuci pentru prăjit cartofii;
- fundament (s.n.) = fundație la construcție;
- fundoaie (s.f.) = spatele casei;
- furchiță (s.f.) = furculiță;

G

- a găjbi (vb. IV) = a surprinde, a încolți, a înghesui, a prinde asupra faptului;
- a gejgeța (vb. I) = a dezgheța;
- a gerecica (vb. I) = a curăța;
- a gerega (vb. IV) = a eviscera, a despica;
- a geșcerne (vb. III) = a desface patul pentru culcare;
- a gîgera (vb. I) = a digera;
- a giojgioca (vb. I) = a desface;
- a givăni (vb. IV) = a povesti;
- a grădăli (vb. IV) = a măsura alcoolul;
- a guștuli (vb. IV) = a gusta;
- gaură (s.f.) = (fig.) loc între popice;
- gălan (adj.) = șiret;
- gălci (s.m.) = amigdalită;

- gânsac (s.m.) = gâscan;
- ge (prep. / conj.) = de;
- gefel (adv.) = deloc;
- geget (s.n.) = deget;
- gelău (s.n.) = răzuitoare pentru varză;
- german (s.n.) = cumpănă din lemn pentru fântână;
- getor (adj.) = dator, îndatorat; „s-o băgat getori”;
- getorie (s.f.) = datorie, sumă de bani;
- ghețarie (s.f.) = spațiu pentru depozitarea și conservarea gheții;
- ghibir (s.n.) = încredere, credit (germană – ganz gebir = încredere totală);
- gioambe (s.n.) = degete;
- givâr (s.m.) = paznicul miresei;
- gligan (s.m.) = mistreț;
- golumb (s.m.) = porumbel;
- golumbiță (s.f.) = femela la porumbel; ciupercă comestibilă de culoare albastră;
- gomboți (s.m.) = găluște din aluat și cartofi umplute cu prune sau gem;
- gost (s.f.) = oaspete (poloneză); goșcie = oaspete, vizită;
- grant (s.n.) = cartea funciară;
- grăgină (s.f.) = grădina de lângă casă;
- grămadă (s.f.) = o cantitate de fructe grupate spre a fi vândute fără a se cântări;
- grâu (s.n.) = grâu;
- griflu (s.n.) = „creion” pentru scris pe tăbliță;
- gaură (s.f.) = fig., spațiu între popice;
- grumaz (s.n.) = gât;
- grumăzar (s.n.) = ham de pe gâtul calului;
- gudă (s.f.) = (fig?) cățea;

H

- a hăznăli (vb. IV) = a folosi;
- a horcăi (vb. IV) = a sforăi;
- a huduri (vb. IV) = a găuri;
- a se holba (vb. I) = a se uita insistent, a se uita strâmb, a se uita mirat;
- habă (s.f.) = bentiță albastră cu care se împodobește șuba;
- hadă (s.f.) = pustă;
- haizlu (s.n.) = W.C.
- hajmă (s.f.) = ceapă turcească;
- hang (s.n.) = voce, ton;

- haptag (vechi) = a fi prezent, a veni la timp, prezență nedorită, pe moment;
- hartoș,-ă (adj.) = hiperactiv,-ă; sfântos, de acțiune;
- hatijac (s.n.) = rucsac;
- haznă (s.f.) = folos, tihnă;
- hăgian (s.m.) = locuitori din satele din pustă;
- hăilaș (s.n.) = bolta pivniței;
- hălos (adj.) = lacom;
- hămfaș (s.n.) = piesă a căruței de care se fixează hamul;
- hărăbor (adj.) = vioi;
- hărmig (s.m.) = armăsar;
- hărpângic (s.n.) = arpagic;
- hârb (s.n.) = ciob, vas ciobit;
- hârboică (s.f.) = oală;
- hârgie (s.f.) = necaz, nenoroc, (fig.) piază rea;
- hârgiev (s.m.) = certăreț, scandalagiu;
- hât (s.n.) = sanie mare pentru cărat lemne din pădure;
- hecslu (s.n.) = furaj administrat în perioada iernii format din pleavă, sfecclă tăiată pe gelău și uruială de porumb sau tărățe;
- hemeiugă (s.f.) = hamei;
- henteș (s.m.) = măcelar (cel care înjunghie porcul) – maghiară;
- hercelean (adj.) = vioi, repede, plin de energie;
- hibaș (adj.) = defect;
- hibă (s.f.) = defecțiune, (fig.) necaz;
- hirean (s.m.) = hrean;
- hirincă (s.f.) = hering;
- hoamiș (adj.) = frumos, falnic;
- hoară (s.f.) = păsări de curte (gen.);
- hoază (s.f.) = frământare, agitație, problemă, necaz, încurcătură;
- hogină (s.n.) = odihnă; „Bună hogină!”;
- hoheri (s.m./adj.) = huligan, scandalagiu, zurbagiu;
- hohol (s.n.) = coc;
- holbat (adj.) = mirat;
- holdă (s.f.) = parcelă de pământ;
- hotar (s.n.) = cale ce urmează culmea unui deal ce desparte două localități;
- hudă (s.f.) = gaură;
- huli (s.m.) = uliu;
- hulpav (adj.) = lacom, gurmand;
- hurlău (s.n.) = uruială;

I

- a iscăli (vb. IV) = a semna;
- a ispică (vb. IV) = a descoase;
- iapă (s.f.) = bărbat în vârstă ce însoțea copiii la pizărat în Ajunul Crăciunului sau la colindat în seara de Ajun;
- iberlont (s.n.) = dezordine;
- ic (s.n.) = altoi pentru vița de vie; pană pentru despăcat lemne;
- iepure (s.m.) = antricot întreg de la porc;
- ieșcie (s.f.) = așchie;
- iliș (s.n.) = șezut la bicicletă;
- imală (s.f.) = noroi;
- inimă (s.f.) = (fig.) bară din lemn la car sau căruță care face legătura între dricul din față și dricul din spate;
- inge? (adv. interog. sau rel.) = unde? – „Inge mergi?”;
- iorgovan (s.m.) = liliac;
- iosag (s.n.) = vite;
- ipine (adj.) = sănătos mintal – „Nu îi ipine” – nu este sănătos mintal;
- istina! (interj. .) = adevărat!;
- ișică (adv.) = cică, se zice că;
- ișloc (s.n.) = „poiană”, loc fără arbori pe panta dealului;
- iștălău (s.n.) = grajd;
- iție (s.f.) = sticlă cu gât lung, pentru țuică;
- iuz (s.n.) = miros puternic;
- izmană (s.f.) = pantalon țărănesc;

Î

- a îmbia (vb. I) = a oferi, a dăru;
- a îmbizui (vb. IV) = a împuternici;
- a îmbutuși (vb. IV) = a împinge;
- a încelui (vb. IV) = a înșela;
- a încopci (vb. IV) = a prinde, a agăța, a încheia;
- a îndălui (vb. IV) = a începe;
- a îngropa (vb. I) = a acoperi cu pământ butucul și cozile viței de vie pe perioada iernii;
- a întoloci (vb. IV) = a împreuna, a uni, a apropia doi tineri pentru căsătorie;
- a întortoca (vb. I) = a încurca;
- a întârca (vb. I) = a îndepărta, (fig.) a înlătura;

- a învălui (vb. IV) = a înveli;
- a învrâstra (vb. I) = a amesteca;
- a se îmbocși (vb. IV) = a se tampona;
- a se îmbulzi (vb. IV) = a se îngrămădi;
- a se îmbumba (vb. I) = a se încheia la haină, (fig.) a prinde, agăța;
- a se înholba (vb. I) = a se zgâi, a face ochii mari, a se mira;
- a se învolba (vb. I) = a se înnegura, a se tulbura natura, a se pregăti de furtună, a se tulbura;
- îmbizuit (adj.) = împuternici, însărcinat;
- încoțcat (adj.) = în pătrățele (carouri);
- înholbat (adj.) = transfigurat, buhăit;
- întorsură (s.f.) = aluat fraged prăjit în ulei și stropit cu zahăr pudră;
- întrocnat (adj.) = răcit, înfundat, cu guturai;
- învrâstrat (adj.) = amestecat;

J

- a jârui (vb. IV) = a scoate cenușa din focar;
- a jăbrăli (vb. IV) = a prăda, a fura;
- a jugăni (vb. IV) = a castra;
- a se jâmba (vb. I) = a se strâmba;
- jabră (s.f.) = javră;
- japiță (s.f.) = vargă elastică, nuia;
- jășcău (s.n.) = săculeț pentru păstrat tutunul;
- jâbălit (adj.) = scârbit de mâncare, îngreșat, saturat, suprasaturat;
- jâg (s.n.) = reflux esofagian, regurgitație;
- jâgărit (adj.) = ponosit, slăbit fizic;
- jâlav (adj.) = umed;
- jâmb (adj.) = strâmb;
- jândar (s.m.) = jandarm;
- jâreadă (s.f.) = claie de...;
- jârebie (s.f.) = papiotă, ghem;
- jâtar (s.m.) = paznic de câmp;
- joagăr (s.n.) = ferăstrău mare cu două mânere din lemn;
- joavină (s.f.) = sălbăticiune;
- joc (s.n.) = horă;
- jocuț (s.n.) = hora copiilor;
- jumară (s.f.) = slănină prăjită;
- june (s.m.) = mire;
- junincă (s.f.) = tineret bovin, mânzat;

K

- kedve (s.n.) = chef, plăcere;
- kilă (s.f.) = cântar de mână;

L

- a leopăi (vb. IV) = a plescăi – ex.: la mâncare;
- laităr (s.n.) = vas colector pentru țuică la cazan;
- lat (s.n.) = șorț pentru bărbat;
- laută (s.f.) = vioară;
- laviță (s.f.) = scaun lung din lemn cu patru picioare, sub formă de pat;
- lăcruță (s.f.) = cutie mică (lăcruță cu băcele);
- lădoi (s.n.) = ladă pentru făină;
- lămpăș (s.n.) = felinar; (fig.) sticlă cu băutură – îndeosebi cu vin;
- lămpău (s.m.) = soiul de struguri mustoasă;
- lăturar (s.n.) = vas din lemn pentru lăturile porcilor;
- lăvor (s.n.) = lighean;
- leac (s.n.) = medicament;
- leasă (s.f.) = fundul carului sau al căruței;
- lege (s.f.) = (fig.) judecată;
- lelenț (s.n.) = orfelinat;
- lemn (s.n.) = (fig.) popic;
- lepegeu (s.n.) = cearșaf;
- lesnă (adj.) = ieftin;
- leșie (s.f.) = lichid bazic rezultat în urma fabricării săpunului de casă;
- leta (s.f.) = numele unui joc de copii – leapșa;
- leucă (s.f.) = componentă a carului, care sprijină loitra de osie;
- lihod (adj.) = fără gust, fad;
- lilion (s.m.) = petale din crin cu alcool;
- lingură de scos (s.f.) = polonic (loc.);
- linguron = renglot;
- lipiu (s.n.) = aluat copt pe vatră;
- liur (s.n.) = vin de-al doilea;
- livadă (s.f.) = plantație cu vii, la șes;
- loitră (s.f.) = marginea laterală a carului sau a căruței;
- loptă (s.f.) = minge;
- lotru (s.m.) = hoț;
- loză (s.f.) = coardă de viță-de-vie folosită ca portaltoi;
- ludaie (s.f.) = dovleac;

- ludăiță (s.f.) = dovlecel;
- lumânaș (s.m.) = tânăr care poartă lumânarea mirilor în alaiul de nuntă;
- lumină (s.f.) = lumânare;
- lunaș (s.m.) = muncitor cu luna;
- lunecuș (s.n.) = polei;
- luțuiuș (s.n.) = leagăn;

M

- a măltări (vb. IV) = a tencui;
- a motocosi (vb. IV) = a muta din loc, a disloca;
- a muleri (vb. IV) = a zugrăvi;
- a se mādări (vb. IV) = a se alinta;
- a se mojpgoli (vb. IV) = a se murdări;
- a se moșcoti (vb. IV) = a ezita, a se coti;
- mai,-uri (s.n.) = ficat; făcăleț folosit la spălatul hainelor; ciocan din lemn noduros folosit la despiciatul lemnului;
- maiouș (s.m.) = pateu;
- maltăr (s.n.) = mortar;
- mamă-viza (s.f.) = personaj enigmatic ce colinda grajdurile caselor;
- mamiță (s.f.) = „combinatoarea” satului;
- marhă (s.f.) = vită;
- mascure (s.m.) = mascul-porc;
- mașlu (s.n.) = fundiță;
- mazăre (s.f.) = fasole;
- mādărit (adj.) = alintat;
- mălai (s.n.) = mămăligă dulce coaptă;
- mărieș (s.n.) = joc de cărți;
- mărmul (s.m.) = moșmon;
- măasai (s.n.) = față de masă;
- mânător,-i (s.m.) = gonaș la vânătoare;
- mânătură (s.f.) = creștere (vița de vie aflată la forțat); (fig.) predispoziție de a colinda fără vreun rost prin sat;
- mândul (s.m.) = migdal; (fig.) amigdale;
- mângălău (s.n.) = compresor;
- mârțan (s.m.) = pisic;
- mătă (s.f.) = pisică; cârlig cu trei brațe folosit la scoaterea găleților din fântână; piesă a carului sau a căruței, cu rol de frână în spate, folosit doar în pantă;
- melegar,-i (s.n.) = cameră de forțat vița-de-vie;

- mendră (s.f.) = poftă, dorință;
- meseleucă (s.f.) = femeie implicată peste măsură în treburile comunității;
- mezdreauă (s.f.) = lamă cu două mânere, folosită la cioplit lemnul;
- mihei (s.n.) = atelier;
- mincinos (s.m.) = (fig.) difuzor;
- mintonăș – minton (adv.) = imediat, pe loc (din maghiară);
- misăraș (s.m.) = măcelar;
- miserniță (s.f.) = măcelărie;
- mițișapcă (s.f.) = șapcă cu cozoroc lung;
- moare (s.f.) = zeamă de varză;
- morcoi (s.m.) = morcov;
- morminți (s.m.) = cimitir;
- moromență (s.f.) = vrăjă – păpuși din cârpe și coceni de porumb;
- mort (s.m.) = (fig.) înmormântare: „a mere la mort”;
- motântoc (adj.) = împiedicat, neîndemânatic, latent, moale, mototol, stângaci;
- motor (s.n.) = tramvai;
- mozi (s.n.) = „film”, cinematograf;
- mucie (s.f.) = pământul tras peste butucul de viță de vie, pe perioada de iarnă;
- muierotcă (s.f.) = purtător de vorbe;
- mulerit (adj.) = zugrăvit;
- murătoare (s.f.) = saramură pentru carne;
- musai (adv.) = obligatoriu;
- mustăferi (s.m.) = soiul de struguri mustoasă;
- mușlic (s.n.) = rezid de prună de la cazanul de țuică;
- muzguș (s.n.) = pete de murdărie;

N

- a năpăgi (vb. IV) = a invada, (fig.) a copleși, a sufoca;
- a se nădăi (vb. IV) = a-și da seama;
- a se năduși (vb. IV) = a se sufoca;
- a se nălogi (vb. IV) = a se încurca, a se împiedica;
- a se nărăvi (vb. IV) = a avea fumuri, a face nazuri;
- a se nimiri (vb. IV) = a se alinta;
- nană (s.f.) = soră mai mare, tanti;
- năclăit (adj.) = murdar – uns;
- nădrag (s.m.) = pantalon;
- nădușală (s.f.) = astm, lipsă de aer – caniculă;

- nălăut (adj.) = murdar;
- nălogeală (s.f.) = încurcătură;
- nănaș,-ă (s.m./f.) = naș;
- năpăgit (adj.) = invadat de;
- năpustu' (s.m.) = necuratul, dracu';
- nărav (s.n.) = obicei;
- nărăvit (adj.) = tabietar;
- nea (s.f.) = neauă, zăpadă;
- nealcoș (adj.) = fălos;
- neta (pron. de polit.) = dumneata;
- nimuric (adj.) = pricăjit, mic;
- nitale (pron de polit.) = dumitale;
- normă (s.f.) = cantitate de muncă stabilită pentru o zi la C.A.P.;
- nouaș (s.m.) = nouă la jocul de cărți;
- nudle (s.f.) = găluște din aluat cu cartofi;
- nula (s.f.) = zero (făină);

O

- a orbi (vb. IV) = a scoate mugurii de pe coarda viței de vie;
- a se ocoși (vb.IV) = a se făli;
- oală (s.f.) = cilindru tronc conic din interiorul brațului roții de la car sau căruță;
- obadă (s.f.) = secțiune sub formă de arc din roata carului sau căruței;
- obodă (s.f.) = grădiniță;
- oci (s.m.) = ochi; bucată de geam;
- ocic (s.n.) = otic;
- ocol (s.n.) = curte;
- ocoluț (s.n.) = curtea păsărilor și animalelor;
- ocoș (adj.) = fălos;
- ocoșag (s.n.) = fală;
- oftică (s.f.) = T.B.C.;
- oglindă (s.f.) = (fig.) roentgen;
- olcuță (s.f.) = cană mică;
- om (s.m.) = bărbat – ex.: „A murit un om.”;
- opreg (s.m.) = șorț de sărbătoare multicolor, prins la brâu;
- optaș (s.m.) = opt la jocul de cărți;
- orbalț (s.n.) = furunculoză;
- ortac (s.m.) = tovarăș;
- os (s.n.) = sâmbure de ...;

- ospătoi (s.m.) = nuntaș;
- ospăț (s.n.) = nuntă;
- ostăneală (s.f.) = oboseală;
- oșce (s.f.) = foi de tort;
- ouțe (s.n.) = drajeuri;

P

- a (se) pingăli (vb. IV) = a (se) fotografia;
- a păfuga (vb. I) = a pune pe fugă, a alunga;
- a pălăji (vb. IV) = a o întinde, a pleca;
- a părăndui (vb. IV) a premedita, a aranja;
- a părăgăli (vb. IV) = a drege mâncarea cu răntaș; (fig.) a aranja;
- a pestrece (vb. I) = a fi surescitat;
- a pica (vb. I) = a cădea;
- a pilări (vb. IV) = a specula;
- a poci (vb. IV) = (fig.) a deochea;
- a pocoli (vb. IV) = a clădi, a aranja, a împacheta;
- a poncăli (vb. IV) = a face poante, a lua la bășcălie;
- a popângi (vb. IV) = a aranja, a pune la punct;
- a prăbăli (vb. IV) = a încerca, a proba;
- a prăsi (vb. IV) = a înmulți;
- a prici (vb. IV) = a atrage atenția, a atenționa, a avertiza;
- a pristui (vb. IV) = a tolera, a suporta... pe cineva;
- a pritoci (vb. IV) = a premedita, a „coace ceva”;
- a puțuli (vb. IV) = a curăța, (fig.) a ciuguli;
- a se părpori (vb. IV) = a se pripi;
- a se păsăli (vb. IV) = a se potrivi;
- paișli (s.f.) = tocăniță cu untură de porc, din măruntaie de miel;
- pană (s.f.) = (fig.) floarea-soarelui;
- pancovă (s.f.) = langoș;
- panjen (s.m.) = păianjen;
- par (s.m.) = arac;
- paț (s.n.) = saramură;
- pauflic (s.n.) = carne cu slănină de pe burta porcului;
- păcurari (s.m.) = cioban;
- pălămari (s.n.) = funie groasă, împletită;
- pālıncaș (s.m.) = muncitor de la distilerie;
- pālincărie (s.f.) = distilerie de țuică;
- pālțău (s.m.) = bătă;

- pământ (s.n.) = teren arabil;
- pânari (s.m.) = salcâm;
- pănură (s.f.) = stofă;
- părădaică (s.f.) = roșie;
- părămaș (s.n.) = pariu;
- părăzor (s.n.) = umbrelă;
- păsat (s.n.) = uruială;
- pătășcuță (s.f.) = aluat de formă pătrată făcut în casă;
- pătură (s.f.) = cocă pentru tăiței sau plăcintă;
- pățoc (s.m.) = șobolan;
- pâncă (conj.) = pentru că;
- pârgaci (adj.) = potent;
- pârlău (s.n.) = butuc din lemn scobit la mijloc, folosit la spălatul hanielor;
- pârllog (s.n.) = teren cu vii, abandonat;
- pârpore (s.m.) = butaș înrădăcinat;
- pec (s.n.) = bitum;
- pecar (s.m.) = brutar;
- pecărie (s.f.) = brutărie;
- pecie (s.f.) = fleică;
- peleg (adj.) = chel, pleșuv;
- pereți (s.m.) = covrigi;
- perină (s.f.) = pernă;
- perinci (s.m.) = orez (turc);
- perinci „pup” = orez dulce servit ca garnitură la nuntă;
- pesmet (s.n.) = gem;
- pestrecut (adj.) = întrecut, surescitat;
- petrion (s.n.) = petrol;
- piatră (s.f.) = grindină;
- pică (s.f.) = ranchiună;
- piglais (s.n.) = călcător, fier de călcat;
- pilari (s.m.) = speculant;
- pincă (s.f.) = sumă de bani adunată ca miză pentru jocul de noroc;
- pintăpog (adj.) = neputincios, neajutorat, (de la pinten – cel ce poartă pintoni umblă deosebit);
- pintâr (s.m.) = faur;
- pioc (s.m.) = târnăcop;
- piparcă (s.f.) = ardei;
- piperat (adj.) = iute;
- pipărcuță (s.f.) = specie de iarbă din grădină cu frunze asemănătoare ardeiului;
- pirchiță (s.f.) = bibilică;

- pismoactăr (s.m.) = om fără căpătâi, șmecheraș;
- pistriț = (fig.) caracter îndoielnic; amestec de alb și negru;
- pișingher (s.n.) = napolitană;
- pișpiric (adj.) = mic;
- pitoancă (s.f.) = hrib comestibil;
- pițiguș (s.m.) = pițigoi;
- pixă (s.f.) = joc la zid cu bani;
- pizărat (s.n.) = colindat în Ajunul Crăciunului – dimineața;
- pizărău (s.m.) = colindător;
- placă (interj.) = poftim;
- pleoar (s.m.) = tinichigiu;
- pleu (s.n.) = tablă;
- plevais (s.n.) = creion;
- plumb,-i (s.m.) = 1. greutate pentru: a) cântar; b) ceas cu pendulă;
2. cartușe;
- poale (s.f.) = furou;
- poame (s.f.) = (gen.) fructe;
- poancă (s.f.) = ocară, piedică, vorbă strâmbă;
- pocică (s.f.) = farmacie;
- pocit (adj.) = deocheat;
- pocolitor (s.m.) = cel care așeza vițele în lăzile pentru forțat;
- podrum (s.n.) = pivniță;
- podvelișă (s.f.) = vas din lemn cu pereții mici folosit pentru pritolul vinului;
- pofă (s.f.) = gură;
- pogan (adj.) = determinat, hotărât, harnic;
- pogias (s.n.) = compartiment pentru bagaje la tramvaiul electric;
- pohoc (s.n.) = depozit de lemne;
- pojnar (s.n.) = buzunar;
- pomoroancă (s.f.) = portocală;
- poneavă (s.f.) = pătură țărănească;
- ponev (adj.) = orb;
- pongeolă (s.f.) = haină largă;
- pontravii (s.m.) = viermii cadavrelor: „Mâncate-ar pontravii!”;
- porțâie (s.f.) = impozit;
- porție (s.f.) = teren arabil cu culturi pe care țăranii îl lucrau la C.A.P.;
- poșor (s.f.) = claie mică de...;
- potracăr (fig.) stomac;
- potrântașcă (s.f.) = centură – suport pentru cartușele de vânătoare;
- povestaș (adj.) = vorbăreț;
- praf (s.n.) = pudră (zahăr, medicament, etc.);

- prangă (s.f.) = încuietoare la pivniță – bară;
- prapure (s.m.) = membrană din burta mielului;
- prăpăgit (adj.) = răuvoitor, rău intenționat, calic;
- prezlu (s.m.) = pesmet;
- priceș (adj.) = pantaloni pentru cizme;
- procoviță (s.f.) = preș țărănesc;
- prolică (s.f.) = poreclă;
- pruniște (s.f.) = livadă cu pruni;
- puiul meșii(s.m.) = sertar;
- pumnar (s.m.) = manșetă;
- puncte (s.n.) = diviziunea normei la C.A.P.;
- pup (subst./adj.) = boboc, ghemuit;
- purcari (s.m.) = păstorul porcilor;

R

- a rade (vb. III) = a bărbieri;
- a râjni (vb. IV) = a digera;
- a râni (vb. IV) = a curăța grajdul;
- a răscai (vb. IV) = a freca... lemnul (ex.: ușa);
- a răzni (vb. IV) = a împrăștia, a izola, a rătăci de ...grup;
- rac (s.m.) = cancer;
- radaș (adj./adv.) = în plus, peste înțelegere, supliment;
- raf (s.n.) = chinga metalică a roții carului sau căruței;
- ramșli (s.m.) = joc de cărți;
- rapăn (s.n.) = pete de murdărie din praf și transpirație;
- ratotă (s.f.) = omletă;
- răbegit (adj.) = zgribulit, „retras”;
- răchiat (adj.) = (fig.) băut;
- răgaci (s.m.) = rădașcă;
- răgită (s.f.) = ridiche;
- răpidă (s.f.) = cruce purtată de către copii la înmormântări;
- rărunți (s.m.) = rinichi;
- răstelniță (s.f.) = margine a patului țărănesc;
- rășpălău (s.n.) = pilă mare;
- răzălău (s.n.) = răzuitoare;
- război (s.n.) = „mașină” de țesut;
- răzor (s.n.) = cale între parcele cu vii;
- rânză (s.f.) = pipotă;
- rânzit,-ă (adj.) = izolat, îndepărtat din..., rătăcit de...;

- rebă (s.f.) = femeie limbută; purtătoare de vorbe;
- rendeş (adv.) = la fix, pe moment;
- ribițe (s.f.) = coacăze roșii;
- roc (s.n.) = vestă țărănească pe talie, pentru bărbați, care protejează spatele;
- roconț (adj.) = calic, falit, jerpelit;
- româniță (s.f.) = mușetel;
- roniță (s.f.) = ciupercă comestibilă de culoare portocalie;
- roșcei (s.n.) = poartă la cerdacul casei;
- roșioară (s.f.) = ciupercă comestibilă de culoare roșie;
- rudă (s.f.) = bară din lemn care la car servește pentru fixarea jugului, iar la căruță a grumăzarilor; prăjină din lemn pentru scuturat fructele;
- rug (s.m.) = trandafir sălbatic;
- rugău (s.n.) = prelungitor atașat la partea superioară a hârlețului;

S

- a sămăli (vb. IV) = a cugeta, a socoti;
- a sămălui (vb. IV) = a lua în seamă, a socoti;
- a scobărli (vb. IV) = a săpa o groapă (animalul);
- a scoborî (vb. IV) = a coborî;
- a scrânti (vb. IV) = a luxa;
- a se sterpezi (vb. IV) = a se schimba gustul;
- a se sui (vb. IV) = a se urca;
- a sfecli (vb. IV) = a avea probleme, a o încurca;
- a sfeți (vb. IV) = a amesteca cărțile de joc;
- a slobozi (vb. IV) = a pritoci vinul;
- a sudui (vb. IV) = a înjura;
- sabie (s.f.) = stânjenel;
- samură (s.f.) = cartofi ieșiți din sămânță rămasă în pământ;
- sarmă (s.f.) = sarma;
- săcfiu (s.m.) = garoafă sălbatică;
- sănvăsiri (s.n.) = începutul jocului de cărți iarna;
- sărăcie (s.f.) = specie de iarbă din grădină;
- sărăriță (s.f.) = solniță;
- sărsam (s.n.) = unealtă pentru curățat W.C.-ul;
- sânzărece (s.m.) = sângerete;
- scânceoară (s.f.) = narcisă;
- scădarcă (s.f.) = soiul de struguri autohton;
- scăunuț (s.n.) = scaun cu talie mică, fără spătar, cu patru picioare;

- scofală (s.f.) = folos;
- scoică (s.f.) = ciupercă comestibilă (pălăria șarpelui);
- scovardă (s.f.) = clătită;
- scurș,-ă (s.m.) = scoruș, arbore din familia rozaceelor; fructul comestibil al scorușului;
- seca (s.f.) = tanti;
- sfârlău (s.m.) = „fruntea” la țuică, primul alcool la distilare, folosit cu petale de crin la pansarea rănilor;
- sfetăr (s.n.) = pulover;
- slăvină (s.f.) = robinet din lemn sau cupru atașat la butoiul cu vin;
- smârd (s.m.) = cusurgiu, contraș;
- soaft (s.n.) = zeamă de pe friptură;
- sobă (s.f.) = (fig.) cameră;
- socăciță (s.f.) = bucătăreasă consacrată la nunți, botezuri și înmormântări;
- socotitor (s.m.) = contabil (C.A.P.), pontator;
- sodă (s.f.) = sifon;
- sodă bicăbor (s.f.) = bicarbonat de sodiu;
- sodă unsă (s.f.) = sodă caustică;
- sologarie (s.f.) = amoniac pentru prăjitură;
- solvani (s.n.) = vin de-al doilea;
- sopen (s.n.) = săpun;
- spălătoare (s.f.) = cârpă folosită la spălatul vaselor;
- spălător (s.m.) = suport pentru lighean;
- sperlă (s.f.) = resturi de paie carbonizate ce plutesc în aer;
- stâlp (s.m.) = prima slujbă de acasă a mortului;
- stârpită (adj.) = pofticios la extrem;
- stean (s.n.) = stâncă;
- stehari (s.n.) = tunică purtată de către copii la înmormântări;
- straiță (s.f.) = traistă;
- stupuș (s.n.) = dop;
- sudalmă (s.f.) = înjurătură;
- sureci (s.n.) = culesul viilor;
- susai (s.n.) = specie de iarbă din grădină cu rădăcină profundă;
- susuoară (s.f.) = lăstar lacom la vie;

Ș

- a se șpațiri (vb. IV) = a se plimba;
- a se ștrofoca (vb. I) = a se precipita;
- a șâșcăvi (vb. IV) = a vorbi împiedicat, a bolborosi;

- a șmicula (vb. I) = a înșela;
- a șmicura (vb. I) = a rade, a anula, a muștra, a perpelii;
- a șmicura (vb. I) = a rade, a anula;
- a șpiculi (vb. IV) = a specula;
- a șporoli (vb. IV) = a avea grijă, a îngriji, a ocroti;
- a șprițui (vb. IV) = a stropi via cu vermurelul cu CuSO_4 ;
- a ștopăli (vb. IV) = a puncta, a întări, a accentua sensul unor fapte sau vorbe, „a pune la punct”;
- a ștricui (vb. IV) = a croșeta;
- a șui (vb. IV) = a ofta, a suspina;
- șal (s.n.) = fular;
- șaretă (s.f.) = trăsură pe două roți;
- șarhani (s.n.) = portbagaj la bicicletă;
- șăgârt (s.m.) = ucenic;
- șărămpău (s.n.) = dâră de lichid;
- șărcan (s.n.) = zmeu;
- șâclu (s.n.) = staniol;
- șâlean (s.n.) = parcelă;
- șântâr (s.m.) = măcelar;
- șâra spinării (s.f.) = coloana vertebrală;
- șâră (s.f.) = claie de furaje;
- șâreglă (s.f.) = componente ale carului dintre cele două loitre, față-spate;
- șârincă (s.f.) = fâșie de material, bucată;
- șcatulă (s.f.) = cutie;
- șceamătă (s.f.) = picătură; strop;
- șcergură (s.f.) = ștergar, prosop;
- șeitău (s.n.) = teasc, presă pentru struguri;
- șerbel (s.n.) = oliță de noapte;
- șerpărie (s.f.) = (fig.) teren lăsat în paragină și invadat de ierburi;
- șfoartă (s.f.) = tobă;
- șiler (s.m.) = vin rozé, obținut din amestec de struguri;
- șlaier (s.n.) = voal;
- șlampăt (adj.) = dezordonat;
- șlarf (s.m.) = șlap;
- șlauf (s.n.) = furtun pentru tras băuturile din butoi;
- șmeac (s.n.) = gust;
- șmiculație (s.f.) = șiretlic;
- șmirglu (s.n.) = hârtie abrazivă;
- șoancă (s.f.) = șuncă;
- șod (adj.) = glumeț;
- șofel (s.n.) = vas de lemn cu coadă, de 2-3 l, pentru manipularea vinului;

- șogor (s.m.) = cumnat;
- șol (s.m.) = cană;
- șontorog (adj.) = delăsător, neputincios;
- șopru (s.n.) = magazie în spatele casei, fără fundație, făcută din lemn și acoperită cu țigle;
- șorlocăt (s.n.) = oblon din lemn la geamuri;
- șorof (s.n.) = șurub;
- șovar (s.m.) = papură;
- șovârnog (adj.) = deșirat, firav;
- șpaiț (s.n.) = cămară (germ.);
- șpațiri (s.n.) = plimbare;
- șpențel (s.n.) = haină scurtă pentru femei;
- șpinod (s.m.) = spanac;
- șporheit (s.n.) = sobă de gătit;
- șpriț (s.n.) = vermores, pompă folosită la stropitul viței de vie;
- ștaier (s.n.) = impozit pe succesiune la pământ;
- ștergură (s.f.) = ștergar;
- știr (s.m.) = specie de iarbă din grădină cu spic și multe semințe;
- ștolverț (s.m.) = caramia;
- ștraf (s.n.) = căruță cu platformă;
- ștricură (s.n.) = (doar cu sensul de plural) grade alcoolice;
- ștrimf (s.n.) = ciorap (germ.);
- șubă (s.f.) = palton din postav purtat de bărbați;
- șumar (s.m.) = pădurar;
- șușorcă (s.f.) = pănușă de porumb;
- șuștâr (s.m.) = pantofar;

T

- a se trânti (vb. IV) = a se culca puțin;
- a se tupila (vb. I) = a se ascunde;
- a tâmbuși (vb. IV) = a tampona, a lovi frontal, a ciocni, a brusca;
- a târnosi (vb. IV) = a tăvăli; a sfinți;
- a tăgăși (vb. IV) = a curăța;
- a tălăbuși (vb. IV) = a sufoca, a umple de...;
- a tândăli (vb. I) = a râde de cineva, a lua în râspăr;
- a tășca (vb. I) = „a ciupi”, a fura, a înșela;
- a trâncăli (vb. IV) = a bate câmpii, a vorbi fără rost;
- tablă (s.f.) = bucată de slănină;
- tandăr (s.m.) = vânzător ambulat;

- tașcă (s.f.) = geantă;
- tax (s.n.) = tasul purtat în biserică de către epitropi;
- tăietor (s.m.) = butuc pentru tăiat lemne;
- tălăbușit (adj.) = sufocat, plin de... copleșit;
- tăneri (s.m.) = farfurie;
- tărhană (s.f.) = aluat pentru supă (ou cu făină);
- tărhat (s.n.) = bagaj;
- târtaifăl (s.m.) = dracul;
- tărtăon (s.m.) = dracul;
- tătarcă (s.f.) = sorg;
- tâmbușit (adj.) = împins, bruscat;
- târگاș (s.n.) = marfă pregătită pentru piață;
- târnaț (s.n.) = prispă;
- tei (s.m.) = (fig.) material pentru legat via de arac; ceai;
- teleangă (s.f.) = clopotul din dealul cu vii care marca pauza de masă;
- teleci (s.n.) = casa cu grădină;
- teren (s.n.) = arenă de fotbal;
- terentete (s.m./adj.) = om fără căpătâi, om fără personalitate, om fără orizont;
- teslă (s.f.) = unealtă pentru scos cuiele din lemn;
- teti (s.m.) = păduchi;
- tipsie (s.f.) = tavă din tablă;
- tișler (s.m.) = tâmplar;
- toiaș (s.n.) = ou;
- tolceri (s.n.) = pâlnie din lemn folosită la depozitarea vinului în butoi;
- toloboată (adj.) = flecară, slab,-ă de gură;
- tortă (s.f.) = tort;
- tot (s.n.) = denumire generică pentru slovaci;
- tovar (s.n.) = greutate, povară;
- tozlă (s.f.) = cutie pentru păstrat țigările sau tutunul, tabacheră;
- tramă (s.f.) = pânză din cânepă țesută în casă;
- trasc (s.n.) = dispozitiv din țeavă de fier, folosit la pușcat cu carbid;
- trăgaci (s.n.) = unealtă de scos vinul din butoi;
- troacă (s.f.) = copaie din lemn de plop folosită la spălatul rufelor, la frământatul pâinii;
- troc (s.m.) = vas din lemn folosit la prepararea mezelurilor din porc;
- trocnă (s.f.) = guturai; (întrocnaț – cu guturai);
- trușă (s.f.) = izbitură între cornute (cu prilejul pregătirii împerecherii masculilor);
- truic (s.m.) = broscoi;
- tuiheș (adj.) = beat, amețit;

- tuleu (s.f.) = tulpină de porumb;
- tulipan (s.m.) = lalea;
- tuluc (s.m.) = bivol tânăr;
- turșie (s.f.) = vas de lemn plat pentru păstrarea strugurilor în must;
- tuse (s.f.) = T.B.C.; tuse măgărească;
- tutcă, tutcan (s.f./m.) = curcă, curcan;

Ț

- a se țâpa (vb. I) = a se repezi până undeva; a fugi până undeva;
- a țâpa (vb. I) = (fig.) a arunca
- a țâțâi (vb. IV) = a tremura (fundul);
- a țâvli (vb. IV) = a striga, a zbiera;
- țagără (s.f.) = arătător de ceas;
- țâsală (s.f.) = piaptân metalic;
- țâdulă (s.f.) = bilet;
- țâmp (s.m.) = pulpă;
- țâmpor (s.m.) = sulf;
- țâpău (s.m.) = pâine mică țărănească coaptă pe vatră;
- țâpișos (adj.) = (teren) accidentat, denivelat;
- țâpligă (s.f.) = așchie;
- țâțână (s.f.) = balama; rădăcină de furuncu;
- țecher (s.n.) = plasă textilă cu mânere din lemn de formă inelară;
- țeler (s.n.) = țelină;
- țilindăr (s.) = horn;
- țimet (s.m.) = scorțisoară;
- țimulit (adj.) = „lovit”, amețit de alcool;
- țin = cositor;
- țitora (s.f.) = instrument cu corzi;
- țoală (s.f.) = haină;
- țoștoc (s.n.) = metru din lemn pentru zidari sau tâmplari;
- țucur (s.m.) = zahăr (germ.);
- țucur borș (s.m.) = mazăre verde;
- țug (s.n.) = curent de aer;
- țuruc! (adv.) = înapoi!;

U

- a unge (vb. III) = (fig.) a masa;
- uiagă (s.f.) = sticlă;

- uișag (s.n.) = ziar;
- uium (s.n.) = vamă la măcinișul de la moară;
- uloi (s.n.) = ulei;
- ultoaie (s.f.) = viță altoită;
- ultuitor (s.m.) = practicant al altoitului viței de vie;
- uncioaie (s.f.) = mătușă;
- ungie (s.f.) = picior de porc;
- unsoare (s.f.) = untură de porc;
- untură (s.f.) = untură din porc crudă pentru prăjitură;
- ușcior (s.m.) = conjunctivită;
- uspăț (s.n.) = nuntă;

V

- a vijgăli (vb. IV) = a specula; a cerceta pe ascuns, a descoase unele lucruri;
- a vumvăi (vb. IV) = a zornăi;
- vas (s.n.) = butoi;
- vădră (s.f.) = găleată;
- vădruță (s.f.) = gălețuță;
- vâiling (s.n.) = vas mare emailat;
- văiug (s.n.) = chirpici;
- vâlău (s.n.) = jgheab;
- vâlicuță (s.f.) = vale mică;
- vândrălău (s.m.) = vagabond (germ. – Wander);
- vândroc (s./adj.) = hoinar;
- vărmege (s.f.) = tribunal, judecătorie;
- vărușană (s.f.) = verișoară;
- vărzar (s.n.) = langoș cu varză;
- vătrai (s.n.) = fâraș;
- vânăcior (s.m.) = ciupercă comestibilă de culoare albastră;
- vântoasă (s.f.) = tornadă mică;
- vânzoleală (s.f.) = frământare, agitație;
- vârcă (s.f.) = linie trasată cu cretă;
- vecăr (s.n.) = ceas deșteptător;
- veclă (s.f.) = franzelă;
- vecslă (s.f.) = angajament de plata împrumutului;
- verde (adj.) = „proaspăt”;
- vericaș (s.m.) = văr (diminutiv); vier;
- veșcă (s.f.) = gherghef, suport de lemn pentru lucrul de mână;

- vetred,-ă (adj.) = uscat incomplet;
- vig (s.n.) = vâl de pânză;
- vigan (adj.) = vioi
- vinitură (s.f.) = străin de sat;
- vinuț (s.n.) = vin de-al doilea;
- virgoanț (adj.) = motivat, în vervă;
- vișlău (s.n.) = daltă pentru lemn;
- vix (s.n.) = cremă neagră de ghete;
- voapină (s.f.) = viroagă;
- voaspă (s.f.) = coajă de semințe de floarea soarelui;
- voașpoar (s.n.) = negru de fum;
- voz (s.n.) = butoi foarte mare, de peste 1000 de litri, pentru vin;
- vraniță (s.f.) = poartă, barieră la pădure și la vii;

Z

- a zăpsî (vb. IV) = a surprinde asupra faptului;
- a zăuita (vb. I) = a uita;
- a zotroni (vb. IV) = „a scutura”; a tulbura, a răvăși;
- zamă (s.f.) = supă;
- zancă (s.f.) = laț;
- zăcin (s.n.) = ulei (turc.);
- zălăzât (adj.) = pierdut (psihic);
- zămișcă (s.f.) = pâine muiată în supa de post; pâinică de restaurant;
- zăngălău (s.n.) = clopot („zăngălit”- sonat); a zăngăli – a clopoți;
- zăngălit (adj.) = dezaxat, nerațional, sărit de pe fix;
- zbeg (s.n.) = hățiș;
- zbic (s.n.) = bici;
- zdupes (adj.) = plinuț (fizic);
- zecică (s.f.) = zece la jocul de cărți;
- zibzar (s.n.) = fumoar;
- zipicit (adj.) = fără creștere, necrescut;
- zobon (s.n.) = vestă cu nasturi;
- zupă (s.f.) = supă (v. „zamă”);

Bibliografie

I. IZVOARE

INEDITE

ARHIVA EPISCOPIEI ORTODOXE ROMÂNE ARAD

- Fond grupa a III-a – Documente administrativ- bisericești
- Fond grupa a IV-a – Documente cultural- școlare

ARHIVA LICEULUI AGROINDUSTRIAL MINIȘ

- Dări de seamă, procese verbale, rapoarte despre activitatea școlii între anii 1945- 1950

ARHIVA MINISTERULUI AGRICULTURII

- Fond Direcția Învățământ- Documente privind organizarea și funcționarea Școlii Viticole din Miniș între anii 1921- 1955

ARHIVELE NAȚIONALE- SERVICIUL JUDEȚEAN ARAD

- Fond C.A.P. Miniș - Dos. 1/ 1952; 2/ 1952; 6/ 1952- 1960;
Dos 2/ 1953; 3/ 1953-1955
Dos 4/ 1953-1955
Dos 8/ 1956-1968
Dos 11/ 1958-1960
Dos 14/ 1961- 1962
- Fond Episcopia Ortodoxă Română Arad
- Fond Parohia Ortodoxă Română Miniș
- Fond Colecția registrelor de Stare Civilă- matricole- căsătoriți- decedați (1798- 1950)

ARHIVA PRIMĂRIEI MINIȘ

- Fond Evidențe contabile

ARHIVA ȘCOLII PRIMARE DE STAT DIN MINIȘ

- Fond Procese verbale de inspecție- 1924- 1950

INFORMATORI

1. Brădean Maria, n. 1936
2. Brâncău Ioan, n. 1930
3. Ciorogariu Gheorghe, n. 1932
4. Ciorogar Maria, n. 1914
5. Cios Dan, n. 1955
6. Covaci Felicia, n. 1938
7. Dragalina Doina, n. 1936
8. Dragalina Gheorghe, n. 1921
9. Dragoș Ionel, n. 1928

10. Furde Ioan, n. 1930
11. Loleş Gheorghe, n. 1938
12. Mayer Francisc, n.1945
13. Mocovan Maria, n. 1922
14. Neamţ Gheorghe, n. 1939
15. Neamţ Lucia, n. 1963
16. Petrişor Petru, n. 1925
17. Popa Miron, n. 1937
18. Rusanda Mitru, n. 1887
19. Sârb Mircea, n. 1948
20. Valea Emilia, n. 1923
21. Vancu Gheorghe, n.1920

EDITE

*** HARTA CADASTRALĂ A COMUNEI MINIŞ DIN ANUL 1890

*** INTRAVILANUL SATULUI MINIŞ DIN ANUL 1858

Poze- Colecţia personală- Valea Emilian – Puiu

Poze- Fond - Satul Miniş- persoane particulare

PERIODICE- *Gând tineresc*, Şcoala Subofiţeri Rezervă Infanterie Radna
 în luptele pentru dezrobirea Ardealului, Tipografia Diecezana, Arad, 1944

II. LUCRĂRI GENERALE ŞI SPECIALE

Bulgăr, Georghe, Dobridor- Constantinescu, Gheorghe, *Dicţionar de arhaisme şi regionalisme*, Ed. Saeculum, I.O., Bucureşti, 2000

*** *Dicţionarul Explicativ al Limbii Române*, Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1975

Drecin, Ioan, *Monografia satului Cuvin*, Cuvin 1970

Dronca, Ioan, Valea Virgil- *Liceul Agroindustrial Miniş la 100 de ani de existenţă*, Casa Corpului Didactic Arad, 1982

Juncu, Vasile, *Memorii* (Manuscris)

Löcs,Rezső, *Hegyaljai olah népünk telen- etnografiai karkolat- Traiul poprului nostru valah iarna- Schiţă etnografică*

Márki, Sándor, *Arad vármegye és Arad szabad királyi város története* (Istoria comitatului Arad şi a oraşului liber- regesc Arad), vol I- II, Budapesta, 1892; 1895

Mihalca, Alexandru, *Aspecte din istoria agrară a judeţului Arad*, Partea a II-a – perioada interbelică, Arad, 2001

- Nichin, Ioan, *Monografia administrativă a județului Arad. Realizările administrației românești de la Unire și până la 1938*, Arad, 1938
- Petrescu, Alexandru, *Detășamentul Păuliș- 14-20 septembrie 1944*, Arad, 1967
- Popeangă, Vasile, *Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX- lea- 1821- 1867*, Arad, 1979
- IDEM, *Școala românească din părțile Aradului în perioada 1867- 1918*, Arad, 1976
- IDEM, *Un secol de activitate școlară în părțile Aradului (1721- 1821)*, Arad, 1974
- Suciu, Coriolan, *Dicționar al localităților din Transilvania*, București vol. I- II, 1966; 1968
- *** *Școala Inferioară de Viticultură din Miniș*, București, 1927
- Valea, Virgil, *Aspecte ale dezvoltării învățământului viticol în vestul țării- Școala de Viticultură din Miniș (1881-1940)*, în volumul aniversar „Societate și civilizație”, Ed. Dimitrie Cantemir, Târgu- Mureș, 2002, p.p. 685- 695
- IDEM, *Aspecte al participării Bisericii Ortodoxe Române la viața societății arădene interbelice*, Comunicare științifică, la sesiunea națională jubiliară „Unirea de la 1 Decembrie 1918- 90 de ani”, Arad- Cuvin, 14- 16 mai 2008
- IDEM, *Administrație și cultură în Aradul interbelic (1919- 1939)*, Comunicare științifică, la sesiunea națională de comunicări științifice cu tema „91 de ani de administrație românească la Arad”, Arad, 14 mai 2010
- IDEM, *Calea ferată Arad- Podgoria- prima linie electrificată din estul Europei*, în *Studii de știință și cultură*, Revistă trimestrială editată de Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, University Press, Arad 2010, p.p. 333- 339
- IDEM, *Cultură și spiritualitate românească în Arad în perioada interbelică (1919- 1940)*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2005, 359 p.
- IDEM, *Miniș- Istorie și cultură*, Ed. Fundației „Moise Nicoară”, Arad, 2006, 162 p.
- IDEM, *Particularități și tendințe în organizarea învățământului secundar românesc arădean în perioada interbelică (1919- 1938)*, în volumul *Culegere de studii și comunicări – „90 de ani de administrație românească în Arad”*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2010, p.p. 216- 225

IDEM, *Vasile Juncu- director al Școlii de Viticultură din Miniș (1927-1938)*, Comunicare științifică la sesiunea de comunicări științifice a Universității de Vest „Vasile Goldiș” Arad, Arad, 2000, p.p. 77- 81

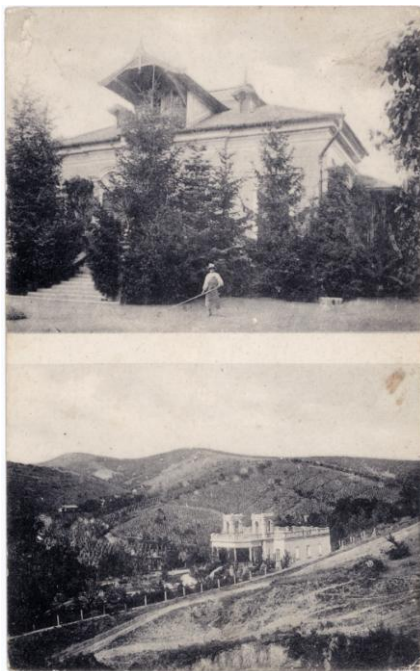
Vesa, Pavel, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități*, Presa Universitară Clujeană, Cluj- Napoca, 2006

ANEXE

Treieratul grâului la Miniș -1890

Vila Löch și Ortutay

Aspecte dintr-o gospodărie din Miniș

Provizii din pădurea satului

Costum tradițional la Miniș-începutul secolului al XX

Femei la tors

Löcs Rezsö-proprietar de vii

Harta Minișului-1868